

LIBRARIÆ
UNIVERS
IAGELL
CRACOVI

Restaurację wykonała introligatornia „Starodruk” w r. 1969. Zszyto składki i ponownie oprawiono książkę. Wyłatano pergamin na obu okładzinach oraz skórę na okładzinach i na grzbiecie. Dano nowe wyklejki oraz po 3 antefolia i postfolia. Starą wyklejkę górnej okładki przyczepiono na falcu na początku książki. Dodano futerał.

17. XII. 1969 JO.

Brak nalepki: nr 21 na starej wyklejce górnej okładki.

Jaskier

Jaskier Mikołaj
wydawca

Sed scilicet ultima semper expectanda dies homini est.
Dicique beatus ante obitum nemo, extremaque funera debet,

IVRIS MVNICIPALIS MAIDEBVRGENSIS

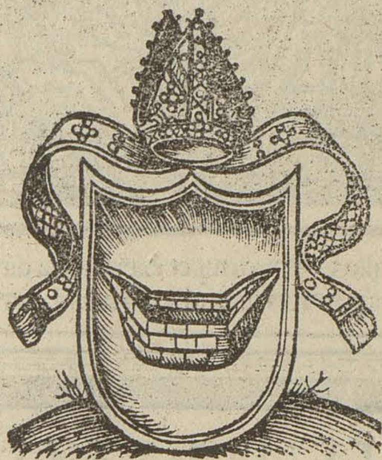
Liber uulgo Weichbild nuncupatus ex uetustissimis exemplaribus uigillanti opera nuper latinitati datus, summaque cum diligentia recognitus, adiunctis simul glosis & textus interpretationibus ad id necessarijs.

Annotata preterea in marginibus habentur loca Legum Iurisque Saxonici prouincialis, materiam textus & glosarũ approbantia elucidantiaque, lectori magnã afferentia utilitatem.

Ludit in humanis diuina prudentia rebus.

Et certam presens vix habet hora diem.

Posuisti domine super caput eius, Coronam de lapide precioso.

In Regia Poloniæ Cracouia Hieronymus Vietor excudebat Mēse Aprili. Anno. M.D.XXXV. Cum gratia & priuilegio Sacræ Regiæ Maiestatis Poloniæ ac Sarmatiæ ne quis infra decenniū hoc idem imprimere uel alibi impressum huc aduehere aut uenundare audeat. sub pœnis in priuilegio expressis.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI ET DOMIno domino Petro Tomicio deigratia Episcopo Cracouieñ. Et Regni Poloniæ Vicecācellario domino ac patrono clementissimo, Nicolaus Iaskerus bonarum Artium ac Philosophiæ cultor, Senatus urbisq; Cracouieñ. A Secretis fælicitatem obsequentissimāq; sui cōmendationem.

OMNIS MORTALIVM LABOR ET CONATVS dignissime presul duplici uoluitur contineturq; uita, operosa uidelicet quam & actiuam aiunt & contemplatiua, quisq; enim aut alteram aut utramq; per uices elegisse sibi & colere amplectiq; conspicitur, prout cuiusq; natura aut asuetudo a teneris fert atq; patitur, fœlicem sese in eiusmodi uitæ delectu suosq; sequaces existimans, hinc uidere licet plurimos fuisse ac esse, qui nihil fœlicius, nihil iucundius, nihil diuinius meliusue in uita habeant, q̄ naturæ archana, rerū omnium causas, bonarū arcium principia, & secretissima ac difficillima queq; animo contemplari, inuestigare ac rimari profundius, noui quippiam effingeñ. aut ueteribus lucem addeñ. Videas cōtra nō paucos, cura perpetua & graui sollicitudine rerum suarum aut publicarum premi & distineri atq; angi, utilitatem tantum spectañ. prodesseq; sollicitos seu intentos cum sibipsis domuiq; & soboli, tū patriæ ipsi cuius amor apud præclaros quosq; priuato commodo antefertur, Sed mihi neutri eorum recte sentire uidentur, cum neq; hij soli per se, neq; illi subsistere possunt nisi inter se mutuas traderent operas, quemadmodum consilium nullū esse nisi utaris, & frustra quis extra belligeratur nisi domi prius consulat, sic alta rerum inuestigatio, si non ad aliquam uitæ utilitatem referatur inanis ridiculaq; est, & itē temeraria queq; actio efficitur deuiaq;, ni matura prouidēcia ueniat, quod in quibusq; rebus colligere facile est, uicissitudo enim & alternum rerum studium commendabilia facit omnia. Vnde hoc uitæ genus quod approbo, mihi quoq; cōtigisse gaudeo, Plurimum siquidem dierum meorum Antistes Clarissime hac fere uicissitudine & alternatione peregi atq; transmisi, partim bonis artibus, partim officijs publicis magis q̄ priuatis insudañ. illud maxime cure habens, patriæ & Reipub. obsequijs fidelissime prodesse, uel eo ipso me uixisse testari uolens. Quare iam iam magis officiose addictus uitæ Cracouieñ. Reipub: inseruiens Iuris municipalis Maideburgeñ. quo urbs illa & aliæ ex æquo ciuitates Regni utuntur deprauati & admodum obscuri, quodq; iam pridem nimio plus mendis conspurcatum uiciatumq; est, adeo ut nec a doctis quidem facile intelligi possit, castigandi, limandi, instaurandiq; prouinciam suscepi. Magnitudo & siquidem rei difficultasq; ac plurimæ curæ, sed & liuor inuidentium edax iudiciumq; peruersum a proposito me deterrebant & auocabant, publicæ tamen utilitatis & patriæ amor e diuerso alliciebat, omnemq; obicem perfregit, dedecorosum

*

& indignum iniquumq; ac damnosum reputans, tam necessario pignore, cum seniores ciuitatum ac iudices rectoresq; tum ciues bonos carere, quod quidem istorum iusticiæ & pacis ciuilis norma est & profugium, illis uero æqui iudicij est regula & ueluti perpendiculum, a quo uel latũ unguem abire summum nefas est. Conquisitis itaq; uetustissimis eiusdẽ operis exemplaribus omnem adhibui curam ut singulis explosis mendis pro ingenij tenuitate, & quatenus per maxima negotia licuit, genuinus ac germanus Iuris Maideburgeñ. sensus in latinum uersus in communem prodiret utilitatem. Articulorumq; ac paragraphorum infallax & iusta ad Ius prouinciale saxonicum esset coaptatio, quodq; ad latissimos legum Imperialium sacrorumq; Canonum fontes a quibus omnis iurium municipalium ueritas intelligentiaq; perfectior dependet, ex hijs quæ in glossis annotatæ sunt allegationibus facilior pateret recursus diligenter efficere curaui. Idq; stilo humili ac familiari omnem posthabendo uerborum curiosam elegantiam, magis consulere uolens proborum sinceritati, q̃ curiosorum loquacitati. Et quia malicia hominũ hijs diebus eo ꝓcessit Præsul amplissime ut nil tucius fecerit quisq;, q̃ scelus quodpiam, id enim nunc non probro sed laudi aut honori est, bonũ quoduis optima intentione & proposito factum pessimum ab improbis reputatur, si non fautoribus patronisq; summis ac potentissimis fuerit commẽdatum. Proinde tam frugiferum & pernecessarium opus nemini iustius q̃ tuæ R. P. patrocinio uenit deuouẽdum. Cuius utriusq; uitæ exercitatio in tua R. D. abunde relucet, doctrina incomparabilis, legũ iuriumq; omnium pericia. Iudiciũ acre, fidum cõsilium, amor patriæ, boniq; publici, & omnium studiorum, studiosorũq; singularis fauor, apud omnes prædicatur, uereq; cœlebratur. Quare incredibilis R. P. tuæ prudentia & summa autoritas toti mundo uulgata, propositi mei boni sit cõtra emulos clypeus & obex. Tanta enim Egregiarum uirtutũ specimina & exẽpla probitasq; uitæ in tua P. refulgent, ut unius tuipsius forma satis sit omnibus ad recte uiuendum cuiusuis status mortalibus, taceo pietatem, taceo liberalitatem, & munificentiam, taceo stupendam in omnes animi tui beneuolentiam quibus uirtutibus nobile genus tuum illustrasti. Sub tui igitur tanti nominis patrocinio ac tutela P. D. paciare opus hoc diligentissime recognitum atq; repurgatum in communem prodire utilitatem, quod eo gracius Regni incolis & cunctis iurium studiosis fœcerit T. P. si benigne calculo tanti censoris fuerit comprobatum. Noui si quidem singularẽ tuæ R. P. in me gratiã, noui in cunctos supplices T. D. paternum affectum. Tuere itaq; a morsibus inuidorum, calumnijsq; emulorum, uituperijs malignantium tam cõmodum utileq; opus, meq; clientulum suum ut solet sua foueat gratia, & complecti nõ dedignetur, factura mihi cæterisq; animi conatũ promptiorẽ maiora tentandi aggrediendiq;. Vale decus & præsidium patriæ nostræ & studiosorum asylũ diu & q̃ optimæ, Craccouiæ mense April. Anno M. D. XXXV.

Summarius Articu. Iuris Muni. Maide.

Prohemium. Folio. i.

Saxonum antiquam originem eorumque Egregia gesta ac fundationem ciuitatis Maideburgeñ sub Iure Municipali notificat, cum annexo priuilegio Ottonis magni super locatione Maideburgi.

Articulus primus fo. ij.

Iuris variam complectitur acceptionem, Iuris item & Iusticię deffinitionem, Pręcepta iuris quę sint, Preterea longa inuenitur declaratio Iuris Diuini, Naturalis, Humani, & item Iuris gentiũ. Preterea Ius Prouinciale, Ciuile, Militare, Feudale, Publicum, Ius Quiritum, quid vnum quodque illorum sit. Item Lex, Consuetudo, Mos, quo differãt, & earum deffinitio. Legum insuper primi inuentores qui fuere. Item, Plebiscitum, Senatusconsultũ, Constitutio, Responsa prudentum, Priuilegium quid sit. De consuetudinibus etiã & constitutionibus plura, Finaliter in calce articuli sufficienter declaratur quod per ius municipale nõ derogatur iuri prouinciali quod Speculum saxonum vocitatur.

Articu. secundus. fol. iij.

De seruitute & vnde originem seruitus habeat per longum tractat varias recitando opiniões, Libertas & seruitus qd sint, & vnde serui appellentur, & item quod Adam ex lapsu duplicem pœnam reliquit generi humano.

Articu. tertius. fol. iiij.

De seruitute natiuitatis seu Genelogię disponit. Seruorum et famulorum seu ministerialium differentia. Et item seruitium duplex, Serui etiã efficiũtur tripliciter, Si homo liber se vendat in seruum ad hoc quod vendicio illa valeat quę requiruntur, Serui necessario manumittũtur ex certis causis, Flagitium in seruum cõmissum domino emenda cedit, Serui item incommoditates expressas ibidem vide.

Articu. quartus. fol. v.

Quomodo vnus Iure Municipali libertatem debeat obtinere suam, & quo pacto libertas probetur. Impetitio item seruitutis quadruplex, & quod cognati & alij consanguinei in certis casibus testificari possunt. Annus & dies qd sit Honor & scãdalum nisi in tertiam deriuatur generationem. Excõmunicatis respondere nõ oportet, ipsi vero respondere omnibus coguntur, De iure priuatis & infamibus multa ibidẽ vide, & quę sit eorũ pœna quodque iure priuati testificari possunt in certis casibus, Iure priuati & matrimonio inabiles quo differant, Pueri duplices legittimi & naturales.

Articu. quintus. fol. vi.

De excommunicatis & proscriptis abunde disponit, quodque excommunicatus dato quod anno & die in censuris perseuerauerit per id contra honorem non facit nec vitam amittit, nec iuri derogat suo, secus est de proscriptis quibus & vita & honor adimitur, & alia de excommunicatione & proscriptione. Excommunicationis item & proscriptionis deffiniciones ibidem vide.

Articulus. sextus. fol. vi

Ius Municipale vnde originẽ habeat qa ex Babilone, & quo pacto nomen sortitum tenet.

Artic. septimus fol. vij.

De transmutationibus regnorum, & quo pacto Imperium vltimo ad Romanos translatum fuit. Imperiũ Assiriorum, & item Imperium Medorũ, Persarum, Grecorum, Romanorum, quo tempore vnũ quodque illorum cœpit, & quantum durauit, Idolatrie origo. Item Pape Syluestri à Constantino Imperatore sublimitas. Papa an Imperator quis illorum est dignitate superior. Legum duodecim tabularum origo. Nomina item decem virorum qui leges corrigebant. Legum imperialiũ origo. Dux vnde dictus. Ius Emphiteoticũ quid sit, & alia ad id plura.

Articu. octauus. fo. viij

De iure Imperatorum & eius confirmatione, tum & in quibus casibus vitam demeretur, & quis imperatoris iudex sit. Iuramentũ item Imperatoris descriptum ibidem inuenies. Nobilitatis seu militie dignitas duplex innata & acquisita, & Clypei militaris gradus. Iudices in iudicio residentes domini nuncupantur. Nummorum item origo. Thelonea preterea ob quam causam statuta sint. Et item causę propter quas Imperator excommunicatur.

Articu. nonus. fol. ix.

Qualiter super Imperatore iudicatur &

quod Pallatinus Rheni eius iudex sit, Tū & quo pacto Ius municipale in prouincia Saxonię statutum fuit, quodq; triplex nomen sortitū habet liber presens. Municio, Municipiū, quid vnum quodq; illorum sit. Ciuitas extrui non debet sine consensu presidis prouincię. Ecclesia & cimiterium defendit omnes illic confugientes, quinq; tamen genera hominum minime. Cōfugientes ad cimiteriū quomodo exinde tolli debent & quomodo non.

Articul. decimus fol. xi.

De locatione Maideburgē ciuitatis Iure municipali, quodq; Maideburgum primaria saxonię ciuitas est. Iuris Prouincialis & municipalis differētia, Mulctę Burgrabio & sculteto, quantū prestatur. Scabini vndecim numero esse debent, scultetus duodecimus. Ad cuius instantiam ius municipale confectum sit, & quis autor operis fuit. Priuilegium Imperatoris Ottonis Ruffi super confirmatione Iuris municipalis Maideburgensium ac prerogatiue scabinorum ibidem inserte habentur, Iuris Prouincialis, Municipalis, Imperialis, & Spiritualis differentia. Sub banno Regio iudicare quid significet, Scabinus unde nomē accepit suum, Iudicium in certis locis exerceri non potest, Locum iudicij imutare volēs Iudex insinuare & publicare illud per preconē populo tenebit.

Articulus xi. fol. xij.

Vnde Hallenses ius suum reportare debent, & quo pacto id fiat. Appellationis triplex modus. Scabinis quantum exsolui tur cum profertur sententia, & quid Notario. An scabini solidos iusto pro sententijs accipiunt argumenta pro & contra, Multa iure admittuntur quę in se locum non habent. Iudex triplex incommodum incurrit si iudicare non vult. Iudices quatuor virtutes in se potissimum habere debent. Sententia reportata vbi aperiri debet, & quo pacto procedendū, ibidē vide quędam specialia in reportatione sentētię.

Articulus xij. fol. xiij.

Si Maideburgi sententia reprobetur vbi ius querere debeant, in Schartaniam eum vltra albim se trahere coguntur, quodq; ciuitas principalior in qualibet prouincia caput esse debet iuris aliarum ciuitatum illius prouintię.

Articul. xiij. fol. xiij.

Quo pacto & per quem modum palātia Maideburgi per Ottonem fundata sit, et quicquid in pallantia decernitur in causis appellatis id pro iure Municipali obseruari debet. A sentētia in palantia lata an appellare quis possit.

Articulus xiiij. fol. xiiij.

Quomodo palantia congregari debeat, et qualiter ad palantiam pertinentes citandi veniunt. Scabini propter id quod sententia eorum increpatur, malum animū contra appellantem habere non debent. Appellatio nulli denegāda. Iudicis cautela in sententijs ferendis. Ex opinione sententia ferenda nō est. Si statutū sit alicuius ciuitatis quod a sententia nō appelletur, quid faciendū, doctrina pulchra. Plebiscitū contra ius scriptum minime statui debet. Appellatione stante nihil innouandum nec vltra procedendū. Pœna iudicū si stante appellatione vlterius procedant. Appellatio si denegetur quid faciendum.

Articulus. xv. foi xv.

Quo pacto citatio pro congreganda palantia formanda sit, quodq; sententia ferenda est per hos, qui presentes sunt, non obstante absentia aliquorum. Marca auri quantū valeat. Iudices palantię si dubitauerint vel concordare non possint in ferēda sententia, negotium relegandū erit ad Regem ipsum.

Articulus. xvi. fol. xv.

Quo pacto Iure Municipali iudiciū banniri debet. Scabini cur vndecim numero eligantur. Pro iudicio banniendo extra Maideburgū in alijs ciuitatibus tres Scabini sufficiunt. Maideburgi quis Scabinos officio preficere debet, Episcopus Maideburgē an feudum scabinale negare poterit. Defectus aliquis in officio existenti superueniens, deponi propter id ab officio non debet, Scabinorū sede dignis requisita. Scabini solidos scabinales iusto accipiunt. Scabini Maideburgē si moriantur Imperatorq; coronatus non sit vt alij infeudentur quis interim iudiciū prouidebit: Scabinus nouiter electus est administrator negotiorum scabinalium, Scabini singulis quatuor tēporibus anni solidos diuidunt. Scabinis quantum pre-

statur à sententia, & quantum notarios. Actio duplex Ciuilis & Criminalis. Iudices triplices, in pronunctianda sententia tã iure Saxonico q̃ Cesareo. Iudicis in iudicando requisita. In loco iudicij depictum habeatur extremũ iudicium, Iudex est locum Dei tenens. De ferendariorum vtilitate & eorum cautelis, & item qui ferendarij esse non possunt, & an ferendarius recusare poterit verba loqui alicuius.

Articulus xvij. fol. xvij.

De excessu iudicis, & ipsius graui imposita pœna. Ex iudiciaria potestate si aufugerit captiuus preter iudicis culpam, iudex quomodo euadet. Verigeldus quantum valeat. Excessus nobis illatos quomodo dimittere debemus, & quõ non.

Articulus xviij. fol. xviij

De querela contra iudicem iusticiam facere denegantem instituenda. Iudex non dicitur iudex nisi cum iudicio preest. Iudex triplex nomen habet. Iudex à quibus potissimũ precauere debet, & alia de iudicibus plura. Practica etiam ibidem habetur quo pacto iudex de loco mouẽdus erit iudiciali, cũ qs sibi actionẽ intentare vult.

Articulus. xix. fol. xix.

De electione Proconsulis, eiusq; autoritate & iuramento. Reuenditorum constitutio. Mensure potabilium & aliarum rerum debent esse sub insignio ciuitatis. Pondera adminus semel in mense conspici debent. Ciues in generali omnes dato quod Principem vel Regem habeãt, subesse mandato ac obedientie Proconsulis, & consulum tenentur. Ciuitas ex diuerso hominũ genere constituitur.

Articulus. xx. fol. xix.

Quo pacto proprium seu hereditas Iure Municipali resignanda venit. Resignationisq; solennitates vide amplas, & que hereditas sine consensu heredum resignari potest, que vero non. Ante quatuor scãna venire quid per id intelligatur. Bona desinit vnus possidere trifariam. Pignus nunq̃ prescribitur. Resignatio iuridica bonorum vtilis ad quatuor. Practica ibidem habetur quo pacto ferendarius seu procurator à iudice expeti debet, & alia de officio pcuratoris. Solẽnitates itẽ circa resignatiões hereditatũ fieri cõsuetas ibidẽ inuenies, & quo pacto militaris ordinis homini, alienatio proprij admittitur, quomodo Ciui, quo pacto rustico, & item quo pacto mulieri. Solennitas resignationum vnde ortum habeat.

Articulus. xxj. fol. xxj.

Quanto tempore proprium resignatum varendari debet. Annus & dies quid sit. Venditor quomodo emptorem varendare tenetur. Proprium seu hereditas duplex est, stans & iacens.

Articul. xxij. fol. xxi.

De iure dotaliciali mulierum post mortẽ viri. Differentiam Iuris Prouincialis & Municipalis occasione dotalicij ibidẽ vide, & item de donationibus que in fauorem matrimonij fiunt. Dotaliciũ reformatum in bonis indeterminate vir bona illa nihilominus oppignorare poterit absq; mulieris contradictione. Dotalicium accipitur ante omnes creditores, quibus vir post reformationẽ dotalicij contraxerat. Dotaliciũ reformatum in bonis cum reseruatione dominij & bona illa oppignorentur, mulier vero precustodiat sibi, ne uidelicet iuri noceat suo, precedit dotaliciũ Dotalicium mulier habens inscriptum in aliquibus bonis, & postmodum cum marito obligationem faciat in bonis huiusmodi vel fideiussoriam, libera esse nõ potest à solutione. Debitorem non pluralitas verborum sed simplex efficit promissum. Promissio fieri debet ore & manu. Dotalicium reformatũ in bonis censualibus etiam vidente domino censuali, census antehac persessus precedit solutionem dotalicij. Dotalicium denominatum vxori que tandem moriatur sine liberis marito superstite, cui cedit dotalicium huiusmodi, Dotalicium per fideiussoriam reformari promissum postq̃ etiã dos extradatur mortuo marito non facta reformatione, an consequi possit. Dotalicium denominatum coram viris fidedignis, siue sit postmodum inscriptum siue non, vxor illud probabit iuramento. Dotaliciũ si non sit denominatũ q̃uis mulier apportet pecuniam ad virum, dotalicium extradi non oportet, datur tamen actio contra heredes super pecunijs apportatis. Dotaliciũ vxoris ex priori marito vir secundo nubens, & eam superuiuens, q̃uis à pueris diuisa non erat, obtinet in bonis mobilibus. Cõsuetudo Maideburgensium occasione do-

talicij. Dotalicium si denominatum non sit vxori, & bona habent labore acquisita, vxor tertiam bonorum accipit portionem. Ibidem causas vide quando mulier vitę prouisionem amittit, quodque testimonio vinci potest, tum & quando vir dotem perdit donationem tamen propter nuptias nihilominus dare cogitur. Diuortio facto qd bonorū viri vxor retinet.

Articulus xxiij. fol. xxiij

De Gerada seu Paraferna, & quę ad eam pertinent. Cognata geradam accipiens ex parte fusi descendere dicitur. Geradam ante tricesimum expedire non oportet. Ibidem practicam vide quo pacto procedi debet in consequenda gerada, quodq; mulieri cum testibus admittitur probatio. Pręterea ibidem practicam vide cū quis tribus vicibus citatus iudicio non cōparuerit quo pacto actor mittitur in possessionē. Donatione inter virum & vxorem mutuo facta omnium bonorū nullis exceptis, an gerada post mortem vxoris, per virum necessario cognate extradi debeat. Mechanicorum diuersi status, gerada quę sit. Res ad geradam pertinētes impignorate tempore vitę vxoris, ille exemere cogitur, cui iure cedunt. Gerada per vxorem oppignorata quis eam exemere debeat. Gerada a primo nomen sortitur suum post mortem cognate, itidem & arma bellica seu hergeweth post mortem agnati. Gerada alienata tēpore ęgritudinis etiam cum consensu viri non valet alienatio, immo vir super eo respōdere cogitur. Vir per negligentiam alienare vxorē aliquid admittens in damnū illorū qui sunt expectantes respondere pro illo tenetur. Cognata geradam tollēs cur stratū lectū marito relinquere tenetur. Geradę expedicio pręcedit expeditionem armorū bellicorum.

Articulus xxiiij. fol. xxvi

De cibarijs domesticis, & quę cibaria domestica dicuntur.

Articulus xxv. fol. xxvi.

De armis bellicis, & quid ad arma bellica pertinet. In diuidenda hęreditate & armis bellicis. Agnatus ante omnia gladium accipit, & quare id fit ibidem vide rationē.

Articulus xxvi. fo. xxvij

Quę ad hęreditatem pertineant, hęreditas quid sit, hęreditas carere hęrede dicitur trifariam. Seipsos interficientes bona illorum cui cedunt. Succedentes in bona aliqua obligantur semper ad aliquid. Gladiū tutor accipit in signum tutelę interpretationem huius ibidem vide. Tutores in triplici genere inueniuntur. Tutores eligi possunt ōmisso agnato. Agnatus tutoriā suscipiens, satisdare cogitur cautionemq; facere pro bonis pupilli. Condicio ius limitat omne. Tutorū pręrogatiua, & alia de tutoribus plura. Bona pupillorum diuendi non debent. Bona pupillorū quādo diuendi possunt causas vide. Pupilli quando prescribunt in bonis per tutores diuenditis. Pupillorum pręrogatiua. Creditori in bona pupillorum datur possessio & quo pacto bona illa eliberari posthac poterint. Tutoris potestas & autoritas erga pupillos. Pupilli sine tutore nihil facere possunt, dato quod in commodū vergat eorundem, habenti tutorem quādoq; tutor dari potest. Tutor ex officio eligi debet, ex proximioribus pupilli agnatis. Ex duobus agnatis ex ęquo ad tutelam pertinentibus in arbitrio est iudicis eligere ex eis quem vult. Iudex cogere vnum potest, ad tutoriam acceptandam. A tutela se vnus ex certis causis excusare poterit. Tutor per quem & quomodo accusatur. Tutela quomodo interdicitur. Tutela multis finitur modis. Quomodo probatur quod vnus pubertatis attigit annos. Tutoria viri respectu legittime vxoris, differt ab alijs tutorijs. Mulier sine consensu mariti nihil facere potest, nec marito aliquid dare. Tutor vnde nomen habeat suum. Tutor accipitur multis modis.

Articulus xxvij. fol. xxx.

De actione iniuriarum & debitorū, ibidē practicam vide quo pacto detentus extra manuale factum ad iudicium adducitur, & item pro debito arrestatus. Manuale factum quid sit. Patibuli inuentor Tarquinius, & torturas idem excogitauit. Iudex etiam nullo instigante malefactores cohercere potest. Nullus sibipsi iudex esse debet. Carceribus iniectus ob defectum fideiussorię, honori minime derogat suo, fideiussorię varietas, fideiussoria in Ciuilibus actiōibus, grauior est q̄ criminalibus. Pignore si quis tueatur sese contra credi-

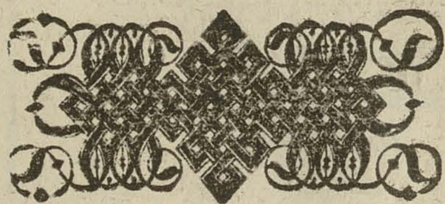
Juris Municipalis Maideburgen.

Summarius Articulorum

177

Juris Municipalis Maideburgen.

cui bona huiusmodi subsunt. Vendicio vt valeat que requiruntur. Venditionis & emptionis cautelas ibidē vide. Domus si vendita sit quam & in possessione cœpit emptor nondumq; facta iuridica resignatione cōburatur cui cedit damnum, Equus emptus & apud venditorem locatus si interim moritur cui dānum venit. Regulas emptionis & venditionis ibidem vide. Quopacto ex oppignoratione res vnius desinunt esse. Oppignoratorum bonorum proprietas cui cedit. Venditio & oppignoratio quibus differunt. Regule obligationis. Bona obligata diuendita si sint an varendare illa venditor valeat. Res oppignorata nullam patitur prescriptionē. Edificia in bonis obligatis facta an repetantur. Prouentus & vtilitates ex bonis obligatis percepte an ad summā capitalem defalcari debeant. Bona oppignorata vni & postmodum diuendita alteri ille primus an in persona principalis vel potius in bonis debitū querere debeat suum. Bona oppignorata certo instrumento ad id confecto, an heres eius illa repetere poterit. In bonis obligatis damnum si eueniat, quis illud tollerare cogitur, Conductor seu dominus domus aut fundi citius censum ad sacrā obtinebit, q̄ inqlinus negare valeat. Quedam res ex seipso efficiuntur pignus. Bona tutoris sunt pignus pupilli. Bona obligata in summa debiti tempusq; prefigatur illa exemendi condicione adiecta, si ad prefixum tempus non exemerit vt cum illis faciat pro libitu suo an illico tempore adueniente diuendi possint. Bona dotalitionalia si diuendita sint, etiam de consensu vxoris, conditione tamen reseruata ne iuri noceat suo an dotalitiū repeti posset. Tutor an bona pupillorum diuēdere aut oppignorare valeat. Res Ecclesie an oppignorari possunt. Homines liberi in pignus dari non debent, nec puer. Res per inquilinum in domum loco pignoris apportate, an oppignorari valeant. Ex resignatione quomodo res vnius desinunt esse, & item ex negligentia prescriptionis quomō res ammittuntur. Impetat si quis bona & nullum ius habens ex negligentia partis aduerse mittatur in possessionē an vero domino nocere quid posset. Ex iuris strepitu aliqua admittuntur, que tamen in foro conscientie non valent.

178

Sed scilicet vltima semper expectanda dies homini est,
Dicic; beatus ante obitum nemo, extremac; funera debet,

IVRIS MVNICIPALIS MAIDEBVRGENSIS

Liber uulgo Weichbild nuncupatus ex uetustissimis exemplaribus uigillanti opera nuper latinitati datus, summaq; cum diligentia recognitus, adiunctis simul glosis & textus interpretationibus ad id necessarijs.

Annotata preterea in marginibus habentur loca Legum Iurisq; Saxonici prouincialis, materiam textus & glosarū approbantia elucidantiaq;, lectori magnā afferentia utilitatem.

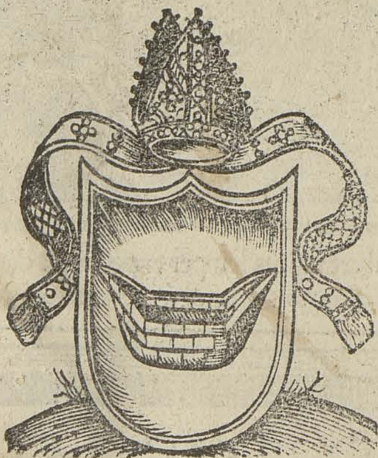
Ludit in humanis diuina prudentia rebus.

Et certam presens vix habet hora diem.

179

Posuisti domine super caput eius,
Coronam de lapide precioso.

In Regia Poloniæ Cracouia Hieronymus Vietor excudebat
Mése Aprili. Anno. M.D.XXXV. Cum gratia & pri
uilegio Sacræ Regiæ Maiestatis Poloniæ ac Sar/
matiæ ne quis infra decenniũ hoc idem im
primere uel alibi impressum huc ad/
uehere aut uenundare audeat.
sub pœnis in priuilegio
expressis.

Nicolaus Jaskierus
bonarum artium ac philosophiae
[illegible] r. 1535

Ius Saxonicum
[illegible]
Typis Bukdorfi

Proemium.

IVRIS CIVILIS MAIDEburgeñ. interpretationẽ facturus. Neceſſario ab initijs ciuitatis illius, tum & quo pacto leges illic aduenere repeteñ curaui, non quidẽ vt longã texere velim hiſtoriã comẽtarioſq; eiuſdẽ verboſos, ſed vt ſequentium facilior pfectiorq; habeat notitia. Perfectũ etẽm omnibus in rebus id eſſe cenſetur, qđ ex cunctis ſuis cõſtat ac reſultat partibus, potiſſimã vo cuiuſq; rei partẽ, initiũ principiũq; eſſe nemo ambigit. Nam & dimidiũ facti qui bene cępit habet. [a] Pręterea ſi foreſes cauſas pnũciantibus, probro vt ita dixerim eſſe videtur nulla facta pręfatione. Iudici rem exponere, quãto magis interpretationẽ promittẽtibus incõueniens erit, ommiſſis initijs atq; origine non repetita, ptinus materiã interpretationis tractare. Nam & (niſi fallor) ipſe pręfationes & libẽtius nos ad lectionẽ p poſite materię pducunt, & cũ ibi venerimus euidẽtiorẽ pręſtant intellectũ vt habet ff. de origine iuris. L.i. Et quia Maideburgũ: Saxonię vrbs eſt, originẽ ſtatũq; eius gentis breuibus explicare placuit, ſolã pene famã in hac parte ſequeñ. nimia vetuſtate omnẽ certitudinẽ obſcurãte. Alij quidẽ de Daunis Nortmaniſq; originem duxiſſe Saxones arbitrantur. Alij vero de Grecis ortũ habere, Saxoneſq; reliquias fuiſſe Macedonici exercitus, qui ſequutus Alexãdrũ magnũ immatura ipſius morte p totũ orbẽ ſit diſpſus, hiſq; regionibus vbi nũc incolatũ habent: nauibus aduectos & eo loco primũ applicuiſſe [b] q Hodolan appellabat. Turingi eius loci incolę fuere cũ qbus magnũ & atrox p agris ſubſequutũ eſt bellum, p aſtutiãq; principibus [c] Turingorũ interẽptis puinciam occuparũt Saxones, tandẽ & Britanniã nũc Angliã dictã ſubiugarũt, ſed & Francis orientalibus ſepiſſime cruentas intulerũt clades. Gens Saxonũ tempore illo bellicoſa, omnibus ferme formidabilis: demonũq; cultrix: eoſdẽ tandẽ circa annum domini trecenteſimũ vndecimũ. Conſtantinus Magnus, primus Chriſtianorũ Imperator, qui & toti Germanię maximã edidit ſtragẽ pdomuit, fideiq; [d] Chriſtianę iniciauit non tamẽ in toto cõuertit, legeſq; ac iura ſecundũ eorũ arbitriũ edidit. Ad vltimũ vero Carolus Magnus Francorũ Rex, circa annũ octingẽteſimũ. Impator Romanorũ electus, Saxones nũc blanda ſuaſione, nũc bellorum impetu, ad verã Chriſti fidẽ, imperijq; ſubiectionem ſummo ſtudio inducere ſatagebat, vtq; vita eiuſdẽ Caroli magni teſtat: cõtinuis triginta tribus annis ſanguinolentũ inter eos gerebat bellũ: victi tandẽ Saxones: & abiecto demonũ cultu, q adhuc inter eos multũ vigebat, relictiſq; patrijs cerimonijs, Chriſtianę fidei atq; religionis ſacramenta pceperunt, & Francis adunati vnus cũ eis populus effectus: poſthac & Sclauos qui Velatabi, Sorabi, Abotriti, Boemaniq; protunc dicebant, linguę quidẽ vnius, ſed diuerſorũ morũ vltra Albim fluuiũ ad littus vſq; ſeptemtrionale Occeani inhabitantes Saxonibus multũ infeſtos, pdomuit ac fudit. [e] Ius prouinciale, qđ Speculũ Saxonũ [f] vocatur, apud noſq; in vſu habetur, Saxonibus ipſis iuxta eorum arbitriũ dedit. Sed vel maxime nomẽ Saxonicũ ampliarũt eorũ gentis principes glorioſi Ottones, primũ Otto magnus circa annũ domini noningenteſimum quadrageſimum quintum. Imperator Romanorũ declaratus, qui & aſſumptis ſecum quadraginta millibus Saxonicorum militum, Italiam intrauit, omniaq; turbulenta paccauit, Germaniam a ferocia Hungarotum liberauit, multaq; egregia Saxonico milite egit. Contra Sclauos Saxonibus vicinos, eorumq; acerrimos hoſtes vario Marte certañ, eoſdem vicit ac ſub iugum cœgit: opera & pfidia potiſſimũ cuiuſdã principis militię Sclaui Tugumir nũcupati, q iure gentis paterna ſucceſſiõe dominus eorũ ſe eſſe aſſerebat: hic multa pecunia captus & promiſſione maiori pſuaſus, regionẽ ſe prodere pfeſſus, in vrbẽq; Sclauorũ nũc Brãdeburg dictam veniens, nepotem ſuum, qui ex omnibus principibus gentis ſuperat ad ſe inuitãs dolo captum interfecit, vrbẽq;, ac regionẽ ditioni ſubiecit regię. [g] Quo facto omnes Sclauorum nationes vſq; ad Oderã fluuium ſimili modo tributis regalibus ſe ſubdiderunt, Sed & poſt temporis vetuſtate gens Sclauorũ in regionibus illis paucis extantibus ferme eradicata, aliudq; nomẽ ſortita eſt prouincia pręfacta ſecũdum certas & determinatas eius partes, Noua etenim Marchia, Luſatia, Pomerania tẽporibus noſtris appellitatur. Pręterea Imperator ille glorioſus Otto inter alia pręclara opera [h] Maideburgum erexit, Iuſq; Municipale, quod pręmanibus habemus ex Speculo Saxonum ſeu iure prouinciali excerptum, appoſitis etiam nonnullis iuxta eorũ arbitriũ plebiſcitis ciuitati ſtatuit, illudq; tenendũ priuilegio quod ſtatim annotabitur confirmauit ibidem ſepultus iacet. Sed & filius eius Otto Ruffus, circa annũ noningẽteſimum ſeptuageſimum quintum, Imperator Romanorum creatus Eccleſiam Cathedralẽ Maideburgi fundauit, amplis prouentibus eandem dotando, Iuſq; Municipale pręſens per patrem eius magnum Ottonem ciuitati datum confirmauit, nonnulla ſuperaddendo iuxta tenorem priuilegij deſuper dati quod annotatũ inuenit infra circa articulum decimum. Quia etenim ſuper his quę hic breuit exarata ſunt & hic in Iure Municipali ac prouinciali frequens habetur mentio quare pręfationis loco illa annotare viſum fuit.

a. ff. de origine iuris L.i. hoc idem in forma uide.

b. Concordat Spe. Sa. li.iij.ar.xliiij. & infra Iure. Munia.ar.x.

c. De origine Saxonũ et rebus ab eis geſtis, uide witichindum. Et item Albertũ Crantz in eo quẽ de Saxonia ac wandalia ſcripſerunt libro.

d. Spe. Sax. in prolo. & ar.i. li.i. & item li.iij.ar.lxiij.

e. Spe. Sax. li.iij.ar.lxx & lxxij.glo.

f. Spe. Sax. li.i.ar.xiiij. & li.iij.ar.lxxxij.gl. finali.

g. Vide witichindum geſto Saxo.li.ij.

h. Maideburgi fundatio.

PRIVILEGIVM OTTONIS magni Romanorum Imperatoris, super locatione Maideburgeñ. ciuitatis.

IN NOMINE DOMINI amen Nos Otto magnus Romanorum Imperator semper Augustus. Significamus hoc scripto nostro omnibus qui illud vel visuri vel audituri fuerint, quod accedentes nostram Cesaream maiestatem fideles ac strenui, Imperij Romani subditi egregij Saxones, declararunt cōstituisse in animo in tranquilitate dei sedes simul locare suas, ciuitatēq; extruere vbi & autoritate nostra locum sibi delegerunt quem colere inhabitareq; vellent, supplicantes vt gratię prærogatiuis primū condonati, simul & perpetua pace firmati a Maiestate nostra legibus quoq; & iuribus instituerentur. Nos illorum precibus moniti simulq; expendentes, tum illorum amorem & ardorē quē erga fidem Christianam gerunt, tum etiā illorum strenue gesta atq; indefessa obsequia quę & nunc prestant & antea Romano Imperio prestiterunt, cum scientia sanctissimi patris nostri Papę Martini, q̄ ad hec autoritate sua & sancti Petri pacē suam largitus est, quam & nos confirmamus de scitu & consilio Principū Imperij. & accedente consensu terrę, eisdēq; Saxonibus fidelibus nostris dilectis facultatē concessimus cōcedimusq; ciuitatem extruēdi & muniēdi atq; in ea Ius Municipale instituendi ita vt antiquitus Ius Municipale obseruari solitū est. Concedimus preterea fidelibus nostris dilectis atq; illorum successoribus perpetuā in ea ciuitate pacem, gratiam, & libertatem, q̄d eo iure prout a Nobilibus & Generosis Constantino & Carolo egregijs Saxonibus atq; prouincię datum est, uti, & frui, debeant ad honorem & emolumentum ciuitatis, secundū iuris formam generaliter & specialiter, nisi forte quis iuribus carere declaratus fuerit iureq; existat priuatus. Insuper liberos pronūctiamus illos perpetuo a nobis & successoribus nostris, ita vt ciuitas atq; eius incole perpetuo liberi sint ab imperio quādiu ipsi suam libertatem vt iuris est seruauerint.

Ad hęc illi ciuitati quę Maideburgum vocatur ex nostra concessione liberum esse volumus vt quicquid illius prefecti cum insigniorum ac prudentiū consilio & populi assensu ad ciuitatis honorem emolumentū & tranquillitatem statuerint, id firmū & stabile esse debebit, perinde ac si ab ipso Imperio concessum & statutum foret, atq; illud ipsum plebiscitū si annū & diem durauerit seruari debet si ipsimet voluerint, quod si pacifice post id tempus iudicialiter seruatum sit, robur iuris scripti obtinebit, si quidem non repugnet iuri scripto & sacro sanctę fidei Christianę. Quare auctoritate nostra Cęsarea serio mandamus omnibus principibus nostris & imperij subditis, dominis, Equitibus auratis, Ministerialibus, & omnibus officialibus, tam spiritualibus, q̄ȝ secularibus, ne eandem ciuitatem Maideburgeñ atq; illius incolas in illorū iure libertatibus, & immunitatibus a nobis gratiose concessis impediant aut ullā ratione grauent siue violentia, mandatis, exactionibus, siue etiam bellicis subsidijs, aut alijs qbusuis grauaminibus. Damus insuper illis potestatem dominandi iure municipali, circa quod conseruare illos volumus, & proinde nemo huic contrauenire audeat. Alioqui quisquis id fecerit succumbet potestati nostrę Cesareæ, & si quid preiudicij eis inde accideret, uolumus nos & successores nostri eandem ciuitatem atq; eius incolas indemnes reddere, Cęterum damus eidem ciuitati atq; eius incolis in verum tutorem sacro sanctum Ius, Iustitiam, Romanorū deniq; imperatorem, cum principibus electoribus, spiritualibus & secularibus, qui adstent clipeo militari in omnibus vtilitatibus atq; emolumentis. Ad perpetuam igitur memoriam cum assensu sacri Romani imperij, hoc est Pontificie potestatis, Principum imperij, cumq; voluntate terrę iuxta illorum laudum, omnes gratiarum prerogatiuas libertates, Iura, articulos, instituta, & plebiscita confirmauimus, ratificauimus, & obsignauimus, sigillo aureo Maiestatis nostrę Cesareæ q̄d appensum est. Datū a natiuitate Christi Anno Noningētesimo quadragesimo septimo Imperij nostri Anno secundo, die septima mensis Iunij, eo in loco vbi nūc Ciuitas Maideburg situata est.

Articulus I

Iuris uariã cõplectitur acceptionẽ.

IVs ipsum, aut diuinũ est aut ciuile, aut prouinciale. Ius diuinum quod Deus ipse a mundi primordio naturali quadam lege statuit, ut in Adam & Eua, suam etiam sponsam ecclesiam catholicam lege confirmauit. Ius ciuile seu municipale quod homines unius ciuitatis seu fori concluserunt inter se teneñ iuxta eorum arbitrium & antiquas consuetudines, quemadmodũ Colonieñ circa Rhenum Ius Caroli cõfirmatũ habẽt. Saxones uero iuxta eorũ laudũ & plebiscitũ. Ius prouinciale qđ homies alicuius prouinciæ inter se sanxerunt, queadmodũ tẽpore Alexãdri Magni, & antehac bellis exortis, statutum fuit, ut bello captus, alio redimeretur captiuo, uel auro argento, in defectu uero seruire cogebatur.

Glosa.

ORIginem iuris indagantibus, simul & eidẽ operã daturis, vtq; textus articuli p̃sentis qui obscurus quodãmodo est clarior appareat, nosse prius oportet vnde nomen Iuris descendat, ab ipsa em̃ Iusticia veluti a matre, & stipite ius ipsum deriuari & appellari cõstat: vt habetur. ff. de Iusti. & Iure. L. i. Et quia vt Romani eloquij princeps Cicero primo Officiorũ libro meminit, omnis quę a ratiõe de aliqua re suscipitur institutio, a definitione eã proficisci necesse est, vt intelligat̃ quid sit, de quo disputetur. Operepreciũ vtriusq; definitionẽ subiũgere uisum est. Iusticia [a] em̃ vt habetur, Insti de iure. natu. §. i. Est constãs & ꝑpetua voluntas ius suũ vnicuiq; tribuẽs. Vel sic, Iustitia est habitus animi cõmuni vtilitate seruata, suã vnicuiq; tribuens dignitatẽ, deo religionẽ, parentibus reuerentiã, maioribus obediẽtiã, ęqualibus cõcordiã, minoribus disciplinã, sibijpsi castimoniã, paupibus & indigentibus cõpassionẽ operosam. Ius [b] uero ipsum vt elegãter Celsus definit: est ars [c] boni & ęqui. Iustitię etem̃ p̃cepta & volũtatem seruãmus, cũ boni & ęqui noticiã ꝓfitemur, & docemus, ęquũ ab iniquo separãtes, licitũ ab illicito discernentes, bonos non solũ metu verũ premioꝝ quoq; exhortatiõe efficere cupieñ: vt ff. de Iustitia, & iure L. i. §. nam vt eleganter. [d] Iuris aũt pręcepta sunt hęc, honestę secundũ deũ & nature legem viuere, [e] alterũ nõ ledere, ius suũ cuiq; tribuere, vt insti. de iure natu. genti. §. iuris p̃cepta. Est & alia secũdũ quosdã iuris definitio. Ius est pręceptum seu ordinatio principantis, seu domini circa subditos, talis aũt vel est deus ipse, vel est natura, vel homo ipse, & secundũ id Ius in suo genere triplex habet̃, vt pote, Diuinũ, Naturale, & Humanũ. [f] Ius diuinũ vt textus articuli habet, est quod ipse solus deus statuit a mũdi principio naturali quadã coniũctione, vt in Adam & Eua, & etiã Christianitatẽ in recta stabiliuit coniũctione. Vel potius ius diuinũ, est qđ a solo deo hominibus ꝓmulgatũ est, qđ in veteri & nouo continet̃ testamẽto & est p̃cipuũ & sanctissimũ. [g] Ius naturale est qđ a solo naturę instinctu & nõ humana cõstitutiõe omnibus in cõmune venit: vel qđ natura omnia docuit animalia. Nam ius istud nõ solũ humani generis ꝓpriũ est, sed & omniũ animaliũ quę in cœlo: quę in terra: quę in mari nascũtur, hinc descendit maris atq; fœminę cõiunctio, q̃ nos matrimoniũ appellamus, hinc liberorũ ꝓcreatio & educatio. Videmus etem̃ cętera quoq; animalia feras etiã bestias, istius iuris peritia censeri. Preterea his annumeratur cõmunis omniũ possessio, & omniũ vna libertas, acq̃sitio eorũ quę de cœlo, terra, mariq; capiũtur. Iusq; istud [h] naturale ex quadã cõnexiõe dicitur etiã quãdoq; ius diuinũ ex q̃tuor causis. Primo ex eo, quia originẽ habet a natura, naturã vero deus ipse sic & nõ aliter instituit & ordinauit, ex ordinatiõeq; dei omnipotentis natura omnibus creaturis hoc ius inspirat & suadet. [i] Secũdo ius naturale dicitur ius diuinũ ratiõe cõmunis libertatis, iure em̃ naturali omnes homines sunt liberi, & omnibus omnia cõmunia, vt insti. de re. diuisi. §. singulorũ. Tertio dicit̃ ex eo ius naturale ius diuinũ, quia honestatẽ & ꝓbitatẽ suadet, ut si qs aliqd ꝓmiserit est naturale & honestũ vt illud exequat̃, hoc idẽ ius diuinũ docet. Quarto naturale dicitur ius diuinũ, quia suadet ne ꝓximũ decipiamus, nemini noceamus, insanos ne colludamus, hoc em̃ itidẽ ius diuinũ in Euangelio nos docet. [k] Differt aũt ius naturale a iuribus humanis origine: dignitate: amplitudine & sentẽtię rigore, nam cepit ab exordio naturalis creaturę & nullã patitur immutationẽ & sibi omnia cõmunia sunt, nec cõtra ipsum dispensatio fit, secus est de iuribus humanis. Sed et naturalis ac humanę legis differẽtia ex alio manifestã. Iura em̃ naturalia apud omnes homines p ęque obseruãtur, diuinaq; quadã prouidẽtia, cõstituta sunt: firmaq; & inuiolabilia manẽt. Humane ỽo leges seu cõstitutiões sę-

a. Iustitia quid sit.

b. Ius quid sit.

c. Vide Budeũ in Pande. multa enĩ pulchra in hunc passum differit.

d. Iuris præcepta tria

e. Spe. Sax. in proe.

f. Ius Diuinum.

g. Ius Naturale.

h. Ius Naturale etiam dicitur ius diuinum ex certis causis.

i. Iuris & iustitiæ definitionẽ tũ & eius multiplicem acceptionem ac alia quæ hic circa articulum primũ annotata habẽtur. Vide abunde ff. de origine iuris. Insti. de iure natu. gen. & ciui. per totum, & i. ij. dist. ac sequẽtibus, tum in prol. Spe. S. & feu. in prol. & item Spe. Sax. li. i. ar. ly.

k. Iuris naturalis à iuribus humanis differentia.

[l]. Spe. Sax. li.i.ar.iij. & li.ij.ar.xxvi.

pius immutari solent, vel tacito populi consensu, vel alia supueniẽte lege,[l] vt insti. de iure.natu. §. Sed naturalia quidẽ iura. Cõstitutio[m] etem̃ ius humanũ immutare solet non naturale, vt Spe. Sax. li.iij.ar.xxix.glo.

[m]. Sp.S.li.i.ar.iij.li.iij. ar.xxix. infra ar.viij. eodem li.

[n]. Ius humanum q. t.

[n] Ius autẽ humanũ dicitur q̃d ab hominibus ꝓpter societatis humane conseruationẽ cõstitutũ est, & perficitur moribus legibus & consuetudine. Quod quidem a naturali recedere facile intelligere licet, quia omnibus illud animalibus, hoc solis hominibus inter se cõmune sit.

Iuris qꝫ humani varia & multiplex accipitur drñtia & diuisio: vt ex seq̃ntibus apparebit.

[o]. Iuris humani uariã acceptionẽ uide. Primo dicitur Ius gentiũ.

Quoddam[o] em̃ est ius gentiũ, quo om̃es ferme gentes vtunt̃, & ab oĩbus per ęque custoditur. Vsu em̃ exigẽte & necessitatibus humanis, gentes iura quędã sibi cõstituerunt: vt religio erga deum, vt patrię pareamus, vt violentię resistamus. Item pacta & cõtractus quę apud omnes gentes valent, emptio, vẽditio, locatio, cõductio, societas, sediũ occupatio, ędificatio, munitio, fœdera pacis, inducię, legatorũ non violandorũ religio, exinde subsecuta bella, discrete gentes, regna cõdita, dominia distincta, agris termini positi. Iure em̃ diuino omnia sunt cõmunia. Iure vero gentium hoc meum, hoc alterius iudicat̃. Superuenere tandẽ & captiuitates, seruitutes, q̃ iuri naturali sunt cõtrarię. Naturali em̃ iure om̃es homĩes ab initio liberi nascebant̃: vt Insti de iure natu. gen. §. Ius aũt. Temporibus aũt cũ bella cępta sunt statutũ est, vt qcunqꝫ bello captus sit, alio itẽ seruo redimeret̃, vel auro aut argento, quod si non faceret, seruus illius mã sit, iusqꝫ istud originẽ quodãmodo a iure naturali habuit. Postq̃ em̃ vnus cõtra naturalẽ libertatẽ alium in seruitutẽ redigere voluit, naturale fuit & est: vt violẽtię resisteretur, q̃d si forsan violenter subactus sit, quo libertati naturali subueniatur, statuta est captiui redẽptio vel eius manumissio, ex his etiã venerũt inimicicię, & damna, ratione quorũ querelę fiunt, q̃ omnia iuri naturali contrariant̃.

[p]. Ius prouinciale.

Ius[p] Prouinciale dicit̃ quod homines vnius regni vel prouincię statuũt & inter se tenent, vt est ius prouinciale Saxonicũ, quod Speculũ Saxonũ nuncupat̃, vel etiã ius prouinciale seu terrestre nobilitatis regni Polonię &c̃.

[q]. Ius ciuile seu municipale q.t.

[q] Ius ciuile seu municipale dicit̃, q̃d qsqꝫ populus vel ciuitas sibi diuina humanaqꝫ causa cõstituit: q̃si ius ꝓpriũ illius ciuitatis vel fori. Postq̃ em̃ populus habitare inuicẽ cepit, ciuitatesqꝫ erigi & cõstrui ceperãt, qcq̃d inter se iuxta eoꝝ arbitriũ cõstituerũt: ius illoꝝ erat, vt fuit ius Atheniensiũ, Lacedemoniorũ, vt etiã in p̃sens est ius Maideburgeñ, quo Cracouia & multę ciuitates regni vtũtur. Generaliterqꝫ ius vniuscuiusqꝫ ciuitatis ius ciuile seu municipale illius ciuitatis dicit̃: & plerũqꝫ ius huiusmoĩ, partim ex iure gentiũ cõmuni partim proprijs plebiscitis constituitur.

[r]. Ius militare.

Ius[r] Militare, est belli inferẽdi solennitas, fœderis faciẽdi nexus, signo dato egressio in hostem, vł pugnę cõmissio, signo dato rceptio, flagitij militaris disciplina, si locus deserat̃, stipẽdiorũ modus, dignitatũ gradus, p̃miorũ honor, veluti cũ corona vel torques donat̃. Itẽ prędę decisio, ꝓ psonarũ q̃litatibus & laboribus iusta diuisio & principis portio vt dist.i.c. Ius militare, & exinde venit, nobilitas, stipendia, &c̃.

[s]. Ius feudale.

[s] Ius Feudale q̃d & militare etiã dicit̃, cũ cõferuntur aliq̃ bona alicui militi vtenti clipeo bellico, aliquãdo ad vitã, aliquãdo ad heredũ eiusdẽ stirpis successionẽ, vt exinde obsequiũ prestent Imperio vel domino, eo iure gaudẽt Duces: Magnates: & młti militaris ordinis homines, p̃sertim Impio Romano subiecti: iurisqꝫ istius feudalis primi inuẽtores Romani fuere: vt p longũ habet̃ Spe. Sax. li.ij. ar.lviij. & hic infra Iure municipali ar.vij.

[t]. Ius publicum.

Ius Publicũ dicit̃, vt est in sacris,[t] sacerdotibus, magistratibus, vnde q̃ ledit sacerdotes res sacras, ab omnibus tanqꝫ pro publico crimine potest accusari.i.dist. Ius publicum.

Vel sic, Ius publicum est quod generalit̃ ad publicam deseruit vel spectat vtilitatẽ: veluti ne in portis vel muris ciuitatis & alijs sacris locis aliquid committatur nefarij, Iudicibus, Sacerdotibus, Magistratibus, ne quid inferatur contumelię.

[u]. Ius quiritum.

¶[u] Ius Quiritum a Quirino dictũ est: & est proprie Romanorũ quod nulli tenent nisi Quirites Romani, vel q̃ Romano imperio subiecti erãt, in quo agitur de legittimis hereditatibus, de contractibus, de tutelis, vsucapionibus: vt.i.dist. Ius Quiritũ.

¶ Ex his colligi potest quod Priuilegium presens Maideburgẽsibus datum dici potest Ius Ciuile seu Municipale, proprię em̃ datũ est ciuitati Maideburgeñ, partim excerptum ex Iure prouinciali Saxonico, partim proprijs eorum statutis, constitutionibus & plebiscitis sancitum: vt infra declarabitur.

Et quia iuris, legis, cõstitutionis, consuetudinis, plebisciti, priuilegij &c̃. frequẽs interuenit mentio, quid vnumq̃dqꝫ sit, & eorum differentiã breuibus declarare placuit.

Ius quidem superius definitum est, nec vlteriori expositione indiget, dictum em̃ est Ius, quia iustum est: constatqꝫ ex legibus & moribus, & est nomẽ generale, multas sub se continens species. Vnde & lex iuris est species.

[x]. Leges duplices diuinæ & humanæ.

Leges[x] aũt om̃es aut diuinę sunt, aut humanę. Diuinę natura, humanę moribus cõstant: ideoqꝫ hęc quandoqꝫ discrepant, quoniã alię alijs gentibus leges placẽt. Fas lex diuina est, Ius lex humana, transire per agrum alienum fas est, ius non est, & ex eo liquet eorum differẽtia, cum omne quod fas est nomine diuinę vel naturalis legis accipitur, nomine vero legis humanę, mores iure conscripti & traditi intelligunt̃.[y] Vnde Lex est cõstitutio scripta.

[y]. Lex, mos, consuetudo quid sit.

Mos est longa cõsuetudo, de moribus tantũmodo tracta. Consuetudo autẽ est ius quoddam moribus cõstitutũ quod pro lege susci-

[z]. Horũ & sequentiũ ampliorẽ declarationẽm Vide Insti. de Iu. natu gen. & ciuili.

pitur cum deficit lex, & vocatur consuetudo ex eo, quia in communi est vsu. Vel [z] sic Lex est cõstitutio populi qua maiores natu simul cũ plebe aliquid sanxerunt, vel qđ populus Romanus: Senatorio magistratu interrogãte: veluti cõsule cõstituebat: vt Insti. de iur. natu. gen. §. Lex est. [c] Facte aũt sunt leges, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaq; sit inter improbos innocẽtia, & in ipsis improbis formidato supplicio, refrenet audacia & nocẽdi facultas: vt iiij dist. c. Facte aũt leges.

[c]Leges quare sancite sunt.

[a]. Lex qualis esse debeat.

[b]. Spe. Sax. in Pro. & infra ar. xxij. & xliiij Iure Munia.

Erit [a] autẽ Lex honesta, Iusta, possibilis, secũdum [b] naturam & consuetudinem patrie, loco tẽporiq; conueniens, necessaria, vtilis, manifesta quoq;, ne aliquid per obscuritatem in cautum captione cõtineat, nullo priuato cõmodo, sed pro cõmuni ciuium vtilitate conscripta, considerariq; hec omnia in lege seu constitutione potissimũ debent, quia cum leges iam institute fuerint, non erit liberum iudicare de ipsis, sed iudicare oportebit secundum ipsas: vt iiij. dist. c. Erit aũt lex.

[c]. Legum primi inuẽtores qui fuere.

[d]. Spe. Sax. in prolo.

Legum [c] etiã qui primi conditores fuere hic annotare visum est. Moises gentis hebree primus omniũ diuinas leges sacris literis explicauit. Hymnosophiste Indis. Caldei Babiloniis. Magi Persis. Druide Gallis. Zaleucus Locrẽsibus. Phoroneus [d] rex Grecis primus leges iudiciaq; constituit. Mercurius Trimegistus Egiptiis primus leges tradidit: secũdum alios prophete seu sacerdotes. Solon equidẽ primus leges Atheniẽsibus edidit. Ligurgus Lacedemoniis iura ex Apollinis autoritate primus confinxit. Minos Cretensibus. Phido Corintiis. Zamolsis Getis Androdamus rheginis. Hippodamus Millesiis. Carũdas Thuriis. Philolaus Thebanis. Phaleas Carthaginẽsibus. Numma Pompilius q Romulo successit in regno primus Romanis leges edidit, deinde cum populus seditiosos Magistratus ferre non posset, decem [e] viros legibus scribẽdis creauit quodq; leges ab Atheniẽsibus & Lacedemoniis in latinũ translatas apportarẽt ordinauit, que & duodecim tabularum leges nuncupabantur.

[e]. Nomina uirorũ huiusmodi, uide infra ar xij. & alia plura de origine legis xij. tabu.

[f]. Plebiscitum q.t.

[g]. Spe. Sax. li. i. ar. lxij li. ij. ar. xlvij. Iure Munia. infra ar. xiiij.

[h]. Plebis à populo differentia.

Plebiscitũ [f] est quod plebs plebeio Magistratu [g] interrogãte, veluti Tribuno cõstituebat. Plebs [h] autẽ a populo eo differt quo species a genere. Nam appellatione populi vniuersi ciues significant cõnumeratis etiã patriciis et senatoribus, plebis aũt appellatione sine patriciis Senatoribus ceteri ciues intelligunt: vt Insti de iur. natu. §. Plebiscitũ. & §. Plebs aũt.

[i]. Senatus consultum.

¶ Senatus [i] cõsultum est quod senatus iubet atq; constituit vt Insti. de iure natu. gen. §. Senatus consultum.

[k]. Constitucio. q.t.

[l]. Sp. Sa. li. i. ar. lv. glo.

Constitutio [k] vl' edictum est quod tantũ Rex & Imperator cõstituit vel edidit [l] qcquid em̄ principi placuit legis habet vigorem, & hoc siue p epistolã illud constituat vel cognoscẽs decreuit, vel edicto pcepit legẽ esse cõstat.

[m]. Respõsa prudẽtũ.

Responsa [m] prudẽtum sunt que iuris consulti respõdere dicuntur consulentibus. Vel responsa prudentum, sunt sententie & opiniones eorũ quibus permissum erat ius cõdere, data em̄ facultas ab Imperatore fuit quibusdam ius interpretandi quorum sententie & opiniones eam autoritatẽ obtinebant vt iudici recedere a responsis eorum nõ liceret.

[n]. Priuilegium q.t.

[o]. Spe. Sax. li. iij. ar. lxxxij. glo.

[p]. S. Sa. li. iij. ar. xxxiij. glo.

Priuilegiũ [n] est lex priuatorũ: vel leges priuate, nam priuilegium dictũ est ex eo quod priuatim datur & cõceditur. Est [o] em̄ priuilegiũ priuatum seu singulare cõtra cõmune indultum, nec enim esset priuilegium nisi aliquid indulgeat speciale & illud vel datur prouincie, ciuitati [p] vel persone. Prouincie vel ciuitati datum priuilegium manet semper. Personale vero vna cum persona interit.

[q]. Spe. Sax. li. iij. ar. xliiij. glo.

[r]. Iuris scripti seu legum origo.

Exindeq; liquet iuris scripti seu legum originem quadrifariã. Primo ex responsis Imperatorum, vt cũ q Imperator vel alter qui potestatẽ habuit ius condẽdi super dubio aliquo interrogaretur responsum illud pro lege habebatur. Secundo cũ causa p Imperatorem decisa fuit partibus altercantibus decisio illa pro lege seruabat. Tertio quicqd Imperator de per se & propria autoritate tenendũ mandauit. Quarto quod ex gratia alicui tributũ est, sicut in pposito, ius istud municipale qđ & cõfirmatum est Imperatoris autoritate.

Notandum preterea venit, ex quoquidẽ vt supra dictum est, Consuetudo ius & legẽ qñdoq; facit. Ex non sctipto em̄ ius venit quod vsus approbauit, & diuturni mores consensu vtentium approbati legem imitantur: vt Insti. de iure natu. §. Ex nõ scripto. Non tamẽ omnis consuetudo quantumcunq; etiã lõga legẽ facere dicitur. Perniciosa [s] enim consuetudo radicitus est euellenda, nedum quod p iure seruari non debeat nec contra ius naturale quicq̃ ex consuetudine agere licet, immo veritati & rationi cõsuetudo postponi debet. Sed & si veritas obfuscet, ex consuetudineq; contra eam actum sit aliquid, reuelata veritate consuetudinẽ sibi cedere oportet, frustra etiam consuetudo rationi opponitur, & superuacaneum hi qui ratione vincuntur consuetudinem obiciunt, quasi consuetudo maior sit veritate, nec em̄ consuetudo impedire debet quo minus preualeat veritas & vincat. Nam consuetudo sine veritate vetustas erroris est: vt viij. dist. per totum. Sola ergo illa cõsuetudo legis vigorem habet & inconcusse seruari debet, que nec iuri diuino, naturali, aut humanis legibus contrauenit, immo in his rebus de quibus nihil certi ex scripto habemus. Mos populi & instituta maiorum p lege tenenda, diuturni enim mores nisi legi sunt aduersi consensu vtentium approbati legem imitantur. Vnde [t] & consuetudo precedens & ratio que consuetudinẽ suasit tenẽda est, & quicquid cõtra longam consuetudinẽ fit ad solicitudinem suã reuocabit Preses prouincie: vt. xij. dist. c. Consuetudo.

[s]. Non omnis consuetudo legem facit.

[t]. De consuetudinibus uide abũde Insti. de Iure natu. §. Ex non scripto ff. de legi. et sena. con. L. de qui cau. & post in sequentibus legibus p totum. C. quæ sit longa consuetudo L. i. & Spe. Sa. in pro. glo. & ar. lv. glo.

Ad hoc autem quod Consuetudo legis habeat vigorem & alia de cõsuetudinibus plu-

182

ra Spe. Sax. in prologo lib. i.

Premisso eo quod Consuetudo quedã est mala & peruersa quedã vero bona, elici potest cur & ꝓpter quã causam ius potissimũ scriptũ venit et adinuentũ est, [u] Adaucta etem̃ generis humani multitudine, quidã vtpote boni. Ius naturale immutabilit᷑ seruabãt consuetudinẽ bonã & honestã imitãtes, bonũ simul ac honestũ custodiẽtes, alij perperã faciẽtes a iure naturali deuiabant malã inducẽtes consuetudinẽ & ꝓpter has duas cõsuetudines necessario introductũ est ius scriptũ & cõstitutiones Imperatorũ ad auxiliandũ bonorũ cõsuetudini, & reprimendum arcendumq; malos a consuetudine eorum pessima.

u. Ius scriptũ quur adinuentum.

Constitutioq; seu ius istud scriptũ ex electiõe venit. Imperator em̃ pẽsatis duabus cõsuetudinibus, illã quę melior fuit acceptabat, pro legeq; statuit: vt. xi. dist. c. Vsus autoritati cedet. Vel etiã quod quidã constitutionẽ facientes cõfirmationẽ ab Imperatore petierunt. vt Insti. de iure. natu. §. plebiscita. Tum & Imperatores quãdoq; statuerunt & edixerũt speciale consuetudinẽ pro bono, vtili, cõmuni: vt Insti. de iure. natu. §. Sed & qđ Princi. placuit. Ex his sequit᷑ per modũ Epilogi [x] quod iuri naturali & consuetudini bonorum adminiculo ius scriptum introductum est: vt Spe. Sax. li. i. ar. lij. glo. latius habetur.

x. Spe. Sax. li. i. ar. lij. glo.

Poterit etiã ex hac glossarum declaratiõe instãtia facile solui, si quis forsan dicat Textum articuli esse insufficientẽ quo ad diuisionẽ iuris, quod tantũ videlicet triplex posuit. Naturale ius & alia plura ommittendõ. [y] Autor etem̃ priuilegij id quod ad propositũ magis cõcernebat suũ breuibus licet, sufficienter tñ explicuit. Virtualiter em̃ alię iuris acceptiões in hac trina diuisione includuntur. Sub iure em̃ diuino, ius naturale includere vult. Sub prouĩciali, ius gentiũ, militare et sic deinceps.

y. Instantiæ solutio.

DVBITARE quis posset. [z] Quandoquidẽ Saxonibus antehac Ius prouinciale datũ sit & prouincię eorum confirmatũ an per iã presens priuilegium posterius datũ iuri eorũ prouinciali quod Speculũ Saxonũ vocitatur derogetur necne. Iure em̃ [a] nouo seu constitutione posteriore supueniẽte. Ius antiquius cedit & annullatur. Pro exoluenda hac dubietate. Respondendum, quod postq̃ ciuitas Maideburgeñ presenti priuilegio qđ & breue quodãmodo in se est, dotata & cõfirmata fuerat, de consensu Imperatoris, Principũ & prouincię totius, Ex iure prouinciali quod Speculũ vocatur extractũ est, certis quibusdã plebiscitis superadditis, nec tamẽ per id derogatũ est iuri prouinciali, nec etiã ciuitas renunctiari Speculo Saxonũ per id voluit, verũ hoc factũ est ex certis & rationabilibus causis. Primo quia hic quędam constitutiões speciales habentur quę in Speculo Saxonũ tradite nõ sunt, vt quãdo [b] increpatur ortilegiũ in Maideburgo, nõ appellatur p̃cise ad Regem, sed ad Palantiam. Secundũ vero ius prouinciale appellatio p̃cise ad regem fit: vt li. ij. ar. xij. [c] Secundo priuilegiũ presens sancitum est ad supplementum prouincialis iuris: vt si quid breuibus in iure prouinciali cõplexũ habet᷑ hic expressius enodat᷑. Tertio quod sensus & declaratio iuriũ quę in iure prouinciali sparsim in diuersis locis habetur, hic sũmatim et breuit᷑ exprimit᷑. Ex his & alijs causis pñs priuilegiũ confirmatũ est, nec cõtradicit Speculo Saxonũ: sed est declaratio illius, intellecto em̃ priuilegio pñti qđ est minus & facilius, intelligi facilit᷑ ius prouinciale poterit, est em̃ priuilegiũ istud q̃si instituta seu elemẽta iuris prouincialis, sicut Instituta Imperialia sunt elemẽta legum. ¶ Notandum finalit᷑ quod sicut ius omne quo vtimur vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiões: vt Insti. de iure. natu. §. vlti. Itidem & ius presens municipale hoc idem in se cõplectitur. Quare primũ de personis quod & ius personarũ nuncupatur videndum erit in articulo sequenti, nã parum ac inutile est ius nosse, si personę quarum causa constitutum est ignorentur.

z. Iuri prouinciali an derogatur p Ius Municipale.

a. Spe. Sax. li. i. ar. xiiij. & Lege. xij. tabu.

b. Spe. Sax. li. ij. ar. xij.

c. Ius Municipale supplementum est iuris Prouincialis.

Articulus II

De seruitute & unde originem seruitus habeat.

SVmma [a] iuris personarũ diuisio hæc est, qđ omnes homiẽs aut liberi sunt aut serui. Libertas quidẽ [b] ex qua liberi uocãtur, est naturalis facultas eius qđ cuiq; facere libet, nisi qđ ui aut iure ꝓhibeat᷑. [c] Seruitus uero, est cõstitutio iurisgẽtiũ qua qs dominio alieno cõtra naturã subicitur. Seruitus autẽ [d] unde initiũ habeat, uarij diuersa sentiebãt. [e] Quidã a Caym cũ fratrẽ suũ Abel interemit seruitutẽ primũ incepisse asserunt, hoc tamẽ minime esse potest, genelogia enim Caym per diluuium generale deleta est, nec in posteros successit. Seruitutẽ aũt ipsam in hunc diem apud nonnullos durare cernimus. Alij seruitutẽ exordiũ habere a Cham filio Noe propter dedecus qđ patri intulerat suo dicebant, quod tamẽ non est ut scriptura testatur, multi enim Reges et

a. Insti de iure perso. §. Summa.

b. Libertas q. t.

c. Seruitus q. t.

d. Spe. Sax. li. iij. ar. xlij.

e. Seruitus unde originem habeat, opiniones.

principes ex genelogia Cham processere, immo plures q̃ ab alijs duobus eius fratribus, in principibus uero seruitus locũ non habet. Plures seruitutẽ ab Esau exiuisse commemorãt, sed & hoc non, quia q̃uis Iacob a patre benedictionem cepit, nec tamẽ per id Esau maledictioni seruitutis supponebatur. In antiqs etiã legũ codicibus inuenit᷑ qđ primus Babiloniæ rex Nemroth hoĩes suæ subicere potestati primũ cepit, idq; non iure aliquo sed uiolentia & affectu libidineq; dominãdi ac consuetudine praua, sed nec id locũ habere potest. Iure enim nostro prout in uetustissimis legũ uoluminibus habetur [f] nullus se in seruũ dare potest quin suus contradicat hæres, quomodo ergo Noe seu Isaac ac cæteri aliũ in seruitutẽ redigere potuerũt cum nec se ipsum qs donare in seruũ potest. Secundũ ergo rei ueritatem: seruitutem, ex bellis, Captiuitatibus: oppressionibusq; ortum habere inuenimus. Serui [g] enim ex eo appellati sunt [h] qđ Imperatores captiuos uẽdere ac p hoc seruare nec occidere solent, qui & mãcipia dicti sunt, eo quod ab hostibus manucapiãtur. Seruituteq; ipsam [i] principes antiqui ex longi temporis consuetudine tanq̃ iuris esset usurparunt. Id tamen contra equitatem fit. Altissimus enim deus hominem ad suam creditur imaginẽ condidisse, & unũ sicut alium beatissima redemit passione liberumq; fecit glorioso sanguine, quomodo ergo tam præclara ac magnifica libertas in seruitutem redigi possit. [k] Orta itaq; ut prætactũ est seruitus ipsa ex principum statuto de cõsensu communitatis ex captiuitatibus & bellis pro iureq; statutũ. Quamcumq; enim legem communis populus inter se statuit, hoc imperator confirmare solet, in qualibet prouincia, & in eo Saxonũ Iura a legibus aliarum prouinciarum discrepant potissimum.

f. Spe. Sax. li. iij. ar. xxxij. §. Qui se in iudicio.

g. Spe. Sax. li. i. ar. xvi. & li. ij. ar. xxxiij. li. iij. ar. xlij.

h. Serui unde dicti.

i. Insti. de iure pers. §. Serui autem.

k. Seruitus unde ortũ habeat secundum rei ueritatem.

Glosa.

Declarata precedenti articulo habetur Iuris & Iusticię deffinitio, & quomodo ius positiuum a iure naturali ortũ habeat, hic uidendum erit de iure personarum. Quia etenim naturali Iure omnes homines liberi sunt, & eis omnia cõmunia: vt Insti. de iure. natu. gen & ciui. Multiq; fuere qui libertatem hominis naturalem in seruitutem commutare Iure etiam ipso volebant. Quare ad refrenandum proteruiã eorum ponitur lex pręsentis priuilegij per Imperatoriam maiestatẽ cõfirmati, recitanteq; alique occasione seruitutis opiniones cũ earum refutationibus vt textus habet. Circa id tamen de mente autoris priuilegij quędam pro & cõtra super seruitute ipsa formari possunt argumenta. Primum quod seruitus iure admittitur. Arguitur sic. [l] Quicquid communis populus inter se statuit, hoc pro iure seruabatur, sed id ex communi consensu populi sancitum est bellis exortis, qui aliũ bello cepit & redimi non potuit pro seruo habebat, ergo seruitus iure fit. Maior argumenti patet ex definitione iuris gentium. Minor habetur. Insti. de iure. perso §. seruitus autem. In oppositum vero arguitur ex textu Altissimus deus hominẽ liberum creauit, & ita iure diuiuo & naturali libertas eidem inest nec ius aut statutum aliquod condi potest cõtra naturalẽ libertatem eius, dato quod bello eum capiat, [m] nulla em̃ cõstitutio fieri potest cõtra ius scriptum vel naturale ergo &c̃.

Pro solutiõe argumentorũ & si forsan adhuc alia possint adduci similia. Notandũ venit quod ius [n] est duplex Naturale & positiuum seu scriptum. Iure quidẽ naturali omnes homines liberi sunt, nec vnus subest alteri: vt in multis legum locis habetur, et de isto loquit᷑ pars vna articuli & argumentum secundum Aliud est ius scriptum quod ex constitutionibus ortum habet, [o] istoq; iure seruitus venit quia serui exinde venerunt cũ populus vnus erga alium pugnando, alium captiuabat & redimi noluit vel non potuit, eosdẽ interficere volebant, ne ergo interficiant᷑ seruabantur perpetuo seruitio, & istud statutum fuit a cõmuni plebe, tandem cõfirmatum pro iureq; acceptatum: vt Insti. de iure. perso. §. serui.

Et merito istud admittitur, si etem̃ ex legum admissione ea quę ex hostibus capimus bona seu res vsurpare nobis possumus vt Insti. de re diuisi. §. Itẽ ea quę ex hostibus. A fortiori hostẽ si detineo seruare possum. [p] Maius

l. Seruitus an iure admittatur, argumenta pro & contra.

m. Spe. Sax. li. i. ar. iij.

n. Ius duplex naturale & positiuum.

o. Spe. Sa. li. iij. ar. xlij.

p. Spe. Sax. li. iij. ar. xlij. glo.

etenim ius super hoste habeo, qui in me deliquit & malum cõtra me machinatus est, q̃ ad bona sua, quę nihil deliquerunt: vt in auten. de manda. prin. §. Oportet. coll. iij. Concluditur ergo quod iure scripto seruitus admittitur, nec vnum contrariatur alteri.

q. Seruus à seruando dictus.

Notandum circa id quod seruus q a seruãdo venit, quia bello captus seruabatur ac seruituti subiciebatur vel venundabať: vt Insti. de iure. pers. §. Serui. Seruitusq; prout & textus articuli habet, non est aliud, nisi quãdo vnus dominať alteri, & ab eo liber esse minime potest sine volũtate illius in cuius est potestate. Possent quidẽ nõnulla cõtra conclusionẽ textus formari argumẽta, quia tamẽ parum vtilitatis afferũt, ea missa faciemus, vnum duntaxat contra Paragraphũ illum vbi diciť qđ Deus ad imaginẽ suam homines condidisse creditur annotari placuit qđ & proponiť sic. ℭ Homines non ęque omnes deo assimilanť ergo &c. quia de quãto sapientior vľ virtuosior est quis, de tãto deo similior, quantũ vero criminibus obuolutus sit & recedit a deo, tãto dissimilior: vt dicit sapiens. ꝶ. qđ ante lapsum Adę omẽs homines erãt adęq̃ti in sapientia & deo ęque similes, post lapsũ ṽo secus factũ est, nam ꝓpter peccata vnus sapientior altero, & ita vnus seruit alio. Christus tñ glorioso: vt textus habet: omẽs redemit sãguine. Q. d. q̃uis ex lapsu Adę nõ omẽs similes facti sunt, q̃re ad rectificandũ ęqualitatẽ omnium cõmunem proprio nos redemit sanguine.

r. Adam ex lapsu duplicem nobis reliquit penam.

s. Spe. Sa. li. iij. ar. xlij. uide clarius hũc passum in glo.

Circa id notandũ quod [r] Adam ex lapsu duplicem penã reliquit generi humano. Vna est pena animę, alia corpis, a pena corpis nõ sumus liberati, nec per Christi passionẽ huiusmodi pena moderata est, [s] sed bñ animã a pena hoc est a peccatis redimere dignatus est, ex q̊ itaq; seruitus corpalis pena est, quã Principes de cõsensu populi tpe exortorũ bellorũ statuerũt, nec aliq̊ iure abrogata est, quare stare potest & iure admittitur. Exinde tandẽ sequitur, quod ad consequendã ęternã beatitudinẽ omnes nos deus ęque diligit, nec vnus ibi seruire alteri cogiť, in hac tamẽ vita secus fit, verũ vnus subiciť dominio alterius.

Articulus III

De Seruitute Natiuitatis, seu Genelogiæ.

a. S. Sax. li. iij. ar. lxxiij

COnstitutionibus [a] antiquorum principũ cautũ esse legimus, si homo liber seruã in matrimonium duxerit, proles ex ea genita patri & nõ matri æquari debet. Principes aũt potentes de consensu communitatis sanxerũt si ingenuã mulier seruũ superduxerit quod filij iura nanciscebantur patris & filiæ matris. Recitatur tñ quod tpe Frederici Impatoris statutum fuit, si liber homo seruã sup̃duxerat, uel ingenua seruũ qđ proles illa utriusq; sexus matrẽ sequi deberet & nõ patrem. A iuris aũt principio hoc fuit ius qđ liber partus nunq̃ seruilem procreauit partũ. A tẽporibus uero Wickmani Episcopi iure frequentatũ est & per Henricũ Impatorem statutũ qđ utraq; proles filius & filia nascũtur scđm matrem, & nõ patrẽ, hoc est uentrẽ ipsum sequuntur siue pater sit Theutonicus siue Sclauus. Qui etiã libertatẽ cõmutauit in seruitutẽ utrunq; tã libertatẽ q̃ seruitutẽ ammisit. Textus antiqores habẽt utrũq; p̃dit, hoc est tam libertatem [b] q̃ proprium.

b. Spe. Sax. li. iij. ar. xxxij. §. Sed si dona.

Glosa.

In pręcedentibus declaratũ est de seruitute q̊ pacto iure positiuo statuta sit. Articulus p̃ns tractat de seruitute natiuitatis seu genelogię. Quidã em̃ seruitutẽ deriuari a matre dicebãt: quidã vero a patre, nõnulli ab vtroq;: sic videlicet intelligẽdo, qđ filius sequať patrẽ: filia vero matrẽ in gñatione. Concludiť tamẽ qđ vtraq; proles, tã filius q̃ filia matrẽ sequũtur. Partus em̃ ventrẽ imitať matris, cõsuetudinis em̃ tũ & legis erat qđ ventres imp̃gnatarũ inspiciebanť & exinde seruitus decernebatur, vnde si ex matre nasciť libera qs, patre vero seruo, ingenuus nihilominus nascitur. Quẽadmodũ q ex matre libera & incerto patre natus q̃m vulgo cõceptus est, sufficit autẽ liberã fuisse matrẽ eo tẽpore quo nascitur, licet ancilla cõceperit. Et ecõtrario si libera cõceperit deinde ancilla facta pariat, placuit eũ qui nasciť liberũ nasci, qa nõ debet calamitas matris ei nocere q in vtero est. Ex his & illud quesitũ est, si ancilla p̃gnãs manumissa sit: deinde ancilla postea f̃cta pepit, liberũ an seruũ pariat. Marcellus probat liberũ nasci, sufficit em̃ ei qui in vtero est liberã matrẽ: vel medio tpe habuisse vt liber nascať, qđ & verũ est: vt Insti. de ingenuis. §. sed & si qs. & seqñtibus. ℭ Et quia de seruitute in pręsens agitur, multiq; [c] arbitrati sunt, quod ministeriales seu famuli [d] serui sint, opinionem fundãtes suam

c. Spe. Sax. li. iij. ar. xlij

d. Famuli an serui dicantur.

super ar.xlij.li.iij. Spe. Sax. vbi de ministerialibus agitur, opinantq; autorē Iuris prouincialis ibidē per Ministeriales intelligere velle seruos ipsos. Vnde ad absoluendū errorē illorū. Notandum venit qđ seruitiū [c] duplex est, quoddā em̄ seruitium est ratione persone & illud proprie seruitus est, & q vt sic seruit, seruus & mancipium dicit. Aliud [f] seruitiū est ratione bonorū quę possidet ex q̄bus seruire cogitur, si illa tenere vult, nec tñ seruus proprie dici poterit: vt. C. de agri. & censi. L. Ne diutius. Sed [g] & alio differunt, illud em̄ ꝓ quo seruus seruit est substantiale, q̄a substat seruitio, & seruit ꝓ vita sibi cōcessa. Seruitiū vero qđ famulus vel ministerialis p̄stat est accidētale, seruitiū em̄ illđ facit ratione bonorū accidentalit̄ sibi collatorū, & ita ministerialis seruit ꝓ bonis, seruus v̄o vt viuere possit.

c. Seruitiū duplex est.

f. Spe. Sax. li. iij. ar. xlij.

g. Serui & famuli differentia.

Pręterea & ex alijs multis liquet eorū drñtia. Ministerialis em̄ miles esse potest, sacrisq; initiari & religionē intrare absq; consensu domini, quod seruus minime facere poterit, nisi sit consensus dñi sui, etiā ministeriales bona sua feudalia dimittere possūt, secus fit de seruis.

℄ Circa id notandum etiā venit quod serui efficiunt̄ tripliciter. [h] Quidam em̄ fiunt serui iure positiuo, quidā vero nascunt̄ serui. Nati serui dicūtur qui ex seruis matribus nascunt̄. Iure positiuo vero efficiūtur dupliciter, quia vel capiuntur bello, vel liber existēs seipsum in seruum dat per venditionem aut spontaneam donationem.

h. Serui efficiūtur trifariam.

Sciendum p̄terea venit si liber homo vendat se, [i] vel donet spontaneę in seruū, ad hoc qđ vēditio vel donatio illa valeat q̄tuor necessario requirunt̄, quinimo ad quālibet verā venditionē ista potissimum ptinent. [k] Primo qđ ille qui se vendit, debet esse viginti annorū. vt Insti. de iur. pers. §. Serui aūt. &. C. de liberali causa. L. Non ideo. Secundo qđ id sit de cōsensu hęredū: vt Inst. Ex qui cau. manumit. nō pos. §. ij. & Spe. Sax. li. iij. ar. xxxij. Tertio quod pecunia illa sibi cedat, alias emptio nō valebit: vt Insti de iur pers. §. Serui aūt. &. ff. qui ad liber. ꝓcla. nō li. L. i. Quarto qđ emptor nesciat de libertate illius quē emit, vt. ff. de liberali causa. L. Liberis. §. si q̄s sciēs Quintum supadditur, quod vēditio illa iudicialit̄ cōfirmetur, quia alias ꝓclamare eidē licebit ad libertatē, imo & alia q̄ ad verā venditionē requirunt̄ ad id ptinere maxime vident̄.

i. Spe. S. li. iij. ar. xxxij. glo.

k. In seruum se donās aut uendens, quæ requiruntur, ut ualeat uenditio uel donatio.

Quia em̄ articulo pręcedenti habitum est ꝙ nullus se in seruum dare potest quin suus contradicat hęres &c̄. Sciendū tamen quod istū qui vt sic se in seruum dat, hęres liberare non potest, nisi soluat precium quod pro ipso expositum est, & id sit cum voluntate illius qui eum emerat, ita quod eum viceuersa liberum dimittat, in loco illo vbi se in seruum dedit: vt. ff. de statu hominum. L. Homo liber.

[l] Serui etiam ipsi necessario manumittēdi veniūt & libertatē iure consequunt̄ [m] si vlciscuntur mortē domini sui, quā hęres occultauit, Si falsam monetā publicauerint: si detegunt crimē raptus virginū: si desertorē militię prodiderint. vt C. qui ex cau. serui. premi. liber. cōsequūtur: per totū. Seruus vero q nō manumittitur ꝑpetuo seruire cogitur: scilicet pro vita sua: & si qđ [n] in seruum cōmitatur flagitij [o] domino emēdare oportet, [p] dominus etiā seruū in iudicio intercedere, & eūdē excipere potest. ℄ In textu cū dicitur: qui etiā libertatē cōmutauit in seruitutē &c̄. hoc est si forsan seipsum vendidit vel donauerit sine hęredum cōsensu, ꝑdit vtrūq; libertatē videlicet & propriū, ita qđ liberi hominis ius habere nō potest in ꝓprio, in emēda nec verigeldo vt li. i. ar. xvi Spe. Sax. & li. ij. ar. vi. Etiam liber homo in hęreditatē serui nō succedit: ad dominū em̄ deuoluitur ex ar xxxij. li. iij. Spe. Sax. §. Sed si donatū dominus. Ex quo itaq; vt supius habitū est: nullus se in seruū dare potest: sine hęredum cōsensu. Seruitus etiā natiuitatis esse nō potest nisi mater serua sit Quare sequitur [q] qđ inter seruū & liberū matrimonium esse nō potest: immo si seruus supducat liberā & ecōtra ignoranter, nec a domino suo liber factus dimitatur: separari possunt, & vnus supducere potest aliū si vult: vt xxix. q. ij. Si q̄s ingenuus & si seruus religionē intrauerit cōtra volūtatē domini: illū domino reddere tenentur, vt liiij. disti. i. c. generalis querelę. Ex his sequitur p modū Corolarij: qđ ius positiuum in cōtrariū iuris naturalis sancitum est, omnia em̄ hęc iure naturali licent, quę iure positiuo prohibentur.

l. Serui necessario manumituntur ex certis causis.

m. S. S. li. i. ar. xvi. glo.

n. Flagitium in seruū cōmissum domino emenda cedit.

o. S. S. li. ij. ar. xxxiiij.

p. Spe. Sa. li. ij. ar. xix.

q. Serui incōmoditates.

Patet pręterea ex hac glossarum declaratione clarissimeq; colligi potest, Paragraphū articuli pręsentis vltimū iuxta originalia vetustiora melius sonare cū dicit̄ q etiā libertatē cōmutauit in seruitutē, vtrūq; ꝑdit tā libertatē q̄ propriū, q̄ quod intelligatur vt aliq textus habēt; vtrūq; ꝑdit; tam libertatē q̄ seruitutē.

Articulus IIII

Quo pacto unus Iure Municipali libertatem debeat obtinere suam.

QVicunq; [a] homo in municipio: iureq; municipali anno & die sine allocutione liber cōsederit, ille libertatē suam metseptimus cū suis cognatis facilius retinebit, quorū tres ex parte patris, & tres ex parte matris esse debent, q̄ quod quis eum in seruum conuincere possit.

a. Spe. Sax. li. iij. ar. xxxij. §. Si tamen is.

[b] Quicunq; etiam puer liber est &

b. Spe. S. li. iij. ar. lxxij.

legitime natus iure municipali iura retinet patris sui.

Et qui municipali iure sederit anno & die nõ allocutus, nec diffamatus in iure suo, eũ uullus abigere a iure suo potest, nisi ius suũ perdiderit ita quod sit homo suspectus. ¶ [c] Si qs etiã homo liberũ se dixerit, ille ꝓ libero haberi debet & liberi hominis emendã, & eundẽ ut liberũ hominẽ tractare oportet, quia omnes uno liberorũ iure subiecti sunt q in municipio cõmorantur. ¶ [d] Qui etiam ex quatuor progenitoribus suis, ex duobus auis & duabus auijs indiffamati iuris est, ille a nullo inculpari potest in iure suo. ¶ [e] Potest tamen aliqs in sua generatione & in officio argui suo, a iure tamen reici suo non poterit, nisi ius suum perdiderit, furto, præda, spolio, uel simili, q̄bus ius demeretur quis suum [f] uel excõmunicatus sit, aut proscriptus. [g] Potest etiã increpari in generatiõe sua qs, ut pote quia minus tempestiue, uel nimis tarde natus sit.

Dicitur [h] etiam qđ nullus puer matris illegitimus esse possit, hoc tamẽ non est, quia mulier potest illegitimos ac legitimos nobilesq; ꝓcreare pueros. Si est serua, potest manumitti, si est fornicaria, potest nubere & legitimos procreare.

c. Spe. Sax. li. iij. ar. xxxij.

d. Spe. Sax. li. i. ar. li.

e. Spe. Sax. li. iij. ar. xxviij.

f. Vide oppositũ li. iij. ar. lxiij. Spe. Sax. & hic Iure Munici. ar. seq. ibidẽ uide interpretationẽ huius clariorẽ.

g. Spe. S. li. i. ar. xxxvi.

h. Spe. Sax. li. i. ar. li.

Glosa.

Supius declaratũ est de seruitute, & vnde ortũ habeat, hic tandẽ autor priuilegij pręcauet si forsan qs super seruitute alloquatur, qualiter libertatẽ probare debeat suã. Si em̃ impetat vnus aliũ, quod mancipiũ suum sit, & iste dicat nõ ita se habere, sed se esse liberũ profitetur, Probare debet vt iuris est, si etiã impetatur testibus, ꝓpior erit obtinere libertatẽ suam cũ suis cognatis vt textus habet.

Pro intellectu articuli pręsentis ampliori: notandũ [i] q̄druplicẽ esse impetitionẽ seruitutis & vniuscuiusq; specialẽ ꝓbationẽ. [k] Primo alloquatur si vnus aliũ quod seruus suus sit, ex eo qđ seipsum in seruũ dedit: probaturũq; se offert prout ius decreuerit. Considerandũ erit an ille se in seruũ dederat corã iudicio, si sic, extunc actor propior erit donationẽ obtinere, q̄; iste negatiua absolui: vt Spe. Sax. li. i. ar. vij. & li. iij. ar. xxxij. glo. & hoc est verum si sit viginti annorũ, si pecunia cessit in cõmodũ suum, si cõsensus heredũ subsequatur & alia quę pręcedenti articulo tacta sunt cõcurrant, ibidẽ uide. Residuas vero tres seruitutis impetitiones cum ipsarũ ꝓbationibus: vide Spe. Sax. li. iij. ar. ar. xxxij. in glo. abunde.

In textu cum dicitur facilius libertatẽ obtinebit metseptimus cũ suis cognatis. [l] Contra id argui potest, cognati em̃ testificari nõ possunt. C. de testi. L. ij. ℞. qđ in causis quidẽ cõmunibus amici testificari nõ possunt. [m] Dantur tamẽ speciales causę in q̄bus testimonium eorũ admittitur vt ordinationem testamẽtalem pater filij & cognatus testificare potest vt ff. de testi ordi. L. qui testamẽta. Item in causa matrimonij vt extra q matrimonio accusa. c. videtur. Item vbi testificari debet Genelogia legittime nationis vel progenitorũ, ibidem etiã amici & consanguinei admittũtur vt extra q filij sunt legittimi. c. transiuisse.

Qui in municipio sederit anno & die nõ allocutus &c̃. infra em̃ annum potest impeti vnus sup libertatẽ, sed exacto anno & die propior erit iste [n] ex possessione libera suã obtinere libertatẽ. Vnde [o] annus & dies in proposito est spatium vnius anni & sex septimanarum.

Qui etiã ex quatuor ꝓgenitoribus &c̃. dictũ est in p̄cedẽtibus istius articuli paragraphis quomõ vnus libertatẽ testibus obtinere debeat. Is paragraphus tãgit de his q generatione similes alijs sunt, & dicit quod q ex duobus auis & duabus auijs indiffamatus est, diffamari nõ potest. ¶ Ex isto sequit̃ dato quod ꝓauus fuisset diffamatus: nocere minime poterit pronepoti, qa [p] pręcedessorũ honor vel scãdalum nõ [q] nisi in tertiã deriuat̃ generationẽ, si ergo pater & mater, ac eoꝝ vtriq; parẽtes liberi fuerunt sup seruitute accusari nõ poterit vnus dato quod proauus seruus fuit.

Circa id notandum etiã, quod seruo respondere [r] vnus non cogitur sed actio cõpetit domino ipso vt articulo pręcedẽti habetur.

In textu cũ dicit̃ ille ã nullo inculpari potest iure suo &c̃. quia vt sic ꝓpior est testimonio euadere. Accusetur etiã ratione officij vel genelogię accusatus euadet testibus. Si vero ius ammittat suum furto: spolio: vt textus seq̄ns habet vel quod cõcordauerit pro furto conuincitur citius Iudice & Scabinis q̄ qđ se excusare posset. [s] Qui em̃ iuri suo in vno derogauit loco vbiq; in eo erumnã sustinebit, dũmodo per Iudicem condemnantem: vt iuris est condemnatio cõprobetur. li. iij. ar. lxxxij. Vel excõmunicatus sit &c̃. Vnde nota, qui iuste in sententias venit excõmunicationis, est separatus a cõmunione Christifidelium, nec

i. Impetitio seruitutis quadruplex.

k. Spe. S. li. iij. ar. xxxij.

l. Spe. S. li. iij. ar. xxxij.

m. Cognati testificari possunt in certis casibus, itidem & alij cõsanguinei.

n. Spe. Sax. li. i. ar. xxxviij. glo. infra iure munici. ar. xxi. glo.

o. Annus & dies qd sit.

p. Spe. Sax. li. i. ar. li.

q. Honor & scandalum nisi in tertiã deriuatur generationem.

r. Spe. S. li. ij. ar. xxxiiij

s. Spe. S. li. iij. ar. lxxxij

respondere [t] eidem oportet: ipse vero omnibus de se querulantibus respondere cogitur, vt. xi. q. iij. c. Quicunque infra anni spacium, hoc idem intelligendum est de proscriptis, vt li. iij. ar. xvi.

Notandum [u] circa id venit, quod iure priuati dicuntur multifariã. Primo qui in fama & honore notati sunt macula aliqua, & qui occasione furti concordiã ineũt: [x] vt sunt fures, pr̨edones: vt. C. Ex qui cau. alicu. infa. irroga. L. Non damnati. & Spe. Sax. li. i. ar. xxxvij. & xxxviij. Secundo qui anno & die in proscriptione permãserit: vt Spe. Sa. li. i. ar. xxxviij. Tertio qui cutim vel crines in iudicio condẽnatus redimerit. vt Spe. Sax. li. i. ar. lxv. Tum etiã qui fidefragus fit: vt li. i. ar. xl. Spe. Sax. Quarto si dominus seruũ iudicialiter cõdemnatũ iuramento eliberauerit: seruus vt sic infamis fit: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xix. Quinto pugiles, certantes & eorum proles, histrionesque & omes illegittimi: vt li. i. ar. xxxviij. Sexto omnes qui tutoriã iniuste administrarunt: & super eo iudicialiter condẽnati sunt: vt Spe. Sax. li. i. ar. xli. Septimo qui perperã in societate existentes faciunt: vt. C. Ex qui cau. infa. L. vlti. & Spe. Sax. li. i. ar. xij. Octauo: Lusores simul & periuri: vt Spe. Sax. li. iij. ar. vi. Nono si quis dolum faciat in re q̃ sibi in depositũ data est vt Spe. Sax. li. iij. ar. v. Decimo omnes siccarij venefici, & qui aratra: molendina, ecclesias ue, et cimiteria spoliãt: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xiij & vi. q. i. c. Infames. & C. Ex qui cau. infa. alicui irroga. p totũ. Vndecimo vsurarij, simoniaci, falsumque testimonium pben, simul etiã illi, qui parentibus suis improbe resistere volunt: vt C. eo ti. L. Improbum fenus. & vi. q. i Infames. Duodecimo, heretici, Iudei, infideles, infames etiã sunt: vt C. de Iude. & c. eli co. extra de testi. & attesta. c. ex tenore.

[y] Pena iure priuatorum inuenit etiã triplex. [z] Prima quod testificari non põt, nec iure spirituali, nec ciuili: vt. ff. de his qui nota. infami p totũ. et. vi. q. i. c. Infames. & extra de testi. c. testimoniũ: exceptis tamẽ tribus casibus. [a] Occasiõe fraudis Impij: vt [b] C. ad le. Iul. maiest. p totũ. Occasiõe simonįe. vt extra de simoni. c. Licet Heli. & occasione fidei seu cõtra h̨ereticos: vt ij. q. vij. c. Oues. Secunda pena illorũ est, quia tutorẽ habere non possunt, aut ferendarium, neque in actiõe duellari pugilẽ: vt Spe. Sax. li. i. ar. xlviij. Et hoc fit ex eo, ne confidẽtiã habeant in aliquo: vt eos a malefacto defendere possit. cum nec seipsos defendere poterint. Tertia pena est quia innocentiã suã iuramento declarare minime põt, nullus etem delictum seu excessum iuramento defendere poterit, qui crimine notatus est: vt Spe. Sax. li. i. ar. xxxix.

[c] Sciendũ etiã circa id q̃d proscriptis nullus respõdere cogit, [c] illos aũt omibus de se q̃rulãtibus respõdere oportet: vt ij. q. i. c. phibet.

¶ Considerandũ pr̨eterea: quod iure priuati & matrimonio inhabiles [d] seu illegitimi inter se differunt. Quinimmo & iure priuati ipsi triplicem inter se differentiã habent. [e] Primo iure priuati sunt, qui in iudicio testificari non possunt, vt sunt lusores: vt. ff. de his qui notã infa. L. i. & ff. de testibus L. iij. extra de accusa. c. omipotens deus. Spe. Sax. li. i. ar. li. glo. Secundo sunt, qui priuãtur iure in eorum bonis ita quod illa vẽdere aut alienare nõ possunt: vt Insti. de capi. diminu. §. Maxime. & C. de sen. pas. L. cum patrẽ, vt sunt illi q cõtra regiã maiestatẽ deliquerint: & ita bona eorum cõfiscant, prout etiã habet. Spe. S. li. i. ar. xxxviij. Tertio sunt quidã iure priuati in corpore & bonis. In corpore quidem, quia impune occidi põt: vt C. Quan. li. vnicui. sine iudi. vindi. L. Liberam. & in auten. vt li. ma. & auie. §. His quoque. coll. viij. Priuatur etiã bonis, ita quod non hereditat in successores: vt. Insti. de h̨ere que ab intesta. deferun. vt sunt pacis violatores & isti duplices. Quidam per Iudicem pronunciant esse iure priuati, vt sunt proscripti, adulteri. Quidam seipsos iure priuant facto suo, sicut illi qui noctu in domos alienas irruptiões faciunt, vel cũ vxoribus aliorum secreto congrediuntur: vt in auten. Vt li. ma. & aui. §. His quoque coll. viij.

In textu cum dicit. Quidam senciunt quod puer illegittimus matris esse non potest &c. Sciẽdum circa id quod pueri [f] quidam sunt legittimi, [g] & quidam illegittimi, legittimi q ex vero matrimonio pcreant, illegittimi vero seu naturales, qui extra matrimonium nascunt, & isti ex natura ęque filij sunt sicut illi priores, legibus tamẽ Imperatorum, qui homines ad matrimonia cogere nitebantur, hoc sancitum est, quod legittimi duntaxat succederent, & nõ naturales. Vnde & legittimi duplex ius in succedendã hereditate habent, uidelicet ius naturale & ius matrimonij. Naturales vero filij non nisi vnum ius: vtpote naturale habent, quare illi potiori iure succedunt in bona patris vel matris quam isti, hoc tamẽ fit de iure positiuo non naturali.

Cum vero diligenter reuoluere volumus leges et canones: aperte inuenit. Quandocunque constitutio aliqua est contra ius naturale. Imperatores [h] seu legislatores inuenerunt & statuerunt modum ad opprimendum sub conditione constitutionem huiusmodi, prout & in proposito fit, quia & siquidẽ iure positiuo illegittimi non succedunt, dantur tamen cõditiones cõtra id quod succedere possunt, vt quando rediguntur in potestatem patris, vel cum matrẽ superduxerit, vel si per Principem legittimantur, vt habetur clarius li. i. ar. li. Spe. Sax.

t. Excõmunicatis respondere nõ oportet ipsi vero omnibus respondere coguntur.

u. Iure priuati dicuntur multis modis.

x. De infamibus & iure priuatis, uide abunde C. Ex qui. cau. nota. infa. per totũ. ff. eo. ti. & vi. q. i. c. Infames. Spe. Sax. li. i. ar. xxxviij. & lxv. & li. iij. ar. xvi. et lxx. in gl.

y. Iure priuatorum pena.

z. Spe. Sax. li. i. ar. viij. & li. iij. ar. xvi.

a. Iure priuati testificari possunt in certis casibus.

b. Spe. Sa. li. iij ar. xvi. & lxx. & li. i. ar. viij.

c. Spe. Sax. li. iij. ar. xvi

d. Huius glos̨e ampliorem declaratione & uberiorẽ eius intellectũ, uide Spe. Sax. li. i. ar. li. in textu et in gl.

e. Iure priuati & matrimonio inabiles differunt.

f. Spe. Sax. li. i. ar. li. uide copiosius materiã

g. Pueri duplices legittimi & naturales.

h. Spe. Sax. li. i. ar. li.

Articulus V

De Excommunicatis & proscriptis.

185

SI quis bonæ famæ homo in municipio actionẽ habens minus iustæ in censuras papæ inciderit uel ab alijs spiritualibus excõmunicatus sit, & a congregatione Christifideliũ separatus, dato quod in his perseuerauerit [a] anno die & ultra, non delinquit per id contra honorem, nec uitam, nec Iuri derogat suo, quia excõmunicatio animæ quidem nocet, sed nulli adimit uitam quantumcunq; etiam in ea permanserit.

a. Vide Spe.Sax.li.iij. ar.lxiij.

Proscriptus uero si quis sit, uel in bannum positus Regium, & perseuerat anno & die, ille perdit honorem, uitam, ius, libertatem, si proceditur cõtra eũ rectis iudicijs, [b] quocunq; etiam modo qs proscribitur, si in proscriptione detentus fuerit cedit sibi in uitam.

b. Vide Spe. Sax.li.i. ar.lxviij. & lxxi. & itẽ ar.xxxviij.codẽ li.

Glosa.

ARticulus presens declaratiuus est articuli pcedentis, dictũ em̃ est. Qui iure priuati sint & qui iuri derogarunt suo, quodq; etiã excõmunicati & pscripti in numero illorũ habent interq; iure priuatos connumerantur, intelligendum tamen sane est de excõmunicatis, qui iuste excõmunicati sunt: friuoleq; in ea perseuerant. Hic tandem in presenti articulo habetur de excõmunicatis, qui minus iuste excommunicantur, isti etenim iuri non derogant suo:, vt textus habet.

Notandum circa id q̃uis vnus minus iuste excõmunicatus sit, ommittit tamen declarare innocẽtiam suam, & pmittit censuras grauiores vlterius ferri, etiã friuole censuras tollerare dicitur. [c] Aduertenda itaq; ac timenda excõmunicatio etiã iniuste lata, qnimmo beniuole separi debet ab ecclesia, ne sit scandalo Christifidelibus, & incurrat penam pteruię, nisi forsan in duobus casibus: scilicet si sit lata post appellationẽ factã, vel si huiusmõi sentẽtia excõmunicatiõis in se cõtineat notoriã & ĩportabilẽ iniustitiã: vt extra de senten. excõmuni. c. Per tuas. ℭ Vnde sciẽdũ: qđ iudex vł prelatus iniuste excõmunicãs aliquẽ ab officio suspẽdit [d] ad annũ, si v̾o exercet interim officiũ, efficit ppetuo irregularis, vt extra de senten. & re. iudi. c. Cum ęterni regis li. vi. Vnde excõmunicatio psimile nocet animę, quẽadmodũ pscriptio corpi. [e] Excõmunicatio etem̃ nõ est aliud nisi iudicis spiritualis sentẽtia, quã ppter notorios excessus pfert cõtra animã, quę corrigi non potest, nisi qđ cõpellatur p obedientiã. [f] Quę autẽ excõmunicatio sit iusta & quę iniusta, aut quã pcauere seu timere debeamus, & alia de cẽsuris seu excõmunicationibus, vide Spe. Sax. li. iij. ar. lxiij. ℭ Notandũ pterea [g] qđ pscriptio nõ est aliud nisi sententia iudicis secularis [h] ppter inobedientiam vel excessum cõtra aliquẽ data. Et illa quãdoq; est maior quandoq; minor. [i] Proscriptio minor seu simplex: est cũ vnus ppter excessum: vel ppter non comparitionẽ iuris contumax pnũciat, q & iure infamis fit anno primo: illũ tamẽ interficere nõ licet. Proscriptio v̾o maior: quę & Bannitio dicit: Est cõfirmatio p Impatorẽ prioris pscriptionis, bonaq; vt sic eius cõfiscant, efficitq; infamis, & occidi potest: vt Spe. Sax. li. i. ar. xxxviij. Quomodo aũt id fieri debeat: qđ proscriptus simpliciter in proscriptionẽ Impatoris incurrat: vide Spe. Sax. li. i. ar. lxviij. & lxxi.

+

c. Spe.Sax.li.iij.ar.lxiij. glo.

d. Vide Spe.Sax.li.iij. ar.lxiij.

e. Excõmunicacio.q.t.

f. Excommunicationis sententiæ quando ualent & quando non uide abunde Spe.Sax. li.iij ar.lxiij.

g. Proscriptio. q.

h. S.S.li.iij.ar.xxiij.

i. Sp.Sax.li.iij.ar.xx

Articulus VI

Ius Municipale unde originem habeat.

IVris municipalis origo: & quo pacto terræ Saxoniæ largitũ ac ex beneplacito Imperatoris principũq; cõcessum sit Ius illud, ex sequẽtibus faciliter apparebit. In [a] Babilonia enim primũ imperiũ stetit, omnibusq; dominabatur prouincijs urbs illa, Nemroth siquidẽ gentilium regũ fortissimus, Ciuitatem prætactam fundauit, ac Turrim mire altitudinis erexit, urbẽq; magnis & amplis terminis menibusq; circũsepsit, quædã propugnacula ac municiones extruẽdo, [b] exindeq; a munitionibus, Ius ipsũ municipale nomen accepit. Rex ipse solus magnanimus & animosus eandem inhabitauit, multiq; cũ eo principes & duces & alij pleriq; inhabitatores honorati uiri qui & mercatores dicebãtur, omnesq; uno & eodẽ iure utebantur, quod Municipale dicebatur prout ex sequentibus apparebit, &

a. li. iij. ar. xliiij. Spe. Sax. uide hoc idem.

b. Ius Municipale unde nomen sortitũ habet uide.

exinde nomen accepit,quod non/dum immutauit.

Glosa.

Articulus pręsens nō aliud intendit:q̄ quod originem iuris municipalis declarat. Ex ipsa em̄ Babilone ius municipale initium habere dicit. [c] Ex sacris nāq; codicibus, tum plerisq; historicorum libris legimus, quod post diluuiū illud generale, Noe patriarcha deo amabili ex Archa egresso, tres eidem filij fuere. Cham, Sem, & Iaphet, E q̄bus duę & septuaginta prodiere [d] gentes, licet multorum filij non connumerentur: qui nascendo tribubus alijs accessere: nullam ex se gentem facientes. de Iaphet xv. descenderunt generationes, de Cham triginta, de Sem primogenito & omnium patriarcha viginti septem, qui cum in magnum creuissent populum, totā mundi huius terram inter se diuiserunt. Sem cessit Asia. Iaphet Europa. Cham qui & Soroastes dictus est Africa. Ex Cham processit Chus, Ex Chus vero Nemroth: qui & potēs in terra esse cepit, Gigas permaximus corpore vastissimo: audacissimusq;: & manu fortissimus int̄ om̄es filios & nepotes Noe: libidine dn̄andi admodum succensus, primum imperiū & tyrannidem in suos apud Babilonios sibi vsurpauit, cuius regni principium fuit Babilon ipsa, quam ille fundauit cum alijs ciuitatibus: videlicet Arath, Archad, & Calamię. In terra Senaor, q̄obrem dei venator: idest deceptor ac humani sanguinis effusor oppressorq; cognominari meruit, vrbem illam vt textus habet fortissimis propugnaculis et munitionibus circumsepsit, iusq; in habitatoribus statuit, quod a munitionibus illis ius Municipale nominauit. Imperio itaq; hoc p tyrannidē adepto: cognatos suos: videlicet Iectā ex filijs Sem & Suphne: ex filijs Iaphet: vt itidē in suos exercerēt: exemplo hortatus est suo. Horum aūt trium principū ductu et auspicio [e] vniuersa Noe sanctissimi posteritas regebatur. Conueniētibusq; illis cū innumerabili suorum multitudine in campo Senaár, Nemroth vir audacissimus & lingua disertissimus multitudinē illam totam a timore dei auertere satagens, Turrim quę celos tangat edificare consuluit, deus tamē stultitiam eorum miratus: vt sacrę testantur scripturę linguam eorum cōfudit, per totumq; dispersi orbem habitationes quesierunt. Ex declaratis itaq; liquet [f] Ius Municipale ex Babilonę originē habere, omnes etenim illic inhabitantes vno & eodem iure locati erant, quod Ius Municipale seu Ciuile dicebatur. Vrbsq; illa initium & radix fuit imperij & iuris municipalis. Constitutiones tamen in Babilonę & Persia sancite: omnes periere: & in abusum venerunt. [g] Iusq; Municipale prętactum: priuatum ius etiam dicitur, sicut & pręsens ius Maideburgeñ: priuatum ius ciuitatis illius [h] nominat̄. Itidē etiā Speculū Saxonū ius priuatum prouincię Saxonicę est, & pro priuilegio apud illos habetur.

c. Genes. c. ix. & sequenti.

d. Septuaginta duæ gentes ex filijs Noe prodiere.

e. Vide in suplemen. Cronicar. mundi. li. ij.

f. Ius municipale ex Babilone originē habet.

g. Ius Municipale ius Priuatum dicitur.

h. Speculum Saxonū ius priuatum prouinciæ Saxonicæ est

Articulus VII.

De trasmutationibus Regnorum, & quo pacto Imperium ultimo ad Romanos translatum fuit.

DEclarationem Municipalis iuris lucidiorem facień. necessario recitandum uenit, quādiu Imperium in Babilone immutabiliter stetit, anteq̄ ad Græcos translatum sit, ad ultimum etenī Persarum Regem Darium, quē Alexander Magnus Macedonum Rex pugnando uicit, ab eoq; tempore mutatum est Babilonis regnū Græciamq; translatum, ac illic stetit quousq; Romani Imperio totius ferme orbis se itromiserūt. Iuliusq; Cæsar Impator creatus, & hucusq; Roma Imperiū tenet ex parte Sancti Petri, quæ & caput Christianitatis est, [a] duosq; gladios, potestatē duplicem designañ. Spiritualem uidelicet & Secularem Romanū obtinet Imperium. Papa Spiritualem, Imperator uero Secularē, ad defendendum Ecclesiam sanctam. Et si quid apostolicus corrigere non possit, Imperator eundem iuuare tenetur, & econtra, ita quod unus alteri, pro defensa Christianæ ecclesiæ auxilio esse debet. ❡ Cum uero ut supra tactū est, Imperium ad Romanos translatum fuit, nulla lege uiuebant Romani, sed quiuis pro libitu faciebat prout alicui placuit, etiam absq; querela & immutatione. Nullum enim ius habebatur apud eos, uigore cuius querela institui posit, idq; tamdiu stetit, quoad ab Atheniensibus Romam leges apportate

a. Spe. Sa. li. iar. i. & li. iij. ar. xliiij.

sunt scripte. Extruereq; ac erigi mã/
darũt in ciuitatibus & foralibus si/
gna quædam ad modum manus,
pacẽ designañ. exindeq; in hũc usq;
diem pacem manualem habemus.
¶ Cogitañ insuper Romani ipsi ut
Imperium eorum amplius extendi
posisit.[b] Hostes & ab Imperio alie/ *b. Spe. Sax. li. ij. ar. lviij & item li. i. ar. liiij.*
nos subiugando, castra & munitio/
nes in prouincijs edificarunt, exin/
deq; prouincias infestabant, subiu/
gabantq; uicinas. ¶ Consultabãt
præterea, ut arces illas pro commo/
do inhabitantium iure aliquo com/
munirent ac locarent. Acceptisq;
nõnullis militaris ordinis uiris illos
fortalicijs & munitionibus præfece
runt, ac sub eo iure, quod castrense
seu Emphiteoticũ ius dicit, sub feu
do castreñ collocarunt. ¶ Vlterius
tandem prouincijs subiectis, proui/
dere uolentes, cogitabãt quas leges
& iura eisdem conferre tribuereq;
deberent. Sancitaq; prouincijs iura
secundum plebiscita illoꝝ quemad/
modum & Saxonum prouincia a
Constantino & Carolo tradita iura
habet.[c] Prouiciæq; huiusmodi ut est *c. Spe. Sax. li. iij. ar. liij.*
Saxonia, Bauaria, Sueuia, & Fran/
conia, anteq̃ a Romanis superate
sunt regna fuere, postq̃ uero Impe/
rio subiugate sunt in Ducatus nomi
na transmutarunt.

Glosa.

Declaratio textus articuli præsentis magis ad
historiographos q̃ legistas pertinet, de trans
mutationibus etenim regnorum, & quomõ
de vna gente in aliam imperium transferebat
tractat, vt tamẽ materia articuli eo clarius in/
telligi possit, mentẽ autoris priuilegij insequẽ
do, q̃dã breuibus subinferre placuit.[d] Assirij *d. Imperiũ Assiriorũ.*
primũ post tẽpora Nemroth Imperiũ tenue/
rũt: quod & omnibus insignius fuit: p annos
mille trecentos durans. Belus Nemrotides *e. Regnorum imutatio n em Vide hic & item Spe. Sa. li. iij. ar. xliiij.*
quem Assirij Saturnũ deum falso nomina/
uere,[e] Primum eo in regno imperare cepit,
Babiloneq; inhabitauit,[f] ab ipsoq; nefandis *f. Idolatriæ origo.*
simũ idolatrię genus inicium habuisse legi/
mus, eo ẽm mortuo, Ninus eius filius ex pa/
tris obitu merore cũ torqueret, in solatiũ do
loris, paternã imaginẽ sibi sculpere fecit, cui
mox tantam reuerentiã exhibuit, vt quibusli
bet excessiuis ad eam cõfugientibus parceret.
Regnicolę tandem simulachro ipsi: diuinos
impẽdere ceperunt honores. Durauitq; As/
siriorum regnũ vsq; ad tempora Sardana/
pali vltimi ipsorum regis, qui & luxuria de
ditus: omniumq; mulierum corruptior fuit,
per Arbacem pręfectum inter scortorum gre
ges repertus, occisus. Exindeq; imperiũ per
Arbacẽ: q & Medus fuit, ad[g] Medos trãslatũ *g. Imperium Medorũ.*
durauitq; per annos ducentos quinquaginta
nouem: vsq; ad tẽpus Astiagis vltimi Medo/
rum regis, quem Cirus Persarum rex vicit, *h. Imperium Persarũ.*
regnumq; in[h] Persiam transtulit, sed & Bal/
thazar Chaldeorum ac Babiloniorũ regem:
cuius pręde cessores ab Assirijs defecerant:
deuicit, eiusq; regiam Babiloniam superbissi
mam vrbem statim subuertit. Posimodum et
aduersus Cresum Lidorum regem, qui Babi
lonijs auxiliũ tulerat profectus, eũdem sine
vllo negocio fudit, durauitq; imperiũ apud
Persas annis ducentis quinquaginta quatuor:
vsq; ad vltimum eorum regem potentissimũ
Darium: quem Alexander Macedo, ter cum
eo cõgressus: cruento vicit prelio, imperiũq;
occupauit, post mortemq; suam, ne quis in
potentia eidem par apud posteros legeretur,
Monarchiam inter duodecim quos ab adole
scentia Comites habuerat partitus est, & am
plissimi regni successores cõstituit, exindeq;
imperium Babilonię cessauit, &[i] Gręciã trans *i. Imperium Grecorũ.*
latum: ibidem stetit vsq; ad Perseum ultimũ
Macedonum regem, qui a Romanis victus,
pro triumphoq; p Paulum Aemilium vna
cum liberis, & omni regia gaza Romam ad
ductus, spectaculum grande prębuit, & ita
imperiũ Gręcorum[k] ad Romanos transpor *k. Imperium Romanum.*
tatum, Romaq; in huncusq; diem: vt textus
habet imperium tenet ex parte Sancti Petri,
qui & caput Christianitatis est, duosq; gladi/
os potestatem duplicem designañ: Spiritualẽ
videlicet & Secularẽ Romanum obtinet im
perium, Spiritualis apostolico, Secularis ve
ro Impatori ipso tribuit,[l] Sed vel maxime *l. Pape Siluestri à Constantino Imperatore sublimitas.*
tempore Constantini magni, qui a beato Sil
uestro baptizatus: & exinde a lepra mũdatus
fuit. Dignitas & potestas creuit ecclesię. victo
ẽm in signo crucis: quod cęlitus vidit, Maxẽ/
cio, reliquis pręterea tyrannis fugatis, paca/
toq; imperio: pro exoluẽdis deo gratijs, ipsi
Siluestro & successoribus suis: pallatium La/
teranense imperij sui, premio dedit, deinde
coronam capitis sui simulq; & frixium: & su
perhumerale, clamidemq; purpuream, atq;
coccineam tunicam: & alia omnia imperialia
indumenta, dignitatemq; imperialium pręsi
dentium equitum. Contulit pręterea sceptra
imperialia: simul & cuncta signa ac banna

et omnē processionem imperialis culminis. Et queadmodum varia dignitatū adornabat militia, ita Clerum sacro sanctę Romanę ecclesię statuit adornari. Ordines Cardinaliū, Officialiū Cubiculariorum &c. statuendo. Decreuit pręterea vt ille dignissimus Pontifex et eius successores diademate: idest corona quam ex suo capite illi concesserat ex auro purissimo & gemmis preciosis vti deberet. [m] pro honore beati Petri Apostoli. Insuper pro reuerētia diui Petri christianissimus Constantinus sub papa Siluestro frenum equi tenens in subiectionis signum, stratoris officiū illi exhibuit, ac sic deniq; tā vrbē Romanam q̄ pallacium suum & omnes Italię prouincias loca & ciuitates Siluestro Pontifici, suisq; successoribus Constantinus Imperator tradidit. Imperium suum in Orientales prouincias trāsferendo, vrbemq; egregiam ex suo nomine Constantinopolim appellatam ibidē construxit. ¶ Circa id dubiū exoriri potest. Quandoquidem [n] Imperator apostolico potestatē tradidit Imperij, [o] quis eorum sit maior & superior, multaq; super eo pro & cōtra formantur argumēta. Quidam apostolicum superiorem esse dicunt, intentionem fundantes suam super dicto saluatoris, quod habet in Euangelio de sancto Petro. Quodcunq; ligaueris super terram &c. idq; deriuari volunt ad omnes eius successores, ex quo itaq; apostolico potestas cœlestis: quę dignior est q̄ secularis data est ergo &c. Secundo quia apostolicus quandoq; vtitur gladio & iudicio seculari, exercet siquidem ea, quę Imperator exercere solet, illegittimos em̄ efficit legittimos, vt extra: qui filij sunt legitimi. c. Per venerabilem. Item Imperator cōsecrationem suam ab apostolico accipit, eundem etiam excommunicare & deponere potest: vt xv. q. vi. c. alius item Romanus. Pręterea apostolicus Imperium ex Grecia hic transtulit: vt extra de electi. c. Per venerabilem. In oppositum sunt alij qui dicunt, Imperatorem esse superiorem, certas pro se habentes rationes. Primo Imperatori enim gladius commissus est, Ius iustitiam, viduas, & orphanos defendendi, vt xxiij. q. v. c. Regum est officium. Exercereq; iudicium potest: vt ira dei mitigetur: hoc vero apostolico denegatum est, vt legimus de sancto petro: vbi saluator dixit. Mitte gladiū tuū in vaginam, per id intelligere volens ne potestati se immisceat seculari: vt extra. Ne clerici vel Monachi secu. nego. c. Multa sunt. negocia. Secundo si Papa deberet esse superior Imperatore, extunc appellatio esset ab Imperatore ad apostolicum, quod tamen nō fit vt extra de appellationibus. c. Si duobus litigantibus. Et item Imperator tributum quandoq; accipit de ecclesia & non papa: vt xi. q. i. c. Magnum hoc quidem. [p] Ommissis tamē argumentis pro & cōtra militantibus, soluitur quęstionis dubietas. Quod in his q̄ sunt animę: & quę ad dei pertinent cultum, apostolicus est superior Imperatore: illa etem̄ ad iudicium spirituale accomodantur, in illis vero, [q] quę ad defensam spectant secularem, quę nihilominus etiam ad obsequium referuntur dei, quod & iudiciū seculare nuncupamus. Imperator est superior apostolico, nec ista contradicunt, immo quandoq; tā Papa in ius seculare, q̄ etiam Imperator in ius spirituale in certis casibus sese intromittere possunt: vt habetur Spe. Sax. li. i. ar. i. glo. vnusq; alium in defendenda christianitate iuuare debet: vt textus habet.

Cum dicitur in textu nulla lege viuebāt &c. [r] Romani etenim ab vrbe condita nullas leges habuerunt scriptas. Postmodum Numa Pompilius, qui Romulo successit in regno, primus Romanis edidit leges. Deinde cum populus seditiosos magistratus ferre nō posset Decem viros legibus scribendis creauit, qui leges ab Atheniēsibus & Lacedemonijs in Latinum translatas apportarent, quod & factum est, legesq; sic in latinum transpositas in decem tabulis eburneis Romam attulerūt, tam de iure scripto Atheniensium, q̄ consuetudinario Lacedemoniorum, in his enim ciuitatibus ita agi solitum erat, vt [s] Lacedemonij quidem, ea quę pro legibus obseruarent, memorię mandarent. Athenienses vero, ea quę in legibus scripta comprehendissent custodirent. Sed quia postea aliquid deerat, vel emendatione desiderabat, data fuit potestas per vnum annū Decem uiris, ius & leges corrigendi, addendi, detrahendi, & si opus esset interpretandi. Qui vt ea facerent, duas tabulas addiderunt, & sic lex. xij. tabularum ex accidēti dicta est: vt. ff. de origine iuris. L. ij. §. i. Illi autem Decem viri [t] quibus facultas corrigendi huiusmodi leges data erat [u] hi fuere. Appius Claudius. Titus Genutius. Publius Festius. Spurius Posthumius. Publius Sulpitius. Aulus Manlius. Lutius Veturius. Caius Iulius. Publius Curiatius. T. Romulius. Qui vero legum inuentores fuerunt: vide. vij. dist. ibidē etiam de his Decem uiris expresse habetur. Abundantius tamen de ipsis legum primis inuentoribus vide supra eo li. ar. i. in glo. tum & Spe. Sax. li. i. in prologo. [x] Leges autē redierein libros, primus Consul Pompeius instituere voluit, sed non perseuerauit obtrectatorum metu, deinde cepit Cęsar id facere, sed ante interfectus est. Paulatim autē antique leges vetustate atq; incuria aboleuerunt, quarum etiam nullus est vsus, notitia tamen necessaria videtur. [y] Noue autem leges a Constantino Cęsare, a quo & Saxones ius habent suum ceperunt & reliquis eius successoribus, erantq; permixte & inordinate Postea vero Theodosius minor Augustus ad similitudinem Gregoriani & Hermogeniani, Codicem factum constitutionum a Constantini temporibus sub proprio cuiusq; Imperatoris titulo disposuit, quem a suo nomine Theodosianum vocauit. Superuenit tandem

m. Spe. Sax. li. i. ar. i.

n. S. S. li. iij. ar. lvij. glo

o. Papa an Impator quis eorū est dignitate superior.

p. Solutio quæstionis

q. Hæc & his similia abunde uide Spe. Sax. li. iij. ar. lvij. glo.

r. Legum xij. tabularū origo.

s. Athenienses scriptura. Lacedemonij uero memoria leges asseruabant.

t. Nomina decem uirorū qui leges c[orrige]bant.

u. Vide ididem Spe. Sax. in prolo.

x. Leges in libros redire, Pompeius primum curauit.

y. Legum origo.

nobiliſſimus Imperator Iuſtinianus, qui omnes leges illuminauit, abrogatiſq; minus neceſſarijs, & ſuperadditis quę oportuno videbantur, in elegantem redegit formã: vt Inſti. in prohe. §. Cumq; hoc deo propitio.

Acceptiſq; nonnullis militaris ordinis viris &c̃. Romani etenim prouincias ſubiugantes duces illis prefecerunt: agriq; illorum omnes erant. Ducem propterea prǫficiebant, vt prǫſit ſubiugato populo.[a] Dux em̃ dicitur, qui bellum ſequitur, vel cui ducatus [b] ab aliquo principe cõmittit̃, ducibuſq; huiuſmodi ſeu principibus milites adiunxerunt pro [c] defenſa prouinciarum, quos & expenſis prouidebant, in recompenſamq; prouiſionis militũ principes agros & poſſeſſiones occupabant: & quicquid ad locandum vel cõducendum videbatur, ſub determinato cõmodo & vtilitate faciebant, & exinde milites fouebant, quicquid ſuperfuerat Romanis tribuentes. Cum vero [d] Romanis diſpliceret, milites cõtinuis expẽſis fouere. Principibus ipſis prouincias & caſtra in feudũ dederunt, vt exinde obſequiũ impio p̃ſtarent, ſub iure Emphiteotico ſeu feudali. Principes vero vlterius bona certa militibus conferebãt ſub eodẽ iure, exindeq; venit quod vaſalli effecti ſunt. Milites tandem cõſequenter locabant agros ruſticis, ſub determinato cenſu, & ruſtici huiuſmodi qui ad talia bona naſcebantur, aſcriptitij dicebãtur: vt. C. de agri. & cenſi. L. Ne diutius Iuſq; inter eos iuxta contractum mutuum ſuper damno & ſuper cenſu ſtatuebatur, & qcquid inter eos concluſum fuit occaſione huiuſmodi bonorũ pro iure habebatur: vt Inſti. de loca. & condu. per totum. Vnde [e] Emphyteoſis ſeu ius Emphyteoticũ, dicitur eſſe contractus quidam liber & voluntarius occaſione bonorũ,[f] quę dantur ſub conditione hoc eſt ſub certo cenſu vel aliquo obſequio, quod illa bona laborare debeat ex radicibus quę antehac inculta fuere, huiuſmodiq; obligatio quę promittitur occaſione bonorum fit ius vtrorumq;, & dicitur Emphyteoſis. Nunc vero etiam bona elaborata tribuuntur ſub contractu, & exinde cenſus ſoluitur, & alia quę in contractu exprimuntur, cõdictamenq; illud pro iure inter eos habetur: vt. C. de iure Emphyteotico. Emphyteoſis ſcd̃um alios dicitur, cum alicui res conceditur mercede in pecunia vel in ſpecie conſtituta a locatione & emptione differẽs: vt Inſti. de loca. & conduc. §. Adeo aũt. ¶ In textu cum dicitur. Iſte prouincię regna fuere &c̃. Saxones etenim, qui & Petraculi iuxta ar. xliiij. li. iij. Spe. Sax. dicebantur, reliquię Macedonici exercitus fuerunt, nauibuſq; in hanc prouinciam aduecti Thuringos ſubiugarunt, [g] regnaq; cõſtituerunt, quę & illeſe permanſerant vſq; ad tempora Conſtantini Imperatoris, qui eoſdem ſubiugãdo, Chriſtianę fidei iniciauit, Iuraq; prouincijs ſtatuit, ſed & nomen regnorũ in Ducatus immutauit: vt li. iij. ar. liij. cętera vide ſuper hac materia ibidem.

a. Dux unde dictus.

b. Vide Spe. Sax. li. ij. ar. lviij. & li. i. ar. liiij. & li. ij. ar. liij.

c. Spe. Sax. li. ij. ar. lviij glo. uide.

d. vide Spe. Sax. li. ij. ar. lviij.

e. Emphiteoſis ſiue ius emphiteoticũ q. t.

f. Feu. c. v.

g. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. xliiij. ſupra iure Munia. in pro.

Articulus VIII

De Iure Imperatorum & eius confirmatione.

PRincipes tandem & liberi domini ac omnes militiæ nomẽ habentes cum Romanis conueniendo conſultarunt ut iure aliquo imperiũ ſtabiliri poſſit. Sanxeruntq; regi Ius, quod ſedem Romanã gubernare & [a] defendere debeat ex parte ſancti Petri gladio ſeculari, a quo & adhuc aduocatus Romanus dicitur. Et ſibi Ius ac iudicia omnia uacãt in ciuitatibus ſingulis ubi aduenerit Theutonicã [b] ꝓuinciam. Itidem moneta & Thelonea etiam uacant quia aduocatus ut dictũ eſt Romanus dicit̃. Nec poteſt uitam ſuam demereri aut honorẽ debilitare [c] niſi in tribus.[d] Primo ſi ſedẽ imperij Romani deſtruere uellet. Secundo ſi infideles fortificaret & eis auxilio eſſet. Tertio ſi legittimam dimiſerit uxorẽ, ſi ex his tribus in uno reperiatur ſuper eo iudicari debet & caput eidem amputari cũ aureo dolabro,[e] ſeu bipenni aut ſecuri, ex eo quia ipſe gladium ſecularem habet iudicandi ſuper omnes iniuſte agentes. Eundem etiam gladium Imperator cõmiſit omnibus iudicibus [f] (alij textus & uerius habẽt omnibus qui nomen militis habẽt) uiduas ac pupillos defendere & Eccleſiam dei, Iniuſtitiãq; deprimere, & Iuſticiam fortificare.[g] Iudicium etiam commiſit omnibus Iudicibus ut iudicẽt ſuper illos qui perperam agunt, idq; ſoli p̱ ſe iudices omnes uel eorum præco facere debent cõtra omnes illos qui in iniurijs detenti ſunt & conuicti,

a. Spe. Sax. li. iij. ar. liiij

b. Spe. Sax. li. iij. ar. lx

c. Spe. Sax. li. i. ar. i. li. iij. ar. lvij.

d. Imperator in quibus uitam demeretur & quomodo exercetur in eum iudicium.

e. Ecu. c. iiij. uide de hoc copioſius.

f. Militum offiũ uide

g. Spe. Sax. li. iij. ar. lij.

prout Iuris est.
Per simile etiam quemadmodum Iudices habent secularem gladium a rege, ita spirituales habent spiritualem gladium ab apostolico..

Glosa.

Dictum est superius de origine Iuris, [h] & qa frustra iura & leges cōderent, nisi sint illi, qui leges defenderent, inter omnes autē qui potissimum iura defendere debet: est ipse Romanorū rex, qui ex parte beati Petri gladium secularem tenet, estq; communis iudex omnium: vt habetur li. iij. ar. xxvi. Spe. Sax. Postq̄ vero Rex eligitur, [i] eum iurare oportet, quod iusticiam exaltet, & iniuriam deprimat pro posse. Omagiumq; prestare imperio tenetur.

[h].Vide infra ar. xviij. Spe.Sax. li.iij.ar. lxiij.

[i].Spe.Sa. li.iij.ar. liiij.

Forma autem huiusmodi iuramenti Imperatoris aut regis infrascripta habetur.

[k] Iuro ego per deum omnipotentē & filium eius vnigenitum dominum nostrum Iesum Christum: & Spiritumsanctum: & per sanctam gloriosam dei genitricem semper virginē Mariam & per quatuor Euangelia quę in manibus teneo meis, & per quatuor Euangelistas, & per sanctos Archangelos, Michaelem, Gabrielem, puram conscientiam, ingenuūq; seruitium me seruaturū. (Textus germanicus habet quod Ius habere & tenere volo secundum conscientiam & probitatem) in seruicio. Serenissimi principis domini. N. occasione tradite mihi ab illo in eius bonis administrationis, & omnem laborem ac sudorem sine dolo suscipieñ, omnemq; artem malam & dolum in commissa mihi ab eo administratione vitare volo, & quod Catholice fidei sum, & nullomodo vel tempore ei aduersabor nec alium permittam quantum possibile fuerit mihi, & quod nulli penitus quicq̄ dedi, neq; dabo occasioñ, dati mihi cinguli seu officij, sed neq; quicquā promisi, quodq; probe me in eo ostendere volo in subiectis domini mei, cōtentus in his quę statuta mihi sunt, de fisco annonis, & iura Imperatoria scire volo, nec illa ommittendo propter amorē compatientiam, inuidiam, odium, commodum, vtilitatem. Iuro etiam quod probos & bonos in eorū probitate paterne seruare volo subditosq; a prauis tueri, in iudicijsq; ęquus iudex esse volo, excessus omnes inuestigādo, ęquitatēq; tenendo. Iustos in iusticia conseruando, iniustis vero debitam infligēdo penā: id iuro ita tenere & obseruare: aliterq; non faciam, & si istud non seruauerim, extendatur super me horribile iudicium domini nostri Iesu Christi, & sim particeps iude, inuadatq; me Iesi lepra: & tremor Caim, & gladius seu iudicium seculare sit super me, quod super falsos iudices statutum est, Vide hoc idem in Autē. ius. iuran. quod pstatur ab his. p totū, Iuramentumq; [l] hiusmodi, est iuramentum officij, siue sit Imperator: siue alter quiuis iudex, spiritualis vel secularis.

[k].Forma hæc iuramēti, magis pertinet ad Iudices & Vasallos, q̄ ad Imperatorē. Vide hoc idem Spe. Sax. li. iij.ar. liiij.

[l].Alia ad id plura, ui de Spe.S. li.iij.ar. liiij.

Regem etiā eligere Theutones debent, istudq; Ius a Carolo Imperatore eis concessum est, antehac enim facultas regem eligendi Senatoribus erat Romanis, postmodū data erat facultas militibus ī bello, propter periculū, ne exercitus sine ductore maneat, ut mortuo Imperatore belli: alter eligeret. [m] Carolus vero magnus: posthac attenta dexteritate & militia Theutonicorum, pro illo tempore quam indefesse & fideliter circa Imperium extendebant: electionē regis illis decreuit.

[m].Ad id alia plura ui de Spe.Sax.li.iij.ar.lij. & in glo. ibidem.

In textu cum dicitur. Quia Aduocatus Romanus est &c̄. Est etiā supremus & cōmunis iudex omnium: vt li. iij. ar. xxvi. Spe. Sax. & primum obtinet clipeum dignitatis. Spe. S. li. i. ar. iij. Estq; nobilior omnibus.

Vnde circa id notandum venit, [n] quod Nobilitatis seu militię dignitas [o] duplex est, innata & acquisita. Acquisitam habent Episcopi, Abbates. Innatam vero habent Principes superillustres, & ista originem habet a rege Romanorum: estq; nobilior q̄ acquisita. Acquisita etenim venit ex constitutionibus. Naturalis vero ex natura. Sed cōstitutio iuri naturali minime derogare potest. i. dist. c. omnes. Insti. de legi. agna. tute. §. vlti. [p] Vnde Rex ipse, liber, nobilis, & legittimus esse debet: vt Spe. Sax. li. iij. ar. liiij. ex eo quia ab eo ortum habet militaris dignitas. [q] Et primū clipeum seu cingulum militarem obtinet. [r] Secundum vero ab ipso Spirituales Principes, Episcopi, et Imperij electores: ex eo quia nullius vasalli sunt, qui & in legibus superillustres nuncupantur. Tertium clipeum obtinēt laici Principes, ex eo qa sunt Episcoporum & superillustrium vasalli, & vocantur illustres & simplices principes. [s] Quartū obtinēt liberi domini, qui & Nobiles dicunt. Quintum liberorum dominorum vasalli vocanturq; barones. Sextum liberorum dominorum vasallorum vasalli, qui & simplices sunt in clipeo: & dignitate militari.

[n].Sp.Sa.li.i.ar.iij. glo.

[o].Nobilitas duplex.

[p].Spe.Sa.li.iij.ar.liiij.

[q].Spe.Sax. li.i.ar.iij.

[r].Clipei militaris gradus.

[s].Vide Sp.S.li.i.ar.iij.

¶ Dubitant tamen aliqui, an clipeum septimū obtinentes feudum habere possunt necne, nulla tamē super eo venit dubitatio, Principes enim feudales clipeum septimū annullarunt cum Episcoporum facti sunt vasalli, quod antehac non fuit: vt S. S. li. i. ar. iij.

Sciendum etiam: quod omnes qui in clipeis includuntur, dignitatemq; clipei habent militis nomē preseferunt, idest quod milites esse possunt: vt supra in gradibus clipeorum declaratum est.

Iudicium etiam commisit omnibus &c̄. Ex quo qdē em̄ Rex in omnibus locis solus per se iudicium exercere non potest, ideo illustribus confert comitatus, [t] Iudicesq; statuit, illi tandem Comites substituunt. Comites vero vlterius ex se subdelegatos seu pedaneos iudi

[t].Vide Spe. Sax.li.iij. ar.lij. abundantus tamē li.i.ar.lviij. glo.

ces locant.vt.C.de peda.iudi.L.Placet.

Notandum preterea: ex quo quidem Iudices in loco dei sedent,[u] iudicium enim dei exercent.[x] Quare & domini a circumastãtibus & iudicium eorum expetentibus vocari debẽt tempore quo iudicio president.[y] Si quãdo uero contingat, quod quędam persona notabilis ad iudicium veniat, illum Iudex adsedere faciat,[z] Nisi forsan actionẽ habeat, ita quod agere vel respondere eum oportet: vt Spe.Sax.li.i.ar.lviij.glo.

[u].Sp.S.li.iij.ar.lij.glo

[x].Iudices in iudicio residẽtes domini nũcupari debent.

[y].S.S.li.i.ar.lviij.glo.

[z].Actionẽ in iudicio habens stare eum oportet.

Moneta & Thelonea vacãt &c. Iuris [a] origo seu incrementum secundũ aliquos tunc primũ cepit, cum Enoch filius Caim ciuitatem primã construxit, sancitũ etẽm ibidem fuit, qcquid vnus labore acquisiuit suo, eidẽ nullus accipere potuit, sed nec ille alteri dare presumpsit,[b] Excogitatum tandem fuit signũ, in quo principis imago exsculpta habebat, signũq; huiusmodi ostendere cogebatur is: qui aliquid alienare voluit, ad denotandum quod cum consensu Imperatoris id facit, representabatq; obedientiã. Romanis vero imperare & dominare incipientibus: Nũmaq; Pompeio preside nte regno: idem nũmos instituit iuxta prius allegata, quos ex suo nomine Nummos appellauit, cũ illisq; cõmercia fieri fecit,[c] antehac ẽm vsus nũmi non erat, sed tota substantia hominũ in pecoribus fuit, vẽditioq; & emptio: non nisi per cõmutationẽ rerum exercebatur: vt.i.q.iij.c.Totũ. Crescente vero hominũ copia, cumq; regna etiam longinqua possidere ceperant: nũmiq; & res sine periculo de vna regione in aliam deportari non poterant, ex gratia & fauore Imperij admissum est nũmos cudere principibus prouinciarũ: vbi necessitas postulauerit vtilitasq;, in signũq; quod de voluntate regis id sit. Imperator seu Rex signũ aliquod mittere solitus erat.

[a].Iuris origo secundũ aliquorum opinionẽ.

[b].Nummorũ origo.

[c].Vide Sp.Sax.li.ij.ar xxvi.& li.iij.ar.lx.

Thelonea etiã sic vacant &c.[d] Vnde notandũ quod Thelonea pro cõmodo cõmuni adinuenta sunt & statuta, hominibus ẽm inter se bella gerentibus, populus negotia & mercantias inter se exercere non potuit. Romani tandem adinuenerunt Boletos, is vero qui boletum offerebat, ab omni dãno & periculo seruabatur, & id etiã ex fauore imperij principibus cõcessum fuit, vt ex illa collecta & datione, milites eo facilius seruari & foueri possint: ad custodiendum vias publicas: vt hospites ex longinquo, tuto ad illos venire possint. Cum itaq; Imperator ad prouinciã venit aliquã: vbi Theloneũ habetur.[e] Thelonea huiusmodi sibi vacãt. Ad iuuestigandum aũt quod t heloneũ sit iustum vel iniustum vide.C.Noua vectigalia per totũ.

[d].Thelonea ob quam causam statuta sint.

[e].Vide Spe.S.li.ij.ar. xxvij.& li.iij.ar.lx.

Sciendũ preterea, quod qui thelonea, monetariam, aut iudicia ab aliquo dominorũ conduxerit,[f] eaq; in aduentu domini vacare cõtigerit, damnũ tollerare oportet, nullus enim plus iuris alteri conferre potest, q̃ quod solus habuit, ff.de reg.iur.L.Nemo.

[f].Spe.Sa.li.iij.ar.lx.

In textu etiam ponuntur tres causę propter quas Imperator excõmunicari potest.[g] Prima si sedem Romani imperij destruere vellet. Imperatoris ẽm officiũ est, quod sedem imperij tueri, Ecclesiasq; imunes seruare debet: vt in auten.quo.opor.episco.vel cleri.§.i. Ecclesias etiã non destruere: sed restaurare tenetur: vt in auten.de non alienan.re.ecclesi.§.sanctis.& xcvi.dist.c.Boni principis. Et ꝓpter id Theodosius magnus excõmunicatus fuit: a beato Ambrosio. Et Archadius Imperator, quia consensit: vt sanctus Ioannes Chrisostomus a sua sede pelleretur, itidẽ censuris grauatus fuit: vt dist.xcvi.c.Duo sunt.[h] Secunda vero causa: si infidelibus auxilio sit: vel apostotauerit, is nedum excõmunicari, sed et deponi debet, & non solum Imperator: verũ & papa ipse: vt xl.dist.c.Si papa. Et propter id Imperator Fredericus fuit Imperio priuatus. Tertia vero causa propter quã Imperator excõmunicari potest. Est causa matrimonij, & ꝓpter id Lotharius Imperator exautorisatus fuit, quia ommissa propria vxore: alteri adhesit: vt ij.q.i.c.Scelus qđ Lotharius.

[g].Causæ propter quas Imperator excõmunicatur.

[h].Vide Spe.Sax.li.iij.ar.lvij.

Si ex his tribus in vno repiat̃ &c̃[i].Iudicãdus itaq; Imperator erit: caputq; aurea securi sibi amputatur, idq;[k] Palatinus Rheni facere debet q & Iudex toti prouincię: & regi ipso datus est: de cõmuni omnium consensu, sane tamen intelligi hoc debet, quia nõ prius super Imperatorem iudicium exercetur, nisi postq̃ a sede Imperiali per sententiã exautorisetur. Quod autem securi & non gladio caput sibi absciditur, ratio est, gladius etenim cõmissus sibi fuit cum eo iudicandi defendendiq;, viduas, pupillos: & orphanos, eundẽq; & ipse alijs cõmisit iudicibus, eo tamen abusus est, nec iudicium prout ex debito tenebatur: defendit, & ita dignitatẽ Imperialẽ coinquinauit, quare nec dignus est hoc digniori genere penę: puta gladio puniri. Tum etiã quia per sententiam sibi gladius abiudicatus est, subest tamen sententię & penę: vt textus habet: & xxiij.q.v.c.Ad fidem nullus.

[i].Spe.Sa.li.iij.ar.lij.

[k].Pallatinus Rheni iudicat Imperatorẽ & quomodo

Articulus. IX.

Qualiter super Imperatorem iudicat̃, & quo pacto Ius Municipale in his prouincijs statutum sit.

IMperator itaq; ut præcedenti articulo tactum est iudicandus erit, si conuictus Iudicio sit,[a] sed & iudicium huiusmodi contra imperatorem exercere debet pallatinus Rheni, qui in Iudicẽ Regi & toti prouin

[a].Spe.Sax.li.iij.ar.lij.

ciæ de communi omnium consensu & laudo statutus est prout & infra clarius apparebit, hoc pacto etiam Burgrabius, Iudex est Marchionis, scultetus uero Burgrabij.

Conuenientibus tandem & mercatoribus prouinciarum coram imperio, exposuerunt. Ex quo quidem ut supra habitum est unicuiq; prouinciæ Ius sancitum ac statutũ sit, affectabant & illi scire quo potissimum Iure uti debeant. Imperator uero de consilio Romanorum demandauit & indicauit ut Ciuitates firmas cũ muris, turribus, ac propugnaculis, municionibusq;, circa aquas nauipotẽtes, & flumina nauigabilia extruerent. Ipsis reiterantibus instanterq; postulãtibus, declarari, ac statui eis Ius quo uiuere debeant, ad instantiam tandem eorum. Imperator dedit ac largitus est eis Ius quod quottidie in curia usitatũ fuit sua, illudq; cum ueridicis confirmauit signis & manum desuper extendit suam stipulatione facta. Et pax sancti Petri cum signo crucis eisdem concessa. Idq; signum hucusq; seruatur ubi ciuitates uel foralia nouiter fundãtur, figitur crux in testimonium pacis quodq; ibi cernatur municipalis pax, appenditurq; Imperatoris signũ, ut appareat de uoluntate eius id factum fore, Ius enim municipale ab antiquo originem habet suam, A tẽpore etenim Nemroth Regis stetit[b] quoad Roma Imperium subiugauit & tandem ad Romanos deriuatũ est Ius illud, & hucusq; inconcusse manet.

b. Vide supra eodem ar. vij.

Glo.

Paragraphus primus articuli, est continuatiuus precedentis. Vnde & potiori ordine ibidem inserri deberet, declaratioq; eius supra in precedenti articulo sufficiens habetur. Secundus etiam paragraphus dependet ex articulo sexto supra, estq; continuatiuus articuli septimi, vnde & ibidẽ copiosior liquet eius declaratio, nõ aliud em̃ intendit, nisi vt ostendat vnde liber presens nomen sumpsit, quod videlicet Ius Municipale vocitaẽ, sortitẽ etem̃ nomen suum a Iure, quod populus ipse sibi statuit, vt supra habitum est, & non est aliud nisi Curię imperij ius, quod Imperator in curia frequentabat cõmuniter sua.

An autem supplicatio ista, quam Mercatores apud Imperiũ fecerant fuerit iusta: vt eis ius traderetur, ommissis in contrariũ argumentis: respondendũ breuiter quod petitio huiusmodi fuit & iusta, honesta, vtilisq;, quare merito exaudiri debuerant. Omnis etenim supplicatio, quę nihil doli aut damni in se habet exaudiri debet: vt extra. de electio. & electi. potest. c. postq̃ & infra confirmationem, sed mercatores pretacti, petierunt rem iustam: nemini nocumentum afferentem, immo magis cõmodum, quare merito exaudiri debuerãt. nec aliquam repulsam pati.

Circa id notandũ venit, quod liber presens triplex sortitur nomẽ,[c] tripliciq; appellatur vocabulo. Primo dicitur esse Ius Municipale, nomenq; istud ex antiquo sortitum habet, a tempore illo, postq̃ Memroth filius Cham Ciuitatẽ Babilon extruxerat, iusq; omnibus largitus est, quod Municipale nuncupauit, a munitionibus deriuatum, interpretaturq; ius municipale: quasi ius iurisditionis illius. Ius em̃ huiusmodi in tantũ extenditur in quantũ iurisditio ciuitatis, vel loci illius cui ius illud largitũ est: sese protendit, nomenq; istud hucusq; habet, incõcusseq; manet, habetq; originẽ ius istud a iure naturali, qd' manet immutabile: vt Insti. de. iure. natu. §. Sed natu. Secũdo vocatur ius istud, Ius sanctum, vel ius dei, sicut em̃ deus est incognoscibilis & ĩintelligibilis in sui natura, potest tamen intelligi sub eo quod est cõmunicabilis omniũ bonorum: ita per simile, ius presens ad id sancitum est, quod nullus in eo propriũ debet querere cõmodũ, sed in cõmune ius istud debet esse omnibus. Vnde nõ ineleganter Plato[d] Ciuitatẽ illã iustissime ordinatã fore tradit: in q̃ quisq; proprios nescit affectus. vt viij. dist. c. Differt autem. Tertio vocitatur ius istud, Ius Ciuile, ex eo quia ciuitatibus ipsis datum sit. Ciuitatesq; circa Imperium firmiter & inconcusse fideliterq; pro viribus stare debent. Vnde vt textus habet, Imperator cõmisit ciuitates extrui ad aquas nauipotentes, vtq; muniantur fortalitijs, ꝓpugnaculis, alijsq; muntiõibus.

¶[e] Munitio in ꝓposito: quę in Saxonico antiquo vocabulo wighaus nuncupatur, triplicem interptationem habet. Primo dicitur esse ꝓpugnaculum in muribus ciuitatis constructum, nullũ habens tectum. Secundo dicitur esse domus publica in ciuitate, in qua Iudex iudicium exercet suum. Tertio dicitur esse locus vbi executio iudicis fit: vel vbi pene infli-

c. presens liber triplex habet nomen.

d. Elegãs Platonis dictum uide.

e. Munião triplicẽ habet interpretatiõm.

gūtur noxijs. Primo modo accepta, munitio dicitur ex eo, quia inimicis ciuitati nocere volentibus, ex illa contrauenitur ciuitasq; defenditur. Secundo modo accepta munitio, quę & Pretorium appellatur: est ex eo, quia homines ibidem in municipio conuenientes, arceri debent a prauis consuetudinibus, consulereq; continue ad seruandum vera iuris precepta, & signanter naturaliia iura, vt nemini nocere, alteri tribuere quod suū est, honeste viuere &c̄. Tertia vero munitionis acceptio iam declarata patet, accipi em̄ debet pro loco, vbi pene infliguntur, & qui in terrorē construitur seu prę figitur, vt homines a malo pręcustodiant sese, & accipitur locus ille pro pręcustoditiōe seu pene cōminationē: vt Sp. Sax. li.ij. ar. xiij.

Et quia de iure municipali seu municipio frequens hic habetur mentio, quare declarationem vocabulorum clariorem hic annotare placuit. ¶ [f] Vnde Ius Municipale dicitur esse ius priuatum vniuscuiusq; ciuitatis: vt supra habitum est. [g] Municipalia magisteria vocantur administrationes & officia sui municipij. Municipiū [h] vero quandoq; accipitur pro loco seu oppido in quo pacis obseruande causa milites constituuntur, & qui vt sic loci illius custodiam tenent, municipes dicuntur, deriuanturq; a capiendis muneribus: hoc est stipendio, non obstante etiam quod munus nō capiat, ibidēq; municipes dicunt: q in eodē mumicipio nati sunt. ff. ad municipa. L. municipē. et ff. d v̄bo. signifi. L. munici. Municipiū seu municipia dicunt etiā ciuitates suo iure & legibus proprijs vtentes, vt hic in proposito: & municipes vt sic cuiusq; ciuitatis ciues appellantur. De Municipalibus copiosius vide ff. ad munici. per totū. & C. de munici, & origi. itidē per totū li. x.

f. Ius Municipale quare dicatur

g. Municipalia officia.

h. Municipiū qd sit.

In textu cū dicitur, vbi Ciuitas nouiter fundatur crux figitur &c̄. intelligendū est vt ibi sit municipij pax, quę & confirmata sit: de cōsensu Imperatoris.[i] Nulla etem̄ Ciuitas extrui debet sine cōsensu prefecti prouincię, nec [k] Preses cōsensum p̄bere potest, nisi voluntas Imperatoris vel Regis adueniat, vnde & Ciuibus iusto prohiberi potest a Prefecto alicuius arcis, ne ciuitatē muro cingāt: vl' fortalicia edificent, si sentitur id in damnū illius fore, quilibet em̄ damnū suum tueri potest, iureq; defendere: vt. C. Vectigal. noua. insti. nō pos. &. C. de nundi. L. Vni.

i. S. S. li. iij. ar. lxvi. glo.

k. Ciuitas extrui nō debet sine cōsensu Praesidis prouinciae.

Ad locandū etiā & fundādū Ciuitatē aliquā necessario consensus venit vtriusq; iudicij, tā secularis, q̄ spiritualis, & per consequens tam apostolici q̄ Imperatoris, qui vtrunq; tenent iudicium. Per crucē itaq; quę figitur in foro vel oppido, quod erigitur assensus iudicij spiritualis apostolici, per signū vero Imperatoris ibidē appensum, vel prout alię glossę habent: & textus aliqui per Cirotecam, quę per Imperatorem illic missa in loco fori appenditur, potestas iudicij secularis & eius consensus denotatur. Per hęc enim duo signa intelligi datur illic esse verā pacem, libertatem, Iusq; municipale esse sancitum: vt Spec. Sax. li.ij. art. lxvi.

Notandum pręterea, postq̄ Cemiteria consecrantur, cruces ibidem etiā apponuntur: vel sculpuntur, ad denotandum pacē & immunitatē loci illius.[l] Vnde si quis Ecclesiā vel Cemiterium venerit, vel illic confugerit ab Ecclesia defendetur,[m] nisi forsan ille pacem in Ecclesia vel Cemiterio fregerit: vt. C. de his qui ad Eccle. cōfu. & xxiij. q. v. c. Reos sanguinis, & Spe. Sax. li. ij. ar. x.

l. De his quae hic et alijs quae infra ad finē usq; articuli praesentis annotantur. uide Spe. S. li. ij. ar. x. glo.

m. Ecclesia & Cemiteriū defendit omnes illic confugientes.

Vnde sciendū, quod quinq; genera hominū: Ecclesia vel Cemiterium non defendit, immo libere ex ea trahi possunt.[n] Primo Iudei, vnde si Iudeus aliquid mali patrans in ecclesiam fugerit, dato quod baptisari vellet, accipi debet, signanter si se armis defendat, arma etem̄ Iudeis sunt interdicta: vt Spe. Sax. li. iij. ar. ij. Secundo ecclesia non defendit seruos fugitiuos, extradi em̄ libere debēt: vt. C. de his qui ad eccle. confu. L. Si seruus. Tertio Ecclesiarū & sacri loci violatores etiam defendi minime debēt. Quarto violatores & oppressores mulierum. Quinto adulteri & publici scortatores. Tum etiam q̄ deodicatas virgines opprimunt non defendūtur ab ecclesia, vt in auten. vt lice. ma. & auie. §. Quia vero. coll. viij. Vnde [o] & fugientibus ad Ecclesiam Cemiteriū, vel Cenobium, pax vt supra seruabitur, sed & illi vicissim custodire debent, ne quid seditionis, guerrę, tumultus illic faciant. Tum vel maxime a sanguinis effusione vel homicidio abstineant: vt. C. de his qui ad eccle. confu. L. Denunciamus vobis.

n. Ecclesia non defendit quinq; genera hominum.

o. Superadditur secūdū aliquos q̄d agrorū depopulatores ex Ecclesijs libere tolli possunt, sed et homiade ut in auten. de man. prin. coll. iij. §. Neq; autem. Seqtur textus. §. Neq; autem homiadis, neq; adulteris, neq; uirginū raptoribus delinquētibus terminorū custodies cautelam, sed etiam exinde extrahes & suppliaū inferes.

[p] Notandum etiā, si quis pacis violator, vel maleficus, Ecclesiam, Cemiterium, vel Cenobiū aufugerit, in manualiq; facto, vt iuris est insequatur, si illi qui vt sic violatorem insequūtur, eundem detineri possint in fuga, in cemiterio sine tumultu, vel armorum strepitu, ecclesiarumq; ministri vel sacerdotes illic non adsint presentes, qui illum in defensam suscipiant, potest exinde capi, prȩcaueri tamē debet, nē tumultus sanguinolētus eueniat. Si vero presbyteri sint presentes, siue sit p̄latus parrochus, monachus, monialis, illudq; ꝓhibēt nomine dei, & priuilegiorū ecclesię, abstinere tenent ex obedictia. Ius em̄ & officiū ac facultatē non habēt, vt istū exinde violēter trahere possent, ex quo eis prohibitū est: vt Insti. de re diui. §. Sanctę quoq; res.

p. Confugiētes ad Cemiteriū, quomodo exinde tolli debent, & quomodo nō, uide doctrinam.

Ecclesiarū etiā ministri, si prohibēt qd' vnus ad cemiterium non intret, hoc facere iure possunt, quiuis em̄ ꝓhibere potest ingressum in domum suam, ex quo ergo illi sunt ministri dei, ecclesiaq; eis in administrationem cōmissa est, ergo id facere possunt. Si quis vero ausu temerario in contrarium fecerit, censuras ecclesię incidet: vt lxxxvij. dist. c. Eos q ad eccle. Malefactores etiam ecclesiam confugientes, extradi non debent, nisi eis vita promittatur in facto illo, & quod libere sine aliqua capti

natione, & absq; dolo exinde exire possint. Si etiam spiritualibus istud promittatur, seruari firmiter debet, quia alias sacerdos particeps erit mortis istius, & irregularis efficitur. Quod si libere exiēs de ecclesia, posthac forsan comprehendatur, nulla culpa sacerdoti ascribetur.

Articulus X

De locatione Maideburgeñ. Ciuitatis Iure Municipali.

MAideburgeñ Ciuitatis locatio declaranda sequitur, Imperatoris etenim Ottonis magni consilio accedente etiam seniorū totius prouinciæ consensu, primum fundata est & erecta. Iureq; municipali præsenti cōfirmata. [a] Estq; Maideburgum Ciuitas totius prouinciæ Saxonum præcipua capitalis ac senior & ciuitas Hallensis super Iure illius fundata est ac utraq; uno utitur iure. Ea propter omnes de Polonia, Bohemia, de Marchia Misneñ. & Lusaceñ. Ciuitatibusq; illis subiectis qui iure maideburgeñ locate sunt. Ius suū in appellando ex Halla reportare debent. Si uero Halleñ in sententia deficiant, uel inuenire ignorauerint, eandem querere & reportare ex Maideburgo coguntur ex eo quia utraq; iure uno fundata est, & Maideburgū omne Ius Municipale protegit prouinciæ Saxoniæ & supplet [b] hoc tamē iure prouinciali fieri non potest, quod uidelicet ex Marchia ad comitatū cum sentētia reprobatā appelletur. Marchia etenim Iudicium bannire solet & iudicia exercet sub sua fidelitate. [c] Comes uero id non facit, [d] uerum sub banno iudicat Regio. Hoc idē etiam obseruatur in ciuitatibus antiquis ubi bannū habetur Regium. [e] Sub banno etenim regio mulctæ præstatur tres libræ Burgrabio, [f] Sculteto uero octo solidi, ex sententijs scabinorum. Hoc idem intelligitur de Aduocato, qd' uidelicet octo solidi sibi præstantur in iudicio ex sententijs scabinorum. [g] Notandum circa id, quod Sculteto extra iudicium bannitum, & Aduocato dantur sex solidi mulctæ, in iudicio uero bannito octo solidi. [h] Scabini numero debent esse undecim, & Scultetus duodecimus. [i] Scultetus etenim Comiti seu Burgrabio primam inuenire debet sententiam. Nec Burgrabius aliquod exercere potest sine sculteto iudiciū. Itidem Scultetus sine undecim scabinis prætactis nullum legittimū habere poterit iudiciū in determinatis iudicij temporibus locoq; iudiciali, ubi Comes bannit ut iuris est sub regio banno. Necessario ergo uenit, ut ex utroq; id obseruetur, prout supra tactum est.

a. Maideburgum primaria Saxoniæ ciuitas.

b. Iuris prouincialis & Municipalis differentiam uide.

c. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. lxv.

d. Spe. Sax. li. i. ar. lix.

e. Spe. Sa. li. iij. ar. lxiij.

f. Mulctæ Burgrabij & sculteti quantum præstatur.

g. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. lxiiij. Secus etenim ibidem habetur et hic inferius in glosa præsentis articuli.

h. Scabini xi. numero esse debēt, Scultetusq; duodecimus.

i. Spe. Sax. li. i. ar. lix. & li. iij. ar. lij. infra iure Munici. ar. xvi. et xvij.

Glosa.

Declarata superius habetur origo iuris municipalis, & vnde nomen habeat suū, quod immutabiliter hucusq; manet. Hic tandem in pręsenti articulo ostenditur, vnde aliud nomen ius prętactum sortitum tenet. Vocatur etenim etiam ius Maideburgeñ. Ratio istius in promptu est. Datum etenim ac largitum est ius prętactum ciuitati Maideburgeñ, quę & principalior vetustiorq; ciuitas est prouincię, confirmatumq; ab Ottone Ruffo Imperatore, & ita a ciuitate illa Maideburgeñ, nomen sortitum tenet.

Pro intellectu articuli clariori. Notandum venit, quod regnāte Nabuchodonosor rege Babiloniorum, qui & multas sibi subiugauerat prouincias, Siriam, Mezopotamiam, Siciliam, & alia q̄plurima regna, [k] Consurrexit tandem Cecilię dominus, Petraculus nominatus, potentiorq; factus, regem Babilonię debellauit, illiq; a Petraculo descendentes Petraculi appellabantur, Alexandro tandem magno Macedonum rege contra Persas expeditionem faciente sibi auxilio fuere. Alexādro vero rege mortuo populus Asię contra Petraculos cōspirauit, tripliciq; com-

k. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. xliiij. & supra in prologo.

miſſa pugnã: feliciter dimicarunt, ſaluti tamē eorum prȩcauentes, ne a tanta hoſtium multitudine poſthac forſan opprimantur, nauibus repletis, vaſto mari ſeſe commiſerunt, naueſq; propter imperitiã nauigandi, a fluctibus maris obrute perierunt: relictis quinq̃ginta quatuor, ex quibus decēocto Pruſſiam venerant idideq; conſederunt, duodecim Rugiam aduecte, viginti vero quatuor in hanc prouinciam applicuerant eandēq; occuparunt. Poſt modum vero longo elapſo tempore regnante eorũ gentis Ottone magno, Romanorum Imperatore prȩſtãtiſſimo, qui & multa egregia pro cõmuni Chriſtianitatis vtilitate: tum & laude Saxonũ egit, fortalicium ſeu arx quȩdam cõſtructa habebatur vltra Albim fluuiũ, eamq; inhabitabant virgines & puellȩ, quȩ tam arci q̃ prouinciȩ vicinȩ imperabãt. Arxq; prȩtacta Maideburg, hoc eſt puellarũ arx nominabatur ex eo, quia puellȩ & virgines eam conſtruxere.

Cum vero per Ottonem prouincia impugnabatur, coloniȩq; poſitȩ, virgines vltro arcem dederunt, vnde & in hunc diem Maideburgen̄ in vexillo ſeu bannerio deſculptã habent virginem expanſam, ſtantem inter duas turres, deferentemq; in vna manu crinile, in alia florētem ramum, ad denotandũ quia inuictȩ fuerunt. Imperator tandem ibidem circa Albim fluuium Ducatum fundauit, Schartaw cognomine, ſed & ciuitatē Maideburgum ibidē locauit, cõmuniq; priuilegio Iuris Municipalis, de cõſenſu totius prouinciȩ dotauit. Filius eius tandem Otto Ruffus priuilegium, iuſq; municipale, per patrē eius Ottonem magnũ ciuitati conceſſum auctoritate Imperiali confirmauit, nonnulla etiam iuxta eorũ plebiſcita ac de conſilio prudentium illius prouinciȩ: ex iure prouinciali, qđ Speculum Saxonum vocatur extrahendo addidit.[l] Quinimmo illa quȩ in Speculo Saxonum obſcuro habebantur, hic clarius enodauit. ℭ[m] Huicq; operi ac prouinciȩ prȩfecerat. ſequeſtratorē ſacri ſui pallatij Burchardum de Manphelt, profeſſorem, ſacrȩ theologiȩ, ac vtriuſq; iuris doctorem. Is etiã ex mandato Imperatoris, in ius prouinciale ſeu Spe. Sax. commentarium fecit, legibuſq; & canonibus adornauit, idq; in conclaui ſedendo facere coactus. Prȩſens etiam Priuilegiũ vt ſupra tactũ eſt congeſtum, gloſis & interpretationibus lucidius declarauit. Sed & ꝓceſſum iuris compilauit, quem tandem Gerko conſũmatius peregit.

[n] Ecke vero de Repkaw: Speculum Saxonũ latinis literis illuminauit, ad inſtantiãq; Comitis Henrici de Phalkenſteyn in germanicũ traduxit. Corpuſq; vt ſic Iuris Maideburgen̄ congeſtum, reuiſum, diligenterq; interprȩtatum, per Imperatorem Ottonem confirmatũ fuit. Sed & per ſucceſſores eius illeſe cuſtodiebatur, ac quȩdam ſuperaddebãtur pro commodo & vtili ciuitatis Maideburgen̄.

Priuilegium etiã quod Otto Ruffus ciuibus de Maideburg, ac prouinciȩ, q̃nimo & alijs ciuitatibus ſuper Iure Maideburgen̄ fundadatis, & qui ius a Maideburgen̄ reportãt largitus eſt, hic ſubinferre conſulto videbat̃.

PRIVILEGIVM IMPERAtoris OTTONIS Ruffi, ſuper confirmatione Iuris Municipalis Maideburgenſiũ ac prærogatiua Scabinorum.

NOS OTTO Dei gratia Romanorum rex, ſemper Auguſtus, Significamus publicȩ per prȩſentes, quod honeſti & fideles ciuitatis noſtrȩ Maideburgen̄. incolȩ ad nos venientes, humiliter declararunt nobis, Patrem noſtrum vita functum. Cȩſarem Ottonem magnum, Ciuitatem Maideburgũ Iure Municipali inſtituiſſe, ad vtilitatem & emolumentũ regionis Saxoniȩ, vt dei atq; imperij nomine illud ius manuteneant, & iniuſticiam comprimant omnium ciuitatum & terrarum, quȩ a Maideburgo initium & fundationis originem ducunt ſuam, [o] vtq; omnibus iura petentibus, ſententiam ſuam pronunciēt. Rogaruntq; nos vt ea illis confirmaremus. Nos itaq; habentes rationem illorum fidei & prudentiȩ, confirmamus Maideburgenſibus, & potiſſimum terrȩ Saxoniȩ omnes libertates & priuilegia, quibus ſunt nominanter a patre noſtro inſtituti. Et prȩſertim concedimus illis, quod debeant ciuitatis commodo conſulere, & ciuitatis noſtrȩ officia ſub iuramento conferre. Quod equidem iuramentũ, ſeniotes & prudentiſſimi quiq; eiuſdē ciuitatis ſuſcipere debent, ea cũ auctoritate, perinde ac ſi nos prȩſentes adeſſemus. Ad hȩc concedimus eiuſdē ciuitatis Scabinis, eam facultatem, quod poſſint & debeant feudum ſuſcipere ab Epiſcopo, ſi quidem ille ſua regalia [p] ſeu feudum a Romanorum rege collatum habuerit. Porro Scabini nulla ratione a functione ſua reiciendi ſunt, niſi eorum quiſpiam contra iura ſua deliquerit, vel ius ammittat ſuum. Verũ ad ſedem Scabinalem ſuccedere debent iure feudali. Quin eam quoq; gratiam illis concedimus. Si contingat ſcabinales ſen

l. *Vide ſupra eodem li. ar. i.*

m. *Ad cuius inſtantiã Ius præſens Muniapale cõfectũ eſt, & quis autor operis fuit uide*

n. *Spe. Sax. in prolo. glo. li. i. & item li. ij. ar. xxxvi. li. iij. ar. xxxix. & ar. xly. glo.*

o. *Priuilegiũ præſens nedũ Maideburgenſibus, uerũ & alijs ciuitatibus, quæ iure Maideburgen. utuntur, adminiculo eſt.*

p. *Quomodo autem feudũ ab Imperatore à ſpiritualibus expetatur, & itē quomodo eiſdem cõfertur, uide Spe. Sax. li. iij. ar. lix. & lx.*

tentias reprehendi, illos non posse propterea ad ulla alia loca protrahi, præterq; ad palantiam nostram, ante principes nostros electores, q ad eā citandi sunt, quod si principes non comparuerint, Imperio erunt obnoxij. Preterea hac prerogatiua & auctoritate eos insignitos esse uolumus, quod propter latas sententias nihil prorsus damni perpeti cogantur, immo qcquid ipsi pro iure inuenerint, huic nos, & omēs successores nostri assensum prestare, & id pro rato habere uolumus. Quare mādamus omnibus Imperij subditis, siue sint spirituales, siue seculares, ne supramemorate ciuitatis iuribus & libertatibus uoluntarie, uerbis, operibus aut permissione aliqua incommodent. Omnes uero edictum hoc nostrum transgredientes, pena corporis, & facultatum omnium erunt mulctandi, perinde si conuicti forent. Et ad perpetuū huius rei testimonium præsens hoc Priuilegium cum appensili Maiestatis nostre Sigillo corroborauimus. Datum cum consilio, Prefectorum Imperij, & prudentissimorum quoruuis, deniq; cum consensu etiam terre. Anno post Christi natiuitatem 975. Anno primo imperij nostri feria secūda ante Pentecostes in Palantia Maideburgeñ.

Et hęc est generalis omniū libertatū Maideburgensium confirmatio per Imperatorem Ottonem Ruffum facta, omniaq; Maideburgensium, municipalia iura ex eo dependent: vnde in testimoniū huius Maideburgeñ ipsi habent insignium (seu vt alij textus) effigiē eius sculptam in foro stantem vna cū electoribus Imperij, quę pro ornamento ciuitatis seruatur. Ciuitasq; pretacta vt supra habitū est: in suis iuribus, & signanē municipali iure de consensu totius prouincię cōfirmata: estq; antiquior omniū ciuitatū prouincię, & Halla in iure istius fundata est. Quare vt textus habet, omnes de Polonia, Bohemia &c. ab Hallensibus ius suum reportare debent, ex eo: quia secundū obtinet locum post Maideburgum, estq; nobilior in locatione q̄ alię ciuitates, in defectu vero: si sententiā Hallenses inuenire ignorauerint, ex Maideburgo eam aportare debēt, ex eo: quia ciuitas illa primatum habet. Imperatorq; Otto primariam supremamq; sedem iuris municipalis illic locauit.

¶ Circa id notandum: Iuris prouincialis, municipalis, Imperialis, & spiritualis differentiam, in appellando. [r] Municipali etem iure appellatr de vna ciuitate in aliā: secundū qd' ciuitates locate sunt, & venit tandē vsq; ad Maideburgum, finaliterq; ad palantiam vel ad Regem, sicut in exemplo: de Lipsio appellatur in Hallam, exinde ad Maideburgum ex Maideburgo ad pallantiam in Schartaw: Iure vero Imperiali, prouocatur ab vno iudice ad alium, quod si ab inferiori prouocauerit ad supremū: intermediū ommittendo: relegandus est ad intermedium: ad quē prius appellare tenetur. ff. de appella. L. Imperator. Iure autē Spirituali: potest omnes intermedios iudices ommittere: & ad supremū appellare, vt accionem habēs corā officiali, prouocare poterit ad Papam: alios ommittēdo iudices: vt ij. q. vi. c. Ad Romanam. Iure etiam Prouinciali appellatio aliter obseruatur: vt Sp. Sax. li. ij. ar. xij. §. Sententia in comitatu reprobata ad Marchionē appellare non licet, ibidē habetur: quod & si qdē Marchio superior sit, q̄ Comes, quia feudum Comes habet a Marchione, nō tamen appellatio fit ad Marchionem: sed ad Regem, & hoc ex eo quia Marchio iudicat sub sua fidelitate. Comes vero sub banno Regio, quod Bannum a Rege eum habere oportet: vt Spe. Sax. li. i. ar. lix. Cogitur nihilominus Comes iurare Marchioni ad iudicium exercendum, & exinde liquet, quod appellatio iudicialis cōuenientius fit ad Regem ipsum: q ad aliū Principem, vtq; id melius intelligatur: exemplū annotari potest. Si Iudex curię alicuius ius cōstituat, appellatioq; a sententia subsequatur, illa non ad ius ciuile continuabitur, verum ad aliquem superiorem dominū, & vltimo ad Regem: sic in proposito.

[s] Vnde sub Banno Regio in pposito iudicare, non est aliud nisi sub regia coactione: vel iuramēto: aut sub Omagio Regi prestito iudicium exercere. [t] Nullus enim sub Banno Regio iudicium exercere presumit, nisi bannū a rege habeat: vt Spe. Sax. li. i. ar. lix. Notandum cū sub banno regio iudicatur, octo solidi Aduocato mulcte dātur: vt Spe. Sa. li. iij. ar. lxiiij. [u] In legittimis iudicijs octo itidem solidi tribuuntur, extra bannitum iudicium sex nummi, in iudicio vero bannito octo solidi.

Scabini esse debent numero vndecim &c. [x] Scabinus aūt nomē accipit suum a scamno, scamnis enim seu sede iudicij residere debēt: sententiā inuenientes. Vnde & sententia inueniri debet inter verba duorum: hoc est actoris & rei: vt Spe. Sax. li. i. ar. lxij.

Scabinus etiā in iure suo inculpatus esse nō debet, [y] quare & liber: scabinaliq; sede dignus appellatur, omnibusq; vitijs abstinere: ita quod nullus eū in eius honore, iure, officioq; inculpare posset: Quod autem scabini sint numero vndecim, istud ex constitutione Imperatoris venit.

Circa id notandum est, [z] quod sunt quedam certe actiones, tū & loca specialia in quibus iudex secularis iudiciū exercere non potest,

¶. Iuris Prouincialis Municipalis Imperialis & spiritualis differentia.

[r]. Spe. Sax. li. ij. ar. vi.

[s]. Sub banno regio iudicare quid significet.

[t]. Spe. Sax. li. i. ar. lix. li. ij. a. xij. li. iij. ar. lxiiij

[u]. Vide. Spe. Sax. li. iij. ar. lxiiij.

[x]. Frigida uidetur istius uocabuli & nominis hæc interpretatio nam si sic, extunc omnes scamno residentes scabini dicerentur.

[y]. Vide Spe. Sax. li. ij. ar. xij. & li. i. ar. ij. li. iij. ar. lxix.

[z]. Iudiciū in certis locis exerceri nō potest.

a. Spe. Sax. li. i. ar. lix

a Primo in locis sacris: alij habẽt in locis spiritualibus. Secundo in prostibulis. Tertio in locis vbi pene infligunt, & alias in omnibus locis inhonestis: vt. C. de senten. & interlo. omniũ iudi. L. Cum sententiã. & ff. de reg. iur L. omnia quęcunq;: & extra de appella. c. Qua fronte.

Sciendum etiam, si contigerit Iudicem, Aduocatum, seu Scultetũ, locum iudicij ex certis causis immutare: finito in illo priori loco iudicio, cunq; illud resignare voluerit, tenebitur ex nomine locũ declarare, vbi posthac iudicio residere vellet.[b] Ibidemq; etiam per sententiã pręcustodire: causamq; exprimere, cur iudicij locum transmutat: vt Spe. Sax. li. iij. ar. lxi. In omibus itaq; locis: exceptis illis: quę supra notata habentur, iudiciũ exercere poterint, pręcustodito vt dictum est, & insinuato. per publicam pręconis proclamationem, vt locus ille vnicuiq; sit notus.

b. Locũ iudicij immutare uolẽs Iudex ĩsinuare & publicare illud per præconem populo tenebitur.

Articulus XI.

Vnde Halleñ. Ius suum querere debent.

a. Articulus præsens & sequentes quatuor parum afferunt utilitatis nobis. Appellatio etenim in Hallam uel Maideburgum ex regno Poloniæ abolita est in Anno domini. 1356 per diuũ olim Cazimirum Magnum Poloniæ regem locatumq; est Ius prouinciale in castro Cracouien. ut illic omnes in appellando recursum habeãt, ab illis uero tandẽ pro instantia ultima ad tribunal regium uel Commissarios sex Ciuitatum ad id deputatos prouocatio fit iuxta priuilegia desup data, & diuersus super eo processus habetur q̃ hic, ut ex cõmuni praxi liquet.

De [a] Hallensibus uidẽdum erit, unde Ius suũ reportare coguntur, si forsan illud ignorauerint, aut si apud illos sententia fuerit reprobata. Querere enim illud debent, in Maideburgo, sententiãq; eis dabunt Scabini Maideburgeñ. ante quatuor scamna, hoc est in loco ubi Scabini residẽtiam habent, sed & Scabinis, id quod iuris est exoluetur. Ipsi etenim in posterum testes esse debent, quod sententia rite & rationabiliter prolata sit, sine cuiusuis contradictione. [b] Nuncij etiam ibidem præsentes esse debẽt, ubi sentẽtia definitur parte ex utraq;, tempore quo sententia illa pronunciatur, qui audiant & uideant. q̃ utriq; iusticia fiat. Et Iudex ipsis in expẽsis prouidere debet, in eundo & redeundo.

b. Spe. Sax. li. ij. ar. xij.

Si sententia sub banno regio fuerit reprobata, reportari debet ad proximum Burgrabij iudicium, nisi legale eundẽ excuset impedimentũ. Si uero sub Comitis banno reprobata fuerit, extunc reportari debet in quindena.[c] Scultetus enim habet bannum a Comite, & sculterĩã a domino terræ.[d] Ita etiã Burgrabius habet bannum a Rege, iudicium uero a domino terræ.

c. Vide infra ar. xlvij.

d. Spe. Sax. li. i. ar. lix.

Glosa.

Pro intellectu textus ampliori. Notandũ venit, quod appellationis, quã nos iure nostro increpationem sentẽtię vocitamus,[e] triplex inuenitur modus.[f] Primo quod quędã sententię etiã non appellate, nihil valent, & hoc in quatuor casibus. Primo si sententia continet expressum iuris errorẽ, est ipso iure nulla, nec appellatio est necessaria, secus si error nõ sit expressus: licet sit lata contra ius, quia tunc valet, sed est iniqua, & nisi prouocetur: transit in rem iudicatã: vt. C. Quan. prouo. non est neces. L. Si cum inter te. Sciendum. tamẽ quod iure nostro appellatio debet esse in instanti: vt Spe. Sax. li. ij. ar. vi. Secundo si sentẽtia empta sit, hoc est: si donatur aliquid Scabino in priuato, vt sententiam huic pro voto inueniat: vt ij. q. vi. Venales, &. C. quan pro vo. nõ est neces. L. Venales. Tertio si pronunciatur sententia ab illo: qui est inhabilis ad id: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xij. § i. Quarto si diebus festiuis seu ferijs pronuncietur: vt Spe Sax. li. ij. ar. xij. §. vlti. & extra de ferijs. c. vlti. & ff. de ferijs. L. Si feriatis. Secundus appellationis modus, quod sententia q̃uis appelletur, manet tamen sententia, & hoc quadrifariam. Primo, quando edicitur ab illis qui superiores se nõ habent: vt est Papa, Rex &c̃.[g] Appellatio enim fieri debet ad superiorẽ: vt ff. A quibus appella. L. ij. Secundo si appellent seu increpent sententiam illi, qui increpare non possunt, vt sunt hi, qui in manuali facto compręhensi, iudicioq; pręsentati, criminaliter accusantur: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xij. §. vlti. & C. Quorũ appella. nõ recipi. L. Obseruate. Tertio si tempus neglexerint increpandi. Iure enim nostro tempus appellandi est in instanti, & iudicio durante: vt Spe. Sax. li. ij. ar. vi. §. vlti.[h] Iure vero spirituali & legibus decem dies dantur: vt in auten. de appella. & intra quę tempo. §. i. coll. iiij. & ij. q. vi. anteriorũ. Quarto a iudice, qui fit per electionẽ, vt est arbiter. illum etenim sibi elegit, & ita ab eo appellare non potest: vt ff. de arbi. L. Diem. §. stari. Tertius appellationis modus, quando appellatur, & sententia iure mediante increpatur, Iudicemq; sistere vnus facit, vsq; ad tempus illud quoad sententia declaretur si iuste vel iniuste edicta sit, & istud adinuentum est ex duplici causa, vel propter

e. Vide hoc idem Spe. Sax. li. ij. ar. xi. glo. & li. iij. ar. lxiij.

f. Appellationis triplex modus.

g. Spe. Sax. li. ij. ar. xij.

h. Spe. Sa. li. ij. ar. vi.

malicia͂, vel propter stultitiam eoru͂ qui sententias ꝓnuncia͂t: vt. ff. de appell. & rela. L. i.

⁋ In textu cu͂ dicitur, & scabinis ius ipsoru͂ exoluatur &c̃.[i] Ius au͂t scabinorum istud est, quod cuilibet eorum vnus solidus. Notario vero duo solidi dentur.

[i]. Scabinis quantum exoluitur cum profertur sententia & quid notario.

Appellatione etia͂ facta. Iudex nuncios mittere debet, vt textus habet. Intelligitur iure nostro, & secundum aliquos iure Imperiali, secus vero obseruatur iure Canonico, ibi em͂ porriguntur literę, quę & apostoli dicuntur: vt ij. q. vi. Ab eo.[k] Quod au͂t iure nostro per nuncios declaratio appellatio͂is statuta fuit. Exgratia Saxonibus ipsis largitu͂ erat. Tempore em͂ quo ius pręsens eis datu͂ est, ignari literaru͂ fuerunt. Nunc vero temporibus istis, nouus appellationis modus vsitatus habetur. Si em͂ sententia͂ vnus increpauerit: sedec͂ obtinuerit aliam inuenturus sententiam, inuentamc͂ probat: prout iuris ordo exposcit. Scabini tandem vtranc͂ in scripto sententiam obsignatam transmittu͂t in locum vbi de iure transmittere debent.[l] Iudexc͂ nuncios mittere tenebit͂ suos: & isti esse debent duo scabini, qui audiant & testes sint illorum omniu͂. Iudex etia͂ eis in expensis prouidere cogitur. Si vero Iudex id recusauerit, officium perdit: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xij. & ar. xiij.

[k]. Spe. Sax. li. ij. ar. xij.

[l]. Vide Spe. Sax. li. ij. ar. xij. de hac materia abunde.

Contra id quod in textu habetur. Quod scabinis ius ipsorum exolui debet, argui potest, Iure id minime fieri debere, nec scabini solidos pro sente͂tijs accipere possunt.[m] Primo: Iure em͂ cautum habemus, tum & articulo pręsenti superius declaratu͂ est, quod sente͂tia nulla via venalis esse debet: vt. C. quan. prouo. no͂ est neces. & ij. q. vi. Venales. Secundo si em͂ scabinis eorum ius exoluitur propter id: vt testes sint, quod sententia rite data sit, hoc iure fieri minime debet, testes enim precio conducti reiciuntur: vt extra de testibus in multis ca. habetur. Tertio, quia nullus ingenium & prudentiam suam vendere debet, est enim donum dei, alias simoniacus efficitur: vt. i. q. i. Gratia. & ff. de calumnia. L. i. Concluditur ergo, quod scabini sententias diuendere, pecuniamc͂ pro eorum ortilegijs accipere minime debent, sed & Iudex ipse al's efficitur infamis, & falsus iudex. In oppositum tamen est textus articuli, qui admittit scabinis a sententijs ferendis precium accipere, quare et iusto id facere possu͂t. Multa[n] etenim iure admittuntur, quę alias in se locum non habent,[o] vt in exemplo, pręceptum diuinum est, quod vnus alium non occidat. Iure tame͂ admittitur, quod Iudex malefactorem occidere potest: vt xxiij. q. v. c. si homicidium, & hoc fit ratione eius officij. Multa etenim officio admittuntur, quę al's nulli priuato facere licet: vt xxiij. q. v. de occidendis hominibus.

[m]. An Scabini solidos iusto pro sententijs accipiu͂t uide pro & co͂tra argumenta.

[n]. Multa Iure admitte͂tuntur quæ in se locu͂ non habent.

[o]. Vide infra ar. xxx. ij. in fine glo.

Itidem etiam fit in proposito. Scabinus accipit pecuniam & solidum scabinale͂ ratione officij cui pręest. Alias si Scabinus non esset donumc͂ gratuitum sapientię & prudentię diuenderet, simoniacus esset. Tum etia͂ si pecuniam acciperet ad obticendum veritatem peccaret. Hoc itide͂ intelligendum est de Iudice, si super aliquo iudicare nollet, cum ab eo expetitur.[p] Iniustus enim iudex efficitur,[q] & triplex incommodum incurret. Primo efficitur periurus. Secundo quia officiu͂ perdit si conuictus sit. Tertio quia extenditur contra eum iudiciaria sententia, quę contra falsos statuta est: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xiij. Scabini pręterea no͂ ratione iudicij pecuniam accipiunt. Iudicium enim exercere cum ab eis expetitur tenentur, sed ratione officij & obsequij: pro co͂muni vtilitate pręstiti. Is vero, qui co͂munitati ex officio seruit, co͂modum ad officium pertinens iusto accipit. Nullus enim proprijs impe͂sis militare cogitur: vt. i. q. ij. c. Clerici omnes, & in auten. de consuli. §. i. coll. iiij.

[p]. Spe. Sax. li. ij. ar. xiij & infra Iure Munic. ar. xvij.

[q]. Iudex triplex incommodum incurrit si iudicare non uult.

Ad rationes itac͂ in contrariu͂ allegatas: breuiter respondetur, seipsas enim interimunt, & ex pręcedentibus soluuntur. Ad primam vbi dicebatur, quod sententia vendi non debet, id enim verum esset, si pecunia scabino daretur, quod sententiam sibi pro voto inueniat, hoc aute͂ hic non fit, sed solidi soluu͂tur ratione officij. Ad secundam vbi dicitur quod testes pecunia co͂duci non debent &c̃. Respondendu͂ quod scabini non propter id pecuniam accipiunt: vt testificent pro libitu alicui, sed vt dictu͂ est: ratione officij cui pręsunt. Pro tertio vbi dicebatur, quod dona gratuita vendi non debent, intelligendu͂ est, si id extra officium facerent: prout declaratum habetur.

Notandu͂ etia͂: si quis officiu͂ affectet ea intentione, quod exinde, vtilitatem, co͂modum, vanac͂ gloria͂ habeat, vel qd' proximos opprimat, vel alio quouismo͂ illud affectet, no͂ pręcise ob amore͂ dei, pro obsequio superioritatis: bonoc͂ reipulicę, ille officio dignus non est: vt. i. q. v. Quicunc͂. hoc idem intelligendum est: de Iudicibus & Scabinis si etem͂ Iudex seu Scabinus ea intentione iudicio p̃est, vel illic residet, vt pecuniam & lucrum exinde habeat, pupillosc͂ & orphanos opprimat, & nisi co͂modum illud esset: iudiciu͂ non freque͂taret. Nefarij ac periuri sunt, nec digni nomine illo vocitari, ęternaliterc͂ co͂demnantur: vt. i. q. i. c. Cum omnis auaricia. Iudicium enim dei huiusmodi sceleribus coinquinari non vult.

[r] Iudex etenim, tum & Scabini ipsi: quatuor virtutes in se habere tenent͂,[s] Iusticiam qua͂ dimittere non debent, causa amoris, gratię, odij, munerum &c̃. Secundo honestatem vel al's ius honorariu͂: vt Insti. de iure. natu. gen. §. Pretorum quoc͂ edicta. Tertio quod sit infeudatus: vt Spe. Sax. li. i. ar. lv. Quarto prudentiam & modestiam. Omniu͂c͂ coram iudicio actorum sub pręstito iuramento te-

[r]. Iudices quatuor in se habere debe͂t potissimum.

[s]. Vide Sp. Sax. li. i. ar. lv. li. ij. ar. xli. in glo. feu. c. lxvij.

ſtificare debent: nec de nouo iurare cogūtur: vt Spe. Sax. li iij. ar. lxxxviij.

Sententia reprobata ad proximū Burgrabij iudiciū reportetur &c̄. vt textus habet. Tempus vero illud eſt ſex ſeptimanarum: ex Spe. Sax. li. i ar. ij. & li. ij. ar. xij. niſi forte legale impedimentum importauerit.

[t]. *Quæ autem legalia impedimenta ſunt uide Spe. Sax. li. ij. ar. vij.*

[u]. *Sentētia reportata ubi aperiri debet & quopacto procedēdū.*

Attendendū [t] etiā circa id eſt: q̄d cum ſentētia appellata fuerit, in eundo vel redeundo & ſignāter cū apportatā ex loco ad quē appellatū fuit, [u] nullibi aperiri debet, niſi ante quatuor ſcamna, ſeu ante ſedē ſcabinalem, ibidēq; pars vtraq; pręſens erit, quos & Iudex citare tenetur. Quod ſi pro primo nō comparuerit quis, mulctam ſoluet. Itidem pro ſecundo, pro tertio, & pro q̄rto citatus ſi nō venerit, vel legale impedimentū nō importet, quod venire non poſſit, decernetur contra eum cōtumacie pena. Si vero poſt modū nō venerit ad declarandā cauſam, legalis impedimenti ſententia apperitur. [x] Quod ſi ſententia in dānum iſtius preſentis lata ſit: & illi qui abſens eſt pro cōmodo, nunciumq; nō habeat, qui eam acceptet, vel abſentē excuſet, legale impedimentum declarando, ius perdit ſuum, quia ius neminem ingratum frui facit, & ita ꝑpter ingratitudinē perdit ius: vt ff. de reg. iur. L. Nemo. & Spe. Sax. li. i. ar. lxvij. Si vero pars reſpondens fuerit, querela ſibi adiudicatur, & illi aufertur, & hoc non ratione ſententię, ſed ratione contumacie, quod ſi forſan ille tandem eum impetere vellet, iſte iure ſe defendet.

[x]. *Nota quædam ſpecialia in reportatione ſententiæ.*

Contra id quod in textu habetur, de reportatione ſententię in quindena &c̄. Argui poteſt id eſſe contra leges & Canones, datur em̄ tempus proſequendi appellationē vnus annus vt in auten, de his qui ingrediuntur ad appel. §. i. coll. v. et extra de appel. c. Cum ſit Romana. R. quod hoc ex eo fit, quia illi Curiam inſequi tenētur, Iure vero Saxonico id facere non oportet, habent enim certum deputatum locum appellandi, Iure Municipali in Maideburgum.

Articulus. XII.

Si in Maideburgo ſententia reprobetur, ubi ius querere debeant.

NVnc attendendum, ſi Maideburgi ſententia reprobetur, ubi querere eam: aut inuenire eos oporteat. Trahere eni ſe debent ultra Albim in Schartaniā, Et exinde apportare tenebūtur q̄tuor uiros, qui ſeniores reperiri poſſunt, & hoc ex eo, quia antiquius locata eſt q̄ Maideburgū, Cæſarq; Otto a tempore diuturno ibidem Ducatum cōſtituit, ac omnes uno & eodem iure ſunt locati. Cum illis tandem quatuor uiris ex Schartania apportatis, conſtituūtur Maideburgi ante pallacium Imperatoris Ottonis Ruffi quod fuerat, Pallantiamq; poſthac in fine ſummi tēpli ſtatuerat, ut in præmiſsis patet, & ſequentibus apparebit. Pro una etenim ſententia reprobata continue ad Imperium ſe trahere non potuerunt.

Gloſa.

Proſequens autor Priuilegij intentionē ſuā ſup appellationibus declarat, vbi ex Maideburgo appelletur, & ex nomine manifeſtat locum, Schartaniam nuncupans, cauſam allegat, quia eſt antiquior Maideburgo, per idq; intelligi datur, [a] quod in qualibet prouincia, Ciuitas principalior & antiquior caput eſſe debet iuris aliarū ciuitatū illius prouincię vel regni: vt in exēplo de Schartania. ¶ Vnde & ſiquidē vnuſq̄ſq; in appellando ſignāter in vltima inſtantia ad Regē, vel Imꝑatorē prouocare debeat. Saxonibus tn̄ ex grā largitū eſt: q̄d appellatio ad Regē nō fit: niſi cum Rex in prouinciā venerit. Spe. Sax li. ij. ar. xij. Ne itaq; hominibus ius prolongaretur, vnuſq; alteri non iniurietur. Cęſar Otto conſtituit Pallanciam ſeu Pallaciam in fine ſummi templi Maideburgi, accipiq; debent, & apportari quatuor ſeniores uiri: vt textus habet ex Schartania, ex eo quia antiquior eſt, Ottoq; Ducatum illic fundadauit, alias adiungendo prouincias, quę quidem prouincię, anteq̄ a Romanis occupate erant, regna fuere, vt ſupra habitū eſt, poſtmodum vero Ducatus nomen acceperunt.

[a]. *Ciuitas principalior in qualibet prouinciæ caput eſſe debet Iuris aliarum ciuitatum illius prouinciæ.*

Articulus XIII.

Quo pacto, & per quem modum Pallancia Maideburgi per Ottonem fundata ſit.

COnſiderandum ulterius uenit, quomodo Pallācia per Imperatorem ordinata ſit, Vocari eni

inſtituit de Shartania, quatuor uiros ſeniores, & quatuor Canonicos Prælaturas ſeu officia in Summo aut Cathedrali Eccleſia habentes. Primus Præpoſitus. Secundus Decanus. Tertius Epiſcopi Vicarius. Cancellarius quartus. Ad id uocauit quatuor Barones, & innatos miniſteriales feudales Eccleſiæ maioris Maideburgeñ. Marſcalcum. Dapiferum. Pincernam. & Camerarium. Et item accepit undecim Scabinos ciuitatis, & Scultetum duodecimum. Præterea ordinauit tres Duces laicos, qui primi ſunt in electione Imperiali, uidelicet Marchionem Brandeburgeñ. Ducem Saxoniæ, Palatinum Rheni Et item quartum Aduocatum Eccleſiæ maioris in Maideburgo. Prætactos uiginti octo uiros nunc enumeratos, Imperator elegit, & ſuper ſedem Pallantiæ collocauit, eis poteſtatem ex parte ſui tribuendo. Quæcumq; ſententia Maideburgi inueniri non poſſit, uel illic redargueretur, ut tandem in Pallantia inueſtigetur,[a] & quicquid ibidem rite & legittime decretum ſit, pro iure Municipali obſeruari debeat in prouincia Saxoniæ. Cum uero ut ſic ſententia ante Pallantiam apportata deciſaq; fuerit, extunc his uiginti quatuor uiris in ſignum cuilibet eorum datur unus ſolidus aureus, & quiuis ſolidus ualere debet duodecim ſolidos nummorum talis pecuniæ, aut talium denariorum, quæ in uſu ibidem in foro habētur, in prouinciaq; ut communiter currunt. Quatuor uero reſiduis dari debent marce q̄tuor auri,[b] & quelibet marca aurea [c] ualere debet duodecim marcas argenteas. Id itaq; tribuitur uiginti octo uiris prænotatis, & cum hoc cui ſententia pro commodo inuenta eſt ſoluitur emenda. Alij textus habent, hoc illi dare tenentur, quibus ſententia ad profectum uel utilitatem fuerit inuenta uel definita, & iſte qui in ſententia definitiua defecerit, ſoluere expenſas tenetur. Si autem ille in ſententia defecerit, qui eam reprobauerat, extunc ſoluere tenetur plus q̄ ille cui ſentencia ad profectum ceſſit. Scabinis etenim qui ſententiam inuenerant, & qui conſenſum & ſequelam ad id dederant, quam ipſe reprobauit, ſi iuſta fore definitur, emendam ſoluet, & iudici ſuam penam, & hoc ſi ante ſequelam increpet ſententiam.[d] Si uero ſequela ſubſequatur, & tandē reprobetur ſententia, tunc cuilibet Scabino, & illi qui ſententiæ ſequelam dedit, iudiciq; totiens ſua pena aut mulcta ſoluitur.

Quod ſi in Halla ſentētia increpet̄, ad Maideburgumq; appelletur, ſed & ibidem ſententiam non acceptās, ad Pallantiam prouocet, extunc utriſq; emenda ſoluitur, tam Maideburgeñ. q̄ Halleñ. Idq; ex ordinatione Imperatoris Ottonis Ruffi factum eſt, ut Municipale Ius ſtabiliretur, prout ex antiquo ſtetit. Ducatumq; ultra Albim fundauit.

a. Quicq̄d in pallancia decernitur in cauſis appellatis id pro Iure Municipali obſeruari debet.

b. Spe. Sax. li. iij. ar. xlv

c. Marca auri quantū ualeat uide hoc idē infra ar. xv.

d. Spe. Sax. li. ij. ar. xij.

Gloſa.

Pallantiam vero Cęſar Otto ex eo fundauit, viginti octo viris eam adminiſtrandam committendo. Imperium etenim alijs grauibus onerabatur curis, vnde negotijs huiuſmodi ſe implicare minime potuit. Quare & poteſtas eiſdē data eſt, vt Imperij nomine omnia decernant & conſtituant. Quicquid vero inuenerint pro iure ſeruetur.

e Querere aliquis poterit, an ſententiā in Pallātia in damnū alicuius prolatam quis increpare poſſet, ſententiam illorum iniuſtam declarando. f .R. quod in antiquis legum ori-

e. A ſententia in pallātia lata an appellare quis poſſit.

f. Spe. Sax. li. i. ar. xviij.

ginalibus inuenitur, quod nulla in terra Saxonię coram imperio tam iusta sentētia promulgari potest, quin eā Saxo increpare posset, suam manū ad id exponendo, & si metse primus alios septem debellauerit sententiam obtinebit: vt Spe. Sax. li. i. ar. xviij.

Contra id arguitur. Si em̄ sententia nomine Imperatoris prolata increparetur, extūc Imperatoris voluntas Ius condere non posset quod minime stare potest. Imperator etenim est origo omnium legum & constitutionū: vt C. de legi. & consti. L. i. R. quod & siquidem a Pallantia ad superiorem iudicem increpatio sententię non admittitur. Quare in deo cōfidens iusticięq; suę, exponit corpus periculo, pugnando pro iusticia quā prętendit se habere, idq; iure admittitur: vt. ff. ad le. Aquili. Duellumq; ex antiqua consuetudine Saxones tenuerunt, quod & confirmatum eis fuit per Imperatoriam Maiestatem, propter eorum dexteritatem & animositatem [g] Id vero quod confirmatum quis habet, illibate seruari debet: vt in auten. de priui. dotis. mulieri. in prin. coll. viij.

g. Spe. Sax. li. i. ar. xlix & infra ar. xxxv. & lxxxij.

Quod aūt Pallantię p̄sidentibus aurū datur, corū denotat dignitatē: vt S. S. li. iij. ar. xlv. Sciendum etiam si sententia ante sedem Scabinalem reprobetur: interrogeturq; principalis si volūtas eius sit: cōsensumq; inuente sententię non prębuerit & aliam veriorē expresserit sententiam [h] in quam maior pars populi consenserit, illa vires obtinebit, & nullus illorum incurrit penam mulctę, quia ipsorum nullus alterius sententiam increpauit: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xij. §. Si quis consensum.

h. Spe. Sax. li. ij. ar. xij.

Per simile etiam quemadmodum is, qui iuxta suum intellectum & quam Iustissime potuit sententiam inuenerat: sine damno manet, ita & is qui iniuste sententię consensum non prębebit indemnis erit: vt Insti. Qui mo. ius. patrię pote. §. Pari ratione. & Insti. Quod cū eo qui in aliena potestate. §. Istas tamen duas actiones.

Articulus XIIII

Quomodo Pallantia congregari debet, & qualiter ad Pallantiam pertineñ citandi sint.

Ntelligendū sequitur, quomodo Pallantia cōuentum habere debet suum, & quo pacto cōgregari. Sculterus primū de Maideburgo literas Ciuitatis cum appenso sigillo accipere tenetur, easdemq; transmittere supremo Aduocato Ecclesiæ maioris, hoc est Burgrabio in Maideburgo. Illeq; tandem & suas dare tenebit literas, ac alias ab Episcopo expetere sigillatas. Præterea & literas Regias si in Theutonica sit prouincia cū pensili sigillo. Burgrabiusq; Maideburgeñ literas sic ordinatas, cū his qui se ad Pallantiam cum sententia traxerant, de scitu & uoluntate uiginti quatuor uirorum supranominatorum transmittere debet. In primis Duci Saxoniæ, postmodum Marchioni Brandeburgeñ. Tertio Palatino Rheni. [a] Hi enim tres sunt laici principes primi in electione Imperiali cum nouus Rex eligitur Theutonicæ nationis.

a. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. lij. & lvij. & li. iij ar. liij.

Glosa.

Textus articuli de citandis ad Pallantiam, his qui iusto ibidem pręsentes esse debent planus est, nec longa declaratione indiget, non aliud em̄ intendit nisi quod Cęsar Otto Ruffus constitutionem pręsentem propter id statuit, si forsan aliquam sententiam Maideburgi increpare contigerit, id non temere sed iuris ordine facere & declarare debet. Tū etiam, quod Scabini contra illum qui sententiam eorum increpat, [b] non habeant malum animum nec vlciscantur de eo, & nedū Maideburgeñ. verum & alijs ciuitatibus quę ex Maideburgo ius reportant suum inseruit doctrina pręsens. Opinantur enim Scabini quidam fatui id fore in contumeliam eorum magnam factum, cum sententia increpatur, quinimmo nonnulli adeo proterue corā eis litigañ, statutis suis deterrent, vt sub pena capitis a sententia eorum non appelletur, [c] quod fieri minime debet, sed liber detur appellationis locus, non em̄ propter id quod Scabinus est quis omnia iura examussim nouit. Multi enim sedem Scabinalem occupañ. ignari inueniuntur, contingitq; quandoq; ex astantibus melius negotium intelligere, q̄ illū qui causam discutit. Ponitur itaq; hic modus sententias increpandi, ad obuiandū huic vel simili malo. Frustra em̄ iura essent super appellationibus, si opprimi debeat appellationis modus.

b. Scabini propter id quod sententia eorum increpatur malū animum contra appellantē habere non debent

c. Appellatio nulli deneganda.

Appellatio vero vt habetur Spe. Sax. li. ij. ar. vi. in instanti iure nostro esse debet, & hoc

ex eo, quia apud nos interrogatur pars, an sententie consentit, & illam acceptat nec ne. [d] Si consentiant, postmodum locus appellandi non dabitur, secus est secundum leges & Canones, ibidem enim longiores appellandi inducie dantur: vt supra habitum est.

[d] Spe. Sax. li. ij. ar. vi. & supra eo. libro. ar. xi.

[e] Iudex etiam cautus in eo esse debet vt ad iniustam sententiam sequelam & consensum non prebeat, [f] inspirareque poterit: vt negocium transferatur per Scabinos ad melius prememoditandum, vel ad concordandum super vnanimi sententia, si discordes in eorum sententijs sint. Precauendum preterea est quod maxime, ne sententia ommisso [g] iure scripto secundum opinionem [h] feratur, quia vt sic subsistere non poterit, immo Scabinus ex opinione sententiam proferens, interrogatusque ad instantiam partis recognoscat secundum eius videre sententiam inuenisse, ita quod ex opinione quadam prolata esse subintelligatur, non valet sententia, dato quod eam probare vellet.

[e] Iudicis cautela in sententijs ferendis.

[f] Sp. Sax. li. iij. ar. xxx.

[g] S. Sax. li. iij. ar. viij.

[h] Ex oppinione sententia ferenda non est

[i] Ex opinione enim probatio nulla valet, nec iurandum ex opinione est, [k] Si vero nullam mentionem de opinione faciendo, dicat sententiam inuenisse secundum eius conscientiam, & id probare vellet, manet sine damno: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xij.

[i] Spe. Sax. li. iij. ar. viij.

[k] Vide Spe. Sax. li. ij. ar. xij. §. Sententiam si quis.

[l] Notandum preterea, si in aliqua Ciuitate consuetudo praua habeatur, quod sententias eorum sub pena capitis & priuatione bonorum nullus increpet, contingatque sententiam ferri iniustam. Isque in cuius damnum lata sit prouocare, ob penam statuti non auderet.

[l] Si statutum sit alicuius ciuitatis quod a sententia non appelletur quid facien. doctrinam uide.

Ad obuiandum huic malo doctrina datur. Si contingat aliquem actionem habere in Ciuitate, in qua consuetudo huiusmodi praua habetur, timeturque ne sententia iniusta feratur, ante inchoationem cause, Presidentes seu regentes ciuitatis adeat, declaraturus causam quandam in ciuitate habere, subiniungendo, quod timeret ne iuri & iusticie sue contraueniatur. Consilium expetendo, quo pacto id precustodire debeat, erga Presidentes, erga ciuitatem, prouinciam, & erga iudicium, expetendo circa id, vt sibi appellationis locus admittatur, si forsan sententia contraria decreta sit, ad locum vel ciuitatem illam, que caput est iuris municipalis, quod & presides loci facere tenentur. xxiij. q. v. Regum est officium. Si vero contingat consuetudinem illam per ciues obseruari, de consensu presidentis, nec huic actionem habenti auxilio, presides ciuitatis esse vult: superiori eius domino id negotium denunciare debet, qui tandem literis presidenti insinuare tenebitur, vt ille ciuibus demandet, ne huic contra iusticiam fiat. Si autem tam presidens loci, quam ciues id facere recusauerint, allegantes consuetudinem & plebiscitum, vigore cuius iusticiam se facere pollicentur. Is vero pre timore negotium agredi non vult, offerendo preterea sese coram superiori domino astare, & ibidem sententiam per eos inuentam audire, quod si & id recusauerint citare eosdem superior dominus debet ad presentiam Regiam, vbi & constitui eos oportet, ad defendendum consuetudinem & plebiscitum suum, in preiudicium iuris scripti sancitum. Postmodum vero decisione facta per Imperatorem, sententiam huic proferre tenebuntur, & ille appellare poterit: si necessitas videbit: vt ij. q. vi. Si quis putauerit.

[m] ¶ Sciendum etiam, [n] quod plebiscitum nullo modo fieri debet contra ius scriptum: vt xij dist. Diuturni mores, & ita laudum seu plebiscitum non statuitur, nisi forte in iure non contineantur huiusmodi cause occasione quorum plebiscita sanciuntur: vt xi. dist. In his rebus. Secus autem hic est in proposito de appellationibus & sententiarum increpationibus, vbi per expressum ius habetur scriptum.

[m] Vide supra eo. li. ar. i.

[n] Plebiscitum contra ius scriptum minime statui debet.

[o] Appellatione etiam facta, iudicium cessat nec vltra iudex in negotio procedere debet: [p] sed standum est appellationi: vt in auten. de iudi. Vt nullatenus. §. Audiant. coll. vi. & Spe. Sax. li. ij. ar. xij. Vnde Iudex appellationi locum non admittens, vel facta appellatione vlterius in negotio procedens, pena illius est: si sit iudex Spiritualis, suspenditur ab officio per vnum annum. [q] Si interim exercet officium efficitur irregularis. In foro vero seculari, in Ciuilibus causis perdit officium, in Criminalibus vero si iudicatus occiditur transit Iudici inuitam [r] vt C. de pena. Iudi. qui male. iudi. l. i. & Spe. Sa. li. ij. ar. xij. & xiij. §. si quis Iuditium.

[o] Spe. Sax. li. ij. ar. xij.

[p] Appellatione stante nihil innouari nec ultra procedi debet.

[q] Pena Iudicum si stante appellatione ulterius procedant.

[r] Spe. Sa. li. ij. ar. xij. & xiij. & infra Iure Munic. ar. xvij. abunde.

Appellationem [f] etiam si Iudex prohibeat aggrauatus Episcopum loci ordinarium adire debet negotium exponendo qui & Iudicem quis laicus sit cogi potest, eque sicut dominus prouincie, quod si Iudex non curando mandatum Episcopi facere recuset, extunc Episcopus huic qui appellauit literas det, & is appellationem cum literis ad locum deputatum transmittat, eque ac si nuncij Iudicis mitterentur vt in auten. vt difer. Iudi. audi. interpella. allega. cogantur ab Episcopis. §. Si vero: coll. ix.

[f] Appellatio si denegetur quid facien.

Articulus XV.

Quomodo citatio pro congreganda pallantia fieri debet.

Notandum tandem sequitur quo pacto suprame morati domini ad pallantiam pertinentes citari debeant, ut simul conueniant. Scultetus enim inprimis Burgrabium citare debet per sententiam Iuridicam & item pro secundo, & ter

tio, semper per spatium sex septimanarũ, quod si pro tertia citatione nõ comparuerit, extunc tres laici duces eundem per nunciũ uocabunt suum, & pro qualibet citatione, Regi tres marcas aureas demeretur. [a] quarum quælibet marca aurea duodecim marcas argenti ualere debet, & si posthac ultra sex septimanas non uenerit, ad excusandum se coram Rege, ubi protunc cum curia fuerit sua, extũc in primis omnia Ecclesiæ maiori Maideburgeñ. quæ ab ea in feudum habuit, & itẽ regi bannũ uacabit, sed & proscribetur in regis illegalitatem.

a. Marca auri quantum ualet.

Per simile etiam sicut Scultetus citat Burgrabium, sic Burgrabius citare debet, hos tres Principes sub banno Regio, quod si in tertia citatione non comparuerint, ut prætactum est, [b] ex tunc quiuis eorum de qualibet citatione decemocto marcas aureas Regi demeretur, quarũ quælibet duodecim marcas argenti continet. [c] ¶ Et si non uenerint tempore illo per citationem expresso ad sententiã difiniẽdam, sententia nihilominus decerni debet ante Pallanciam.

b. Vide amplius de hac materia Spe. Sax. li. iij. ar. lxiiij.

c. Iudices pro ferenda Sententia pertinen. Cittati si nõ uenerint Sententia ferenda erit per hos qui præsentes sunt.

Glosa.

Pro declaratione textus articuli, notandum quod postq̃ illi duo, qui cũ sententia ad Pallantiam se traxerant: a principibus cum literis reuenerint, quas a Burgrabio deferrebant, extunc a tempore pręfixionis termini per sex septimanas cõueniri debent: uiginti quatuor uiri, hoc est quatuor ex Schartania: quatuor Pręlati, quatuor officiales, vt supra habitum est, vndecim Scabini ad Pallanciã, Scultetusq; iudicium bannire ibidẽ cum eis debet, vt iuris est, quod cũ factum sit interrogare tandem debet Scabinum vnum. Ex quo quidẽ sententia postulatur vel increpata sit, & hic ad Pallanciam appellatũ extitit, ad inueniendũ meliorem vel iustiorẽ sentẽtiam: Quero, quis huic appellationi de iure interesse debet, sententiabitur tandem quod Burgrabius. Interrogabit tandem vlterius Scultetus, ex quo quidẽ hic pręsens non est, quo pacto citari debeat, decernetur quod per literas & nuncios. Hoc idem etiam obseruabitur pro secunda & tertia citatione. Interroget vlterius Scultetus q̃ cito constitui debeat, sentẽtiabitur, quod a tempore citationis in sex septimanis, quod si non comparuerit nec aliquis nomine eius, extunc illi viginti quatuor viri Pallantiam vadant. Scultetusq; iudicium banniendo Scabinũ interrogabit: quandoquidẽ Burgrabius de Iure hic pꝛ̃sens esse debet, citatusq; vt iuris est, iuxta sententias latas pro tempore pręfixo non comparuerit, an id iuste facit, decernetur quod iniuste facit & negligentiam cõmisit. Interrogetur vlterius: an mulctam incidit, sententiabitur quod sic. Scultetus tandem interrogabit: quantũ, decernet Scabinus quod tres marcas auri demeruit. Pergret postea quantum marca valere debeat, respondebitur per sententiam, quod quęlibet marca auri valere debet duodecim marcas argenti. Finaliter interrogabit: cui cedere debet mulcta huiusmodi, sententiatur, quod Regi ipso, ex quo obsequium regis est: vt Spe. Sax. li. iij. ar. lxiiij. Et ita etiam fit pro secunda & tertia citatione: vt textus habet. Quod si Burgrabius aut Principes tres non comparuerint, ex tunc isti viginti quatuor viri sententiã pronunciabũt. [d] Si vero in aliquo dubitauerint vel cõcordari nõ possent iuxta dispositionẽ legum & Canonum, relegare eos oportet ad Imperatorem. In secularibus etenim iudicijs nulli competit dubiorum interpretatio, nisi Imperatori. vt. C. de vete. iur. enucle. L. Deo autore nostro. &. C. de legi. & consti. L. Inter ęquitatem. In Spiritualibus vero causis, Papa ipse est interpres.

d. Iudices pallãtiæ etiam alij ultimæ instantiæ si dubitauerint in sententia ferenda uel concordare non possint ad suum principem relegare negotiũ debent.

Articulus XVI.

Quo pacto Iure Municipali, Iudicium Banniri bebeat.

Banniendi iudicij modum secũdum Ius Municipale, considerate licet. Scabini undecim esse debent, Scultetus duodecimus, [a] quia ille Burgrabio primam inuenire debet sententiam. Burgrabius etiam nullum legale habere potest sine Sculteto iudicium.

a. Spe. Sax. li. i. ar. lix. & li. iij. ar. lij. supra Iure municipali. ar. x.

Itaq; primæ sententiæ quas Sculte

tus Aduocato feudali inuenire debet heæ sunt. ℭ Aduocatus inprimis Scultetum interrogare debet, si tempus iudicij sit, quod cum istud per sententiam inuenerit, tandem queret, si iudicium bannire poterit, & inuenitur sibi quod facere id potest, si iuridicam potestatem habet. Tandem queret ulterius, an de iure demandare debet, quæ demandāda sunt, & inuenitur sibi, quod demandare debet excessus circa iudicium, turpia uerba, ac omnem iniuriam, & heæ sunt tres primæ sentētiæ, quas Scultetus Aduocato inuenire debet. Interroget posthac Scabinū, si pacē iudicio idicere debeat. Respōdetur quod pacē indicere debeat de iuris forma. Indicit q; pax, quod unus alium in sua non impediat querela, in causisq; suis. [b] Qđ si quis alium in festauerit clamore, uehementi cursu, increpatione, & alijs iniurijs sibi in querela nociuis, si id iniuriose fecerit ac protestatū sit, Iudice & Scabinis, acquiritur ab ipso emenda, & iudici mulcta. [c] Si id fiat coram Aduocato, demeretur tres libras. Si coram Sculteto octo solidos.

[b] Modū Iudicij banniendi uide itidem li. i. ar. lix. Spe. Sax.

[c] Vide infra eo. li. ar. xlvi.

[d] Quādocūq; unus emēdam acquirit, Iudex etiam suam tollit mulctā. Attamen sæpius Iudex mulctā acquirit ubi nulla soluitur emenda, ut est pro iniurijs, quū contra honestatem iudicij, quis cōcitatis uerbis, uel aliquo alio iudicium impedierit, uel indisciplinate se habuerit. Iudex tandē ibidem unicuiq; demādabit, quod contra alium querelā honeste proponat suam per procuratores aut ferendarios, quod nullus uegligat se, aut impediatur in iure suo.

[d] Spe. Sax. li. i. ar. liij.

[e] Quilibet homo potest uerba sua loqui iure municipali, qui iuri suo non est passus detrimētum, & hoc si periculum sustinere uult, quod exinde euenire possit.

[e] Vide S. S. li. i. ar. lx.

Glosa.

In articulo pręsenti declaratur modus, Iudicij Banniendi Municipali Iure: determinatumq; numerum scabinorum ponit cum dicit eos esse debere numero vndecim, & scultetus duodecimus.

Circa id tamē quęstio exoriri possit. Ex quo quidem determinatus sit scabinorum numerus per expressumq; habetur quod vndecē esse debeant. Cur id fiat quod in plerisq; Ciuitatibus Iure Maijdeburgeñ. vrentibus non nisi sex eligantur. R. quod id ex eo fit quia Maideburgum est origo Iuris municipalis in defectuq; omnes illic, Ius renentur quęrere suum: vnde & merito maior numerus connumerari debet qui Ius, Iusticiam: & sententias decernant: quam in alijs Ciuitatibus a quibus ad illos fit recursus. [f] Numerus uero scabinorum denotat numerum vndecem discipulorum saluatoris nostri; excepto Iuda traditore. Sculterus vero duodecimus qui & superior est repręsentat Saluatorem nostrum qui & caput discipulorum fuit. Hęc autem similitudo Saxoribus cum ad fidem conuersi sunt in memoriam fidei Christiane; (Iusq; & leges eis constitute fuerūt) relicta est; qđ Iudicio pręsidētes scabini vndecim numero esse debeāt & scultetus duodecimus. Et quēadmodū apostoli Cristi, corpus denotabant Ecclesię vnū: ita vndecim scabini qui & mēbra Iudicij sunt. Scultetus vero caput illorū vnitatem Iudicij repręsentant. Vnde & si quidem a corpore membrum vnum aut plura dissecentur manet tamen corpus capite & corde durante. Ita in proposito q̄uis in alijs Ciuitatibus non nisi sex reperiantur, minori tamen numero esse non possunt nisi septem aut sex adminus & scultetus vltra id septimus vel octauus; ad denotandum quod in alijs Ciuitatibus non tanta requiritur Iuris peritia prout Maideburgi ad quam ex omnibus ciuitatibus prouocatur. Vnde & Maideburgi si Iudicium banniri debet requiritur quod septem vel adminus sex scabini interesse debeant in alijs vero Ciuitatibus vbi scabinorum senarius numerus haberi solitus est [g] pro Iudicio banniendo quatuor vel ad minus tres pręsentes esse oportet, & hoc ex eo quia, forsan tantus numerus prout Maideburgi scabinorum esse non potest, quare sufficit medietatem accipi ex necessitate & id ser-

[f] Quur undecim numero Scabini eligantur.

[g] Pro Iudicio banniēdo tres Scabini sufficiunt extra Maideburgū in alijs Ciuitatibus.

uabatur ex antiqua conſuetudine quę iam pro Iurehabetur. vt xij. diſt. diuturni mores

h. Maideburgi quis ſcabinos præficere officio debet.

Queſtio [h] circa id exoriri poteſt. Ex quoquidem Scabini vndecim numero Maideburgi eſſe tenentur quis eoſdem officio pręficere debeat: R. Poſtq̄ Maideburgū Iure municipali confirmata fuit, Schartanię ducatus habebatur: per Imperatoremq; Ottonem prouincia illa pro dote Eccleſię Maideburgeñ. donata fuit Epiſcopuſq; Maideburgeñ. protūc Eccleſię pręſidens ab Impatore Ottone magno ducatum acceptauit. Eccleſię cathedrali applicando: Commiſit pręterea & demandauit Imperator prętactus Epiſcopo plenariā tribuendo autoritatē Scabinos eligendi eoſq; officio Scabinali infeudandi: antehac etenim Scābini ipſi Miniſteriales imperij erāt bonaq; eorum ſituata habebantur in ducatu Schartanię: eoſdem Imperator pro tempore illo liberos ab obſequio fecit, officium Scabinorum eis conferēdo, & exinde liberi Scabinorumq; ſede digni nominantur, poſthac uero collatio feudi officio Scabinorū in Epiſcopum ceſſit, & Is Scabinatum in feudum pręſtare ſolet: hoc autem prius facere non poteſt quoad ab Imperatore iufeudatus ſit vt Spe. Sax. li. iij. ar. lix. ¶ Imperator autē ſpiritualibus ſceptro cōferre ſolet feudū. vt Sp. Sax. li. iij. ar. lx. ad denotandum quod ex gratia eis tribuitur nec huius modi feudum conferre poteſt niſi coronatus Romę fuerit.

i. Vide. Spe. Sax. li. ij. ar xxi. & ar. lviij. glo. et feu. c. vi.

Vnde circa id attendendum quod officium Scabinale hęreditat in proximum heredem feudalem [i] & quia hęres feudalis filius eſt & omnes maſculi a patre prouenientes ſurſum vel deorſum. Mortuo itaq; Scabino hęres proximior, hoc eſt filius ſedem Scabinalem occupat. In defectu vero eius proximior agnatus: vt Spe. Sax. li. iij. ar. xxvi. §. Hanc ſedem pater primogenito &c̄.

k. Epiſcopus Maideburg. n. an feudū ſcabinale denegare poterit

Dubitare qs vlterius poſſet, [k] an Epiſcopus feudū huiuſmōi Scabinale, denegare iuſte alicui poſſet. R. quod ſic, ex certis & legittimis cauſis. Primo ſi patri ſimilis generatione non fuerit: vt Spe. Sax. li. iij. ar. xxvi. Secundo ſi defectuoſus: vtpote, ſurdus, cęcus, mutus &c̄. ſit: vt Spe. Sax. li. i. ar. iiij. Tertio: qui anno & die in banno permanſerat Regio: vt Spe. Sax. li. i. ar. xxxviij. Quarto. ſi iure priuatus ſit: vt eodē articulo li. i. habetur. Quinto ſi in anno & die feudum nō poſtulauerit, ita quod illud vacare contigerit: vt Spe. Sax. li. iij. ar. lx.

l. Deffectus aliquis in officio exiſtenti ſuperueniens deponi propter id ab officio non debet.

Sciendum [l] tamen, ſi Scabino poſt adeptionem officij aliquis defectus corporis aduenerit, vt eſt cęcitas, ſurditas, lepra, deponi non debet. Verum officiū retinet ad vitam ſuā, tum etiam ſi excōmunicatus fuerit nō propter hoc ab officio deponitur, ſed pręcauere debet ab ingreſſu contubernij eorum. Si aūt vt dictū eſt infeudati nō ſunt, defectuſq; huiuſmodi eos pręuenerit. Epiſcopus feudū eis denegare poterit, alias ad vitam durant ſuā, nec eis viuentibus in loca aliquis ſurrogari debet, nec infeudari.

m. Scabinorū ſede dignis requiſita.

Vnde notandū [m] circa id, quod is qui ſede Scabinali reſidere debet, infraſcriptas in ſe cōditiones habeat neceſſę eſt. Primo neceſſario requiritur, quod Scabinus ſit homo liber: vt Spe. Sax. li. i. ar. ij. & ar. iij. Ad clipeū etenim pertinere debent, alias feudum habere non poſſent: vt feu. c. ij. Secundo, quod ſinodum quęrere eos oportet, & iudicium Comitum: vt Spe. Sax. li. i. ar. ij. Tertio: quia officium ad nullum hęreditat, niſi ſit ei ſimilis generatione: vt li. i. ar. v. & li. iij. ar. xxvi. Spe. Sax. Iſq; deſcendere debet ex parte gladij. Quarto, quod contra vtumquenq; teſtes eſſe poſſunt. Teſtimonium tamen eorū fieri debet in iudicio bannito: vt Spe. Saxo. li. i. ar. vij. & viij. Quinto, quod in generatione eis diſſimilibus in cauſa duelli reſpōdere non coguntur: vt li. i. ar. li. & ar. lxiij. Item Scabinus etiam locū ſui ortus, & progenitores declarare non oportet contra generatione diſſimiles: vt li. iij. ar. xxix. Pręterea pro iniurijs accuſatus reſpōdere nō tenetur, niſi in legittimis iudiciorū terminis: vt Spe. Saxo. li. i. ar. lix. & lxvij.

n. Scabini ſolidos Scabinales iuſto accipiūt.

[n] Vnde & quicquid commodi ac pecuniarum ex ſententijs eis cedit, iuſte accipiunt: vt. i. q. ij. Et ſi omnes. Si autem id faciant ex auaricia, vel propter vanam gloriam officium appeterent: peccarēt. vt. i. q. i. Cum omnes auaricia.

o. Scabini Maideburgen. ſi moriantur Imperatorq; coronatus non ſit ut alij infeudentur quis interim Iudiaum prouidebit.

[o] Queritur pręterea, Si Scabini Maideburgeñ. morte decedant: Imperatorq; coronatus non ſit, & ita Epiſcopus regalia ſeu feudum ab Imperatore non habeat, vt tandem alios infeudet Scabinos, quis interim iudiciū prouidere debet, & quo pacto prouideatur. Sciendum: poſtquam Otto Imperator officium Scabinorum de cōſenſu & conſilio totius prouincię infeudauit, cōfirmauitq;. Cōſtitutionem ibidem decreuit, Si & in quantū contigerit Scabinos decedere Maideburgi, & Impator coronatus non ſit, Epiſcopuſq; feudum ab Imperatore non habeat, ne officium vacaret, malefactūq; & exceſſus ne maneant impuniti, vt Conſules ciuitatis, de cōſenſu Epiſcopi Scabinos eligere poſſent & Iudiciū prouidere. Non tamen illos ad quos Iure ſucceſſorio ex morte prędeceſſorū officium pertinet, immo nec iſtis vt ſic legittimis expectantibus feudo nocere debet, hoc tamē pręcuſtodito, quod nec illi vltro ſe intromittere ad officium debent, quia alias perderēt feudum per id.

Poſtq̄ vero Epiſcopus Regalia ab Imperatore nactus ſit, extunc illos qui iure ad id pertinent infeudare debet, & nullum alium. Si etiam locum vacare contingerit, nec aliquis ex genelogia pręmortui ſupereſt, poterit homo idoneus, probus, & dignus ſede, in Scabinum eligi, ſiue ille in ciuitate reſideat: ſiue non, ſiue ſit ciuis: ſiue miniſterialis: eundē Eipſcopus libere dimittere debet, & officio

huiusmodi infeudare, & hoc ex eo constitutũ est, ne officium iudicij negligatur. Post infeudationem vero Scabini Imperio Omagium prestare tenentur, ac iuramentũ secundũ iura ingenuorũ: vt Spe. Sax. li. iij. ar. liiij. Quo pacto aũt iuramentum id fieri debeat, vide supra ar. viij. in glosa. & per Omagiũ iuramentum etiam prestant iudicio.

p. Scabinus nouiter electus, est administrator negotiorum scabinalium.

p Scabinus etiã nouiter infeudatus, efficitur Camerarius, & administrator negotiorũ scabinalium, vnde & presens esse debet Scabinos expectando, solidos in iudicio acquisitos in camera conseruando, si quid autem necessario fuerit ex pecunijs illis subministrat.

q. Scabini singulis quatuor temporibus anni solidos diuidũt.

q Singulis vero quatuor temporibus pecuniam solidorum collectã inter se diuididũt, nec aliquis participat cum eis de pecunia huiusmodi.

r. Scabinis quantum præstatur à sententia & quid Notario.

s. Vide supra ar. xi.

r Scabinis etiam a qualibet sententia Maideburgi singulis datur solidus vnus, ita quod vnusquiuis ab Ortilegio per vnum habeat solidum. s Notario vero duo solidi p̃stantur. Officiali vero Scabinorum & qui eis inseruit etiam solidus vnus nummorum cõmuniter in foro currentium. t Vnde & Scabinorum sede digni dicuntur, qui ita liberi sunt, quod in Scabinos eligi possunt, si necessitas postulauerit: vt Spe. Sax. li. i. ar. ij. li. ij. ar. xij. Scabinorum vero libertas est omnium vilior: vt Spe. Sax. li. iij. ar. liiij. & Insti. de libertinis. §. Libertinorum.

t. Sp. Sax. li. i. ar. ij. & ar. vi. & item li. ij. ar. xij. glo. li. iij. ar. lxxiij. supra Iure Municip. ar. x. infra ar. xxxij.

In textu cum dicitur, & Scultetus duodecimus. Vnde sciendum, quod Scultetus Iudex sit Burgrabij vel Aduocati cum contra eos conqueritur, & hoc in ciuilibus causis. Quẽadmodum Palatinus Rheni, Iudex est Imperatoris, & Burgrabius Marchionis: vt Spe. Sax. li. iij. ar. lij.

Contra id argui potest, hoc minime fieri posse, habetur etẽm Spe. Sax. li. iij. ar. lv. quod super vitam illustrium nullus iudicare potest nisi Rex. R℞. sub distinctione, u quod actio est duplex, ciuilis & crimĩalis. x Ciuilis actio vt est occasione debiti. Scultetus vt sic iudicat super Aduocatum, & de ista hic loquitur. Alia est criminalis, quę penam expetit, in corpore, membro, cute, crinibus &c̃. vt sic Scultetus sui superioris iudicis iudex esse non potest y exaudire tamen negotium poterit, & superiori iudici in scripto transmittere vt ibi tandem sententietur. vt. C. vbi Senatores vel clarissimi. L. Quotiens. & in auten. vt cleri. apud propri. Episco. §. Si tamen coll. vi.

u. Actio duplex Ciuilis & Criminalis.

x. Vide. Spe. Sax. li. i. ar. lxvij. & li. iij. ar. ix & item li. i. ar. lxxi. glo. Iure Municip. infra ar. xvij. & lxxij. glo.

y. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. lv.

Pro intellectu etiã textus articuli. Notandũ venit, z quod iudices triplices inueniuntur. a Quidam sunt veri Iudices, qui & ipsi soli iurisditionem habent & iudicium, dicũturq; ordinarij iudices, vt sunt Principes & liberi domini. Alij sunt, quos Principes iure suo in prouincia infeudant, vt sunt Comites. Tertij sunt Cõmissarij: vt. C. de offici. diuerso. Iudi. Sunt preterea alij Iudices, arbitri vocati seu volũtarię per partes aliquas accepti iudices, vt cum duo negotiũ aliquod habeant & in aliquẽ consentiunt libere qui causam inter eos discernet & ab istis appellare non licet. Alij sunt Iudices ex euentu, vt cum accidat euidens furtũ, uel violẽtia, b eligitur a villanis Iudex Grograuius dictus, ad iudicandũ factum illud, absolutoq; facto huiusmodi casuali, per amplius Iudex non erit. Tertij dicuntur iudices Subdelegati ab Imperatore vel sanctissimo, aut Principe missi, ad audiendum decidendumve aliquam causam cũ sufficienti mandato quę & cõmissio dicitur. Id etẽm Princeps quilibet facere potest commissariumq; transmittere, vel per literas constituere, ad audiendum inter partes allegata & responsa in causis ciuilibus, causamq; determinare iure vel amicabiliter, decisioq; huiusmodi robur habebit, ac si princeps solus eã decideret. Sed & apostolicus & alter spiritualis quiuis Iudex id licite facere potest. Sententiam tamen iudicum huiusmodi Subdelegatorum increpare vnus poterit: vt. iij. q. v. Accusatores.

z. Iudices triplices.

a. Vide Spe. Sax. li. i. ar. lv. & li. ij. ar. xxij. & infra Iure Municip. ar. sequẽti & ar. xlv. glo.

b. Spe. Sax. li. i. ar. lv.

Aduertendum circa id, quod inter omnes infeudatos Iudices, Scultetus est inferior Iudex, qui & liber esse debet, & ingenuus ac ex illa iurisditione oriundus: vt li. iij. ar. lxi. & vocatur etiã apud alios Prefectus, iudicio enim preesse solet.

c In pronunciandis sentẽtijs alia consuetudo obseruatur iure nostro, alia item Cęsareo & spirituali. Iure enim Cęsareo & spirituali Iudex solus edicit sententiam. Iure vero nostro Iudex interrogat Scabinũ, & quicquid ille inuenerit, pro iure habetur, dummodo ab vtroq; consensus sit.

c. In pronunciãda sententia alia consuetudo seruatur iure nostro q̃ Cæsareo.

Iudicij d etiam banniendi modus, cum iudicium legittime expositũ bannitũ exercetur is obseruetur, vt sic em̃ postq̃ iudicio consederint Scabini cum Aduocato, extunc Aduocatus seu Comes scultetum, vel Scultetus Scabinum interrogare solet. Ex quo quidẽ hodie dies est iudicij legittimi expositi, an tẽpus sit iudicium banniendi, necne? vt Spe. Sax. li. iij. ar. lxi.

d. Iudicij banniendi modus.

e Ieiunoq; & sobrie iudicium exerceri debet. Si vero iudicium sit extra diem legittimũ expositum, vt ex necessitate, Iudex alium seruabit modum. Querere enim debet. Ex quo quidẽ necessario querela proponitur, vel ex necessitate iudicium expetitur, an sit banniendum. Scabinus decernet quod sic, obseruareq; modum iudex debet in huiusmodi iudicio oportuno & necessario, qui cõmuniter habetur in processu iuridico. Cum vero iudiciũ bannitum iã sit, paxq; denũciata vt iuris est: vnus quiuis f tandẽ procedat in causis suis iuxta iuris ordinem ne iuri deroget suo.

e. Sp. Sax. li. iij. ar. lxix. & lxi. in glo.

f Vide Spe. Sax. li. i. ar. lix.

g Iudex etiam potissimũ curare debet, vt iuste iudicium exerceat, eadem etẽm hora qua

g. Iudicis requisita in iudicando.

h. In loco iudicij depictum habeatur extremum dei Iudicium.

i. Iudex eſt locum dei tenens.

k. Vide Spe. Sax. li. ij. ar. xli. glo.

l. De ferendariorū utilitate.

m. Ferendarij qui eſſe non poſſunt.

n. Vide Sp. Sax. li. i. ar. lx. & C. de poſtulan. L. nemo infra Iure munici. ar. xlij.

o. Ferendariorū cautelæ & utilitas.

p. Ferendarius an recuſare poterit uerba alicuius loqui.

q. Spe. Sax. li. i. ar. lx.

r. Spe. Sax. li. i. ar. lxi.

a. Spe. Sax. li. ij. ar. xiij

iudicium iniciat ſuum, Deus omnipotens, iudicium itidem extendit ſuum ſuper Iudicem & Scabinos, in hanc vel in illam partem eoſdem ſentētiaturus. [h] In locoq; Iudiciali depictum habeatur extremum Dei iudicium, vt Iudex recogitet & prę oculis habeat extremo Dei ſubeſſe iudicio. [i] Eſtq; Iudex locum tenēs Dei, quia nomine & loco Dei exceſſus corrigit iudicatq;. Quare & mulcta, quę proprie Deo conuenit pro exceſſu eidē ſoluitur. [k] Emenda vero contra quem iniuriatus eſt, vt. xxiiij. q. v. Qui malos percutit. Si etiā contra iudicium exceſſerit quis emendare eum oportet: vt Spe. Sax. li. i. ar. liij. Nec mulctā Iudex dimittere debet.

[l] In textu cum dicitur, per Procuratores ſeu Ferendarios &c̄. Ferendarij etenim pro communi vtilitate inſtituti ſunt. [m] Vnde Ferendarius dicitur ille, qui amici, vel alicuius alterius querelā Iudici declarat. [n] Ferendarijq; eſſe non poſſunt, freneticus, ſurdus, mutus, annos nō habens, mulier, hereticus, Iudeus, monachus presbyter, ſignanter in ſecularibus negotijs, quamuis iure ſpirituali procurare poſſunt in cauſis eccleſię pro eorū amicis & pauperibus, viduis: vt extra de poſtulando. c. i. & ij.

[o] Ferendarius etiam verbis minacibus cauſam proponere non debet. Et is qui ſolus loqui in iudicio ceperit, ferendarium habere nō poteſt: vt Spe. Sax. li. iij. ar. xxx. Iure priuati ferendarium itidem habere nō poſſunt, tum & omnes illegittimi.

Ferendarij vtilitas eſt, quod principalis verba eius retractare ante ſententiam poterit, vt C. de errore Aduocatorū. L. Errores. Ferendarius preterea a Iudice poſtulatus, datur partibus & aliter non: vt Spe. Sax. li. i. ar. lx. [p] Poteſt tamen quandoq; ferendarius denegare verba alicuius loqui, ſeu cauſam patrocinare, [q] & hoc ſi ſuus inimicus ſit, vel ſi contra affinem ſuū actio deberet dirigi, alias cū demandatum ſibi per Iudicem ſit, excuſare ſe minime poterit vt cauſam non defendat, & hoc intelligendum vbi poſſeſſionatus eſt, vel actionem aut ius proſequatur.

Ferendarius preterea eſt miles iudicij quemadmodum em̄ milites prouincias defendūt armis, ita iſti verbis, & quemadmodū ille vitam tuetur, ſic & iſte ſtatum: vt. C. de aduocatis diuerſo iudici per totum.

[r] Ferendarium ſi duo petant in iudicio, eſt in voluntate Iudicis eundē dare cui vult.

Articulus XVII

De exceſſu iudicis & eius pena.

Ttendendum ſuper eo ſi Scultetus impediuerit aliquem in ſua quærela, [a] & ſibi iuſticiam non iuuerit, uel recuſet minus iuſte, & pro eo coram Burgrabio aut Aduocato cum teſtibus incuſetur, quid facere debeat, ipſum enim cum teſtibus etiam euadere oportet.

Cum qualicunq; teſtimonio ſuper iudicem queſtum fuerit, tali teſtimonio excuſari cogitur, ſiue ſint Scabini, aut alij iudicio ptineñ. [b] Si uero coram Aduocato in iudicio bannito, tunc citius teſtibus uinci poteſt, q̄ ille cum teſtibus euadere poterit. [c] Si autem uir cedere uellet teſtibus & inculpat eum de ſua ſcientia, extunc ſuper eo, unica euadere poteſt manu. ℂ Quando inculpatur pro cauſa huiuſmodi coram Aduocato in inſtanti reſpondere tenetur, poſtq̄ iudicium legale ibidem fuerit, quia neceſſario ibidem præſens eſſe debet, niſi legale impedimentum eundem occupet, quod impedimētum ſtatim probare eūm oportet.

Si non oſtenderit, aut iniuſte renuerit, uel per iuſticiam excuſare ſe recuſauerit, ſuper iniuria ſibi obiecta quam exercuit, extunc condemnatur Aduocato in decem talentis idē Scultetus, & illi debitum perſoluet. cui iuſticiam facere recuſauit. Interimq; quoad debitum non reſarciet, uel ſolus non ſoluet, aut iure ſe non excuſet in iudicio proximo, amplius nullius iudex eſſe poterit, niſi ſe ab hac inculpata cauſa ut præmiſſū eſt eliberauerit.

[d] Si aūt pro facto criminali iuſticiā uel iudicium recuſauit, ſicut pro homicidio, furto, ſpolio, Eccleſiæ uiolentia, incendio, & his ſimilia, quæ crimina capitalia [e] dicuntur hoc iudicium ſuper eundem decerni debet quod ſuper illum extendi debuerat, nec pro eo pecunia, aut

b. Spe. Sax. li. i. ar. vij.

c. Spe. Sax. li. i. ar. vi. & li. ij. ar. xxij.

d. Contra iudices grauis impoſita pœna.

e. Spe. Sax. li. ij. ar. xiij.

f. Ex captiuitate si qs aufugerit preter Iudicis culpã Iudex quomodo euadet.

emenda, aut recompẽsa, aut aliquo alio eliberari poterit, si in his uincatur ut iuris est.[f] Si autẽ unus in captiuitatẽ iudicij publicam, uel ad iudiciũ præsentatus fuerit, ut detineatur ibidem, et si euaserit exinde sine iudicis culpa, aut negligẽtia, pro crimine quod trãsit ad collum, soluet uerigeldum, id est recompensam, si ad manum, mediam recompẽsam, iuramento tamen eum confirmare oportet, si sibi non creditur, quod absq; eius culpa captiuus euasit.

g. Verigeldus quantũ ualet.

h. Spe. Sax. li. iij. ar. xlv & li. i. ar. xxxiiij.

[g] Recompensa alias uerigeldus integer Iure Municipali[h] est decem octo talenta nummorum, qui communiter in usu habentur illic ubi demeruit recompensam. Media recompensa nouem talenta.

Glosa.

Et quia articulus presens de Iudicum negligentia cum appositione pene tractat, idq; quãdoq; cõtigi potest, in criminalibus, quãdoq; vero in ciuilibus causis.

i. Spe. Sax. li. i. ar. lxvij. & lxxi. & supra ar. præcedenti glo. & infra ar. lxxij. glo.

Quare pro intellectu horum ampliori considerandũ venit, quod actio duplex est. Ciuilis & Criminalis. Ciuilis [i] actio dicitur ex eo, quia tam actor q̃respõdens ante querelã, in querela, & post querelam ciues manent, in statuq; conseruãt suo. Criminalis vero est, que penã pro excessu exigit.

Scultetus vel alter quiuis Iudex: vt textus habet, si aliquẽ in sua impediat querela: vbi superior eius Iudex presens fuerit, pro eoq; cum testibus impetetur, siue sint Scabini vel alij iudicio pertineñ. cum simili testimonio, innocentiam suam eum declarare oportet.

k. Spe. Sax. li. i. ar. lv. li. ij. ar. xxij. Iure Muni ar. precedẽti & infra ar. xlv. glo.

[k] Sciendum preterea venit, quod Iudices triplices sunt. Veri Iudices, qui vexillo feudi infeudantur, iurisdictionemq; habent & iudiciũ, vt sunt Principes. Secundi sunt, quos isti primi vlterius infeudant, in prouincia iure suo: vt sunt Comites Sculteti. Tertij sunt Commissarij.

Ius etiam triplex est, Spirituale, Seculare & Feudale.

Iudex vlterius infeudatus conuinci potest testimonio in duobus. Primo si ius ab ipso expetitur, & ille recusat, & si actio sit ciuilis, testesq; cõmemorantur, extunc mettertius contra iudicem probabit. Si vero Iudex innocẽtiã declaraturus suam excusaturũ se offert, extunc ex sentẽtia Scabinorum itidem mettertius facere cogitur, cũ similibus testibus: prout impetebatur. Qđ si actio sit Criminalis, actor eum conuincere debet metseptimus: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xiij. §. Si quis iudicium. [l] ℭ Postq; vero vt sic cõuictus testimonio fuerit, penã illam sufferre cogitur[m], quã administrare recusauit: vt. C. de pena. iudicũ. qui male iudicant: per totum. Si autẽ conuictus fuerit in ciuilibus causis damnum resarciet. Aduocato vero vel superiori domino: decẽ libras succumbet, & donec huic satisfecerit, nullius iudex esse potest. Intellige tamẽ si contra eum testimonio vt supra tactum est procedatur, summa ergo cum diligentia Iudex custodire debet: ne iniuriam faciat, secundumq; ius scriptũ om̃ia agat. [n] Ius em̃ maiorem complectitur misericordiam, q̃ quod Iudex excogitare possit: vt in auten. de iudi. vt nullatenus. §. Oportet. Periurus enim coram deo efficitur, si quis contrariũ faciat: vt xxij. q. v. per totum. Efficitur etiam domino suo infidelis: vt xxij. q. v. de forma fidelitatis. Est etiam iure priuatus coram Deo & hominibus. & ita iudicium per amplius exercere non potest: vt iij. q. vij. Infames. Secundo contra iudicem huiusmodi protestari potest: si negare vellet eorum q̃ in iudicio acta sunt. vt in auten. Vt nulli iudi. lice. habe. §. Et hoc coll. ix. Et id tenetur de iure seculari: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xxij.

l. Spe. Sax. li. ij. ar. xiij. glo.

m. Secundum leges Iudex iniustam proferẽs in criminalibus sententiã conuictus efficitur infamis, mittiturq; in exilium ut C. de iudi. q male iudi L. ultima.

n. Spe. Sax. li. ij. ar. xli.

ℭ Iudex Commissarius testimonio etiam uinci potest, si in sententiando magis aclinatus fuit vni parti q̃ alteri,[o] vt subiectus respectu domini: vt xxij. q. v. de forma, vel si vnius domini sint: vt iij. q. v. Accusatores. Vel si vnius familia sit: aut inimicus alicuius: vt iij. q. v. c. vlti. & id tenetur iure Spirituali.

o. Vide hoc idem li. ij. Spe. Sax. ar. xxij.

Iudex etiam feudalis vinci testimonio potest in iure feudali, cũ eius vasallis: vt de vsu. feu.

ℭ Si autẽ pro facto Criminali &c̃. Vnde vt dictum est. Actio huiusmodi criminalis: dr̃ quando in vitam, cutem, crines, sanitatẽ &c̃. se extendit, quemadmodum sunt homicidia vulnerationes, furtum, preda: vt li. ij. ar. xiij. vt sic enim, si iudex iusticiam administrare recusauerit, conuictus eliberare se pecunia: aut verigeldo minime poterit, sed penam illam pati cogitur, quam facere dissimulauit: vt. C. de pe. iudi. qui. ma. iudi. per totum.

Si aũt vnus ĩ carceres publicos datus sit &c̃. hoc etiã dupliciter intelligi potest, vel datur carceribus ex querela ciuili, quod & raro euenit, exindeq; euaserit. Iudex pro isto accusatus, vnica absoluitur manu, quod absq; eius id factũ est culpa ℭ Si vero in criminali causa presentatus euaserit, eũ iuuare minime potest innocentia quam fecit tacto sacramento: sed resarcire illi tenetur, qui eum carceri tradiderat vno integro verigeldo, si pro vita agebatur, vel medio: si pro manu: vt textus habet.

Questio circa id exoriri possit, Nonne salu

brius esset, quod malefactor dimittatur, q̃ quod penis affici debeat. Est enim doctrina Christi, quod inimicis excessus dimittere debeamus. Soluitur instantia per distinctionẽ.

D. *Excessus nobis illatos quomodo dimittere debemus & quomodo non.*

D Vnde notandum, quod debita & excessus dimittere intelligitur dupliciter, secundum q̃d excessus bifariam fiunt. Primo excessus dicitur, quando quis cõtra me aliquid iniuriȩ facit, & vt sic vindicare solus minime debeo. Verum ex corde dimittere, & de isto habetur in Euãgelio, dimittite & dimittetur uobis. Secundo excessus fit contra Iuris precepta, & illũ dimittere nõ debemus, quod si dimittitur contra preceptum Dei fit, qui facit malos de medio bonorum tollere, preueniretq; eorum maliciȩ, quodq; per penam temporalem: penam euadant ȩternam. Ira enim omnipotentis Dei mitigatur cum hic pro meritis peccator corrigitur: vt. xxiij. q. iiij. Si ea de quibus. Vnde & Iudex malefactorem veris sententijs conuincens: & eum morti iudicans nõ peccat, in quantum malefactor facti noxius est: vt. xxiij. q. iiij. Illud etiã.

Articulus. XVIII.

De querela contra Iudicem iusticiã facere denegantem.

De Iudice cõsiderañ sequitur, si non iuste iudicauerit, cũ sibi querulatur, aut illud ommiserit, propter amorem, compatientiam, munera, aut aliquã aliam causam, uel si solus noxã aut iniuriam fecerit, quam de iure facere nõ debuit: propter id enim Iudex electus est, quod ius fortificet, & in iusticiam debilitare deberet. Si itaq; querela super ipsum in iudicio facta fuerit, Scultetus iudex esse debet Aduocati, & cogitur ueris sentẽtijs ad respondendum ad obiecta ut nunc declaratur. Primũ petatur per sententiã, quod Aduocatus surgat, & Iudicem in suo loco sedere faciat, qui illum iudicet, tandem & sedere procuret Scultetum, qui iudicabit super Aduocatum. Consimiliter etiã Aduocatus iudicabit super Scultetũ, & ex eo Burgrabius nullum legale iudicium habere potest, [a] sine Sculteto, quia corã eo se exhibere debet iustificaturum, si cõtra eum propositum sit.

Si contra iusticiam anno & die id facere recusauerit, domino terrȩ iudicium uacabit, & bannum Regi, si contra eum prosequat̃ per ueras sententias, ut iuris est.

a. *Spe. Sax. li. i. ar. lix. & li. iij. ar. lij. & supra Iure Munic. ar. x. & xvi.*

Glosa.

Textus articuli nõ aliud intẽdit, nisi vt ostendat quo pacto Iudex se retinere debeat cũ iudicio p̃sidet. Vnde circa id sciẽdũ: quod Iudex nõ nisi cũ iudicio preest, [b] Iudex dicit. [c] Cũ ṽo iudiciũ resignat, et ex sede iudicij banniti exurgit, non iã vt iudex, sed vt simplex homo habetur. Nomen em̃ istud ratione officij inditum habet, ad cõmunemq; vtilitatẽ a Romanis statutum est officium iudicis.

b. *Sp. S. li. i. ar. lix. glo.*

c. *Iudex non dicitur iudex nisi cum Iudicio præest.*

[d] Iudex etiam triplex habet nomen, dicitur em̃ quandoq; pretor, & hoc ex eo, quia officiũ eius est ex parte ip̃erij. Specialit̃ homines cogere & inducere ad honeste viuendum, alteri non nocendum, & cuiq; quod suum est tribuendum. [e] Hec enim sunt iuris precepta vt Insti. de Iusti. & iur. §. Iuris p̃cepta. [f] Frustra em̃ essent p̃cepta & cõstitutiones, nisi sint hi, qui homines ea adimplere cogerẽt. Hoc aũt officium est Pretoris: vt. ff. de offi. preto. L. i. Sed & corrigere atq; punire debet excessiuos & contra facientes. [g] Vnde & olim id seruabatur, quod iudices per se penis afficiebãt maleficos: vt xxiij. q. v. de occidendis hominibus. Dicitur etiã Iudex ipse Prefectus, idq; nomen ab Imperio inditum fuit, potestas em̃ eidem dabatur, agendum pro cõmodo Imperij, & constitutiones faciendi de consensu prudentum: vt Spe. Sax. li. ij. ar. lv. Estq; nomẽ officij. Regere etenim debet subditos pro cõmuni vtilitate, & eis precauere de futuro damnõ. Quandoq; em̃ vnus propriũ damnum dimittere cogeretur, si patrocinium nõ habeat. Tertium nomen habet: quod vocatur iudex. Estq; nomen eius peculiare & commune, duo priora includens in se, iureq; nomen istud inditum est sibi, hec enim precedẽtia nomina, quod videlicet Pretor vel Prefectus dicitur, prouenit ratione cõmunis vtilitatis, quã vel maxime curare debet. Istud vero tertiũ ratione officij, Officium tamen suũ Iudex exacte implere non potest, nisi per veras sententias iuridicas. Id em̃ proprie cõpetit iudici. Iudex nãq; dicitur, q̃si ius dictans, pronuncians, vel inueniens, & hoc de consilio Scabinorum secundum ius nostrum, de-

d. *Iudex triplex nomen habet.*

e. *Vide supra ar. i. & Spe. Sax. li. i. in prolo.*

f. *Sp. Sax. li. iij. ar. lxiij. & supra ar. viij.*

g. *Nota de Iudicibus.*

riuationẽq; quãndam habet a nomine Iustus: ille etenim qui aliorũ excessus corrigere debet, eum sine offensa esse oportet. Iudex itaq; omnibus iustus esse debet: vt Spec. Sax. li. iij. ar. xxx. [h] Iudex preterea propter nullã causam iudiciũ inuertere debet suũ, & presertim pcaueat, ne iudicet ex timore, auaricia, odio: amore, propter munera. Ex timore seu metu iudicatur dum potestas alicuius pertimescit. Ex auaricia vero dũ premio aut munere corrumpitur animus iudicis, vt. i. q. i. Cum omnis auaricia. Ex odio vero iudicatur, cum iudex erga vnam partẽ malo sit animo, alteri vero fauorabilẽ auditorẽ se prestat: vt iij. q. v. Accusatores. & iiij. q. iiij. nullus. Ex amore vero vel consanguineitate inuertit iudicium: dũ amico vel propinquo contendimus prestare auxilium. Si quis itaq; ex quacumq; causa peruertit iudiciũ Christi, fructũ illius in damnationis sibi uertit amaritudinem. de his abunde vide. xi. q. iij. Quatuor modis humanũ iudiciũ & sequẽtibus capitulis.

h. Iudex à quibus potißimum præcauere debet.

i. Spe. Sax. li. iij. ar. xxx glo.

In textu cum dicit, si itaq; querela super ipm. &c. In paragrapho isto dat modus, quo pacto Aduocatus, Scultetus, & quiuis alter Iudex accusari debeat, si iudicium inuertat suũ. ex aliqua allegatarum causarũ, subinfertq; in textu quod iudicem a sede exurgere faciat sua, & hoc hisce verbis fieri potest.

[k] Domine Iudex actio iudicialis tecũ mihi est: peto ut loco tui aliũ substituas q iudex tui sit, idq; per sententiam mihi dari opto, an id facere non debeas, mihi ad obiecta responsurus, vel quid sit iuris. Recuset vero vel deneget. Iudex Scabinum pro sentẽtia interrogare, petitionẽq; istius si ommittit, extunc protestetur Scabinis & precone, si in iudicio bannito sit: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xxij. Si uero assurgat, & loco sui alium substituat, respondebitq; tandẽ ad obiecta actoris. Qđ si iudex id renuat: vt supra habitum est, actor protestabitur, quod & i sequẽti iudicio faciet, ibidẽq; corã Burgrabio q̃relam intẽtabit suã. Postq̃ vero demandatũ fuerit iudici vt respondeat: ille vero comparere, iusticiãq; de se ministrare renuerit, terminus pro secũdo iudicio sibi prefigetur, tandem & pro tertio. Tum & importatio legalis impedimenti, ad certũ tempus sibi limitabit, quã si nõ importauerit extũc actor corã Burgrabio pponet hisce vbis. Dñe Iudex: prout ego querelã meam corã iudicio proposuerã uestro cõtra. N. Aduocatũ, qui & iustus iudex esse debuit cause mee: id tamẽ minime fecit. Ius em̃ denegauit mihi iusticieq; neglexit mee, idq; probaturum me offero Scabinis & precone iurato, nec ipse iudicialiter comparuit auditurus querelã contra se, pro primo, pro secundo, & pro tertio. nec legale impedimentum importauit, nec hucusq; comparet, peto per sentẽtiam mihi dari: quid exinde demeruit, decernetur tandẽ quod penam iniuriarum. Burgrabius tandẽ proponet, ex quo quidem actori iniuriatus est. Quero a te. N. quid mihi: quid erga Ecclesiam, tum erga imperatorem demeruit: Inuenietur tandem per sententiam, quod quoties iudicio non comparuerat citatus ad respondendũ, totiens mulctam Burgrabio exoluet quamlibet decem libris. Propter iniuriã vero factam Aduocatiam ammittet, illaq; domino terre vacabit, & bannum Regi ipso de iure cedet, vt textus habet.

k. Vide practicã quo pacto Iudex seu aduocatus de loco moueri debet iudiciali cũ quis sibi actionem intentare uult.

Articulus XIX.

De Proconsulis electione.

Postquam Proconsul in ciuitate eligitur, ad unũ annum ille eligi debet, [a] et ut sic potestatem iudicandi habebit, super iniustas mensuras potabilium, & pondera, & iniustos coretos, & cuiuslibet cibi & potus, mercimonia, qui paruum coquit & diuendit panem, uel cibaria inualida, & sup reuenditores, quod recto & iusto uendant cibaria precio, & si unus excesserit, demerebitur, cutim & crines, uel marcam ponderosam, hoc est uiginti sex solidos.

a. Autoritas proconsulis.

Constitutio [b] ipsorum est, postq̃ signum in foro figitur, extunc reuenditores emere nõ debent, animo ultra illud uendẽdi. Cum uero signũ depositum sit, emere possunt, quicquid uolunt, ut tamen ciuitatis statutum non fregerint.

b. Contra reuenditores.

Statutum Ciuitatis si fregerint demerentur ut supra tactum est, hoc erit in uoluntate & arbitrio Consulum, quicquid accipere uelint. Quia & si pecuniam accipiant, manet nihilominns reuenditor infamis & iure priuatus.

Ad id [c] Procõsul iurare debet, quod ipse, nec ratione amoris, nec compassionis facere & dimittere uult, sed Ciuitatis honorem, profectum,

c. Iuramentum proconsulis.

quanto melius & cautius sciat, cum exquisito consilio custodire.

Glosa.

Superioribus declarabatur de Iudicũ officio eorumq; differentia abunde habita est, hic in articulo pręsenti officium Procõsulis & eius potestas interpretatur. Proconsul etenim est quasi medius inter iudices. Officiũq; eius est, quod de consilio exquisitissimorum sibi assidentiũ, pro cõmuni ciuitatis utilitate regimẽ exercere debet, sortiturq; nomen Proconsulatus ab officio, pręest enim alijs ex officioq; sibi iniuncto dominari, in bonoq; regimine manutenere reliquos debet.

Tangũturq; in textu quatuor, quę potissimũ pro cõmodo reip. curare tenetur. Primum qđ superintẽdere debet sup iniustas mẽsuras. Ex isto colligi potest, quod quiuis ciuiũ non alias mensuras in venundandis & propinandis potabilibus habere debet, nisi sint consignate ciuitatis signo.[d] Istud vero superintẽdere est officium Consulum cũ Proconsule: electi etenim ad id sunt: vt pro cõmuni ciuiũ vtilitate cõsulant, siue illa potabilia sint: vini medonis, ceruisię, & aliorum liquorũ. Secundum: quod pondera prouideat, & per id intelliguntur, Institores, mercatores, & alij omnes, qui res & merces suas sub pondere vendunt, necesseq; est vt prouideatur, ne statutũ: ciuitatis transgrediantur. Sępiusq; pondera cõspici debent & probari, tam illa quibus merces sub graui pondere librantur, tam illa quę sub leuiori, vt est Institorum: idq; ordinet quod vnicuiq; in cõmuni iusticia fiat.[e] Sed & pręfectus Institorum cum duobns Consulibus pondera conspici debet ad minus semel in mense. Tertiũ quod super iniustos coretos iudicet, & per id intelligi debent omnes mensurę ad venundanda frumenta, sal: & alia ad cõmunem vtilitatẽ pertinentia. Annumerant preterea etiã his & vlnę, quibus pannicide & alij qcunq; merces suas vlnatim cidunt. Officium enim Proconsulis est, cum consilio exquisitissimorũ pro cõmuni ciuitatis vtilitate his omnibus prouidere: vt. C. de legi. & constitu. L. Leges. Quartum quod prouideant super cibo & potu, ne caristia in ciuitate esculentorum fiat, & in eo animaduertere debẽt: super lanios & pistores.

d. Mensurę potabiliũ & aliarum rerum debent esse sub insignio ciuitatis.

e. Pondera adminus semel in mense conspiciã debent.

Vnde & siquidem breuibus hic declarata habentur, ea quę ad regimẽ ciuitatis pertineãt, & quę Proconsul cũ Consulibus superintendere debent, tum etiã qui eorum imperio & mandato obedire teneãtur. In generali tamẽ Mechanici omnes, dato quod ciuitas libera sit, siue habeat Principem supra se: siue non:[f] Tum & ciues in cõmuni omnes regimini subesse debent Proconsulis & Consulum ciuitatis, dato quod Consulatus Regem vel Principem superiorem se habeat. Princeps etenim nõ omnia superintendere potest, quę bonum ciuitatis pertinẽt, vnde & propter id loco sui eligit pręfectos & officiales, qui illđ superintendant. Ciues ergo nec omnino liberi esse debent a potestate Consulum, nec ab obediẽtia eorũ excipere sese, verum omibus subesse mandatis: iuramẽto satisfaciẽtes suo.

f. Ciues in generali õnes, dato quod principem uel regẽ habeant subesse mandato ac obedientię proconsulis & consulũ tenentur.

¶ Ciuitas etiam non ex vno hominũ genere constituitur[g] sed necessario ex diuersi status coadunatur hominibus,[h] vt sunt agricolę, mercatores, mechanici: rei militaris homĩes: tum & serui mercenarij: & alij id genus. Milites quidem pro defensa ciuitatis. Agricolę vt victum subministrẽt, Mechanici: qui necessaria parent, Mercatores vero vt ex alienis partibus, ea quibus ciuitas caret: afferant.

g. Vide infra ar. xliij.

h. Ciuitas ex diuersi hominum genere constituitur.

Vnde & hęc omnia, exceptis tamẽ militibus in textu tanguntur, per id enim vbi dicit in iustos coretos, agricolas subintelligit, tũ & alios mechanicos, qui labore manibusq; victum quęrunt suum. vt sunt fabri, aurifices, sartores, sutores, pelliparij &c. Cum vͦo meminit de ponderibus. Mercatores & Institores exprimit. Cauponarij vero & tabernatores per iniustas mensuras intelligunt, Reuenditores vero, lanij, pistores, & alij qui esculenta venundare solent. Per id cum dicitur cibi & potus mercimonia sufficienter enumerãtur. Mercenarij etiã & seruilis conditionis homines laboratoresq;, tum & alij qui arma fabrefaciunt bellica, ciuitati vtiles sunt, & in generali omnes artifices pro vtili & cõmodo reipublice valent, sed & omnes obedientię Proconsulis subesse tenentur. Proconsul etiã vnacum Consulibus, sub suo iuramento, domino superiori & ciuitati pręstito, omnia pro commodo ciuitatis administrare debent, poterintq; statutum & constitutionem facere quantumcunq; extendatur infra trigintasex solidos, ad coercendum excessiuos extendẽdumq; penam in cutem, & crines, & qui istud redimerit, infamis efficitur: vt Spe. Sax. li. i. ar. lxvi. & C. Ex qui cau. alicu. in fa. L. Non damnatos. & Spe. Sax. li. ij. ar. xiij.

Articulus. XX.

Quo pacto propriũ seu hæreditas Iure Municipali resignari debeat.

PRoprium si unus alienare seu resignare Iure Municipali uelit, extũc is qui cõdescendere seu alienare intẽdit,[a] & ille qui illud acceptare desiderat, constitui debent ante quatuor scamna Iudicij banni

a. Spe. Sax. li. i. ar. lij.

b. Resignationis hæreditatum solennitates uide.

c. Vide Spe. Sax. li. i. ar. xxi. & ar. xxxiiij. & item ar. lij. tũ & infra Iure Munia. ar. lxi.

d. Articulus præsens innuere uult quod hæreditas q̃ quis à parẽtibus ex successione habet, alienari sine hæredum consensu non potest, sed bene illa q̃ qs proprijs emit pecunijs.

ti.[b] Et qui ut sic proprium seu hæreditatem condescendere uult, petere debet procuratorem quæratq; per sententiam, quo pacto propriũ alienare & condescendere debeat, ut sibi proficere posset in Iure suo. [c] Inuenitur tandem iudicialiter, q̃d cum hæredum consensu, si proprium illud sibi abscessum uel resignatum non sit. [d] Si uero hæreditatem illam proprijs emit pecunijs, extũc eandem dare & alienare poterit cui uoluerit: sine cuiusuis contradictione. Cum uero ut prætactũ est proprium seu hæreditatem abscesserit, & ille eandem acceptauerit, ulterius per sententiam quærat, ex quo quidem abscessionem feci, an istud proficere ei possit in iure suo, quod cum sibi decernetur, exinde per sententiam petat intromissionem a Iudicẽ fieri. Iudex tandem aut Scultetus, uel is a quo donationem seu resignationem accepit, eidem intromissionem dare debet, scabiniq; secum ire tenentur, qui & præsentes esse debent, ad testificandum, quod intromissio iuris ordine data sit. Intromissioq; hoc pacto, ut infra declarabitur exequatur. Iudex domum introibit illius, qui eam alienauit, uel in aream si domus nõ sit, cæteri uero foris stabunt, & istũ cui hæreditas abscessa est, per manum accipiat, in præsentiaq; Scabinorũ, eundẽ indomũ inducat, hæc uerba dicendo. Quemadmodũ tibi domus seu hæreditas coram iudicio abscessa, resignata, donataue est, in illam te intromitto, prout ex sententia mihi decretum fuit, & in testes accipio Scabinos, & alios Iudicio pertinentes, uel qui iudicio astabãt, quod te huc introduxi, prout iuris est. ¶ Postmodum uero reuertantur ante quatuor scamna, hoc est ad iudicium bannitum, & petat Iudicem, quod testis suus de iure esse uelit. Idq; Iudex facere tenetur, ex iuramento iudicio præstito, & iste tãdem album nummum, Iudici & Scabinis dabit, perfectusq; permanebit in iure suo.

Per simile etiã, quemadmodum Iudex testificabitur, sic etiã Scabinos testificari oportet.

Glosa.

Textus articuli declarat modũ, quo pacto vnus iudicialiter bona sua resignare debeat. Venire em̃ tenet, vt textus habet, ante quatuor scamna.

[e] Vnde ante quatuor scamna venire, non est aliud, nisi corã Iudicio bannito cõstitui.

Pro intellectu tamen articuli ampliori. [f] Notandum quod vnus bona desinit possidere tribus modis. Primo cũ illa vendit, quo pacto autem venditio aut emptio fieri debeat, & quę ad eam requirunt̃, tum & quę vẽditio valeat, quę vero non, vide C. de acci. empti. & vendi. ff. eo. titu. insti. de empti. & vendi. p totũ. [g] Secũdo si bona obligat vel impignorat, & istud nõ discrepat a primo, nisi per id quia illud quod vẽditur rehaberi & redimi non potest. Impignoratum vero recuperari poterit, restituta pecunia: vt. C. de pigno L. Creditores.

[h] Notandum etiã circa id, si quis bona sua siue sint mobilia siue immobilia in pignus dederit, [i] quantumcũq; longo tempore illa possideat: vsurpare sibi loco proprij ea minime poterit, dũmodo probatum sit ea obligata fore, nisi forsan aliter contractum sit: vt C. Qui. mo. pig. contrahi. per totum.

Tertio si bona illa iudicialiter resignauerit, istudq; necessario fieri debet de cõsensu hęredum: vt li. i. ar. xxxiiij. & lij. Spe. Sax.

Contra id tamen argui potest: quod videlicet absq; iudicio bannito, potest quis bona sua alienare. Habetur etenim li. i. ar. xxxiiij. Spe. Sax. Quod sine Iudicis licentia potest quis proprietatẽ alienare: si itaq; consensus iudicis nõ est necessarius, quare nec iudicio bãnito indigere quis debet in alienatione rerũ suarum: sufficit enim ad bonorum alienationem vt res vendatur: & emptori tradatur. vt Insti. de re. diui. §. Per traditionem.

[k] R. Quod bonorum resignatio iuridica, est

e. Ante quatuor scamna uenire, q. t.

f. Bona desinit unus possidere trifariam.

g. Sp. Sa. li. ij. ar. xxiiij.

h. Pignus nunq̃ præscribitur.

i. Sp. Sax. li. ij. ar. xxiiij. feu. ca. lv.

k. Spe. Sax. li. i. ar. xxxiiij. glo.

l. Resignatio iuridica bonorũ, utilis ad quatuor.

vtilis quoad quatuor. [l] Primo: quia per resignationem venditio firmatur & stabilitur: vt Insti. de re diuisi. §. Per traditionẽ. Secundo resignatio bonorum ad id vtilis est, si & in quantũ bona censualia sint, vt sciatur qđ in venditore amplius census repeti nõ debet: signanter si esset census in bonis persessus, & venditor bona huiusmodi vendidit cũ omnibus iuribus, emptorq; ita suscipit, tenebitur coram iudicio emptor cẽsum soluere solus. C. de agri. & censi. L. iij. Tertia vtilitas: quia venditor contractum & forum negare non poterit, unde si bona illa impeterentur, venditorq; illa euincere cogeretur, negare non potest illa non vendidisse: ex eo quia venditionem iudicialiter fecit: vt Spe. Sax. li. i. ar. vij. & xviij. & Insti. de contrahen. empti. & uenditi. Quarto resignatio utilis est, ad uerã bonorum possessionem, & iuuat ad prescriptionẽ possessionis: vt Insti. de vsucap. & longi tempo. possessi. §. i.

Id quod in principio textus dicitur propriũ si vnus alienare seu resignare velit &c. Intelligi debet. Postq̃ vnus ex sentẽtijs iuridicis ad id faciendũ cõpellatur, sicut si vendat alicui bona aliqua, & is tandem resignationẽ iuridicam ab eo fieri expetat, constitui vterq; corã iudicio bãnito: vt textus habet tenet: Procuratorẽq; seu ferendariũ a iudice expetat: ad explendam resignationem huiusmodi.

Ferẽdarius v̾o seu procurator hisce verbis a Iudice expeti debet. Domine Iudex faueatis mihi hominem: qui verba faciat & declaret mea, petoq; p̱ sententiam eundẽ mihi de iure dari. [m] Iudex tandẽ interrogabit Scabinũ. Ex quo quidẽ is ferendariũ petit: an sibi dari debeat. Inuenietur ex sententia Scabinorum: quod sic: vt Spe. Sax. li. i. ar. lx. Tãdem & Iudex sententiam inuentã pronunciabit: quod pars ferendariũ iusto habere debet. Vlterius vero expetet pars ferendarium quem habere voluerit: eum nomine pronunciando, cui & Iudex demandabit, vt negotium agat suum verbaq; eius faciat. Ferendariusq; vt sic acquisitus, hisce vel similibus verbis negotiũ agrediatur. Domine Iudex peto fauorẽ mihi dari ac licentiam: vt verba facere possim, quod cũ Iudex annuat. Vlterius procurator dicet. Domine Iudex, ego secundũ iuris cursum prẹcustodio. N. & mihi ius ac omne illđ quod ad ius p̱tinet: vel pertinere videtur, siue illud exprimam siue non, peto iure decerni si id principalis meus cum suo procuratore in iure habere possit per simile ac si ea de verbo ad verbum exprimerem, vel qđ sit iuris. Iudex tandẽ Scabinis insinuabit, vt ad q̃stionẽ propositam mutuo colloquãtur, ibidẽ vero Scabinus respondet ex inuenta sententia, qcquid prẹcustodit iuxta formam iuris Maideburgeñ, hoc de iure habere debet. Posthac vero procurator cum principali ad partem cedat, sumpta prius a Iudice licentia: vt Spe. Sax. li. i. ar. lxij. Postq̃ autẽ reuenerit cum

m. Practicã uide quo pacto ferendarius seu procurator à Iudice expeti debet, & alia de officio procuratoris.

principali, hẹc vel similia proferat verba. N. vendidit hẹreditatẽ seu propriũ, quod proprijs pecunijs, suo labore acquisitis coemerat, illud resignare vult. P. Iuste enim & legitime ab ipso propriũ huiusmodi emit: [n] cum omnibus eiusdem iuribus: modis limitibus: prout illud habuit: tenuit: & possedit, & q̃ro petoq; per ius decerni, quemadmudũ eum tantarum virium animi & corporis esse certi tis (sicut si ipse solus ad iudiciũ, per circulũ, per vias, semitas, sine alicuius adiutorio venit) quod ipse bona prẹtacta: dare potest cui voluerit, vt illi proficere possit in iure suo. Per sententiam tandẽ decerni debet, si ostenderit: declaraueritq; vires & fortitudinem ad id requisitam: prout iuris est: id licito facere potest. Quẹrat tandem Procurator, peto de iure informari. q̃modo istud declarare debeat, decernetur secundum sui generationẽ.

n. Solennitates circa resignationes hæreditatum fieri consuetas uide.

Vlterius vero procurator interrogabit. [o] Ex quoquidem est militaris ordinis, peto per sententiam dari, quo pacto vires ostẽdere debeat vt proprium alienare possit sententiabitur, si ita est fortis, quod de lapide seu trunco: vno cubito a terra eleuato: sine alicuius auxilio equum ascendere poterit, dũmodo equus & strepa sibi teneatur, prẹcinctus tamen gladio: & clipeũ in collo pendentẽ habere debet, extunc vires suas sufficienter probabit, [p] quod propriũ alienare potest de forma iuris: vt Spe. Sax li. i. ar. lij.

o. Vide quomodo militaris ordinis homo propriũ alienare potest.

p. Spe. Sax. li. i. ar. lij.

Ciuis [q] vero si vires ostẽdat suas, quod accinctus gladio sine alicuius adiuuamine ad iudicium venerit: & se adeo potentem fortemq; ostendat, per gladij eductionem, quod educere e vaginis gladiũ: & viceuersa imponere libere possit, decernet sibi, qđ bona labore proprio acquisita, siue sit proprium siue hẹreditas, dare poterit cui voluerit.

q. Ciuis quomodo proprium alienare potest.

Villanus [r] v̾o siue rusticus donationẽ facere potest, si declaret vires suas, in eo qđ aratrũ insequi possit per spacium vnius stadij, quia vt sic donatio valebit.

r. Rusticus quomodo propriũ alienare potest.

[s] Mulier autẽ si ex domo Ecclesiã incedere possit sine auxilio viri: vel mulieris, domus tamen vt distet ab Ecclesia in spacio viginti virgarum, [t] extũc bona alienare potest, quẹ sibi per mortem non sunt deuoluta. Prẹcustodiendum tamen quod mulier illa non sit in tutela alicuius, ita quod libera est: nullũ habens tutorem, tum etiam quod sola per se iudicium venire possit sine adminiculo viri vel mulieris, & tandem ibidem stare, quoad donatio vel resignatio perficiatur, & vt sic donatio valebit.

s. Mulier quomodo propriũ alienare potest.

t. Virga quantum contineat uide Spe. Sax. li. iij. ar. xlv.

Postq̃ vero ut sic per sententiam decernetur, qđ bona resignari poterint, regratiabit Procurator deo & iudicio, propositũ prosequẽdo suum in hẹc verba. N. resignat. P. domũ quẹ iacet illic & illic, locum denominando cum omnibus iuribus, vtilitatibus, prouentibus, prout in suis graniciebus, distincta & limitata existit, & eã habuit, tenuit, & posse-

dit, petitq; vestri officij autoritate, vt & vos alienationem: seu donationē huiusmodi per sententiam confirmetis, prout & de iure facere tenemini Iudex tandem expetat signum a resignante. In instantiq; porrigere signū debet, vtpote capucium vel pileū, resignatioq; per Aduocatum confirmatur in hec verba. N. resignat. P. Curiam, domum: uel ꝓpriū: seu hereditatē: illic vel illic, locum nominādo situatam: cum omnibus prouentibus: vtilitatibus, cumq; omnibus eiusdem iuribus: modis & limitibus, prout ad eundem venit: cessit, donationem huiusmodi prout de iure fieri debet, & iuxta iuris formam ex officio meo per sententiam ratifico, confirmo, resignationeq; denuncio & publico, pro primo pro secundo, pro tertio, & ex superabundāti quarto. [u] Et quero. S. per sententiam decerni. Quicunq; hic presens est, tacetq; & non contradicit, an in post silere debeat: vel quid sit iuris. Scabinus posthac decernet. [x] Ex q̄ quidem hi qui presentes sunt tacent, sententiamq; & ortilegium audiētes, donationeq; videntes, non contradicunt: sed silent, extūc merito in post silere debent.

[u]. Hic ad scabinū uerba dirigere debet.

[x]. Spe. Sax. li. ij. ar. vi.

Notandum tamen quod alienatio vel donatio huiusmodi corā iudicio facta: nociua fit, his q presentes sunt & silent, posthac em̄ eos silere oportet. Illis vero minime obest, qui eidem contradicunt li. ij. ar. vi. Posthac tandē P. dabitur per Iudicem signum per appositionem pilei super caput, quod signum est resignationis. Cum id factum sit: petat. P. postmodum a Iudice indicationē seu intromissionē. Iudexq; vna cum Scabinis consurgēdo in domum seu curiam ibūt: vbi intromissio fieri debet, & ille foris manebit. Dicatq; Iudex. P. per manum eum apprehendendo, donationem seu resignationem, que tibi coram iudicio facta est confirmando, in hereditatē donatam vel resignatam, prout ex sententia iuris decretū est, te introduco. Protestetur q; intromissio illa per Scabinos et alios iudiciū pertinentes, reuertaturq; tandem ad iudiciū, & intromissus contestabitur donationē Scabinis, album eis denarium dando.

Intromissio

[y]. Solēnitates resignationū unde ortum habeant.

[y] Notandum quod solennitates iste resignationum ex constitutionibus hominū ortum habent. Cum enim Enoch filius Caim ciuitatem edificauit, cōstitutiones quedam ibidē sancite sunt, vt quicquid vnus labore acquisiuit suo, eidem nullus accipere potuit, sed nec ille alteri quicq; alienare, nisi consensus domini superueniat, & apportabatur in signum a domino nummus, in quo principis imago exsculpta fuit, ad representandū voluntatem domini, quod tandem ad Romanos venit, & vltimo Maideburgeñ, secundū Ius Municipale confirmatum: vt supra eo li. ar. vij. in glo.

Articulus. XXI.

Quanto tempore propriū resignatum uarendari debet.

QVi [a] proprium dederit aut resignauerit illud uarēdare tenetur anno & die ut Iuris est, [b] hoc est anno & sex septimanis. In testimoniumq; cuilibet Scabino, datur denarius unus, Sculteto uero nihil porrigitur. Si uero donatio illa uel abscessio sub Banno regio fiat cum Scabini inuicem congregati sint. Iudiciumq; celebratur bannitū in possessionē rei donate aut resignate, intromitti debet ut prius dictum est, huiusmodiq; resignatio & intromissio confirmari in Iudicio legali per Iudicem & Scabinos: & exinde donatio fit iusta & legittima, illeq; eundem uarendare tenebitur ut prius dictum est.

Si [c] uero in Iure Municipali quis consederit negotiumq; ad id deueniat quod uarendatione indiguerit testis suus fore debet quoad uixerit

[a]. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. iiij. glo. & ar. lxxxiij. & uē li. i. ar. xxix.

[b]. Annus & dies q. t. Vide hic & supra ar. ca ar. iiij. & Spe. Sax. li. i. ar. xxxviij. glo.

[c]. Concordat Spe. Sax. li. iij. ar. lxxx. iij.

Glosa.

Postq̄ alicui bona donantur vel venduntur, donatioq; per resignationem coram iudicio vt iuris est confirmata fuerit, extunc per sententiam queri potest an sibi bona vēdita uarendare non debeat vt Iuris est, decernetur quod varēdare licito debet, si pecuniam pro bonis libere ab illo tollere vult.

Pro [d] declaratione textus vlteriori sciendū quod venditor varendare necessario debet emptorem in re quam sibi vendidit, contra presentem anno & die, contra absentem quo ad vixerit, [e] vel signanter ad triginta annos & annum & diem, vt Insti. de vsuca. & lon. tempo. prescrip. §. Iure ciuili, idq; statutum fuit, ne dominia rerum desolarentur.

Nota [f] tamen circa id quod proprium seu hereditas duplex est [g] stans & iacens. Stans

[d]. Venditor quomodo emptorem uarendare tenetur.

NB.

[e]. Spe. Sax. li. i. ar. xxix & li. iij. ar. lxxxij.

[f]. Vide feu. c. liiij. et circa articulum lij. li. i. Spe. Sax. abūdantius de his.

[g]. Proprium seu hereditas duplex stans & iacens.

vt ſunt domus curię.Iacens vt ſunt agri, & hęc differentia expreſſe tangitur Spe. Sax. li.i.ar.xxix.vbi dicitur, proprietas & fundus non niſi poſt triceſimum & vnum annum, diemq́; & ſex ſeptimanas aduerſus Saxonem pręſcribunt. Per id enim cum dicitur proprietas:agri intelliguntur qui & hęreditas iacens appellatur. Cum uero dicitur fundus, domus & curię denotantur, quę inter hęreditates ſtantes connumerari debent.
Contra pupillum vero varendare vnum oportet ad quatuordecimum annum, & anno & die.

h. *Vide Spe. Sax. li.i.ar.xxix. & li.ij.ar.xliij. de his abundantius*

Contra [h] Eccleſiam autem Monaſteriumue pręſcriptio non fit niſi poſt quadraginta annos, & ita etiam per id tempus eum varendare oportet. Contra ciuitatē vero nullus pręſcribere poteſt, vnde ſi quis bona ciuitatis emerit, quę proprię ciuitati pertinent, ea nullomodo poſſidere nec pręſcribi poteſt.
Contra imperium pręſcribit vnus in quinquennio, ſi quis aliquid ab imperio emerit. Contra imperatorē vero vel imperatricem pręſcribitur in inſtanti.

Articulus XXII.

De Iure dotaliciali mulierum poſt mortem uiri.

INtelligendū uenit quæ bona uxor relicta poſt mortem mariti ſui, Iure Municipali ſeruare poteſt, nihil enim uxor uſurpabit ſibi de bonis defuncti niſi id quod ſibi coram Iudicio in eius proprio donatum ſit ad uitam ipſius.

Spe. Sax. li.i.ar.xx. & xxi.

Dicunt quidam quod mulieri in Iure municipali dari poteſt ſponſalitia largitas, ſine hæredum conſenſu, hoc tamē fieri non poteſt. Quicquid enim uxori Iure municipali corā Iudicio præſtatur hoc neceſſario eſſe debet uel donatio propter nuptias, ſeu proprium cum conſenſu hæredum, uel bona mobilia in paratis mariti pecunijs.[a] Et in hoc diſcrepat Ius prouinciale a municipali. Iure enim prouinciali ad dotē pertinent ſepes, edificia carpētata, pecora paſcualia &c.

a. *Differentiam Iuris Prouincialis & Municipalis uide.*

Iure uero municipali ex quo omnes uno ſubſunt Iuri, Iusq́; per æquū omnibus inſeruit. Vnde uxor non plus accipit niſi parafernam ſeu geradam,

Gloſa.

Superioribus articulis declaratum eſt quo pacto vnus proprium ſeu hęreditatem alienare poterit, articulus preſens determinat de donationibus quas vir uxori facere ſolet. Et quia matrimonium eſt quaſi primaria cauſa omnium Iurium.[b] Quare nonnulla de donationibus quę in fauorem matrimonij fiūt. ſubinferre placuit.

b. *Vide Sp. Sax. li.i.ar.xx. glo.*

Prima [c] itaq́; inter virum & mulierē donatio fieri ſolet quę arra dicitur, huiuſmodiq́; donum dari ſolet, ante ſponſalia & ſoluit duplum qui prebet cauſam quod matrimonium non ſubſequatur. Si vero moritur ſimplum reſtituitur vt C.de ſponſa.& arris per totum.

c. *Donationes quæ in fauorem matrimonij fiunt conſidera.*

Secunda donatio dicit̄ in legibus ſponſalicia largitas, hic vero & Spe. Sax.li.i.ar.xx. dos nuncupatur. Eſtq́; huiuſmodi donatio quā vnusquiuis militaris ordinis vxori ſuę facit mane, antequā cum ea ad prandium diſcubuerit ſine hęredum conſenſu, vt ſeruum qui annos iā attigit pubertatis, hoc eſt quartumdecimum annum: & ancillam ſeruilem, etiā annos habentem: hoc eſt duodecimū attigentem annum, ſepes, ędificia carpentata, pecora paſcualia: vt ſup̄ allegatū eſt li i.ar.xx.
¶ Tertia donatio dicitur eſſe donatio propter nuptias, & iſtā adęquari doti debet, quā vir accipit cū vxore, ſed & quicquid defecerit in dote, etiā deerit in huiuſmōi donatiōe, dicitur etiā huiuſmodi donatio alio nomine dotalitium: ſeu vitę prouiſio.
Quęſtio circa id oriri poteſt. Si vir vxori certā pecuniarū ſummā denominauerit, & loco pignoris oīa bona mobilia & imobilia obligauerit, an vir bona huiuſmodi vēdere aut oppignorare poterit: et an huiuſmōi bonorū alienatio vxoris iuri nocere qd poſſet: nec ne.
[d] Rt. Secundum formā iuris: ſi maritus inſcripſerit vxori ſuę donationē propter nuptias: ſeu dotalicium indeterminate: ſeu generaliter in omnibus bonis quę habet: vel habiturus eſt, bona huiuſmodi maritus vēdere: aut alienare poterit: iuxta eius voluntatē: abſq́; quis vxoris cōtradictione. Si vero reformatio dotalitij fuerit in aliq̄bus bonis determinatim: vtpote in domo, vinea: vel bonis cēſualibus: alienare illa non poterit: niſi aliam ſimilem faciat recōpenſationē de forma iuris: vt Inſti. qui, aliena, licet. §. nam dotale prędium. Ratio iſtius eſt quia quis ſumma dotalicij denominetur bona nihilominus illa ſua manent Cum vero ſpecialiter in certa hęreditate fit

d. *Dotalicium reformatum in bonis indeterminate, uir bona illa nichilominus oppignorare poterit abſq́; mulieris contradictione.*

reformatio, eam neq; cum consensu nec sine cõsensu vxoris alienare potest nisi faciat sibi recompensam illius, hoc est quod similem summam in aliis bonis sibi assecuret.

Preterea si locus ille in quo dotalicium reformatum est mulierem pertinet, nomineq; dotis viro cessit vt sic etiam vir ab vxore alienare non poterit eundem.

Intelligi tamẽ sane hec pretacta debent, si uir dominium reseruauerit ad uitam suam cum huiusmodi bonis faciendum & dimittendũ. Alii vero indeterminate tenent quõcumq; eueniat, postq; vir vxori sue certam summã post mortem suam in bonis suis generaliter reformauerit bona huiusmodi alienare poterit. ¶ Si vero ad mortem vsq; nõ alienat, verũ bona illa deteriorari contigerit, intantũq; peiorata sunt quod vix dotalitium in his cõsequi potest, [e] extunc vxor relicta dotaliciũ obtinet ante omnes creditores [f] & ante omnia debita quę post denominationem ac reformationem dotalitii contracta sunt, vt in auten. de equali. do. §. aliud coll. vii. Si vero vir ante reformationem dotis, bona sua alicui obligauerat, debitum huiusmodi precedit & dotalitium sequitur.

Queritur [g] vir inscribens certam pecuniarũ summã pro dotalitio in bonis omnibus mobilibus & immobilibus cũ reseruatione dominii de bonis illis aliter disponẽdum cum eisq; faciendũ & dimittendũ, secundum eius beneplacitum. Postmodum vero impignoret bona huiusmõi in certa summa, mulierq; ibidem precustodiat quod illud nocere non debeat iuri suo, mortuo viro [h] creditor declaret debitũ suum cum inscriptione ciuili, vel testibus post mortuã manum. Mulier itidẽ alloquatur & impetat bona viri declarando reformationem dotalitii cum sequenti vel simili propositione. Exquoquidem debitum suum prius precessit in omnibusq; bonis reformatum extitit, an secundum formam Iuris non sit, propior circa id permanere, debitumq; dotalitii in omnibus bonis mariti recuperare de forma Iuris. Creditor vero contradicat. Quãdoquidem mulier reproducit literas dotalitii in quibus expressum habetur, quod vir dominiũ reseruauerat cum bonis suis faciendum & dimittendũ iuxta eius beneplacitũ, vigoreq; istius bona huiusmodi in certa summa quã probare possum mihi oppignorata sunt peto per sententiã decerni, an non sim propior circa pignus permanere meũ q̃ mulier olim mortui relicta, vxor vero iterũ replicando contradicat, sue reformationi huiusmodi obligationem minime nocere posse, ex quo sufficienter id sibi precustodiuit circa obligationẽ pretactã cũ dixit non nocendo Iuri meo, petatq; an reformatio huiusmodi dotalitii precedere debeat necne. ℞. quod mulier est propior cum suis documentis & probationibus obtinere dotalitium suum ante omnia debita quę post denominationem dotalitii maritus in bonis reformauerat suis de forma Iuris, ut in auten. de equali. do. §. aliud. coll. vii.

Queritur [i] mulier denominatum dotalitium habens in bonis viri, maritus tandem faciat fideiussoriã in bonis suis, vel promittat solutionem de consensu vxoris in hec verba. Ego promitto vnacum vxore mea centum marcas, Iudexq; vxorem interroget an id voluntas sua sit, promissionemq; istam bene deliberata faciat respondeatq; quod ego promitto, viro vero per mortẽ decedente vixq; tantum bonorum superest, quod dotalitium consequi possit, creditor tandem relictam vxorem impetat coram Iudice & scabinis occasione promissi cum uiro facti. Illa vero respondeat pro tempore illo se ~~non fuisse sui Iuris~~, Verum sub potestate & tutela mariti, cui omnem tenebar obedientiam, nec plus etiam super promisso egi nisi quod dixi promitto vel spondeo, ac cum eo documẽto traho me ad Iudicem & scabinos, petoq; p sententiã decerni, an p hoc simplex promissum dotalitio meo sibi cedere debeam, quandoquidem sibi obligationẽ secundum Iuris formam consuetã nullam feci. Creditor replicãdo instet. Ex quo hic astando promissum recognoscit quod sine aliqua determinatione vel exclusione fecerat nec aliquam coactionem aut compulsionem declarat seu ostendit. Peto p sentẽtiam decerni, an iuxta promissũ solutionẽ facere nõ debeat. ℞. Ex quo mulier debitũ recognosci audiuit, oreq; suo libere non coacta dixerat se promisisse nec pro illo tempore aliquã coactionem ad id fieri verbo aut facto meminerat bonaq; non supersunt alia ex quibus debitum solui possit, extunc vxor libera esse non potest a solutione huiusmodi de forma Iuris vt insti. de verbo. obliga. §. verbi obligatio.

Circa id notandum venit quod ad hoc vt vnus debitor efficiatur [k] non requirit pluralitas verborum, si enim dicat vnus tu debes mihi, & ille respondeat sic. Tandẽ iste dicat promittis soluere, ille respondeat promitto iam expleta est promissio, quia in omni promisso non plus requiritur nisi uolũtas, qui itaq; soluere intẽdit ęque paucis verbis sicut pluribus promissum facit, & per simile cum paucitas verborũ sicut pluralitas, ad satisfaciendum ligat.

Aduertendum tamen [l] quod promissiones omnes fieri debent, ore & manu, ita quod quicquid ore promiserit, manu approbet, eandem sibi porrigendo in confirmationem fidei. Si enim posthac promissum negare uoluerit, Iuramẽtoq; euadere velit, manu illud per quam promissum fecerat ad sacra confirmare tenetur, vel si manum non habeat cum trunco manus id faciat, vt. C. de Iureiuran. per totum.

QVERITVR [m] vir vxori donans certam summã dotalitii in loco vbi id facere potest

[e]. Dotalicium accipitur ante omnes creditores quibus uir post reformationem dotalicii contraxerat.

[f]. Vide Spe. Sax. li. i. ar xx.

[g]. Dotalicium reformatũ in bonis cum reseruatione dominii, et bona illa oppignorentur mulier uero præcustodiat sibi ne uidelicet Iuri noceat suo præcedit dotalicium.

[h]. Vide infra ar. cxl.

[i]. Dotaliciũ mulier habens inscriptum in aliquibus bonis & post modũ cum marito obligationem faciat in bonis huiusmodi uel fideiussoriã libera esse non potest a solutione

[k]. Debitorem non pluralitas uerborum sed simplex promissum efficiat.

[l]. Promissio fieri debet ore & manu.

[m]. Dotalicium reformatũ in bonis censualibus etiam uidente domino censuali census antehac persessus præcedit solutionem dotalicii.

post mortē suam habendam, reformationeq; faciat in domo, quę censualis est, & dominus census presens sit, viditq; & audiuit donationem, & sententię nō contradixit, domus tandem illa comburatur, maritusq; decedat, exinde tādem dominus census trahat se ad areā domus combustę, iure censuali. Mulier vero relicta dicat ibi esse dotalitij sui reformationem, cui ipse presens fuit, nec reformationi contradixit. Quis illorum maiori iure aream illam possideat? ℞. Quod debita antiquiora opprimūt posteriora. Si itaq; census antiqor est dotalicio, cedere oportet mulierem aream illam domino census, quā & vendere debet, si illam solus retinere non vult, nam & in electione eius est, illam retinendi. Taxari tamen debet per Iudicem et Scabinos precium eius: & quemadmodū taxata fuerit in voluntate domini censualis erit, in illa summa eam retinendi, & quicquid vltra eius censum excreuerit vxori datur pro dotalitio. Si vero deficiat adimplere mulier nō tenetur. Nullum em̄ promissum super eo fecerat.

Sciendum tamen circa id, si maritus relictę domino censuali censum tenebatur pro vno duobus vel tribus annis, ante reformationē dotalitij, vel etiā post, & illum pro censu retento non monuerit, non poterit vt sic cum censu illo dotalitium impedire mulieris. Verum cum muliere super eo iure experiri, & si recognoscat soluere cogitur, si negauerit iure suo absoluetur.

n. Dotalitium denominatum uxor tandem moriatur sine liberis marito superstite, cui cedit dotalitū huiusmodi.

[n] QVERIVTR vir donans seu denominās dotalitium vxori iuxta consuetudinem prouincię, pręcustodiatq; cum illis facieñ. & dimitteñ facultatem, sed non exprimat conditionem vir, quod post mortem suam: vel aliquid simile, dotalitium illud vt expediatur. Mulierq; decedat sine pueris, & tandem pater dotalitium expetat denominatū, maritus vero maiori iure sibi pertinere, & ad eū deuolui alleget. Quis eorum propior sit consequi dotalitiū huiusmodi? [o] ℞. Si vir denominet dotalitium vxori suę iuxta consuetudinem prouincię: moriaturq; mulier sine pueris, dotalitium huiusmodi cedit patri. Si vero circa denominationem huiusmodi dotalitij conditionē expresserit, vt pote quia post mortem suam, vel reseruata facultate cum bonis faciendum & dimittēdum, extunc dotalitium maiori iure apud virum manebit. Conditio em̄ ius immutat limitatq; legem, postq; conditio huiusmodi probatur, vt iuris est. vt ff. de pactis L. i.

o. Vide hoc idem infra ar. lvij. in fi. glo.

p. Dotalitū per fideiussoriam reformari promissum postquam dos extradatur mortuo marito non facta reformatione an consequatur dotalitum.

QVERITVR [p] Vir promittens dotalitium vxori, per fideiussoriamq; stipulatus illud reformare, postq sibi etiam dos promissa extra datur, interimq; ante reformationē decedat vir, & tandem dotalitium expetatur apud fideiussores, illi vero defendant se, nondū forsan adhuc esse extraditam dotem ex parte relictę iuxta contractū factum, illosq; semper paratos fuisse fideiussorie satisfacere, dūmodo etiam illi satisfecissent promisso suo in extradenda marito dote. vxor vero relicta, vel amici eius dotem marito esse extraditam allegent, sufficienti testimonio id probaturos se offerentes, quibus & notum est: id ita fieri: fideiussores vero solutionem negēt, an vt sic vxor maiori iure testimonio pręsupposito, quod dos extradita sit dotalitium suū in bonis viri obtinere potest, q; isti negatiua absolui. ℞. Vir denominans mulieri dotalitium, illudq; reformari ꝓmittit, postq̃ sibi dos extradatur fideiussoriaq; de seruando pacto ex vtroq; subsequatur, sub hac conditione vt supra tactum est, quod videlicet reformatio sit extradita dote, morteq; decedat vir, nulla facta inscriptione, & amici mulieris ostendant & declarent satisfactionem dotis iuxta cōtractum, fideiussores vero mariti recognoscant quidem fideiussoriam, sed solutionē negent, extunc facta probatiōe solutionis dotis, mulier maiori iure obtinebit dotalitium iuxta promissum fideiussorum, quā ipsi negare debeant: vt Spe. Sax. li. ij. ar. vi.

q. Dotalitū denominatum coram uiris fidedignis siue sit postmodum inscriptum siue non uxor probabit dotalitum sacrameto.

QVERITVR [q] vir superducens vxorem coram certis hominibus: protunc circa sponsalia astātibus, dotalitium denominet in bonis suis, domo, prędio, horto, vinea, & vxor cū marito bona huiusmodi post denominatum in eis dotalitiū possideat, anno & die sine impetitione, nullaq; posthac inscriptione dotalitij in bonis illis facta, vir ex hac vita decedat, heredes vero viri iuxta aliquorum cōsuetudinem, relictam ex bonis alienare vellent, [r] eidem subsellium ante ianuam domus ponēdo cum colo, si forsan post tricesimum diē luctus sit, eandemq; cū paraferna contentare vellēt: illa vo trahat se ad bona in eius dotalitio, hęredes tandem dicant se facere paratos: id quod iuris esset, dummodo probationem habeat, relicta tandem vidua, paratam se offerat testibus: viris possessionatis dotalitium sibi promissum coram eis factum, hęredesq; testimonium admittere nollēt, sed affectarent vt probatio sit testimonio iudicij banniti, vel actorum ciuilium: seu literarum, si et in quantū his carēret, nolle admitti aliā probationē &c̄. An mulier cū testimonio huiusmodi maiori iure dotalitium consequit̄ suū: q̄ hęredes cōtradicere possint, vel quid sit iuris. ℞. Vir denominans corā hominibus fidedignis dotalitium vxori, siue cōfirmet illud inscriptione: siue non, vxor facilius obtinet dotalitium sacramento suo, [s] possessionē vero in qua dotalitium datum sit cum testibus: q̄ hęredes viri eam alienare possint de forma iuris: vt Spe. Sax. li. i. ar. xx.

r. Hæc consuetudo q̄ uidelicet relicta uidua reformatione dotalitij carens ante ianuā eiā debeat ut glosa habet quia absurda quare apud nos inusitata.

s. Spe. Sax. li. i. ar. xx. & infra Iure municipali ar. lvij. glo.

t. Dotalitum si non sit denominatū q̄uis mulier apportet pecuniā ad uirū, dotalitium extradi non oportet, datur tamen actio contra hæredes super pecunia apportata.

QVERITVR [t] Mulier apportans certā pecuniarum summā ad maritum, nullumq; denominatum habeat dotalitium, moriatur tādem vir, & hęredes de pecunijs apportatis nihil se scire dicant, huiusmodiq; ignorantiā vt iuris est probare se offerant, tum etiā, quia nihil dotalitij sibi promissum sit, an propio-

res non sint, iuxta negatiuã permanere suam quã mulier eos conuincere: vel quid sit iuris. R. Cum nihil promittitur, id solui nõ oportet, sed si mulier querulatur contra heredes occasione bonorum, que ad maritum importauerat, heredes vt sic propiores erunt euadere testimonio post mortuam manum quã quis eos, excepto iudicio conuincere possit de forma iuris: vt li.i.ar.vij.& xviij. Spe. Sax.& itẽ ar. xv.eiusdem libri. Et quia eis notum non est, si quid ipsa in domum apportauit patris: nec ne: vnde & ad euadẽdum periurij notã, cum periculo etenim iurat, cum quid ignorauerit quis. Quare si heredes relicte, vel testibus eius fidem super eo dare volunt, id stabit voluntati eorum.

u. *Dotalitium uxoris ex priori marito uir secundo nubens & eã superuiuens, quis à pueris diuisa non erat, obtinet in bonis mobilibus.*

QVERITVR [u] Dotalitium inscriptum si sit mulieri, ac reformatũ in bonis mariti, moriatur vir, & ipsa cum pueris maneat in bonis huiusmodi indiuisa in vera possessiõe, aliũq; tandem superducat virum, isq; secundo nubens vir maneat secum in bonis illis, & cum hoc mulier promittat sibi dotem, & ille viceuersa dotalitiũ denominet: moriatur mulier in bonis puerorum indiuisa, vbi nec dotalitium prioris mariti sibi expeditũ sit ab heredibus, ita quod in manum eius ipsa viuẽte nunquã venit vel cessit, is tandem maritus superstes dotalitium vxoris expetat, nec bona euacuare vult, quoad sibi dotalitium extradatur, heredes vero cõtradicant matrem eorũ indiuisam cum eis ad mortẽ patris in bonis mansisse, quibus illi nunquã renunciarunt &c. An [x] dotalitium huiusmodi maritus cõsequi posset nec ne: R. Maritus denominãs dotalitiũ vxori relictis pueris moriatur, maneatq; indiuisa in bonis mortui, & tandẽ aliũ superducat virum qui in bonis illis indiuisis secum maneat, mortua vxore maritus superstes. Ius omne vxoris mortue in bonis mobilibus obtinet quod vxori competere uidebatur de forma iuris.

x. *Vide Spe. Sax. li.iij. ar. lxxvi.*

Nota quod dotalitium & Ius desuper sancitum in fauorem mulieribus datum est, ante hac enim id non seruabatur, vt insti. de dona §.est & aliud genus. Quare & quevis ciuitas in denominando vel consequendo dotalitio specialem seruare potest consuetudinẽ & illã viceuersa reicere quando vult.

Vnde & apud Maideburgeñ. specialis occasiõ dotalitij seruatur cõsuetudo, illam tamẽ alie ciuitates seruare nõ tenent, immo si quãdo appellatur ad Maideburgũ in causa dotalitij non decernitur pro iure consuetudo illorum, vt necessario alibi fieri debeat & seruari teneatur.

y. *Consuetudinẽ Maideburgen. occasione dotalitij uide.*

Consuetudo autẽ [y] Maideburgeñ occasioñ. dotalitij hec est. Postq; vir superducit vxorẽ: vel superducere intendit, extunc promittitur marito dos cum ipsa. Tandem vero in sessione consulari: vel coram iudicio datur promissum illud donum, & quantum dotis fuerit, tum etiã in quantũ se bona viri extendũt: facta prius bonorũ diuisione per medium, inscribit & reformat ad acta dotalitiũ in medietate bonorum suorum, & vt sic illũ quod vxori donat, ex his debita soluere nõ oportet, daturq; ex officio ad donationem illam tutor proximior agnatus, ex parte gladij, hereditatq; tutoria huiusmoi ad sequeñ. & hoc ex eo fit, si forsan posthac maritus vxorẽ verbis allicere, vel etiam cogere vellet, vt abrenunciet bonis illis, quod id facere nõ posset: nec ei liceret sine tutore. Vel etiam si quid stipulata sit, aut promittat, vt promissum illũ robur non habeat. Preterea & maritus bona huiusmodi sibi reformata, nec vendere: nec oppignorare potest, sine licentia tutoris. Est tamen maritus quoad viuit dominus bonorum huiusmodi: quantũ pertinet ad vsufructum illorum. Sancitumq; plebiscitum huiusmodi in ciuitate Maideburgeñ. propter id est, ne quis bonis defraudetur suis in substantiaq; damnificetur propria, quod forsan subsequeretur, nisi hec constitutio fiat. Sed & iusticie non repugnat constitutio pretacta.

z. *Vide supra eodem li.ar.i. & Spe.Sax. in prolo.li.i.*

[z] Plebiscitum etenim seu constitutio fieri debet honesta, iusta, possibilis, secundum naturam patrie, loco, temporiq; conueniens, necessaria, vtilis, manifesta &c. vt habetur. iiij. & viij. dist. Que contra mores hominum. & supra eo. li.ar.i. & Spe. Sax. in prolo.li.i. Plebiscitum vero presens hec omnia in se comprehendit, manifeste eñ exequitur negotiũ dotalitij, necessarioq; fit donatio huiusmodi coram publico ciuium iudicio sub banno regio, vbi omes iudicio pertineñ. interesse tenentur. Si vero in edificijs dederit, quid id cum cõsensu heredum necessario fit: vt li.i.ar.lij.& xxi. Spe. Sax. Est etiã consuetudo ista honesta, quia propter decorũ & honestatem matrimonij sancita: vt Insti. de donati. §. Sed & nos plenissimo. Est etiã vtilis, temporiq; accommoda. Si enim maritus facta huiusmodi reformatione: bona pretacta alienare deberet, ad inopiam vxorem & seipsum induceret: vt Insti. de his qui alieni iuris sunt. §. Expedit enim reipublice. Est etiam vtilis personis, postq; enim donatur quid, illius est cui donatur. Reseruatur tamen apud eum dominium: quoad vsufructum bonorũ illorum, nõ tamen illa alienare poterit. Contingat etiam virum in cõditione facultatum suarum deteriorari, debitaq; contrahere, siue illud fiat cum consensu mulieris siue non: dũ non superuenit tutoris consensus, illis omnibus tutor contrauenire poterit: vt Insti. de autori. tuto. §. Vnde in his causis. Maritus etenĩ bona vxoris post factam donationem in tutelam duntaxat accipit, facultatẽ tamen non habet illa alienandi. Moriatur vero tandem vxor, medietas bonorum cedit marito, alia medietas ad proximos mulieris, dummodo pueri non superextent. Si vero pueri fuerint apud maritum manebunt bona huiusmodi, quod si postmodum pueri a patre separari

volucrit hoceſt cum aliam forſan ſuperducat vxorem, uel ſimile huic, [a] extunc pueris ex⸗tradere tenebitur dotem illam reformatã: vt in auten. de ęqualita. do. §. Si vero. coll. vij. & in autẽ. neq; vir. quod ex do. eſt. §. Propterea. coll. vij.

a. Spe. Sax. li. i. ar. xi.

QVERITVR. [b] Si vir ſuperduxerit vxorẽ cũ qua nihil dotis aut bonorũ acceperit: laboreq; mutuo bona acqrant: et exinde moriatur vir, nulla ei facta reformatiõ. ꝓpinquiores tandẽ eidẽ nihil dare vellẽt immo iuxta aliq̃rũ cõſuetudinẽ, vacuũ ſedile ſeu ſubſelliũ cũ colo ante ianuã ſibi exponẽdo: eã [c] ſedere faciãt. An bona huiuſmodi, q̃ laboribus iuuit congregare ſuis potiori iure mulieri cedant nec ne? ℞. Si vir vt ſupra: vxorẽ ſuperduxerit cũ qua nullã dotẽ accepit, & ex vtroq; nihil bonorũ habuerunt, verũ labore adauxerunt mutuo, nullaq; reformatione facta moriatur [d] extunc obtinet tertiam partem bonorũ mariti. In fine tamem eiuſdem articuli habetur: quod in quartam partem ſuccedit omnium bonorum, & cum hoc parafernam ſeu geradam de forma iuris.

b. Dotalitium ſi denominatum non ſit uxori & bona habent labore acquiſita uxor tertiam bonorum acãpit portionem.

c. Hæc conſuetudo tanquàm abſurda apud nos non ſeruatur.

d. Vide Spe. Sax. li. i. ar. xxi. in fi. glo. ubi habetur quod in quartã partem bonorum ſuccedit: concordat tamẽ ar. xxiiij. glo. fi. qui diſponit quod in tertiã ſuccedit uiri bonorũ partem ſecundum tamen conſuetudinẽ prouinciarum.

Et quia dotalitium mulieribus ex gratia ſtatutum eſt Iure Municipali. Vnde notandum venit, cur dotalitium hoc vocabulo nominetur, & propter quam cauſam ſtatutum ſit. Dotalitium etenim ſeu vt alij volũt donatio propter nuptias aut vitę prouiſio dicitur eſſe beneficium illud quod imperatores ex ſpeciali gratia mulieribus poſt mortem viri ad vitam eorum ſtatuerunt vt inſti. qui. ali. lice. vel non. Nec ea infringere quis poteſt niſi id demeruerint vt Spe. Sax. li. i. ar. xxi.

Notandum etiam circa id prout & declaratum habetur Spe. Sax. li. i. ar. xxi. glo. quod nouem modis contingit [e] mulierem dotalitium ſeu vitę prouiſionẽ ammittere ſuam, quę ſi maritus vel eius agnatus tempore vitę mariti probauerit de facto vitę prouiſionẽ perdit. Quędam vero ex his poſt mortẽ mariti contra ipſam probari poſſunt. Primo ſi bona per maritum donata deſolari faciat vt pote ędificia deſtruat vel ligna fructifera ſuccidat & in manuali facto detineat [f] ſeptemq; viris pleni iuris conuincatur carebit gratia data. [g] Secundo ſi per Iudicem conuincatur quod homines innatos & ad bona illa pertinentes alienauerit & exinde bona deſolari faciat. Tertio ſi bona ex poſſeſſione dimittat ſua. Quarto ſi per ſeptẽ teſtes conuincatur ſup perfidia & fraude erga Imperiũ. Quinto ſi tẽpore vitę viri voluntarie ſacramentum matrimonij fregerit: ſeu adulterata ſit, & in facto depręhenſa. Contra iſtud tamen argui poteſt, quod iſte quintus modus nõ recte ponitur, quod ex adulterio vitę prouiſionẽ mulier ammittere deberet. Habetur enim Spe. Sax. li. i. ar. v. Quod mulier propter luxuriã ſui corporis famam quidem denigrat ſuam, Iura tamẽ & hęreditatẽ non perdit. ℞. Quod ibi loquitur de mulieribus nõ maritatis, hic vero de his quę maritate ſunt. Tum etiã ibi loquitur de hęreditate qđ ſuccedere poſſunt: hic vero de vitę prouiſione intelligit. Sexto ſi in mortẽ viri inſidiata fuerit, vel alios machinantes marito non indicauerit. Septimo ſi pręter conſenſum mariti cum alijs conuiuabat: & balneabat. Octauo ſi extra domum per noctem mãſerit, niſi forſam eam maritus expellat. Nono ſi ſpectaculis, theatris, inhoneſtis cõgregationibus interfuerit pręter voluntatem viri: vide de hoc in autẽ. vt lice. ma. & aui. §. quia vero coll. viij.

e. Cauſas quando mulier uitæ prouiſionẽ ammittit uide.

f. Hic mulier teſtimonio uincatur. Vide eaã infra. ar. xci.

g. Vide hoc idem Spe. Sax. li. i. ar. xxi. in textu & in glo. & feu. c. xxxi. glo.

Pręterea notandum eſt, quod ſex itidem ſunt cauſę propter quas vir ab vxore dotem perdit, [h] donationemq; propter nuptias dare cogitur. [i] Primo ſi conuictus ſit quod cõtra Imperium aliquid doloſe egerit. Secundo ſi alios contra Imperium machinantes non publicauerit. Tertio ſi vitę mulieris inſidiatus fuerit. Quarto ſi caſtitati eius contrauenïat eam tradendo ad adulterandũ. Quinto ſi de adulterio eam calumniauerit: & id non probauerit. Vel etiam ſecundum alios, ſi ipſe de adulterio diffamatus ſit. Sexto ſi concubinam in domo apud ſe in contumeliam vxoris fouerit: eamq; alienare non vult: vt in auten. vt lice. ma. & auie. §. Cauſas. &. §. ſi aũt. coll. viij.

h. Spe. Sax. li. i. ar. xxi. glo.

i. Cauſas uide quando uir dotem perdit donationem propter nuptias nihilominus dare cogitur.

QVERITVR [k] Si homo ex iuſta & legitima cauſa per veramq; ſententiã ab vxore ſeparatus ſit etiã hoc ſuper appoſito, vt vterq; eorum alium vel aliam ſupducere poſſit, q̃ pacto vxor ſic ſeparata: expedienda a viro venit. ℞. Si vir iuxta iuris formam ab vxore ſeparatus ſit: diuortio ſubſecuto, [l] ipſa nihilominus retinet vitę prouiſionẽ in proprio viri ſibi datam. Si vero in bonis feudalibus aſſignata eſt vitę prouiſio, ſeruabit etiam illa ad vitam, & cum hoc omne illud quod ſibi datũ vel donatum per maritũ fuerat, quod ſi nihil ſibi datũ ſit, vel promiſſum, in quartam viri bonorum ſuccedit partem: vt in autẽ. de introdu. & exhibe. reis. §. quoniam vero coll. v.

k. Diuortio facto quid bonorum uiri uxor retineat.

l. Spe. Sax. li. i. ar. xxi. glo.

Sciendum circa id [m] quod in proprio eſt vera mulieris donatio propter nuptias, ſed tẽpore vitę mariti eſt vitę prouiſio, ſeu expectãtia feudalis. Poſt mortem vero eſt eius feudum, feudum enim vlterius ſeruari non poteſt, niſi ad vitam, nec hęreditat ad mulierẽ, niſi ad virum.

m. Vide Sp. Sa. ar. lxxv. li. iij. & li. i. ar. xx.

Articulus XXIII.

De Gerada ſeu paraferna & quæ ad eam pertinent.

COnſiderandum ulterius quæ ad geradam ſeu parafernam pertinent. [a] Ad eam enim ſpecta⸗

a. Vide Spe. Sax. li. i. ar. xxiiij.

re uidetur omnes uestes muliebres incisi panni, & tela itidem cisa ad usum mulieris, & ea quæ pro ornatu deferre solent mulieres, ac ea in suo habuerit reseruaculo & tutela. [b] Præterea omne aurũ, argentum ue, quod formatum est ad ornatũ mulierum, omnes annuli, brachialia, cinguli, sericum formatum, cortine appendicula, scamnalia cũ uelaminibus, linteamina, balneamia, uelamen, lectũ, puluinaria, cussini, mẽsæ, patelle, caldar ad abluendũ, linum, filum omne nereatum, siue sit dealbatum siue non, libri qui a mulieribus usitãtur, anseres, anete, oues pastorem præcedentes.

b. Cracouien. in expetẽda uel tollenda paraferna seu gerada, plebisãtum ac priuilegiũ obseruant speciale.

Si uero maritus sit Institor, aut Mercator, qui uenales res huiusmodi habere solitus erat, ut sunt cortine, apendicula, tapetia, illa mulier obtinere non poterit, nisi quæ pro ornatu eius camere pertineant, uel ad maximum de singulis horũ tria pro ornatu habitatõis apparamẽta.

℄ Si uero maritus, fuerat hospites fouere solitus, nõ potest illa omnia obtinere.

Ea etiam quæ hic expressa habentur intelligi debent, si uxor ad maritũ geradam apportauerit, ut oues. Quia si maritus antehac oues habuerat, priusquã uxorẽ superduxit ad id proxima cognata nullum ius habebit. Quicquid autẽ in alio muliebri ornatu fuerit, hoc cognata pcipit, signanter omne illud quod uxor ad maritum importauerat.

Decedat uero uxor marito, cognata quæ [c] accipit parafernã lectum marito struere debet & adornare sicut fuit tempore quo uxor uiuebat sua. Scamnumq; cum puluinari, & mensam cum mensali, manutergiũ simul & sedile cũ cusino relinquet. Nulla etiam accipit cibaria agnata prætacta.

c. vide Spe. Sax. li. iij. ar. xxxviij.

Glo.

Pro dealaratiõe textus articuli pręsentis qui de paraferna seu gerada tractat. Notandum [d] quod gerada nõ est aliud [e] nisi illud quod ad domum viri alicuius in cõmuni pertinet nullusq; accipere geradã potest nisi mortuę vxoris vel virginis proximior cognata ex parte fusi. [f] Quemadmodũ etiam arma bellica nullus accipit nisi proximior agnatus ex parte gladij, maiorem tamen & ampliorem interpretationem horum vocabulorum qui agnati & cognati sint vide insti. de legiti. agna. tutela. §. sunt autẽ agnati. [g] Cognateq; huiusmodi procedere dicuntur ex parte fusi ratione cuiusdam similitudinis. Mulieribus etenim nere innatum est, vnde & Ius merito id mulieribus indidit vocabulum, quod omnes ab eis descendentes ex parte fusi originari dicuntur. Vnde q̃uis vnus vir sit ex parte tamen matris descendens mihi in consanguineitate pertineat, cognatus nihilominus dicitur: vt Insti. de legi. agna. tute. §. At qui per feminini sexus. Quare vt iam pręhabitum est. Quicunq; geradam accipere vult ex parte fusi ad eã pertinere debet. Exindeq; de facili potest solui instãntia, quã aliqui contra id formant, fundantes propositum super articulo tertio libri primi vbi dicit, qui ęque in gradibus se computant, per ęquum hęreditatẽ derelictam percipiunt, quia & siquidẽ mulieres ante omnem diuisionem geradam tollunt, [h] in recompensam tamen, filij etiam ante omnẽ diuisionem arma bellica accipiunt, tum & feudum.

d. Gerada quid sit.

e. Spe. Sax. li. i. ar. xxvij.

f. Spe. Sax. li. iij. ar. xv.

g. Cognata ex parte fusi descendere dicitur.

h. Vide Spe. Sax. li. i. ar v. & ar. xxiiij.

Enumeranteq; per longum in textu ea quę ad Geradam pertinent, generaliterq; omnia illa quę ad ornatum corporis mulieris concernunt, Gerada dicitur.

Sane tamen id intelligi debet si etenim vir & vxor ornatus huiusmodi mulierũ venundari soliti erant, ex eoq; victum habuerunt suũ ad hęreditatem, & non geradam pertinebũt, excepto eo, quod mlier pro vsu habuit suo, in scrinioq; & possessione retinebat sua.

QVERITVR [i] Vxore mortua, cognata si expetat geradam ante tricesimum, vel infra dies luctus, maritumq; ad Iudicem trahat, sibi actionem intentando, maritus vero gerade extraditionẽ non neget, verum ante tricesimum diem eandem expedire non teneri alleget, petens per sententiam id decerni. R. Post mortem vnius: et si quidem gerada tum & arma bellica de iure iã cedunt in illos quibus per successionem pertinẽt, siue sit vir, siue

i. Geradam ante tricesimum expedire non oportet.

203

mulier, eandem tamen vir ante tricesimum diē extradere, aut occasioñ. huiusmodi qcq̄ pati minime tenetur. Spe. Sax. li. iij. ar. xv.

Sed si is, cui de iure gerada pertinere dicitur, infra tricesimum venerit cum Iudice & precone, expetatq̄ ostendi geradam, & ille recusat, nec claues dare vult ad scrinia vxoris pertinentes.[k] Iudici mulctam & parti emendam pręstabit, impetiq̄ ante tricesimum per querelam poterit, & geradam reponere tenebitur: vt li. iij. ar. xv. §. Retentor vero.

k. Spe. Sax. li. iij. ar. xv.

Postq̄ vero vt sic[l] Gerada post mortem cognate alicui cedit venire cum ferendario ad iudicium bannitum debet, factisq̄ reformationibus vt iuris est: ferendarius tandē dicat. Hic astat. B. & ego verba eius pronuncians, ea quā decet decentia, exponitq̄: quod eius auia, soror, vel alia quęcūq̄ sit cognata mortua sit, geradam relinquens, quę iure eā pertinet, ad quā se trahere vult, petens per sententiā sibi decerni, quo pacto id fieri debeat, vt proficiat iuri suo. Decernetur tandē quod [m]probare tenet met tertia cū proximioribus agnatis, id cum factum sit, ferendarius tandē proponat: hic astat. B. cōcitareq̄ dedit ad iudiciū. P. habens contra eum nonnihil agere. Iudex demnm interroget preconem, an eundem citauerat. Iterum ferendarius indicet se contra partem citatam, insinuans nonnihil cōtra eum propositurum si pręsens sit Si vero nōn aderit, cōmunis sententia cōtra contumaces ferri consueta expeti debet, & si nō venerit infra sententiā, extūc procurator p̄ponat, hic pręsens est iudicio. B. q citare ad iudiciū dedit. P. qui nec cōparuit, cōmunisq̄ sententia iam lata est, an iam liceat sibi propositionem declarare: propter quā causam citatus sit. Iudex tandem sibi dicat, quod id facere potest. Ferendarius exinde manifestabit, quod ille citatus sit pro gerada, quę iusto per mortē sororis: vel alterius cognate eius principalē vtpote. B. pertinet, quę si hic pręsens adesset contra eum querelam vt iuris est formare uellet,[n] petatq̄ vt aduocaretur hisce verbis. P. Respondeas ad obiecta. B. pro primo: pro secūdo: pro tertio: & ex superhabundanti pro quarto. Interrogetq̄ procurator, quid iam mulier vlterius facere deberet. per Iudicem insinuetur, quod partē pro iudicio sequenti, secundario citet. Id cum factum sit, tempusq̄ iudicij aduenit, ferendarius iterum proponat. Quemadmodum. B. citauerat ad iudicium transactū pro primo termino. P. prout id Iudice: Scabinis, actisq̄ iudiciorū probare vult & probat de facto, & nunc secundus iudicialis terminus sit, illeq̄ non cōparet, quid vltra facere debeat. ℞. qđ pro tertio eūdem citare debet. In tertio v̄o termino si non comparuerit decernetur sibi adhuc legale impedimentum, quod si non importauerit ad iudicium proximum: extunc procurator, negotiū continuet hisce verbis. B. cōcitare ad iudiciū procurauit. P. queritq̄ cōtra eum pro gerada quadraginta sexagenarum quam occupat contra deum, contra ius & iusticiam, qui nec cōparuit citatus, prout acta iudiciorum testantur pro primo, secūdo: tertio, sed nec legale impedimentum importauit, quid iam vlterius facere debeat. Iudex cōmunem proferat sententiam, quę cum decernetur, & ille non comparet. Procurator tandem dicat.[o] Ex quo quidem cōmunis sententia lata sit, legaleq̄ impedimentum sibi reseruatū, quod nec importauit pro quartoq̄ termino: contumax factus: petit. B. per sententiā sibi dari: an iusto & secundum iuris formā ius suū super. P. perduxit nec ne: Decernetur qđ legitime & secundum iuris formam ius suū quod iusto sibi pertinet, iuxta querelam suā perduxit de forma iuris. Vlterius tandē Procurator q̄rat. Ex quo q̄dem eā in sua impediuit iusticia, an non succubuit tot emēdas: q̊t iudicia citatus neglexit: sentētiabitur qđ sic. Postmodum interroget an iam sequi sibi gerada libere non debeat, & an occasioñ. emende pignorari possit. ℞. quod sic. Finaliter interrogabit, si & in quantū non in toto gerada prout Scabini dictauerint inuenietur, quid ille demerebitur, sententiabitur quod emendā & mulctā, ibidēq̄ sentētiabitur, qđ in quindena soluere debeat, si iusto se nō excusauerit

l. Practicam uide quo pacto procedi debet in consequenda gerada.

m. Hic mulieri cum testibus uenit probatio.

n. Practicam uide cū quis tribus uiabus citatus iudicio non comparuerit sic enim actor mitti in possessionem debet. Vide hoc idem li. i. ar. lxx. Sp. Sa.

o. Vide Spe. Sax. li. i. ar. lxx.

¶ Et quemadmodū hęc practica formata est occasioñ. geradę, ita p̱ simile formari potest: occasioñ. aliorum quorumcūq̄ bonorū, P ter enim citatus si quis non comparuerit, mitti actor debet in possessionem, in quantū iuris ad id habeat: vt. Spe. Sax. li. i. ar. lxx.

p. Nota ter citatus nō comparens actor mittitur in possessionem.

Si v̄o ad primā querelā cōparuerit potest ad obiecta respōdere: defensamq̄ facere: prout melius & vtilius sibi videbit. Et signāter iuxta aliquarum ciuitatum consuetudinem responsio ita formari potest. Ex quo quidē hic astat B geradā expetens, ciuitatisq̄ nostrę nō est incola seu ciuis, idq̄ me ad consulatū traho, ciuitas v̄o nostra q̄ speciali pręrogatiua Principe nostro condonata est, tum & laudū ciuitatis habet. Quicūq̄ incola ciuitatis nō sit, facultatē potestatēue nō habet expetēdi hereditatē: geradā: arma bellica: & aliā quācūq̄ deuolutionē, petoq̄ per sententiā decerni, an aliquid contrarium pati debeā. Si vero probari potest: quod ciuis sit ita quod de bonis suis iuxta laudum ciuitatis exactionē soluit, annoq̄ & die in ciuitate mansit, quod & probaturum se offert regestris ciuilibus libroq̄ exactionum, & petat decerni, an non propior sit iuxta petita sua permanere, q̄ repulsam pati, vel quid sit iuris. ℞. per sententiam. Si mulier libro ciuili probare poterit quod ciuis sit, exactionēq̄ soluit: ac possessionatis hominibus apud quos anno & die mā sionē habuit docuerit, propior erit iuxta postulationem suam permanere q̄ quis eam repellere ab actione posset de forma iuris.

q. Hæc responsio locū non habet nisi forsan ubi ciuitas plebiscitū huiusmodi habeat.

Postmodum vero ad responsionem ex sententia cogitur, exinde. B. formet querelā cō

tra.P.vel contra alium quocūq; nomine vocitet. occasioñ. gerade in valore.xl. sexagenarum, aut prout eā taxauerit sibi iusio ex morte cognate sue pertinētis, petens responsionē super eo fieri. Si tandem.P.dicat, ego & vxor mea omnia bona mobilia & immobilia a maximo ad minimū, nō excepta etiā gerada aut armis bellicis, vnus alteri tēpore vite mutua donatione inscripsimus, ea conditione, vt qui alterū superuiuerer, is omnia possideret bona, plenariā habens facultatē cum eis facieñ. & dimittendum. Donatioq; huiusmodi per sententiam iuris confirmata est, qd si contradicere velit, probaturum me offero, literis sub sigillo ciuitatis. vl' iudicij, quas huiusmodi literas ex sententia iuris consecutus sum, sed & in bonis huiusmodi vna cū vxore mea post factam donationem residebā anno & die, & alio anno & die, & item tertio anno & die, ac longiori tempore, sine aliqua allocutione, vxorq; mea quam superuixi mortua est, nihil speciale extra donationē possidēs peto per sententiam dari: an maiori iure gerada apud me maneat, q̄ in.B.pretactam cedat. Quandoquidem ipsa presens in prouincia protunc fuit: cum donatio facta sit: nec ei contradixit.B.vero in oppositū contradicat. Ex quo quidem hic.P.meminit de literis, q̄bus probare vellet donationem omnium bonorum in generali per vxorem sibi factam, contra quas: nō ax affectu agere volo: nec eis recognitioniq; Scabinorum cōtrauenire animus est, nisi in quātum iusticia postulauerit. Quędam em̄ bona vir & mulier inter se possident ita indiuisa ad vitam, quę vnus alteri dare minime potest, in damnum illorum qui expectantes sunt deuolutioni illi, preter voluntatem illorum. Bona vero nulla nomine gerade nuncupari possunt, nisi moriatur, is post cuius mortē quis geradam expetere debet. Sed nec geradam aliquis affectare potest vita illius durante, nisi moriatur. Mihi itidē id facere minime licuit, vt geradam a cognata mea: ipsa viuēte expeterem, sed & gerada pretacta in proprium seu hereditatem transmutata nō est, quod me probaturum offero trahens se ad bona & ad geradam, petensq; simul per sententiam decerni, an propior nō sim, geradam cui nunquā renūciaui obtinere quā.P.vigore huiusmodi donationis eandē occupare debeat, vel quid sit iuris. ℞. Si vir vxori vel econtra bona donauerit post mortem possidēda, quicūq; alium superuixerit, vt omniū possessor sit, nihilq; specialis ibidē exemptum fuerit, & in bonis eiusmodi remanet gerada incōmutabiliter, quę cōmonstrari poterit, maiori iure cedit cognate proximiori vxoris, quā. P. vigore donatiōis eandē occupare debeat de forma iuris.

Si cōtradicat vero. P. vxor donationē mihi fecit bonorum, quę ego in mobilia bona cōmutaui, donumq; huiusmodi non quadraginta sexagenis: vt proposuit, nō medietate: non vnam sexagenam valebat, ac donationē pretactam probare volo Iudice & Scabinis, vel alijs documentis, q̄ adminiculo esse possint iuri meo, an occasioñ. huiusmodi gerade aliquid pati debeam, vel quid sit iuris.

In oppositum vero.B.dicat prout hic meminit, quod donū huiusmodi in mobilia bona commutauit, ego vero probaturam offero. geradam superesse, inueniriq; posse: inter bona olim mortuę, quę ad geradam pertinent, secundum quod Scabini dictauerint, & quę ipse in mobilia nōdum cōmutauit, exindeq; decerni peto, an maiori iure circa id permanere debeam. ℞. Si mulier declarare poterit, secundum quod Scabini dictauerint, quod inter bona mortuę aliquid est, quę ad geradam pertinent, nec in bona mobilia transmutatū est, id mulier potiori iure facere potest. Vlterius tandē.B.proponat. Quandoquidē per sententiam mihi decreta est probatio gerade, quę post mortem cognatę remāsit, idq; cōmode facere non possum nisi.P. corā iudice & Scabinis appariat habitationes & scrinia, idq; per sentētiā decerni peto, an id iure facere nō debeat, aut claues ab omnibus suis habitationibus: anteq̄ exhinc discedat: Iudici presentare non teneatur: vel quid sit iuris. P. tandem contraueniat per responsiuam. Ex quo per sententiam habitationes apperire q̄rit: vbi res meas occlusas habeo: id vero qd eā pertineat, nihil intro continetur: peto per sententiam dari, an varendam prestare non teneatur. si & in quantum ibidem nihil inueniat, quod eam iusto pertineret, vt contumeliā mihi illatam sufficiēter resarciat. Decernetur quod varendam.B.per suū procuratorem facere tenetur de forma iuris. Ibidem tandē si mulier secundum quod Scabini dictauerint rerum aliquid inuenerit: quę ad geradā pertinent, sit illud quicquid sit. Iudex & Scabini mulieri libere dabunt, illudq; tollet iuxta arbitrium Scabinorum. Si vero nihil inueniat.B.incidit penam: emendāq; parti, & mulctā iudici refundere cogitur, nec posthac occasioñ. illius actionē intentare poterit. Si vero inuentum quid sit: quod ad geradam pertinet incidet itidem in penam & in emēdam. P. Sed & pro alijs ad geradam pertinētibus: de quibus noticia non habetur, & quę inuenta non sunt in mobiliaq; commutata nō fuerunt: iudicialiter impeti potest.

Notandum circa id, quod gerada quandoq; in secundam aliquando in tertiam descendit & deriuatur personam, sicut si forsan mulier filiam habeat maritatam: geradaq; incōcusse apud matrem manēte deceder, gerada huiusmodi in neptim vel proneptim deuolui pōt. QVERITVR. circa id: si moriatur maritus mulieris: habētis pueros cum quibus indiuisa maneat ad vitam suam: ipsa decedente, pueri pretacti opinentur forte geradam se consequi non posse, sicut si filij sint, vel si forsan filiā nō habeat: aut dato quod sit filia ex vno

Donatione inter uirum & uxorē mutuo facta omnium bonorum nullis exceptis an gerada post mortem uxoris per uirum necessario cognate extradi debeat practicā uide.

Spe.Sax.li.i.ar.xxxi.

Feu.ca.lvij circa ar. xxvij.li.i.Spe.Sax.uide

parente, superſit tamẽ filia ex vtroq́ꝫ parente maritata, aut etiã alia cognata ꝓpinqor cui de iure gerada ꝑtinet, expetaturq́ꝫ vt iuris eſt. & pueri nõ cõtradicãt. Inueniat autem ꝑ cognatã in ciſta vna pecia panni, puerıq́ꝫ recuſent ſibi extradere. Querit an id iuſte negare poſſint necne? ℞. q̄d ad geradã pertinet. Si vero in cõclaui ſeu poſſeſſione viri illud ſit. pueri maiori iure obtinebunt illud, ad hereditateq́ꝫ computabit: & non ad geradã.

u. *Mechanicorum diuerſi ſtatus gerada quæ ſit.*

Gerada vero [u] Mechanicorum ſeu artificum: vt ſunt pannifices, ſartores, fabri, & alij manibus operantes quę ſit, ſubinferre viſum eſt.

Vxores etenim omniũ mechanicorum, qui opus manibus laborant: gerada ſua dũtaxat contente eſſe debent. Ex inſtrumentis vero artificij eis nihil pertinebit, hoc etiã intelligendum eſt de ſutoribus textoribus &c̄.

Vbi vero mulier ſola per ſe cum ancillis ſuis artem textoriã exercet, virq́ꝫ per ſe illud non operatur: inſtrumenta omnia ad geradã pertinent His etiã annumerantur, zonę, velamina, filum nereatũ, ſericum quo exercet opus ſuum: & in generali omnia quę ad artificium ꝑtinẽt gerada eſt. Si vero opus illd viri fuerit victumq́ꝫ ex eo habet ſuum, ad hereditatem pertinent inſtrumẽta omnia. Vnde poſtq̄ gerada expeditur, non plus cognata tollit, niſi ea quę iuſto ad geradam ꝑtinent: vt eſt linum filum nereatum &c̄. quę mulier in vſu ſolita eſt habere ſuo: vt textus habet.

Aurifices: ſerico laboratores: pictores: & bractearij: quicquid inſtrumentorum fuerit & ſupellectilis, quę pro vſu quotidiano habet: & his victum queritant ſuum: ad hereditatẽ pertinent. Si vero vxor habeat quid in ſuo reſeruaculo: vel ſcrinio, ad idq́ꝫ nullus clauem portare ſolet niſi ipſa, tum etiã ſi quid in parietibus: camere: vel in ſcamno: vel ad alium ornatum: tapetiorum: cortinarumq́ꝫ ſit: gerada erit. Si vero alibi rerum illarum quid inueniatur hereditas eſt.

Aurifex etiam quicquid auri: argenti, quod quotidie fabrefacit, vel etiam vt illud diuendat apud ſe ſeruat: hereditas eſt.

Ceruiſię coctores: & braſeatores, quid geradę relinquant: vide. Si enim vnus habeat patellam pro ceruiſia coquenda infixam loco: vł muro immutabiliterq́ꝫ in domo illa in pace ſtat, quotidie ea vtens pro ceruiſia coquenda & nemini extraneo eam conducit: ad hereditatem ꝑtinet. Si vero eã alijs cõducit: & nõ ad vſum duntaxat ſuum eam ſeruat ad geradam pertinebit. Itidem etiam vaſa: cadi: & alia ſimilia, ſi illa pro vtilitate ſua alijs conducit, ad geradam pertinent. Si ſolus eis vtetur hereditas eſt.

Diuerſoria publica teneñ: ſeu cauponarij, q̄ & hoſpites actiui dicunt, quicquid lectiſterniorum: linteaminũ: tum & aliorum quę pro hoſpitibus ſeruantur habuerint ad hereditatem ſpectant. Si vero vxor in ſuo ſcrinio alia lectiſternia pro puerperio & alio ornatũ habet ad geradam ſpectant, quę ſi non habuerit, expediri poſt mortem viri debet. Ex illis cõmunibus hoſpitum lectiſternijs, lectuſq́ꝫ ſibi adaptabitur pro puerperio valẽs, de ſingulis per tres pecias, vtpote tres plumaticę, tres cuſſini, vnum par linteaminum, & alia quę ad ornatum lectus pertinent, eoq́ꝫ modo in gerada expeditur: Nullus tamen cõputari pro cauponario ſeu hoſpite actiuo debet: niſi vt cõmuniter hoſpites foueat. Vnde ſi quis pro tempore aliquo Principem vel aliquem Magnificum cum eius familia hoſpitio ſuſceperit: non propter hoc cauponarius dicitur, niſi forſan alios etiam aduenas in communi hoſpitauerit.

Lanius etiam habens oues, boues & alia pecora: vbicumq́ꝫ locorum illa ſeruauerit, quę ad quotidianum forum ſeruat mactãdas: ad hereditatem pertinent. Si vero oues habeat: quas conducere alijs ſolet pro vtilitate ſua, Tum etiam ſi domi ſeruat vaccam duas: tres aut plures pro vtilitate domus, & itẽ anſeres: anete ad geradam ſpectabunt. Galli vero ad hereditatem annumerantur: vt Spe. Sax. li. i. ar. xxiiij. & infra iure Muni. ar. xxvi.

Ad geradam vero multa alia preterq̄ quę in textu habentur enumeratã ſecundũ aliquos pertinere dicuntur. vt ſunt ciſtę eliminate cũ eleuatis tecturis. Si illas non habuerit, extũc accipit eas quas ſecum apportauit, & ſignanter ad quas clauem deferre ſolet, cinguli etiã ſericei: vel argentei in vſum eius fabrefacti, vnus crater ad potandum ſi ſit ibi, vnus cantarus, menſa vna: & ſcabellum: ſedile item vnum: ſi & inquantũ plura ſint q̄ vnum, geredę annumerantur.

Sciendum tamẽ quod vaſculum potagiorũ argenteum: & ſedile ex gratia tribuitur, quare & in beneplacito ſtat illorũ qui geradã expediũt cõferre relictę id q̄d volunt ex his.

QVERITVR ſi vir tempore ſanitatis vxoris ſuę neceſſitate vrgente veſtes eius impignorauerit, poſtmodumq́ꝫ vxor ęgritudinem incidens moriatur, cognata tãdem expetat [x] geradam, ille vero declaret ex neceſſitate tempore ſanitatis vxoris veſtes vendidiſſe, & q̄d pecuniã in ęgritudine conſumpſerat, cognata tãdem inſtet. Ex quo quidem recognoſcit, quod veſtimẽta ſolus impignorauerit, & nõ vxor, an reſpondere ſuper his non debeat? Maritus item reiteret ex neceſſitate id feciſſe tempore ſanitatis vxoris, huiuſmodi etenim pecunijs eãdem nutriebat. ℞. Si vir probare poterit cum illo cui veſtimẽta impignorata ſunt, quod id factum eſt, tempore adhuc ſanitatis vxoris, extunc is qui geradam expetit veſtimenta exemere tenetur. Maritus vero nihil ſuper eo pati debet: vt Spe. Sax. li. i. ar. xxiiij. §. Et ſi predictarum rerum.

x. *Res ad geradam pertinentes impignoratę tempore uitæ uxoris exemere cogitur is cui Iure cedunt.*

Vnde ſciendũ, ſi maritus pro neceſſitate vxoris ea quę ad geradam vel ad arma bellica ꝑtinent alienauerit, tacto ſacramento id facere eum oportet; ſi ſibi nõ credit; id ita ſe habere:

et cum hoc, quod tēpore sanitatis id fecerit, postmodum vero exemet ille cui de iure cedit, si eam habere vult.

y. Gerada per uxorē oppignorata p quem exemi debet.

QVERITVR an huiusmodi gerada aut arma bellica exemi debeant, de communi mortuę, vel mortui substantia nec ne? y Videtur em̄ quod sic, quia pecunia illa in cōmunem substantiā cessit. ℞. quod ille exemere de suo proprio tenetur ad quē gerada vel arma bellica pertinent. Ratio istius. Mortuus etenim tēpore vitę suę nemini erat obligatus, & ita ex cōmuni substantia: si impignoratū quid est, exemi nō oportet, tum nec ille res sic oppignorate gerade nomen habuerunt, immo non vt geradā: sed vt res proprias oppignorauit, nomenq; istud quod gerada nuncupāt post mortem istius venit, & ita illud idē ius quod mortua, vel mortuus relinquit, in illis rebus successor eius tollit, quare & exemere cogitur, nam & mortua si superuixisset: non aliđ ius ad huiusmodi res inuadiatas haberet nisi qđ eas exemere potuerat, sed nemo plus iuris in alium transfundere potest, q̄ quod solus habuit: vt. ff. de reg. iur. L. Nemo. & ff. de pignoribus in multis legibus.

z. Gerada à primo nomen sortitur suū post mortem cognate itidem & hergeweth post mortem agnati.

z Ex eo sequitur regula generalis, quod gerada vel hergewet: seu arma bellica nuncupari non possunt: tempore quo viuit, ille vel illa: post cuius mortem in expectando est. Sed postq; moritur: primo sortitur nomen gerade & hergeweth.

a. Gerada alienata tē pore egritudinis etiā cum consensu uiri non ualet alienatio immo uir super eo responde re cogitur.

QVERITVR a Mulier ęgrotās de vitaq; desperans sua, si geradam tempore ęgritudinis alicui donet presbytero manibus suis, eandē cum iniuria a proximiori cognata alienans, & vir suus in id consentiat: forte eo animo, quia eam solus retinere nō potest, assintq; homines qui testes esse possint: huiusmodi tamē donationi cognata pręsens non adsit: quę in id cōsentiat, & geradam pręsbyter exportet: mortua tādem vxore, cognata virum impetat pro gerada, is vo eam esse pręsbytero donatā dicat. Vnde si geradam recuperare vellet: cum sacerdote esse actionem intentandā, negotium posthac ad iudiciū deferatur: vbi & querela formari hoc pacto potest. Domine Iudex ego propono contra. P. quia geradam mihi ex morte cognatę meę pertinentē: vsurpat in valore viginti saxagenar̄, peto super eo responsionem. Accusatus posthac petat varende pręstatiom̄. quę sibi decerni debet: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xv. huiusmodiq; varendam fideiussoria cautione assecurare eā oportebit, quod cum factum sit: responsionem formabit his vel similibus verbis. Vxor mea res ad geradam pertinentes, proprijs suis manibus in opera misericordie sacerdoti donauit: idq; probare volo his: q ꝓ tūc pręsentes fuerunt, cum huiusmodi res donate per sacerdotem exportate sint, si & in quantum ultra id pro aliquo mihi culpam dederit: expurgaturum me offero prout ius dictauerit vestrū, & quęro an super propositionem eius respondere debeam: vel quid sit iuris. Cognata posthac replicando dicat. Ex quo quidem recognoscit se protunc pręsens fuisse cum res huiusmodi alienate sunt. Mulierq; nulla bona donare vel alienare potest sine consensu legitimi eius tutoris, & quia consensus eius superuenit mihi in damnum an per hanc suam responsiuam à quęrela liber possit esse mea vel quid sit Iuris. b ℞. quod non iuuabit eum excusatio illa de forma iuris.

b. Vir per neglientiā alienare uxorem aliquid admittens in dānum illorum qui sunt expectan. respondere pro illo tenetur.

Poterit & alia via contra huiusmodi maritū procedi & quęrela formari. Interrogari em̄ potest, an pręsens fuit, cum gerada alienabatur, respondere eum oportet, quod sic vel non, si per negatiuam responderit proponatur. Ex quo quilibet maritus fidelisq; tutor pręcauere debet vxori q̊ad viuat. Tum & pupillo de damno, cognata mea in eius existens tutela ęgritudinem incidit, bonaq; alienauit, quod de iure facere minime debuit, & ita non vt verum tutorem decet, se se exibuit peto per sententiam dari, an in damno mihi satisfacere debeat, vel quid sit iuris &c̄.

Notanda circa id veniunt quędam necessaria quo pacto vir pręcauere sibi debet ne dānum incidat, si mulier geradā alienet. Vt usquisq; maritus cuius vxor ęgritudine correpta iacet, eandē diligenter prouidere debet omnia pro necessitate administrādo, sed nec admittendo ei facere ea quę in damnum alicuius cedunt id enim officium est boni tutoris. Pupillus enim sine consensu tutoris, alienandi aut donandi aliquid, nullam habet facultatē vt insti. de autori. tuto. per totum, & insti qui aliena. lice. §. nunc admonēdi sumus Vnde & quicquid damni ex neglientia tutoris eueniat resarcire tenetur. vt Spe. Sax. li. ij. ar. xxxviij. Nec absentiā eum excusat, tū etiā si dicat, eum ignorasse cum illud alienauerit excusare eum minime potest. Officium enim tutoris est, pupillo prouidere, vnde & negligentiam illam sibiipsi imputabit, vt Spe. Sax li. ij. ar. xxxviij. Si vero dicat quod protunc presens non sit ignorabātq; de alienatione bonorum huiusmodi quinimo anteq̄ venerat iam exportate res fuerunt, extunc propior erit declarare responsiuam suam q̄ alter eū conuincere. Quo facto expetetur gerada ab illo cui donata fuit, sin autē respondeat qđ cum diligentia qua maiori potuit id denegare nitebatur, offerens se probare testimonio illorum qui pręsentes fuerunt. Actrix vero vel is cui gerada pertinet contradicat dicendo, si mihi denūcciasses, assensum prębuissem vel consilium contra id inuenirem, hic iterum respondere cogitur ratione tutele, in his enim & similibus casibus necessario pręsentes esse debent qui successionem expectāt alias donatio non valet vt insti. de inofficioso testamento in multis locis. Sed si maritus sibi indixerit quod sine cōsensu propinquorum nihil donare poterit, idq; mettertius vt iuris est docuerit nihil impetitionis pacietur

q̃uis cognate non indixerit, vt insti. de lega. §. non solum.

Cognata parafernã actipiẽs, ornare lectum marito tenetur vt textus articuli habet. & Spe. Sax. li. iij. ar. xxxviij. [c] Idq; propter honestatem statutum est, nam & istud quod datur mulieribus ex honestate iuris sancitũ habetur, merito ergo & mulieres: iuri honestatẽ exhibere debent. Ius enim non aliud suadet, nisi honestum: vt in auten. vt ab illu. & qui super eam sunt. digni. §. i. coll. v. & . C. de offi. diuerso. iudi. L. i.

c. *Cognata geradam tollens, quur stratum lectum marito relinquere tenetur.*

Et quia dictum est quod geradam nullus accipit: nisi qui procedat exparte mulieris. Sciendum tamẽ si mulier nulla relicta filia filium relinquerit scholarem accolitum: iste propinquior erit gerade: q̃ soror matris. [d] Si vero filia sit, & filius scholaris: per ęquum accipiunt geradam: vt Spe. Sax. li. i. ar. v. Gerada etiam dicitur alio nomine paraferna, & est supellectilis illa: quę in domo mariti in communi vsu habetur: [e] expediturq; etiam ante expeditionem armorum bellicorum [f] hoc est hergewet.

d. *Spe. Sax. li. i. ar. v.*

e. *Gerade expeditio præcedit expeditionẽ armorum bellicorum.*

f. *Sp. Sax. li. i. ar. xxiiij.*

Articulus XXIIII

De cibarijs domesticis.

QVantum Iuris uxor habeat ad cibaria domestica quæ post mortem uiri in domibus seu curijs relinquũtur [a] Iure Municipali cum seperari uelit a pueris seu mariti hæredibus uidendum sequitur.

a. *Vide Spe. Sax. li. i. ar xxij. & infra Iure Muni. ar. xxvi. & lviij.*

Si etenim mulieri uitæ prouisio inscripta sit in curia illa, ubi cibaria huiusmodi relicta sunt, omniũ accipit medietatẽ post tricesimũ, quæcũq; maritus ordinauerat ad usum unius anni, & hoc ultra illa cibaria quæ se ad hæreditatem extendunt. Residuum uero quicquid superfuerit, hoc accipit mariti uerus hæres & non hæres feudalis. Si uero locus ille ubi hæc relicta sunt non sit in uitæ prouisionẽ mulieri assignatus, nõ plus de his accipit, nisi quãtũ comedere & bibere possit, quoad sibi eius pecunia exoluatur. Quamdiu etiam sine marito manserit, tam diu euacuare locum non tenetur, nisi forte hæredes eam Iure uel bonis (alij textus habẽt aut bona uoluntate) expediuerint & si fideiussoriam habuerit super his hæredes monere non oportet.

Acceptis etiam pecunijs, possessionem euacuare tenetur, promissum enim & statutũ omne Ius frangit. Cibaria [b] autem domestica unius anni dicuntur quæ illo anno, & ad annum unum adaptata & ordinata sunt pro necessitate domus.

b. *Cibaria unius anni quæ dicantur.*

Glosa.

Quę dicantur cibaria domestica sufficienter expressum in textu habetur. Sunt enim illa quę vir ad necessitatem domus pro vno anno cõparauit, ad id annumerãtur carnes salite, fumigate: lardum: sufragines: scapulę seu ascelle porcorum &c. casei, butirum, sagina, sal, mel, pisces, alleca, ac alia omnia esculenta, legumina, quę pro vno anno ad necessitatem domus comparantur, his etiam annumerantur frumẽta, braseum, cereuisia, medo vinum, & alij liquores ad vsum domesticũ ordinati, illorum omniũ mulier accipit medietatẽ, si prędium illud vbi hęc relicta sunt sibi ad vitę prouisionem inscriptum sit. Si vero vitę prouisionem in his non habuerit, nõ plus accipit, nisi quo nutriri possit, q̃ diu per hęredes non expediatur, [c] aut ab illis seperetur. vt Spe. Sax. li. i. ar. xxij. Etiam secundum aliquos his annumerãtur, porci crassati: vt Spec. Sax. li. i. ar. xxiij.

c. *Vide Spe. Sax. li. i. ar. xxij.*

Considerandum circa id, quod mulier q̃ diu maritus vixerit neq; dotalitium neq; cibaria hęreditat, omnia enim illa apud maritũ manent, cum vero ea post mortem acceperit ita quod nullum habeat maritum, extunc in p̃ximiorẽ suum agnatũ & non ad mariti illa hęreditat: vt li. i. ar. xxxi. Spe. Sax.

Notandum pręterea. Si maritus relictę vxoris huiusmodi cõditionis fuerat, quod ex his prenotatis rebus seu cibarijs victum queritabat suum, ad hęreditatem pertinebunt ex plebiscito.

Articulus XXV.

De armis bellicis.

QVe sint arma bellica seu res expeditoriæ, & quæ ad ea pertineāt Iure Municipali considerandū sequitur. Tum etiam quo pacto relicta, mortui uxor proximiori agnato illa extradere debeat.

a. Vide Spe. Sax.li.i. ar.xxij.

Ad [a] arma etenim bellica ptinet dextrarius seu equus melior mariti sellatus gladiusq; eius, clipeus item, & meliora eius arma quæ habet ꝑ corpore unius uiri. Tum & quotidiane uestes, lectisterniū item bellicum, hoc est lectulum cum cussino, duo linteamina, una peluis, mensale unum cum manutergio, caldar unum uel aliud huic simile, & hæc sunt & dicuntur uere arma bellica, licet aliqui ad id alia apponere solent. Et si quid horū relicta non habuerit ac sacramento confirmare audebit ea non superesse, dare non tenetur.

Glo.

b. Sp.Sax.li.i.ar.xxvij & ar.xxij.glo.

c. Arma bellica.q.t.

d. S. S.li.iij.ar.xv.glo.

e. Vide supra eo.li.ar. xxiij. & Spe. Sax.li.i. ar.v. & ar.xxiiij.

f. Spe.Sax.li.iij.ar.xv.

g. Agnatus ante omnia gladiū acapit & quare id fit.

Articulus ꝓsens est cōtinuatiuus ꝓcedentiū vbi de gerada habitum est. Quemadmodū etem̄ mulieres cognate accipiunt geradam, ita agnati viri arma bellica seu hergeweth tollunt: vt Spe. Sax. li.i.ar.xxij.
[b] Arma etenim bellica seu hergewet [c] non est aliud nisi supellectilis illa quę ad expeditionem pertinet bellicam.
Vnde qui huiusmodi res expeditorias: seu hergeweth expetere volunt, [d] necessario ex parte gladij esse debent: vt Spe. Sax. li.iij.ar. xv. Nec obstat quod aliquis forsan dicere velit: id esse contra articulum tertium li.i. Spe. Sax. vbi habetur, quod hij qui ęque in gradibus computantur, [e] ęqualiter hęreditatem dimissam percipiunt, et ita agnati merito nō deberēt huiusmodi arma bellica habere. Verum ea diuidere cū cognatis eiusdē gradus. Pro solutione huius dubij. Notādum quod & siquidem hi qui ex parte gladij non melius ius habent ad hęreditatem tollendam, q̄ hi qui ex patre fusi procedunt. [f] Ex iam allegato articulo tertio li.i. Spe. Sax. Arma tamen bellica iusto tollunt, & hoc ex ea ratione, quia etiam illi ex parte fusi descendentes, geradam accipere solent, & ita inuicem adęquantur. [g] ¶ Agnati etiam ex singulari iuris priuilegio, gladium accipiūt ante omnia in signum tutelę, tutores enim esse debent aliorum: vt Spe. Sax.li.i.ar.xxiij. Ex quo itaq; ratione tutorie plus laboris subire cogūtur. Quare & plus lucri iusto habere debent. Nullus em̄ alteri seruire cogit̄ cū suo incōmdo: Vbi aūt duo vel plures ad vnam pertineant hęreditatē, senior diuidit & iunior eligit: vt Spe. Sax.li.iij.ar.xxix.

Articulus. XXVI.

Quæ ad hæreditatem pertineant.

AD hæreditatem autem Iure Municipali secundum similem ortus generationē pertinere dicitur, omne propriū non alienatum omne item aurum & argentum, Panni ex lana & lino non incisi, equi, boues, scrofe, ex curia exeuntes. Sed porci qui sunt mactati & partiti non pertinent ad hæreditatē sed ad domestica cibaria.

a. Vide supra eo.li.ar xxiiij.et infra iure municipali ar. lviij. Spe. Sax. li.i.ar.xxij.

Domestica [a] etenim cibaria ut iam habitum est dicuntur, quæ ad necessitatem unius anni comparantur, & ita porci crassati pertinebūt ad cibaria communia, si sint mactati & partiti, alias integri ad hæreditatem pertinent, parne item lardi, [b] ascelle porcorum siligo, ciste brasceorum, & alia item scrinia, mensę, sedilia, scamna cinguli, brachialia, lauatoria, distillatoria, ciste simplices, sartagines seu patelle, dolia pacifice in loco situata, omnia caldaria, excepto caldari pro abluendis uestimentis quod ad geradam pertinet. Vasa præterea seu dolia quæ uacua sunt, & itē galli & aliæ aues, canes & cati, morsarius ac omnis generis armatura, clipeiq;, exceptis tamen his quæ inter arma bellica connumerantur. Omnia item uasa

b. Id sane intelligi debet prout supra eo articulum.xxiiij. declaratū habetur, hoc est si huiusmodi carnes inueniantur in prædijs uel in domibus in quibus mulier uitæ prouisionem non habeat; quia alias ad domestica cibaria computabuntur mulierq; illorum acapit medietatē

c. Spe.Sax.li.i.ar.xxij.

argẽtea ad hæreditatem pertinent. Quod [c] si tres aut plures ad unam pertinere uidentur hæreditatẽ, uel ad arma bellica, senior tamen accipit in primis gladium ante omnia.

Glosa.

d. Spe.Sax.li.i.ar.v.

e. Hæreditas q.t.

Noticia articuli pręsentis summe est necessaria, cõmuniter etenim occasioñ hęreditatis, iudicialiter intentari solet actio, omniaq; hic in textu enumerata ad hęreditatem pertinẽt. [d] Hęreditas autẽ [e] nihil aliud est, q̃ successio in vniuersum ius, quod defunctus habuit tẽpore mortis. vt. ff. de reg. iur. L. Hęreditas. & ff. de verbo obliga. L. quotiens. Si itaq; hęres sequi debet in ius illđ quod mortuus habuit necessario sequitur, si successio iusta esse debeat, quod mortuus ius verum & legitimũ ad bona illa habeat. Inueniatur verò contrarium: vtpote quia ex certis causis abiudicata sibi fuerunt bona sua, hęres eius vt sic nullum ius ad ea habebit. [f] Nullus enim potest alijs ius pinguius in bonis relinq̃re, nisi prout solus habuit. vt. ff. de reg. iur. L. Nemo.

f. Spe.Sax.li.iij.ar.lx. & ar.lxx.vij.

Preterea si querela contra mortuum intentata sit, hęres q bona accipere vult: super proposita respondere tenetur: vt Insti. de perpe. & tempo. acci. §. Non autem. &. C. de penis. L. Sancimus. Et item si mortuus quid cum iniuria occupauerit: pro quo actio sibi intentari potuisset, hęres restituere cogitur. Iure enim naturę, ęquũ est neminem cum alterius detrimento & iniuria fieri locupletiorem: vt ff. de reg. iur. L. Iure nature.

g. Hæreditas hærede carere dicitur trifariã

h. Vide Sp.Sax.li.i.ar. xxviij.glo.

Vnde circa id sciendum, [g] quod hęreditas post mortem alicuius hęrede caret, ita quod nullus in eam succedit trifariã. [h] Primo si duellariter: vel etiam sine duello conuincatur quod contra imperium fraudem cõmiserit, vel etiam si id contra eum probetur: vt Insti. de hęredita, quę ab intesta. defer. §. Per cõtrarium. C. ad le. Iul. maies. L. Quisquis: & vt sic hęredes si hęreditatem accipere vellent, respondere pro mortuo tenentur. Secundo si anno & die proscriptionem tollerauerit: vt Spec. Sax. li. i. ar. xxxviij. & C. de bo. proscrip. & damna. L. Si quis. [i] Tertio qui seip̃os interimunt metu pene: vt captiui. desperati. Pręterea, vsurarij, lusores, fidem non seruantes, etiã qui rationem ciuitati de administratione facere non possunt, malefici, incantatores, nigromantici, a sathana percussi, bona eorundem non ad hęredes, verum ad fiscum deuoluũtur: vt. C. de bonis eorum: qui mortem sibi consci. L. i. & ij. Si vero contingat quod aliquis seipsum interficiat ex melancolia, ira, [k] ęgritudine: vt sunt frenetici, maniaci, melancolici, bona eorum derelicta ad hęredes cedunt. vt Spe. Sax. li. ij. ar. xxxi.

i. Seipsos interficientes bona illorũ cui cedunt

k. Vide. Spe. Sax. li. ij. ar. xxxi.

l. Vide. Spe. Sax. li. i. ar xxij.

Hęreditatem autem accipiens hęres, siue sit [l] filius: siue filia: vel alter quiuis: siue masculus siue femina, mercedem in primis deseruitam familię soluere & expedire tenetur, & si hęres mercedem negare voluerit, & ei soluere recusauerit, mercesq; huiusmodi medij vel integri anni sit, famulus propior erit iuramẽto obtinere mercedẽ suam: q̃ hęres illam sibi negare. vt Spe. Sax. li. i. ar. xxij.

m. Vide. Spe. Sax. li.i. ar.vi.

[m] Postmodum vero hęres omnia liquida soluet debita quę comprobata fuerint: vt iuris est post mortuam manum. [n] Debitum enim petens ab aliquo causam debiti declarare oportet si reus postulauerit.

n. Spe.Sax.li.iij.ar.xli.

Furta verò spolia, aut lusorię perdita soluere non tenetur. Spe. Sax. li. i. ar. vi.

o. Spe. Sax.li.i.ar.vi.

p. Spe.Sax.li.i.ar.lij.

q. Nota passum istum diligenter.

[o] Debita etiam solui non oportet, [p] ex proprio seu bonis morte ad aliquem deuolutis, [q] ex eo quia proprium alienari non potest sine hęredum consensu.

Contingat autem creditores actionem proponere super proprio, probentq; desuper debitum illorum vt iuris est & Ius perducant suum assignari illis propriũ debet ac in possessionem mittentnr. vt Spe. Sax. li. i. ar. lxx. & C. qui. ex. cau. in posessionem eatur in multis legibus.

r. Spe.Sax.li.i.ar.vi.

Proponat vero actor contra hęredem quod plus de hęreditate supersit, q̃ ipse recognoscat: idq; vt iuris est probauerit [r] duplum soluere cogitur, vt C. de iure. deliberan. & de adeun. hęredi. L. scimus. §. licẽtia. hęres tamẽ nihilominus tollere debet ea quę pro sepultura expendit vt C. eo. titu. L. qua supra. §. in computatione autem.

s. Succedẽtes ad bona aliqua, obligãtur semper ad aliquid.

Pro declaratione pręcedentium vberiori nõtandum venit [s] quod quicunq; succedunt in bona aliqua: siue bona huiusmodi sint hęrereditas, siue gerada: siue hergewet, ad aliq̃đ onus obligantur: ratione illius quod percipiunt. Ille etenim qui hęreditatem accipit: debita soluit. Spe. Sax. li. i. ar. vi. Geradam etiã tollens, lectum sternere cogitur marito mortue vxoris. Specu. Saxo. li. iij. ar. xxxviij. Is vero qui arma bellica seu hergewet percipit, vt est agnatus, tutor est & tutela sibi incumbit, & signanter illi qui senior est inter agnatos. Tueri enim pupillos ex officio tenetur [t] & in signum accipit gladium ex vtraq; parte acutiem habentem, cũ manubrio & globo desuper affixo, per acutiem vnam designatur: quod pupillum tanq̃ pugil in iudicio defendere debet. Nam & pugil tutor etiã dicitur: vt Spe. Sax. li. i. ar. xlix. Per aliã verò acutiem denotatur quod fideliter pupillo in omnibus prouideat: nihilq; admittat in damnum pupilli. Quemadmodũ eñ pugil nedum precauere debet: vt ab aduersario nõ feriatur, sed etiã curare eũ oportet ne seipsum proprio ledat gladio. Ita per simile tutor facere debet: vt puerum ab aduersarijs defendat & etiam ne ex sua negligentia damnum committatur, quia alias refundere eum

t. Gladium tutor accipit in signum tutelæ. Vide interpretationem huius.

oporteret: vt Spe. Sax. li. ij. ar. lxv. Per manu brium vero ligneum intelligitur quod nullus tutele se intromittere debet, nisi id sub iuramento & fide agat sua, efficiuntur periuri & infames, qui falso officium administrant suu: vt Spe. Sax. li. i. ar. xli. & Insti. de suspect. tuto. §. Nouissimo.

[u] Vide Spe. Sax. li. i. ar. xxiij. feu. c. xxvi.

[x] Tutores in triplici genere inueniuntur.

Vnde Tutores in triplici genere inueniuntur. [u] Primo agnati: vt Insti. de legitti. agna. tute. §. Sunt aut, & isti legittimi tutores dicuntur. [x] Secundo tutores fiunt ex electione: vt cum quis tempore vite sue eligit tutores pueris suis: vt Insti. de fiduci. tute. §. Est & alia. tutor vero vt sic electus satis dare vel assecurare bona pupillorum non cogit, ex eo quia fides eius & diligentia apud testatorem approbata fuit. vt Insti. de satis dati. tuto. §. Sed hoc non est perpetuum. Iure & consuetudine Maidebur gen potest vnus tutores pueris eligere suis. [y] ommisso agnato vel consanguineis, quibus de iure incumbere deberet tutela: & vt sic commissus agnatus, nihil ad tutoriam habebit. Id tamen testatorem facere oportet coram iudicio, exponendo causas legittimas, cur agnatos in tutores habere nollet, vt quia forte est seruus, fatuus, infamis, sibi insidians, & similia, probareq; eum oportet vt iuris est mettertius: et tandem alios eliget: vt Insti. qui testa. tutor. dare. possunt. per totum, & vt sic electi tutores per sententiam eligendi necessario veniunt, qui & confirmari debent. Tertio tutores dicuntur feudales. Quemadmodum dominus feudalis tutor est vasalli minorennis, tu & sui libertini: vt Sp. Sax. li. ij. ar. lviij. [z] Agnatus etiam tutoriam suscipiens satis dare, seu assecurare tenetur bona pupillorum cum cautione incorruptibili: hoc est cum huiusmodi pignore, quod non de facili corrumpitur, vt sunt domus, predia, agri & alia huiuscemodi: vt Insti. de satisda. tuto. L. Ne tamen pupillorum.

[y] Tutores eligi possunt ommisso agnato.

[z] Agnatus tutoriam suscipiens, satisdare cogitur cautioneq; facere & alia de tutoribus uide.

Tutor pretera bona pupillorum destruere vel annullare non potest, immo damnum resarcire tenet, si eius culpa quid commissum sit. RAtionem etiam de anno in annum facere tenetur, bonaq; summa cun diligentia prouidere. Si vero quid preter eius negligentiam damni commissum sit, sacramento expurgare sese cogit suo. Moriatur vero interim pupillus nondum ad annos perueniens, illi: qui successionem accipiunt. [a] a tutore rationem expetent, qua & facere cogitur: vt Spe. Sax. li. i. ar. xxiij.

[a] Spe. Sax. li. i. ar. xxiij

Tutor item heredi rationem & calculum facere tenetur, & eam comprobare duobus digitis ad sacra, si sibi non creditur, & hoc de vltimo anno: & non de alijs. Presumitur em quod de annis preteritis in heredis presentia ratio facta sit antequa pupillus mortuus est. Nec enim tutor rationem pupillis de anno in annum facere debet, sine presentia heredu siue illorum qui sunt in expectando bonoru huiusmodi post mortem pupilli: a quibus & quietari semper debet. Tutor pretera tenetur heredi fidem dare pro varenda: vt in auten. vt hi qui obliga. se habe. perhibe res. mino. §. Si vero. coll. vi. Exinde tandem sequitur Quandoquidem bona pupillorum illesa seruari debent, quare assecurari per tutorem illa oportet: vt dictum est, nec facultatem tutor habebit, bona huiusmodi inscriben, obligan. venden. impignoran. nec ex possessione dimittere sua sine consensu heredum, vel illorum qui in expectando sunt successionis. Etiam dato quod consensus sit, recompensationem nihilominus pupillo & heredibus facere cogitur: vt Spe. Sax. li. i. ar. lij. Insti. Quimo. aliena, nisi forsan circa assecuratione aliter expressum sit. [b] Conditio enim ius omne limitat, cum id probatum fuerit.

[b] Condicio ius limitat omne, uide hoc ide li. iij. ar. v. glo. fi.

Vnde ex quo quidem tutor sentit onera & damna in bonis pupillorum. [c] Quare & commoda sentire iusto debet, Si ergo bona pupilli fuerint in proprio hereditate ue, agris, vineis, hortis, humuletis, tutorq; impensas proprias faciat in laborandis illis, fructus exinde etia percipiet, [d] sine aliq censu, du modo no promiserit illu: vt Insti. qui. mo. re. contra. obliga. §. His qui. Qualia autem bona susceperit, cum se tutele intromisit, talia restituere tenetur, vt si seminati fuerint agri, etiam seminatos restituet. Sane tamen id intelligendum erit, nam si pupillus ante festum sancti Vrbani ad annos veniat, tutor perdit laborem suu in vineis pupilli pstitum: fructusq; pupillo cedent & non tutori.

[c] Tutorum prærogatiua.

[d] Spe. Sax. li. ij. ar. lviij

Sed si nudo bonis illis se intromiserit, vacuaq; bona acceptauerit, & tudu pupilli ad fortunam in danum & lucru proprijs laboret, & edificet pecunijs. Signanter si bona illa subiecta sunt fortune, extunc tutor vel eius heredes, si tutor decesserit fructus tollere debet & pupillis vel eorum heredibus recompensam cum censu facere.

[e] Pupilli si annos attigerint, cum siligo ad spicas venerit, tutor vel sui heredes fructus recipit, & pupillus stipulos seu truncos vineatum.

[e] Vide Spe. [illegible] ar. lviij.

Exinde sequitur. Si vir vel mulier relinquentes pueros in possessione aliquorum bonoru moriatur, bonaq; prefacta sine iusta allocutione ab eis possideatur, nec violenter bonis se intromiserat huiusmodi, extuc pupilli: nec alter quiuis ex parte illorum poterit illos a fructibus, ratione quorum impense per eorum parentes facte sunt & ad eos hereditarut repellere, & hoc si pro huismodi bonis, iura debita nulli denegarunt: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xliiij. Si vero ius denegauerit impensas & laborem perdit. Quicquid enim rerum huiusmodi q ad fortuna exponutur fuerit, tutorem magis q pupillum pertinent: vt in aute. vt hi. qui obli. se habere perhi. res minorum. §. Si vero, & hoc intelligendo, si lucrum exinde proneniens fortune exponatur sicut si forsan pupilloru bona mobilia fuerint, vel

mercātię quę & taxatę sint ad certam summā cautioneq̨ prouisę, qđ si taxatę nō sint, easq̨ ea qua potest maiori diligētia custodit, & interim deperduntur absq̨ eius culpa & negligētia, quā iuramento proprio probare tenebit: manet sine damno, si & inquantum etiā bona sua vna cum bonis pupillorum ablata sunt: vt Insti. qui aliena. lice. vel nō. §. Si aūt aliter.

f. Spe. Sax. li. i. ar. xxiij.

¶ Tutela & hereditatis successio in vnam si concurrant personam, nec satis dare [f] hoc est cautionem pręstare, nec rationem facere tenetur,: vt Spe. Sax. li. i. ar. xxiij. Quod si pupillus & eius tutor, specialia habent bona, rationem facere tenebitur, vt alter extraneus: vt ff. rem pupilli saluam fore in multis legibus & Insti. de satis da. tuto. vel curato. §. ne tamē pupillorum. [g] Si autem vt dictum est tutor cum pupillo diuisa bona habuerint: vt fratres & sorores, ille qui inter eos tutor est, nullam rationem facere cogitur, & hoc intellige tempore quo tutoriā administrat, vel etiā & post, q̄ diu indiuisi manent in illis bonis. Postq̄ vō ad annos peruenerint pupilli, bonaq̨ diuidant rationem tutor facere cogit̄, vel suus heres illius locum suplendo. Pupilli si quid etiam tutori in debito remanserant: soluere tenētur, vel se super debito defendere post mortuam manū: vt iuris est, & vt sic tutor, vel eius heres, pupillo bonorum possessionem abscedere tenebitur vt. ff. rem pupilli saluam fore. L. i.

g. De tutoribus uide per totum.

Tutor si soluat aliqua liquida debita pro pupillo, heredes tutoris propinquiores erunt cōuincere pupillos in debito huiusmōi persoluto, q̄ illi se defendere possint. Dantur em̄ causę certę in quibus bona pupillorum etiā diuendi poterint: vt infra habebitur.

Ex precedentibus patet quo pacto tutor sibi prouidere debet ne in administranda tutela damnum incurrat. Contigit enim quandoq̨ quod vnus relinquat pueros minorennes, cum bonis & hereditatibus immobilibus, ac proprio, nonnullaq̨ contraxerat debita quę & soluenda veniunt de bonis mortui. Is enim qui hereditatē accipit debita soluere cogitur, vt Spe. Sax. li. i. ar. vi. Caueat ergo ne proprium seu hereditates pupillorū vendat. Proprium etenim sine consensu heredum minime alienari potest, vt Spe. Sax. li. i. ar. lij. [h] Quod autem bona pupillorum diuendi non possunt ratio est. [i] Is enim qui vendit aliquid varendare emptorem oportet, sed quia tutor accepta tutoria pupillorum bona assecurare cogitur. Vnde si emptor impetitus sit pro bonis emptis ad varendatoremq̨ se trahat, tutor ille varendare eum non posset q̄uis forū recognoscat, ponere etenim pupilli contra eum iudicialiter possent, Ex quo quidem bona illorū vendidit tempore quo sub tutela erant nec consensum ad id prestiterunt, an bona vendita varendare posset necne, decernetur quod nec vendere bona huiusmodi sed nec ea varendare potest de forma iuris vt insti. qui. alie. licet vel non. & vt sic tutor incideret in damnum.

h. Vide infra ar. cxl.

i. Bona pupillorum diuendi non debent.

[k] Notandum circa id quod sunt quędam certe causę vbi bona pupillorum alienari & diuendi possunt, cum id tamen fieri contingat necessario coram iudicio eas declarare oportet, vt C. de prędijs & alijs rebus minorum per totum. Primo propter dotalitium, cum illo mulier carere nō vult, bona vendūtur & resarcitur dotalitium, fuit em̄ pignus suum. Secundo propter famem superuenientē, ita quod aliter miseris hominibus subueniri non possit: vt sic enim & res ecclesię licito diuenduntur: vt. C. de sacrosan. eccle. L. Sancimus. Tertio si bona pupillorum violenter vel iuridice alloquuntur occupantue, & tutor illa minime defēdere potest. [l] Quarto propter paupertatem: vt pauperes & orphani exinde tueri possint ab iniusta violentia, ac oppressione. Quinto si aliqua pupillorum bona impignorata sint, vel apud Iudeos inuadiata, vbi quottidiane expēsę & vsure crescant, aut aliqua alia damna exinde eueniant. Sexto propter omnia liquida debita, q̄ litteris obligatorijs super proprio aut hereditate p eorum patrē recognita & approbata sunt: signanter si conditio superaddita est, qđ cum bonis illis facultatem habeant faciendū & dimitendum. Septimo bona pupillorum diuendi possunt propter iustas & legitimas causas quę commonstrari possint, vt est liberatio captiuorum vt C. quan. decre. opus non est per to. His exceptis propter nullam aliam causam bona pupillorum alienari poterint, vt C. de predi. & alijs rebus mino. l. i. ij. & l. si predium. Vnde & pupilli si ex alia causa bona eorum per tutores diuendantur ea recuperare possunt iure, nisi tutor declaret pecuniam in commodum & vtilitatē pupilli esse expositam quia vt sic cogētur viceuersa emptori pecuniam restituere, vt C. de contrahen. empti. L. dudum. [m] Si autem anno & die postq̄ ad annos peruenerint se neglexerint, per amplius bona impetere minime possunt. vt insti. de vsuca. & longi. tempo. §. Iure ciuili. Quod si extra prouinciam tempore quo annos attigerint abducantur non nisi in triginta annis & anno & die prescribunt, vt Spe. Sax. li. i. ar. xxix.

k. Bona pupillorū quādo diuēdi possunt causas uide.

l. Causas nōnullas horum uide C. de admini. tuto. signanter L. ult.

m. Pupilli quādo prescribunt in bonis per tutores diuenditis.

Tutor etiam innatus vel ex iudicio datus, si tutoriam susceperit, respōdere & agere pro pupillo tenetur, quoad ad annos puenerit, [n] Quod si pupilli nullum habeant tutorē, respondere minime tenentur, immo Iudex curatorem eis dare oportet: vt Spe. Sax. li. i. ar. xli. in fi. glo. & ar. xlvi.

n. Pupillorum prerogatiua.

Pupilli preterea habentes tutorem, iudicialiter si impetātur sine presentia tutoris, prefigi eisdem proximus iudicialis terminus debet, [o] vt tutorem adducant, tādem & pro secundo & pro tertio, qui si non comparuerit actor querelam perducet suam contra pupillos, nisi legale impedimentū tutor importa

o. Spe. Sax. li. i. ar. xlij.

uerit: vt Spe. Sax. li. ij. ar. ij. & hoc intelligendum in actione iniuriarum, si quid delinquerint, quia alias nullo modo iudicialiter contra eos agi potest: nisi annos attingant discretionis: vt Spe. Sax. li. i. ar. xlij.

Quod si mater vna cum pueris in possessione maneat bonorum, paterq; mortuus debita contraxit, que & expetuntur post manum mortuam: vt iuris est. p Mater nihil perdere pueris potest, actori nihilominus bona pupillorum impetenti, indicatio admittitur pro tertia querela in bona huiusmodi: vt Spe. Sax li. i. ar. lxx. Pignus tamē illud creditor nec alienare nec diuendere poterit in damnum pupillorum. Postq̄ vero ad annos peruenerint pupilli propiores erunt debito contradicere & proprium eliberare cum innocentia sua, q̄ creditor circa illud permanere, dato quod indicationē acceptauerit iuxta eius querelā, non obstante etiam quod pueri pro illo tempore cum bona eorum vna & ipsi impetiti sunt. Agnatos habuerant: vt. C. de predi. & ali. rebus. mino. L. Si predium.

p. Nota passum istum ubi creditori in bona pupillorū datur possessio & quomodo bona illa eliberari post hac poterint.

Tutoris etiam potestas q erga pupillos cum iudicialiter confirmatur, est quod pro pupillo iudicialiter agere poterit, iusq; dare & recipere, querelas item acceptare & responsum facere, promittere & ratū facere. Si quid vero pupilli dederint absq; eius voluntate irritum manet: vt Insti. de inuti. stipula. §. Pupillus omne. In vēditione preterea emptiōe accommodato, necessario habetur tutoris consensus: vt. ff. de coutrahen. empti. in multis legibus.

q. Tutoris potestas & autoritas erga pupillos.

Pupilli etiā sine tutore, nec querelam instituere, nec hereditates acceptare nec occasiōe illarum agere, nec possidere, nec promittere r nec promissum acceptare s, dato etiam quod sit in commodum & vtilitatem eius, sine cō sensu tutoris poterint, hec enim omnia tutor loco ipsorum facere debet: vt Insti. de autori. tuto. per totum. & Spe. Sax. li. i. ar. xlvi.

r. Feu. c. lvi.

s. Pupilli sine tutore nihil facere possunt, dato quod in commodum uergat eorundē.

Pupilli etiam virgines & mulieres, si cum tutore quid agere habeant, tutor vt sic actor in rem suam esse non potest, sed in locum eius datur curator ex officio: vt Insti. de autori. tuto. §. Si inter tuto. pupillumq;.

Tutor etiam dari potest t per iudicē quādoq; habenti prius tutorē vt C. in qui. causi. haben tuto. vel cura. dari tutor potest per totum, & signanter in sex casibus. Primo si tutor cum pupillis iudicialiter aliquid agere habet, etiā si vir donationem propter nuptias vxori facere velit, u vxor alio idigebit tutore vt Spe. Sax. li. i. ar. xliij. Secundo si tutor absens sit vel in seruitio domini aut bellica expeditiōe impediatur, & interim pupillus impetatur iudex tenebitur de tutore sibi prouidere qui eos defendat dilationeq; ex sententia petat ad aduentum veri tutoris. Tertio si tutor se a tutela excusauerit: dato quod plures sunt qui se non excusauerint in locum illius qui se excusat alter surrogatur. Quarto si bona sint in diuersis partibus pupilli que per unum difficile administrari possunt. Quinto si ex aliqua legitima causa tutor prius datus vt suspectus reiciatur, vt Spe. Sax. li. i. ar. xli. Sexto si bona pupilli adaugeantur, ita quod dificile per vnum prouideri possint.

t. Habēti tutorē quādoq; tutor dari potest

u. Vide hoc idem in forma Spe. Sax. li. i. ar. xliij. glo. feu. c. xxvi.

Tutor vero potissimum ex officio per iudicem eligi debet de consensu x scabinorum ex proximioribus pupillorum agnatis per sententiamq; confirmari.

x. Tutor ex officio eligi debet ex proximioribus pupilli agnatis.

Si vero contingat duos vel plures ad vnam pertinere tutelam qui eque propinqui sint & vnus alteri cedere nollet y Iudex de consensu scabinorum eligere vnum ex is poterit quem pro commodo prouisiōni bonorū & pupillis intelligat.

Item si vnus proximior ex parte gladij, & alter ex genelogia matris, vel non adeo propinquus in linea tutelam expetant, est in arbitrio iuditis vnum ex his eligere, qui magis vtilior sit pupillo.

y. Ex duobus agnatis ex æquo ad tutelam pertinentibus in arbitrio est iudicis eligere ex eis quem uult.

Moriatur etiam vir relictis pueris bonis z & propinquioribus amicis, agnatusq; tutelam susceptare nollet. Iudex ex officio seniorem agnatum cogere potest vt tutelam suscepter, quam & acceptare cogitur, a nisi legitime se excusauerit.

z. Iudex cogere unum potest ad tutoriam acceptan.

a. Vide hoc idem Spe. Sax. li. i. ar. xi. glo. & C. de excusa. tuto. & insti. eo. titu. per totum & ff. eo. titu. L. i. & ij. feu. c. xxvi.

Vnde notandum circa id quod vnus excusare se poterit tutele vel quod tutor non sit ex certis causis. b Primo si multos habeat pueros vt C. de excusa. tuto. & cura. per totum. Secundo propter officium quod gerit publicum. Tertio si in seruitio domini in partibus longinquis eum esse oportet.

Item excusari potest propter paupertatem, item propter egritudinem, item propter inimicicias quas habuit cum patre pupillorū Item propter senium septuagenarius enim tutor esse non potest, licet ipse tutorem habere poterit si vult.

b. A tutela se excusare unus potest ex certis causis.

Etiam excusatur propter iuuentam minor em vigintiquinq; annis tutor esse nō poterit.

Sciendum preterea ex quo quidem tutoris officium est pupillo prouidere, ergo illi qui defectuosi sunt vt pote. egroti. corpore debiles, animo capti, tutores esse non possunt, cū nec sibiipsis prouidere poterint, sed vel potissimum tutor eligi debet proximior agnatus, & generatione similis, vt insti. de legi. agna. tute. §. quod autem lex. Vnde & si quidē sepius in tutela dolus committatur reici tamen tutor non potest nisi iudicialiter sit victus, vinci vero vnus non potest nisi contra eum iudicialiter proponatur, vbi em̄ actor non est, nec iudex decernere poterit.

Tutorem itaq; accusare poterit pupillorum mater, auia, & quelibet mulier, c imo omnes alij zelo bono, d & propter deum id facientes: vt Insti. de suspect. tuto. §. Consequēs est. & C. eo ti. L. Pietatis.

c. Spe. Sax. li. i. ar. xli.

d. Tutor per quem & quomodo accusatur.

Sed & inter alias causas hec vna est, si pupillo alimenta non prestet, mulier eum accusare poterit: vt Insti. de suspect. tuto. §. Si quis

tuto. & qui fraudulenter tutelam gesserit: vt ibidem. §. Nouissime. Et ,pp̃ter has duas potissimum causas tutores reiciuntur. Dantur tamen alię causę, quibus vnus a tutela prohibetur, sicut si idoneus nõ sit, vt mẽte captus lunaticus, inimicus seu hostis, minor viginti quinq; annorum, vel qui bona pupillorum dissipet, etiam propter alios naturales defectus: vtpote, quia est mutus, cęcus, surdus: vt Insti. de cura per totũ. ℂ Tutoresq; suspecti conuinci iudicialiter debent per septẽ testes, [e] & postmodum ex sententia reici, ac tutela eis per Iudicem prohibetur hisce verbis. [f] Inhibeo tibi tutelam propter dolum cõmissum, & vt sic infamis efficitur. Si vero non exprimatur falsitas, non erit infamis: vt Insti. de suspect. tuto. §. Suspectus. reiecto tamẽ tutore. Pupillum Iudex defendet.

e. Tutela quomodo interdiatur.

f. Vide hoc idem Spe. Sax. li. i. ar. xli. glo.

Tutoria si ex morte alicuius vni cedit. Is per sententiam iuris tutelę se intromittere debet, demandabitq; Iudex eidem vt pupillos protegat, tueatur, donec adoleuerint.

Tutela autem finitur octo modis, [g] Primo quando puer ad annos peruenerit, [h] & hoc secundum sexus diuersitatem, vnde si masculus fuerit, extunc iure feudali in tredecimo anno, annos attigit pubertatis. Iure vero prouinciali & municipali, masculi in quartodecimo, femellę in tredecimo, cum complete hos attigerint annos, perfecte discretionis annos habere dicuntur: vt Insti. qui. mo. tute. fini. §. Et ideo nostra semper constitutiõ. Secundum antiquos cum anni ignorabantur. Pupilli annos attigisse dicebantur, cũ crines in barba, & inferius in pudibundis apparebant: vt Spe. Sax. li. i. ar. xlij. hoc tamẽ abrogatum est per Imperatores, propter verecundiam seruandam: vt Insti. qui. mo. tute. fini. §. Pubertatem. Sancitumq; est, vt ibidem in allegato paragrapho habetur, quod hi qui potestate plenaria feudum alienare vellent, necessario attingere eos oportet viginti qnq; annos, vt etiam clarius habetur: Insti. de curato. §. Masculi quidem. [i] Iure vero nostro viginti vnum annos attingens super feudo disponere potest suo, & hoc ex eo fit, quia tempore Iustiniani, qui leges instituit, homines multo fortioris naturę erant, q̃ tempore Caroli, qui ius Saxonibus instituit.

g. Vide Spe. Sax. li. i. ar xlij. glo. feu. c. xxvi.

h. Tutela multis finitur modis.

i. Habundantius de his uide insti. de tuto. per totum.

[k] Pupillus autem annos attingens pubertatis si a tutela liberari vult, probare cũ oportet, quod annos attingat legitimos. [l] Vnde & venire tenetur cũ duobus agnatis ex parte patris, & duobus cognatis ex parte matris qui annos pueri recognoscant, & exinde anni dinumerabuntur, ac puer attigisse annos pronunciabit, poteritq; iam libere facere, & disponere cum bonis absq; tutoris contradictione, nisi forsan tutor esset in expectãdo successionis bonorũ. Mobilia tamen dare & alienare poterit, absq; renitentia illius, dummodo ęgritudine & morbo non occupetur, poteritq; alium sibi eligere ad tempus tutorem si vult, & ille tutor primus bona in tutelam accepta huic abscedere tenet: vt Insti. de Atilia. tuto. §. Cum igitur. Secundo tutela finit si pupillus se alteri arroget: vt Insti. qui. mo. te. finitur. §. itẽ finit. Tertio si pupillus in seruitutẽ trãsferat, nisi forsan ad tempus determinatum datus sit ad redimendum. Quarto si moriatur puer. Quinto si minorauerit clipeum suum: uel aliquem ordinem susceperit: vt Insti. de capi. diminu. Sexto si interdicitur tutori prouincia: vt Insti. eo. ti. Septimo si tutela pręfigitur ad certũ tempus. Octauo cũ ex certis causis a tutela prohibetur: vt Insti. qui. mo. tute. fini. §. Desinunt autem.

k. Quomodo ,pbatur quod unus attigit pubertatis annos.

l. Nota quod aliud est dicere, pupillum attigisse annos pubertatis et aliud habere annos perfecte discretionis. Iure enim nostro annos pubertatis masculi quidem in quartodecimo anno complecto, femellę i tredecimo attingunt, & ibidem tutela finitur ut hic et insti. qui. modis. tutc. fini. Annos uero perfecte discretionis secundũ leges in anno xxv. Iure uero nostro in anno xxi. Vnde postq̃ tutela finitur datur eisdẽ iuuenibus curator qui bona eorũdem administrat ,pp̃ter adolescentiã enim soli p se id facere minime possunt ut insti. de curato & per id intelligitur glo. ar. præsentis quæ perplexa est. Vide hoc idem Spe. Sax. li. i. ar. xlij. glo.

Vltra ea quę hic de tutelis tam agnatorum q̃ ex officio datis tutoribus habebantur. [m] Notãdum venit quod & alia inuenitur tutela, quę est viri respectu vxoris legitime, & differt ab alijs in quibusdã. [n] Primo quia vir existens tutor, non cogitur assecurare bona vxoris suę, sicut alij tutores id facere cogunt: vt Spe. Sax. li. i. ar. xxiij. & Insti. de satis da. tuto. §. Ne tamen. Secundo quod calculum facere non oportet vxori de administratione bonorum, quemadmodum illi primi facere coguntur: vt articulo pretacto libri secundi, & in auten. vt hi qui oblig. se habe. per hi. res mino. §. Si ṽo. Tertio quot reici aut deponi non potest tutor vxoris quemadmodũ illis contingit: vt Insti. de suspect. tuto. §. Nouissime. Quarto non necessario venit q̃d sit sibi paris conditionis. Quamprimum enim maritus vxori copulatur, licet ei non sit paris conditionis, ratione tamẽ consumati matrimonij efficitur sibi ęqualis: vt Spe. Sax. li. i. ar. xlv. Sed & post consumationẽ matrimonij bona habẽt indiuisa, illaq; cĩa vir in suam accipit tutelã. vt Spe. Sax. li. i. ar. xxxi.

m. Vide Spe. Sax. li. i. an. xlv.

n. Tutoria uiri respectu legitime uxoris differ ab alijs tutorijs.

[o] Exinde fit quod mulier sine consensu mariti sui bona sua alienare, inpignorare: diuẽdere minime poterit: sed nec aliq̃d promittere. [p] Pupilli etem factũ sine assensu tutoris pro nõ facto reputatur: vt Insti. de autori. tuto. §. Tutor autẽ. Potissimum vero marito nihil prestare poterit in damnum heredum. Quia quęcũq; bona tutor pupilli acquirit nõ plus in eis iuris habet, nisi vt tutor, & quia pupillus de iure nec quicq̃ dare tutori poterit, opinaretur enim forsan, quod dolo illud extorqueat coactusq; faciat, quod minime admitti debet, dato quod coram iudicio id actum sit, etiam si hilari vultu id faciat, nihil prorsus iuuabit, nec donatio valebit. Tutor enim defendere debet, ne circũueniatur pupillus, quare ne & solus id faciat cauendum est.

o. Mulier sine consensu mariti nihil facere potest nec marito aliquid dare.

p. Vide Spe. Sax. li. i. ar xxxi.

[q] Notandum insuper, quod tutor est nomen officij, ex legibus ortum habens: vt Insti. de Atilia. tuto. §. Sed ex his legibus.

[r] Tutor dicitur etiã esse Procurator: vt Spe. Sax. li. ar. xlviij. Item tutor dicitur etiam cõmunis prouisor, veluti Proconsul in ciuitate: vt. C. de sacro san. L. Iubemus. Etiã tutor accipit q̃ndoq; pro pugili: vt S. S. li. i. ar. xlviij. & xlix.

q. Tutor unde nomen habeat suum.

r. Tutor accipitur multis modis.

Articulus XXVII.

De actione iniuriarũ & debitorũ.

COnsiderandum sequitur, quo pacto Iure Municipali, uir assecurari debeat cum accusatus sit pro iniuria & manuale factum, in eo non probatur. Is enim ante quatuor scamna, hoc est in locũ ubi iudicium exercetur trahi debet, causaq; eidem insinuetur quare iure a restatus sit, & necessario ibidem Iudex præsens sit uel suus preco.

[a]. Practicam uide quo pacto detentus extra manuale factum ad iudicium adducitur, & item pro debito arestatus.

Si negotium illud ita cesserit[a] quod ad uitam uel sanitatem uergat, fideiussoriam eum statuere[b] oportet pro suo statuto uerigeldo. [c]Si fideiussoriam nõ habeat, Iudex eum solus seruabit.

b. Spe. Sax. li.ij.ar.v.

c. Vide Spe.Sax.li.i.ar.lxi.

Sed si negotium illud sit occasione debiti, quod ille recognoscit, & uir sic accusatus hæreditatem habeat in ciuitate, quæ ad maius se extẽdit q̃ debitum illud, poterit se hereditate tueri[d] ad legittimum iudicialẽ terminum. ¶ Quod si hæreditate careat, præsentabitur creditori per manum. Si aduena fuerit is cui præsentatus sit, eundem secum libere abducere poterit si ipsum in municipio seruare non ualebit. Cautionẽ tñ fideiussoriã statuere eum necesse est, quod absq; noxa corporis & sanitatis eũdem seruabit, uel uiceuersa præsentabit. Si fideiussoriam nõ habeat, eundem in municipio in domo iudicis relinquet. Compedes potest sibi apponere, & præter id nullam aliam penam sibi irrogare poterit, beniuole enim sese in carceres obtulit. Prouidere eum debet cibo & labore, per simile prout aliam suam familiam, quia nec fur, nec furum socius aliquando fuit. Si euaserit anteq̃ debitum exoluat[c] eundem detinebit ubicumq; eum preuenire poterit pro peccunia sibi retenta, ac uiceuersa iudici præsentandus necessario erit.

d. vide Spe.Sax.li.iij.ar.xxxix.

c. Sp.Sa.li.iij.ar.xxxix

Glosa.

In textu articuli presentis datur breuiter modus quo pacto tam ciuilis q̃ criminalis querela instituenda sit.

f Vnde pro intellectu eiusdem clariori, Notandum quod manuale factum dicitur[g] cũ factum aliquod nũc patratũ sit, & eo instanti conqueritur ibidẽq; iudicatur, sed & statim malefactori pena infligitur, & vt sic in manuali facto detentus ad fideiussoriã dari non potest, vt C. de custo.reo. L. in quacũq;. Innuit enim lex illa quod in quacumq; causa reo exhibito siue accusator existat siue eum publice sollicitudinis cura ꝓduxerit, statim debet questio fieri: Vt noxius puniatur, innocens vero absoluatur. Istudq; a Romanis ortum habet, qui & Iudices constituerant Pretores eosdem nominando, quibus prouincia hec commissa erat, vt super malefactores iudicarent, postq̃ sibi presentabantur, dignoscebãtq; an pena digni sint nec ne: Quod si manuale factum nõ apparebat, seruabatur modus vt textus hic habet.

f. Manuale factum q.i

g. Spe.Sax.li.i.ar.lxvi. li.ij.ar.xxxv. ĩfra Iure Munia.ar.cxv.

Tarquinij etiam superbi temporibus in cohibendis malefactoribus infrascriptus adinuentus est modus. Postq̃ enim vel a priuato quoq̃ vel ab officio malefactor sibi presentatus fuit, eũdem torturis afficere iussit, vt cõplices facti manifestet.

Is[h] etiam Tarquinius primum patibulum & omnis generis penas ac torturas excogitauit. ¶ Iudicis etiam officium est nedum ad instigationem alicuius[i] verum etiam ex officio suo nullo instigãte malefactores coercere. Plura etenim industrie iudicis committuntur dato quod nullus accusator sit, etiã si nulla probatio appareat, quod si probatio premanibus est, debet in manuali facto cũ illa probatione iudicio presentari & eundem conuinci vt ff. de furtis L. furtum manifestũ, & Spe. Sax. li.i.ar.lxvi.

h. Patibuli inuentor Tarquinius & torturas idem excogitauit.

i. Iudex etiam nullo instigante malefactores coercere potest.

k Exinde tandem elici potest quod nullus sibiipsi Iudex esse[l] potest in sua causa, nec aliquis sibiipsi iusticiam administrare audeat, dato etiam quod rem antehac furatam apud aliquem inuenerit[m] eandem vi accipere ab eo non debet, sed bene ille detineri poterit & iudicio presentari: vt textus habet.

k. Nullus sibiipsi Iudex esse debet.

l. Spe.Sax.li.ij.ar.xlv. glo.

m. Vide Spe.Sax.li.ij. ar.xxv. & infra Iure Munia.ar.cxv.

Quod si manuale factum non appareat, hoc est, quia factum sit pernoctatum, vel quia Iudex domi presens nō sit,[n] & querela vergat in sanitatem vel vitam, ibidemq; alius termi nus ad agendum proponatur: vt Spe. Sax. li.i.ar.lxi. actor fideiussoriam ponere ad prosequendum actionem cogitur, & respondēs itidem cautionem ponat ad respondendum secundum quod cōtra eum quesitum sit.[o] Si cōtra eum questum fuerit, & pena uergat ad cutim, fideiussoriam statuat pro medio verigeldo, & hoc si factum pernoctatum sit: vt C. de exi. & intro. reis. L. Nullus. & ff. de custo. reo. L. Si quis reum. Si vero fideiussoria careat, seruari debet apd iudiciariā potestatē. ¶ [p] Homo vero vt sic iudiciarie potestati traditus, siue sit actor siue respondens.[q] Iuri suo minime derogabit, sed nec honori. Notandum circa id quod fideiussoria quandoq; accipit naturam suam a iudicio,[r] vt cū quis cautiōe prouiditur, occasiō futuri dāni: vt ff. de dam. infect. L. dies cautiōi pstitus: Et id venit ex mandato iudicis. ¶ Alia fideiussoria fit in iudicio, cū qs promittit parere iuri: vt ff. Rem ratā haberi. Et hec fideiussoria duplex, criminalis videlicet & ciuilis, in textu tangitur.[s] In criminalibus fideiussor absoluitur verigeldo, secundum quod contra ipsum proponitur. Ad maximum vero verigeldus extenditur ad decemocto libr. & hoc ex eo statutum est, ne fideiussor penā subire cogatur, sed verigeldo sese defendat: vt C. de fideiusso. & manda. L. Sancimus. [t] Fideiussoria vero in ciuilibus grauior est q̄ in criminalibus. In ciuilibus etenim ad quātamcumq; summā fideiusserit quem,[u] eandem persoluere cogitur. Quod si quis fideiussorem non habuerit, detineri potest. Si vero tantum facultatis sibi sit prout querela extenditur, ad statuendum fideiussoriam cogi non debet.[x] Is etenim qui se contra querelā proprio seu hereditate tuetur, tutius facit q̄ qui fideiussorem statuit: vt. ff. de reg. iur. L. Plus cautionis. Vbi habetur quod cautio in rem tutior est q̄ in personam. Vnde postq̄ accusatus bonis sese defendit: datur cognitioni Iudicis & Scabinorū, qui taxent bona huiusmodi,[y] & q̄ nō sint obligata: impignorata, & vt cōtentari in querela actor possit, quod si non contentaretur, ad fideiussoriam vlteriorem cogi potest. Si vero fideiussoria careat, actioq; sit criminalis, Iudiciaria potestas eūdē seruabit. Si sit occasiō debiti, q̄ ipse fassus est, fideiussoriaq; caret, nec est possessionatus, creditori p manus dari debet ut textus habet. ¶ Creditor etiam debitum potest prestolare suū prout vult, vel contra debitorem agere. Quod si accusatus debitum recognoscat, bonaq; habeat mobilia, in illa creditor inuestiri debet.[z] Si illis careat, ad proprium seu heredidatem intromittatur, acceptareq; illud creditor cogitur, & is contentari. Si vero nec proprium habuerit, fideiussoriaq; careat in potestatē creditoris presentet. Vnde & siquidem in contrarium certe quedam militant leges, quod videlicet nullus propter debita incarcerari debeat: vt in auten. de fideius. & manda. §. Quod autem, ac alię quāplures. Intelligi tamen debent, si & in quātum debitū recognitum nō sit. Textus vero intelligitur de recognitis debitis. Vnde si quis pro debito accusatus illud non recognoscat, propior est iuramento euadere, nisi testimonio Scabinorum & Iudice conuictus sit. In recognito vero debito: vt supra tactū est, abscedere creditori tenebitur, proprium, hereditatem, mobilia alia, & feudalia bona si habuerit. Si aūt contingat, quod debitor sub fide promittat creditori solutionem,[a] si & in quantū omnipotens deus, vltra sustentationem victus sibi prouideret cautionemq; super eo statuat non necessario dandus venit in manus creditoris. ¶ Debitor etiam vt textus habet in defectu solutionis, datur in potestatē creditoris, ex eo q̄a dolose in eo egit: & beneficio abusus est: non tamen sic traditus torqueri debet, sed labore & victu quemadmodū alia familia prouideri. Quod si extra municipiū, vel vt alij textus habent, extra domum Iudicis eundē ducere velit, fideiussoriam statuat suę vxori & pueris, quod eū illese seruabit, ac viceuersa presentabit: vt clarius in textu habetur: & C. Quę in fraudem creditorum. L. vlti. Non etiam perpetuo carceribus macerari debet, verum labor quem prestabit creditori taxabitur, ac ad summam debiti defalcetur. Iure enim habetur, quod nullus propter pecuniā perpetuis carceribus detineri debet: vt. C. qui. bo. cede. pos. in mul. legi.
Sciendum etiā, quod si quis tenetur aliquid propter benefacta alicuius,[b] & promiserit recompēsam propter huiusmodi promissum: non debet arctius vexari, nisi in quantū potertit, & facultas eidem remunerandi sit, ita quod solus etiam mendicare non cogatur: vt. ff. de donati. L. Qui ex dona. & ff. de regu. iur. L. Donari videtur.

n. Spe. Sax. li.i.ar.lxx.

o. Vide Sp. Sax. li.i.ar. lxi.

p. Spe. Sax. li.i.ar.lxi.

q. Carceribus iniectus ob defectum fideiussoriæ honori minime derogat suo.

r. Fideiussoriæ uarietas.

s. De fideiussoribus uide plura Spe.Sax.li.iij ar.ix.

t. Fideiussoria in ciuilibus actionibus grauior est q̄ in criminalibus.

u. Vide Spe. Sax. li.i. ar.lxv. & li.ij.ar.x. li. iij.ar.ix.

x. Spe. Sax. li.ij.ar.v.

y. Pignore si quis tueatur se contra creditorem, pignus taxari p iudicem debet an ualet summā debiti necne

z. Spe.Sax.li.i.ar.lxx.

a. Spe. Sax. li. iij. ar. xxxix.

b. Vide Spe.Sax.li.iij ar.iiij. & ar.xxxix.

Articulus XXVIII

Quo pacto unus defendere se debet ut in extraneo non respondeat iudicio.

Homo[a] extraneus in alieno iuditio respondere minime tenetur alteri qui in uno secū residet iudicio, quod si exinde in damnum induxerit eundem, id resarcire sibi

a. Spe.Sax.li.iij.ar.xxv & ar.lxxxvij.

tenetur, nisi forsan iudicium illic sibi denegatum sit.

b. Spe. Sax. li. i. ar. lxi. & li. iij. ar. xij. & lxxix.

[b] Conqueratur si quis iure municipali super hæreditatem, proprium, debito, bonis, iniurijs, siue sit theutonicus siue sclauus, ibidem etiam respondere tenetur, nam ubi quis ius petit ibidem etiam ius dare hoc est respōdere debet in causis omnibus, excepto duello cum suis similibus.

c. S. S. li. iij. ar. lxxxvij.

Accusetur [c] uero quis coram iudice spirituali in causa seculari, uel quæ iudicio secularis iudicis proprie subest, & in eo damnū perpessus sit, ac tandem is coram seculari iudice conueniatur protesteturq; contra eum, quod ius nunquam sibi recusauit, indēnem eūdem reddere, ac emendam sibi soluere cogitur, iudici uero mulctam præstabit.

Glosa.

Constitutio presens fuit Ottonis magni Imperatoris pro confirmatione priuilegij presentis data, sed & potissimum per Fridericū de Schowffen Imperatorem confirmata. Motiuum eius fuit quod aliqui iuris periti dicebant vnumquemq; passim debere respondere coram quolibet iudice indifferenter, opinionem fundantes suam super articulo lix. & lxx. li. i. Spe. Saxo. [d] In oppositum alij sentiebant dicentes quod quiuis non nisi coram suo iudice respondere tenetur, habentes pro se articulum vigesimum quintū li. iij. hanc controuersiam dirimere volens Imperator, presentem statuit constitutionem, dicens qd homo extraneus in aliena iurisditione respōdere minime tenetur &c. vt textus habet. Sane tamē id intelligendum venit: vt ex sequētibus apparebit.

d. S. S. li. iij. ar. lxxxvij.

e. In extraneo iudicio respondere unus cogitur ex certis causis.

f. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. xxv. & ar. lxxxvij.

Pro intellectu itaq; textus articuli clariori. [e] Notandum quod vnus in alieno iudicio respondere cogitur ex certis causis. Primo si bona in alia iurisditiōe habuerit, ibidem eū etiam eum iuri parere oportet, quantum ad bona illa quę illic possidet pertinebit illa defendendo: vt [f] C. vbi de crimi. agi. opor. L. Sciens. Secundo si quis deliquerit quid, in illo etenim iudicio respondere cogitur: vt. iij. q. vi. Ibi enim semper. Tertio vbi quis mercantias exercet vel debita contrahit, ibidem etiā respōdebit: vt. ff. de iudi. L. xix. et sequētibus. Quarto vbi quis querulatur ibidem etiā respondebit: vt Spe. Sa. li. i. ar. lxi. & li. iij. ar. lxxix. & iij. q. viij. Cuius in agendo. Notandum preterea & siquidem Iudex quātum est ex officio suo omnimodas actiones iudicare potest: vt Spe. Sax. li. i. ar. lix. Prouidere tamen debet, vt illa quę iurisditionis suę non sunt non iudicet, [g] quod si aliquis extraneus corā iudice alterius iurisditionis accusatus se ad ordinarium iudicem non exceperit, non iam culpa erit iudicis sed istius, qui se non excipit, penaq; eum sequitur hec, [h] qd sententiam promulgatam sustinere cogitur, immo ligabit eum sententia illa quę alias nihil valeret, si se vltro in iudicium non dedisset, vt C. de Iurisditione omnium iudicum. L. in criminali. Si vero cogatur quis ad respondendum sententia prolata erit nulla, vt ff. de iudicijs. L. ij. Quod si actor ante responsionem facti penituerit & causę renunctiauerit, non subibit penam istam. Vnde & autoritas supra allegata vbi dicebatur quod Iudex quilibet omnimodas actiones iudicare debet limitatur. Id enim verum est quod secularis actiones seculares iudicabit. Spiritualis vero spirituales causas & vnus alteri in eius iurisditionē se non intromittat, vt extra de foro competenti in multis capitulis, & in auten. vt cleri. apud propri. Epis. §. si vero coll. vi. Iudex [i] preterea, homines sue iurisditionis cum extra suam iurisditionem fuerit, iudicare vt Iudex minime potest, [k] dato qd libere ad eum veniant & causam proponant suam vt C. de offici. recto. prouin. L. iusissimos. Considerandum insuper quod Ius duplex habetur, Spirituale uidelicet, & seculare. [l] Exindeq; sequitur quod spirituales Ius suū insequi, tum & seculares suo itidem Iuri parebunt. Quod si clericus accuset laicum vel econtra eius forum sequi tenetur [m] vt xi. q. i. c. experientię & in multis alijs locis. Sciendum tamē [n] quod secularis etiam Iure Maideburgeñ. in certis casibus coram iudice spirituali respondere tenetur. Primo occasione fidei vel heresis vt extra de senten. & re. Iudi. c. ad apostolice li. vi. Secundo occasione pacis fracte Ecclesiasticis vel Ecclesię [o] uel si deliquerit contra decem precepta vt Spe. S. li. ij. ar. xiij. & li. i. ar. iij. & extra de foro competenti c. cum sic. Tertio occasione periurij, vt extra de Iudi. c. nouit. & extra de foro compe. c. vltimo. Quarto causę matrimoniales vt xxxv. q. vi. c. multorum. Quinto occasione vsure vt in dicto. c. cum sic de foro competenti. ¶ In textu cum dicitur nisi forsan iudicium sibi denegatum sit. [p] Vnde Ius denegari dicitur [q] cum is contra quem agere quis habet proscriptus est, & ita comparere iudicio non audet, & vt sic iste in alieno iudicio accusari potest, & arestari vbicunq; preueniatur, vt Spe. Sax. li. iij. ar. xiij. Tum etiam si debitum iudicatum non soluit

g. Accusatus in extraneo iudicio & non se excipiens quæ pena.

h. De hac materia uide Sp. Sax. li. iij. ar. lxxxvij.

i. Iudex extra iurisditionē existens etiā suæ iurisditionis homies ut iudex iudicare nō pōt

k. Spe. Sax. li. i. ar. lix.

l. S. S. li. iij. ar. lxxxvij.

m. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. xxv. & xxxiij. glo.

n. Secularis etiā iure nostro corā spirituali iudice respōdere cogitur in certis casibus.

o. Vide Spe. Sax. li. iij. aa. lxxxvij.

p. Ius denegare quando iudex dicatur.

q. S. S. li. iij. ar. lxxxvij.

nec vadium habet quo solutioni satisfaciat: vt sic enim vbicunq; locorum inuenitur accusari potest: vt Spe. Sax. li. iij. ar. lxxxvij. Iudex etiam ius denegans alicui, eidem posthac obedire nõ oportet: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xiij. in fi. textus. In generali tamen siue sit clericus, siue laicus, monachus, vel alter quiuis: quem Iudex cogi non potest ordinarius: corã quocũq; extraordinario iudicio accusari potest, & ibidem respondere cogitur: vt in auten. Vt cleri. apud propri. Epis. §. i. coll. vi. & C. de Epis. audien. L. Episcopalem.

Articulus XXIX

De donatione seu abscessione bonorum in quibus ueram possessionem solus non habuerat.

Qui bona alteri in eius tradiderit potestatẽ in quibus nullã solus habuerat possessionem. Si alter iure mediante in eadem bona introductus sit, is qui possessionem habet intromissioni licite iure contradicere potest,[a] & illum sic introductũ remouere. Tenebitur tamen possessionem iure defendere in proximo assignato iudicio.

a. S. S. li. iij. ar. lxxxiij.

Nullus etenim possessionem dimittere cogitur nisi iudicialiter accusutus[b] per ueras sentẽtias repulsam patiatur. Quod cum factum fuerit iste tandem iudicialiter introducitur, & exinde eundem nullus expellere poterit nisi accusatus ueris sententijs repellatur.

b. Vide Spe. Sax. li. ij. ar. xxiiij. & lxx. & li. i. ar. lxx. li. iij. ar. lxxxiij. & infra Iure Munici. ar. cxxxix. & cxl.

Glosa.

Autor pręsentis constitutionis fuit Otto magnus in fauorem Saxonum tulit eandem. Motiuum autem eius fuit. Quidam enĩ iurisperiti dicebãt quod possidens rem aliquam corporaliter propior esset eandem obtinere, q̃ ille qui postmodum iudicialiter inuestitus esset. Alij item oppositum sentiebant, dicentes, quod is qui per Iudicem in possessionem mittitur, ius potius habeat q̃ ille intrusus q possidet. Ad sopiendam itaq; cõtrouersiam lata est cõstitutio per Imperatorem pręsens; [c] quod is qui actualiter rem possidet maiori iure illam possidere debet, q̃ is qui postmodum intromittatur. Vt si. P. domũ possideat & eã in sua habuerit potestate. Iudex vero. N. intromittere velit, possessor ille primus possessioni cedere non tenetur, nisi veris sentẽtijs ab ea propulsetur. Si vero. N. ex sententijs & iuridice possessionem nactus sit, postmodũ tandem. P. adueniat istum sic introductum a possessione eicere minime poterit, quamuis iniuste possideat: vt Spec. Sax. li. ij. ar. xxiiij. & ff. Ne vis fiat ei qui in possessionem. L. i. Is etenim qui possidet aliquid, circa possessionem libere permitatur, donec iuridice ab ea propellatur: vt. ff. vti. posside. L. Prętor ait & C. eo. ti. L. i.

c. Possessionis specialis [...]

S. Sa. li. iij. ar. lxxx[...]

Pro intellectu articuli clariori. Notandum quod possessio bonorum etiã quandoq; sine adminiculo iuris acquiritur multis modis. [d] Primo cum se vnus intromittit bonis, quę antea nullius erant, sicut si ager occupetur qui nullum antehac habuerat dominum. Tũ etiam ferę, bestię &c̃: vt Insti. de re. diuisi. §. Insula. & ff. de acquiren. re. domi. in multis legibus. Secũdo si bona per mortem alicuius deuoluuntur cuiq̃. Is etiam sine iuris adminiculo illa possidet: vt Insti. de hęredita. quę ab intesta. deferrun. §. Intestatorum autem. & Insti. de hęre. quali. & diferren. §. Sin auten. & in autẽ. de hęre. ab intest. veni. §. Si vero. coll. ix. Tertio acquiritur possessio iudicialiter, [e] vt cum bona absceduntur & resignantur in loco vbi id de iure fieri debet, venitq; in possessionem sine contradictione: vt Spe. Sax. li. iij. ar. xxiiij. & Inst. de re. diuisi. §. p traditionẽ.

d. Possessio multis acquiritur modis.

Vide hoc idem Sp[...] x. li. iij. ar. lxxxi[...]

e. S. S. li. iij. ar. lxxxiij.

¶ Et quia multi homines vendunt bona quę ipsorum non sunt. Quare obuiatur his per articulum istum. Nullus enim ius potius alteri dimittere potest, q̃ quod solus habuit: vt. ff. de acquiren. re. domi. L. Traditio. & C. de distracti. pigno. L. Si debitor. & C. Sine censu vel reliquis fundum compara. nõ pos. L. ij. Si itaq; vnus nullam veram possessionẽ in bonis habuerit, etiam illi cui bona dimittit, iustam non relinquit possessionem &c. vt textus habet.

[f] Considerãdum pręterea quod possessor bonorum intromissionem Iudici defendere volens, tria in se habere debet, ne penam incurrat. [g] Primo quod iusto & legittime illã possessionem habeat. Secundo quod intromissio illa iudicialiter sibi non fuisset interdicta: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xxiiij. et. ff. ne vis fieri qui in posses. L. i. & ff. de re iudi. in multis legib. Tertio quod pręsens non sit quando bona illa donabantur, resignabanturue, & intromissio adiudicabatur. ~~Qui enim sen~~tentiã audit debet illi in instanti cõtradicere: vt Spe. Sax. li. ij. ar. vi. Et qui tacet consentire videtur: vt in auten. de san. Episco. §. Si seruus. coll. ix. In textu cũ dicitur, tenebit autẽ possessionẽ

f. Possessor iudicia intromissionem defendere uolens tria in se habere debet ne penam incurrat.

g. S. S. li. iij. ar. lxxxiij.

Vide hoc idẽ ab[...] Spec. Saxo. li. iij. a[...] [...]xxiij. glo.

in proximo iudicio defēdere &c̄. Q.d. Comparere iudicio debet cōpetenti tempore proxime celebrando: coramq; iudicio protestet hisce verbis. Bona habeo in possessione si quis occasiōn illorum agere vult, respondere pro his volo illa defendendo, & sic pro secundo & tertio iudicio faciat. Si nullus compareat qui eum impetat. Iudex tandem possessionem sibi adiudicet pleno iure, quā sibi nullus alienare poterit, nisi q̄rela iudiciali.

Articulus XXX.

De donationibus uel abscessionibus coram iudicio factis.

a. S. Sa. li. iij. ar. lxxxiij.

Donata [a] uiro uel mulieri Iure Municipali tribus diebus illa possidere oportet. Quæ uero per querelā euincuntur præscribi possessione non cogitur.

b. Vide hoc idem Spe. Sax. li. iij. ar. lxxxiij.

Bona [b] feudalia si quis alteri dimiserit illa uarēdare oportet anno & die. Qui uero proprium uel mobilia in municipio uendiderit illorum uarendator esse tenetur quoad uixerit, res tamen illa pro qua litigatur ad manus tradi debet uenditoris, ad commodum uel damnum q̄diu illam defendere ualeat.

Cui autem donatum quid est, in eo donatarius probare non poterit nisi donationem, nec uarendare eum oportebit.

Glosa.

Constitutio itidem presens Imperatoris Ottonis est. Motiuū vero illius fuit, quod multi dubitabant super prescriptione possessiōis bonorum acquisitorum, cū & diuerse leges diuersa super prescriptione sentiant. Quemadmodum li. ij. ar. xxxvi. Spe. Sax. & item li. i. ar. xxix. vbi de varendatione & rerū possessiōn habetur. [c] Sed & q̄dam bonorū mobiliū prescriptionē terminari triennio dicūt. Immobiliū v°o inter p̄sentes decennio, inter absentes vero per viginti annos prescriptionem fieri: vt Insti. de vsucapi. & longi. tempo. §. Iure ciuili. Ad absoluendum itaq; dubium illud, lata est lex presens, quod qui proprium vel mobilia vēdiderit, resignaueritq; illa varendare oportet, q̄diu vixerit, & hoc ex eo fit, quia si forsan quis proprium alienauerit sine consensu heredum, istud heredibus minime obesse poterit: vt Spe. Sax. li. i. ar. lij. Nec textus presens est cōtra articulum xxix. li. i. Spe. Sax. vbi habetur, quod proprietas & fundus in triginta annis, & anno & die prescribit. Loquitur enim ibi de bonis que per successionem ex admortuo cedūt. Textus vero presens intelligitur de bonis venditis.

c. Vide hoc idē abūde Spec. Saxo. li. iij. ar. lxxxiij. glo.

[d] Quid si pater meus moriatur, & eodē anno mortis vel precedenti antehac proprium alienet me nesciente. [e] An carere illo debeam & an prescribā necne? Quidam dicūt quod sic, fundātes propositum super articulo presenti, quia illud varendauit quoad vixerat, nec interim tempore vite bona huiusmodi impetita sunt. In contrarium tamen est articulus lij. li. i. Spe. Sax. vbi habetur quod sine heredum consensu proprium alienare nō potest. R. sub distinctione, quod heres alienationi illi in quantum iuris ad id habeat cōtradicere poterit, & hoc si de alienatione ignorabat, vel quia ex necessitate cōtradicere nō potuit. Pecuniam tamen restituere cogitur, quam pater in uendendo acceperat. Si etem̄ proprium eidem restitueretur non persoluta viceuersa pecunia, efficeretur ditior cū alterius damno, quod fieri non debet vt Spe. Sax li. i. ar. ix. &. ff. de conditione indebiti. L. Naturaliter. & ff. de petiti. here. L. Plane.

d. Instantia pulchra.

e. S. S. li. iij. ar. lxxxiij. glo.

Res tamen illa debet in manus tradi venditoris &c̄. & vt sic bona pretacta defendere potest, vel iuramēto intercedere quod propriū suum sit, alias em̄ varendare illa non posset: vt C. de pericu. & commo. rei. vendi. & Insti. de acci. §. rursus. Illius etenim interest defendere & querulari, cuius damnum vel lucrū imminet: vt Insti. de obligati. que ex delict. nascun. §. Furtim. & Insti. de vi. bono. rapto. per totum.

Cui autem quid donatum est, non aliud probare poterit nisi donationem: hoc idem habetur Spe. Sax. li. i. ar. lij. & li. iij. ar. lxxxiij. & Insti. de donati. §. Alie autem. & ff. de donati. Aristo. ait. & C. de iure domi. L. i. Ponitq; in textu id ex eo vt dignosci possit differentia inter donata & vendita. Vendita etenim varendare oportet. Is vero qui donat id facere non tenetur: vt. ff. de dona. L. Aristo. & C. de iure domi. per totum.

In textu cum loquitur, quod donata tribus diebus possideri debent, non per id intelligi vult, quod mobilia prescribantur tribus diebus, quia contrarium declaratum habetur. li. iij. ar. lxxxiij. [f] Sed intelligitur quod tribus diebus possidens nō potest de furto accusari in illis rebus si non occultando illa tenuerit, q̄uis forsan ille qui sibi donauit furatus sit.

f. S. S. li. iij. ar. lxxxiij.

Articulus XXXI.

De fideiussoria debiti uel iniuriarũ

a. Spe. Sax. li.iij. ar. lxxxv. §. qui pecuniã & li.iij.ar.ix.

FIdeiussorẽ [a] coram iudicio statuens pro debito cum conditione, quod ille solus uel fideiussor exoluat, si probare posset quod ille solus persoluerit ut iuris est, fideiussor liberatur, dummodo solutio per eum probetur.

Qui autem pro alio fideiusserit certam pecuniam ad tempus soluere probare testibus idẽ tenetur quod solutioni satisfecit.

b. Vide Spe.Sax.li.iij. ar.ix.

Si quis uero fideiussoriam statuere pro iniuria accusatus cogit̃, coraꝗ; iudicio eundem statuendi [b] fideiussor promiserit & non statuerit ad terminum iudicialem pro eo accusatus emendare eum oportet iuxta querelã & determinatũ uerigeldũ.

Glosa.

Otto Ruffus Imperator, constitutionem pręsentem largitus est: ex quęrela ad eum delata. Opinabantur enim quidam: quod postq̃ aliquis vni tenebatur quid, fideiussoriamq; super solutione statuerit, quod ab vtroq; debitum expeti posset.

c. Spe. Sax. li. iij. ar. lxxxv.

d. Obligationis definitio.

Sed & alia oriebatur dubietas. Nonnulli em̃ autumabantur, postquã multi pro vna recõiunctim extiterint fideiussores, [c] ꝙ quiuis eorum singulatim solutioni satisfacere debeat, fundantes propositum suũ super articulo septimo li.i. Spe. Sax. & Insti. de obliga. §. Obligatio, [d] vbi habetur, quod obligatio est iuris vinculum, quo necessitate astringimur alicuius rei soluende secundum nostrę ciuitatis iura: vt. ff. de v̾bo obliga. L. Veluti. & Insti. de fideiusso. §. Si plures.

Alij vero dicebant, quod quilibet eorũ non plus teneretur, nisi partem suam exoluere: vt Insti. de duobus reis stipulandi. & in autẽ. co. ti. §. i. coll. vij. Imperator itaq; dubietatem soluens medium statuit, quod soluente principali fideiussor absoluitur, tum etiam si plures manu coniuncta solutionem promiserint vnus quidem soluere tenetur, sed sub conditione, hoc est si socius suus in soluendo non est, vel si ad iudicium haberi non potest. Vnde quicumq; fideiussorum ad ius haberi poterit contra eum agatur, & partem suã soluere cogitur, & ita similit̃ alter impetat̃. Si v̾o id deficiat, quod videlicet vnus in soluendo non est, vel ad iudicium haberi non poterit, cõtra illum agatur qui haberi potest, sed & solutionem facere tenebitur: vt Insti. de duo. re. stipulati. in multis legibus. & in auten. de duo. re. promitten. coll. vij. per to. Quod si contingat, quod vnus pro omnibus soluere compellitur totam summã, relinquetur sibi actio contra alios fideiussores, extorquendi sortes illorum: vt in auten. de duo. re. promitten. §. i. coll. vij.

e. Spe. Sax. li. ij. ar. vi.

Debitor si solutionem allegauerit, illud met tertius probate tenetur: [e] vt Spe. Sax. li. ij. ar. vi. & ff. de soluti. et liberati. L. Solutã. & alijs plerisq; ibidem legibus.

Fideiussor vero probare etiam tenetur solutionem sui principalis: vt Iuris est: prout textus habet. & Insti. qui. mo. cõtrahi. obliga. §. i. & C. de soluti. L. vlti.

f. Spe. Sax. li. i. ar. lxv.

[f] In actionibus v̾o criminalibus principalẽ si fideiussor statuere non valebit, penam quã principalis passurus esset, fideiussorem sustinere non oportet, sed verigeldo liberatur: vt Spe. Sax. li. i. ar. lxv.

Articulus XXXII.

De testimonio contra aliquem producendo & legitimo alicuius ortu.

a. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. xxviij. supra Iure Munia. ar. iiij.

QVi alium dicit illegitimum ortu aut officio [a] hoc contra eum septem testibus pleni iuris probare debet.

b. Spe. Sax. li. i. ar. viij. & li. iij. ar. xxviij.

Si uero dicatur quod ius perdidisset suum [b] coram iudicio cum furto aut spolio hoc iudex cum duobus scabinis, & quatuor ad iudiciũ pertinentibus metseptimus probaturus est.

c. Spe. Sax. li. iij. ar. xxx clarius uero infra ar. lij.

Moriatur si iudex [c] eius successor in iudicialibus actibus omnium quæ acta sunt circa tempora præmortui in quantum scabinorum testimonio informatus fuerit, quamuis illa nec uiderit nec audierit testis esse debet.

Iudex nullum a quærela repellere

potest [d] sine uoluntate illius cōtra quem quærela proponitur.

d. Sp. Sax. li. iij. ar. xvi.

Glosa.

Articulus presens non aliud intendit nisi id cū quis testibus probaturū se aliquid offert, id explere tenetur, [e] alias incidet in mulctā & emendam: ut Spe. Sax. li. i. ar. liij. Quod si accusatus pleni iuris sit, propior est innocentiam defendere suam. Ius enim fauorabilius est ad conseruandum vnum q̄ ad condēnandum: vt. ff. de regu. iur. L. Fauorabiliores. & L. Non debet.

e. Sp. Sa. li. iij. ar. xviij.

Notandum circa id, quod si alicui ius abiudicatum sit & in eo conuincere eum quis nitatur, id facere oportet per Iudicem & Scabinos, quia alias propior erit defendere honorem suum. Quod si iuri suo in vno derogauerit iudicio, vbiq; in eo erumnā sustinebit: vt Spe. Sax. li. iij. ar. lxxxij. Quod autem Iudice & Scabinis cōuinci possit: habetur Spe. Sax. li. iij. ar. xxviij.

Saxonum etiam antiqua seruabatur consuetudo ex li. i. ar. xxxix, quod qui per furtum vel spolium ius perdidit, [f] nullomodo deinceps ad ius potuit peruenire suum. Quod si alibi posthac accusatus fuerat statuti optionē habuit, vel ferrum candens manibus portare, vel in aquam bulientem manū mittere, vel duello sese defendere: vt in articulo prę allegato clare habetur.

f. Spe. Sax. li. i. ar. xxxix. & Iure Munic. infra ar. xcij.

Iure etiam priuatus, vel qui ius perdidit suū [g] de facili pro alia conuinci potest causa, nulla enim probatio contra eum est necessaria, sed sufficit quod probet eum esse iure priuatum: & non opus est factum illud secundariū probare. Postq̄ vero probatum erit, eum esse iure priuatum, creditur quod etiam istud fecit pro quo inculpatur.

g. Iure priuatorū incō moditates.

Moriatur vero iudex &c. Constitutio ista ꝓpter id statuta fuit, opinabantur em̄ nōnulli quod mortuo iudice: etiam testimoniū actorum corā eo nihil valere deberet. Secus em̄ id intelligi debet vt textus habet, & Spe. Sa. li. iij. ar. xxv Quia successor eius in quantum fuerit testimonio Scabinorum edoctus testificabit. Nec obstat quod habetur extra de testibus. c. Preterea. vbi innuitur, quod testimoniū non debet esse ex narratis, sed ex his, quę quis videt vl' audit. Intelligi em̄ debet quod ignotis factis credi non oportet, sed si factū probatū sit, ex his qui uiderunt & audierūt credit testimonio. Ex quo itaq; iudex nouus edocetur per Scabinos, qui viderunt & pręsentes fuerunt. Quare creditur testimonio huiusmodi. Testificatur etenim Iudex, non ex persona sua, verū ratione officij. [h] Sed multa officio admittuntur, quę alias priuato facere nō licet; vt xxiij. q. v. de occiden, homini.

h. Vide supra ar. x.

Articulus XXXIII

De libertate scabinorum.

Liber seu idoneus [a] officio scabinorū, bannū sui scabinatus, hoc est locū ubi natus est scabino dignus, ostēdere aut suos progenitores quatuor nominare non oportet, nisi suo in generatione æquali duellum proposuerit iniungendum. Quilibet [b] se trahere potest ad locum natalis sui iuramēto proprio ubicumq; sit, licet scabinatum non possideat.

a. Spe. Sax. li. iij. ar. xxix. & li. i. ar. li.

b. Sp. Sa. li. iij. ar. xxix.

Scabinorum sede dignus in alieno iudicio nemini respondere tenetur. Verum in illo iudicio ubi suus natalis locus habetur, uel sedem obtineat scabinalem respondebit, [c] & ibidem etiam ad ius pertinebit.

c. Sp. Sa. li. iij. ar. xxvi.

Sedem uero illam pater primogenito eo uero non extante seniori & sibi in generatione simili agnato hæreditat.

Glosa.

Articulus presens de libertate Scabinorum tractat, [d] de qua & superius circa articulum sedecimum habetur. Estq; Scabinorū libertas [e] vilior inter omnes tres libertates: vt Insti. de li. §. Libertinorū. & Spe. Sax. li. i. ar. ij.

d. Spe. Sa. li. iij. ar. liiij.

e. Libertas scabinorū omnium uilior.

Vnde & libertas Scabinorum dicitur esse, quando quis adeo liber natus est, [f] quod ad officium Scabinatus eligi potest, & is locū sui natalis & suos progenitores a quibus libertatem habet suam, nisi sibi simili in generatione duellum inferat, vtpote si in Marchia aliquem duellariter alloquatur necessario progenitores ostendit, & hoc in criminalibus causis. Duellariter enim alloqui, [g] nō est aliud nisi criminaliter accusari. In Municipio vero declarabit progenitores secundū ciuium libertatem.

f. Vide Spe. Sax. li. i. ar. ij. & ar. vi. & li. ij. ar. xij. & li. iij. ar. lxxiij.

g. Spe. Sax. li. iij. ar. xxxv. et xxvi. li. ij ar. iij.

[h] Scabinus enim est nomen officij, ad illudq; etiam extra clipeum: vtpote libertini vel ministeriales in defectu eligi possunt, & id venit ex constitutione iuris.

h. Spe. Sax. li. iij. ar. lxxxi.

Exinde tandem sequitur, [i] quod rusticus nō efficitur nobilis, [k] quāuis ad officiū eligatur

i. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. xxix.

k. Rusticus ad officiū aliquod electus officium illud eum non nobilitat.

Scabinatus. Quẽadmodum em̃ officiũ illud suscipit, ita & retinet. Nobilitas em̃ a natura, venit & nõ ex officio. Nam & cõstitutio humana minime opprimere potest ius naturę.

l. Testimonium unius quandoq; ualet.

¶ In textu cũ dicit. Quilibet se trahere potest ad locum natalis suę &c. hoc est ad locũ vnde Scabinorũ sede dignus est, & hoc per iuramentum suum,[l] crediq; sibi debet cũ exprimat locũ vnde processit, progenitoresq; declaret hisce verbis. Ex isto loco processi a q̃tuor progenitoribus, libertatẽq; ex eis habeo; & exinde sum Scabinorum sede liber & dignus; ita me deus adiuuet & omnes sancti, & per id fides sibi datur.

m. Spe. Sax. li. iij. ar. xxix.

[m]Per simile etiam creditur testimonio vnius si testimonium illud nulli oberit: vt de consecr. dis. iiij. c. Placuit. & c. Paruulus.

Scabinorum sede dignus, in alieno iudicio respõdere minime tenet̃ &c. hoc etiã intelligi debet si in comitatu mansionẽ habuerit.

¶ Notandum pro intellectu textus, quod locus natalis Scabinorum non est aliud, nisi locus iudicij, vel iurisdictio illa, vbi ad sedẽ Scabinalem pertinet: vel pertinere deberet, si alter propinquior ex eius genelogia ad illam sedẽ pręfectus in electione sibi nõ esset,

n. Spe. Sax. li. i. ar. li. & li. iij. ar. xxvi.

[n] Et dicit locus ille natalis, ex eo quia ipse vł eius parentes illic manu sua ad sacra iudicio iurarunt, & iste signum illius habet verificũ in sede Scabinorum, nec respõdere in alieno iudicio tenetur, hoc est in comitatu, nullus eũ iudicare poterit,[o] nisi Comes vel Scultetus in legittimo iudiciorum termino: vt Spe. Sax. li. i. ar. lix. Iudicatur autem in proprio iudicio, ex eo quia & illic iudiciũ exercet, quare & dignum est vt ibidem etiam iusticia de ipso ministretur.

o. Sp. Sa. li. iij. ar. xxvi. li. i. ar. lix.

Articulus XXXIIII.

De exigendis debitis.

DEbitorẽ si quis habeat in municipio, uel unus sibi quid teneatur, extunc præconem subordinet qui illum ante Iudicem uenire faciat[a] insinuariq; tandem sibi debet quo pacto debitum illud contractum sit, uel causam exponere cur eundem detinere uult. Iudicemq; expetat quod eum assecuret uel prouideat si possessionatus non est, idq; iudex facere tenetur. Quod si proprium in municipio habeat terminus sibi præfigi ad proximũ iudiciũ debet.

a. Spe. Sax. li. iij. ar. xli. supra Iure Munia. ar. xvi. & infra ar. ciij. glo.

Glosa.

Debita quo pacto exigi debẽt prãcticã, vide in cõmuni iuris processu, necessario autẽ per creditorẽ debitũ insinuari & declarari debet, vt debitor exinde eo facilius se recolligere possit, an recognoscere vel negare illud debeat: vt C. de eden. L. Iustum. & ff. eo. ti. L. i. & extra de libel. obla. c. ij. & iij. & Spe. Sax. li. iij. ar. xli.

[b] Considerandumq; circa id. Debitor sic citatus, si debitum recognoscat, solutio decernitur [c] ad quindenam, intelligendo de iure nostro. Si vero debitum fuerit magnum, inducie sibi dantur duodecim septimanarum: vt si est occasioñ verigeldi. Postq̃ vero id decernitur, respondensq; possessionatus nõ est, fideiussoriam statuere oportet: & vt sic fideiussor locum debitoris gerit, & omne eiusdẽ ius in se accipit, quo debitor vti deberet.

b. Vide infra Iure Munia. ar. xciij. & Spe. Sax. li. ij. ar. v.

c. Debitorum solutio quomodo decerni debet.

Articulus XXXV

Duellum quomodo fieri debet.

QVi duellum indicere uoluerit sibi in generatione coequali[a] is petat iudicem ut sibi de iure liceat compræhendere idest inuadere suum uiolatorẽ quem ibi prospicit constitutum[b] cum hæc licere fuerit ei pronunciatum, tunc interroget qualiter eum compræhendere debeat, ut ei proficiat in iure suo, ibidem pronuncciabitur quod mãsuete in sui superiori foramine uestimẽti. Quæratur tandem si friuolum aut temerarium in detinendo se ostendat & eum alibi tangi contingat quod illa proteruia eidẽ in iure noceat suo, sententiabitur quod sic, & sic arripiat eũ duobus digittis. Cum sic eum compræhenderit & eum cum licentia per sentẽtiam dimiserit, quamobrẽ reo hoc accidit & cur eum alloquatur actor

a. Vide hoc idem in forma Spe. Sax. li. i. ar. lxiij.

b. Practica quomodo duellũ infertur alteri.

debet enodare, hoc tamen cum interlocutione uel incontinēti est faciendum. Tunc eum tenetur [c] primo incusare quod ipse pacē in eo uiolauit in uia regia, aut in uilla, aut ubicunq; hoc factum sit in municipio debet reserare. Secundo tādem accuset eum quod ipse ei plagas & talem iniuriam apposuit quas poterit demōstrare per uulnera, & si sanata fuerint per cicatricem, & ibidem declaret uulnera uel cicatrices Præterea accuset ipsum quod eum in tantū suis rebus depredauit ut merito pro his alicui duellum inferatur, iste tres uiolentiæ seu iniuriæ sunt simul ab eo proponendæ quas si simul non proposuerit eius duellum euanescit. Vlterius uero dicat, ibi ego eum personaliter uidi personalem, & eum cum iudiciario clamore infestaui, testimoniumq; producere paratus sum, uiros qui clamorem audierunt, quæ si fassus fuerit, placeat. Si uero negauerit ego eum uincam per pugilem meū iure prout mihi scabini decreuerint Reus tandem petat actionis uarendam quæ ei est facienda.

c. Quærelæ tres in duello proponendæ.

[d] Tamen licite potest quis actionē suam anteq̄ uarendam faciat, in statum perducere meliorem. Post uarende præstitionem reus suam prebeat innocentiam causæ contra eū proposite.

d. Ante uarendā potest quiuis quærelam meliorare suam posthac uero non.

Tandem ille quærat per sentētiam sibi dari quæ huiusmodi declaratio innocentiæ sit, quandoquidē eundem conuincere uult, per se uel suū pugilem, decernetur iterum quod innocentia declarari debet clipeo aut gladio. Quod si duellum propter membri mutilationem exequi non possit. Iuramentoq; id confirmare audebit tutorē seu pugilem iure acquiret.

[e] Quilibet etiam homo potest duellum sibi in generatiōe deteriori, sed non deterior meliori denegare.

e. Duellum denegari potest deteriori se, sed non econtra.

Negare etiam potest quis duellum si post meridiem ei inferatur, nisi prius fuerat iniciatum. Iudex uero clipeum cum gladio reo si indiget ordinabit.

Duellum etiam, si quis litigantium cognatus est, aut si ipsi inuicē sunt cognati potest prohibere, si metseptimus suo iuramēto tantam inter eos esse cognationē, ut de iure inuicem certare non debeant manifestet.

Iudex tandē cuiq; duos præbere debet nunctios qui uideāt q̄d secundum consuetudinem præparentur quantum uoluerint de coreo & lineo induant, dum modo frontes idest capita, atq; pedes permaneāt enudati. In manibus non nisi simplices & lineas habeant cirotecas, Nudum in manu quilibet habeat gladium & cum uno uel pluribus secundum cuiusq; arbitrium præcingatur. Clipeum ligneum coreo tectum in manu ferant, umbo tamen ferreus illius esse potest, & unam tunicam induant cuius manice usq; ad cubitum terminabunt. Iudex circulo pacem ne quis eos impediat debet sub pena capitis demandare. Cuilibet eorum Iudex unum qui arborem eius ferat ordinabit, qui ferentes, neminem eorū ullatenus impediant, sed si eorum quis ceciderit uel uulneratus fuerit uel arborem petierit, & Iudex hoc licentiauerit arborem interponāt.

213

Postq̃ circulo est pax nũctiata, tũc
petere debent circulum sibi a iure
licenciari, quem eis iudex licencia/
bit, de uaginis ferrum auferent ni/
si hoc eis a iudice concedatur.
Ante iudicẽ accedere debent præ/
parati & iurare actor uidelicet qđ
illa accusatio uera sit, & reus quod
innocens sit, ut sic eos deus adiu/
uet in suo duello, splendor solis eis
diuidatur, quando procedunt si re/
us uincitur condemnatur. Si uero
uicerit donata sibi ab actore emen/
da & iudici mulcta absoluetur. A/
ctor in circulum prior ueniat, & si
reus uenire protraxerit Iudex eum
debet tribus uicibus p̱ præconem
in domo in qua præparatur adhi/
bitis duobus bannitis euocare, &
si in tertia uocatione non uenerit
actor surgẽdo se debet duello præ/
sentare, & uerberando contra uen
tum bis feriendo & tertio confodi/
endo eum superabit in quærela cõ
tra eũ proposita. Iudexq; eum tanq̃
duello esset superatus condẽnabit.

Glosa.

Duellum an iure admitti debeat, necne? & q̃
pacto institui debet, tũ & alia de duello mul
ta abunde declarata habẽtur in plerisq; Spe-
culi Saxonũ locis. In primis S. S. li. i. ar. xviij.
Quod sententia increpari potest & duello cõ
uinci. Item eo. li. ar. xxxix. de duello illorũ q
ius suũ furto vl' spolio amiserũt habet. Prete
rea eo li. ar. xlviij. de duello ex necessitate in-
dicto habitum est, quodq; duellum iam ab-
rogatum sit. Item eo. li. ar. xlix, de duello rati
one vulnerum declaratur, & quod ex specia-
li prerogatiua Saxonibus propter eorũ mili
taria gesta duellum admissum erat. Insuper
eo. li. ar. L. duellum in defendendo occiso ad
mittitur. Item eo. li. ar. li. cum vnus genera-
cione similis, alteri duellum indicit, sufficiẽ-
ter habetur. Et quemadmodum iam tactum
est, Saxones ipsi constitutionem de duello
propter eorum dexteritatem obtinuerãt. Ex
eo vt iuramenta euitarent, in huiusmodiq;
casibus trahebant se ad priuilegiũ commu-
ne prouincie datum, nec enim priuilegium
dici possit, nisi aliquid specialis in se habeat.
Et quia presens articulus de duello & quo
pacto vnus alterum pro duello alloqui de-
beat tractat.
f Vnde sciendum quod duellariter alloqui
Est quando vnus alterum prouocat ad decla
randum Iusticiam suam contra eum pugna-
turus eam spem habens iusticia eum adiuuan
te,[g] quod damnum per id recuperare possit
suum.

f. Duellariter alloqui quid sit.

g. Vide supra ar. xxx. iij. Spe. Sax.

Pro declaratione textus vberiori[h] queritur
an duellum iure diuino fieri debeat nec ne?
Argui potest pro & contra, Primũ pro par-
te negatiua quod uidelicet minime admitti
debet, instatur sic. Quicquid iure canonico
& sacris literis prohibitum est pro peccato
habetur, sed duellum est huiusmodi ergo &c̃
Maior ex se patet. Minor declaratur per mi-
tos canones, tum etiam quia vt communiter
duellum ex prouocatione ire venit, & ex
rancore. Secundo quod uidelicet duellum
admitti non debeat quia est peccatum, sed
peccatũ nullo modo tollerari debet. Quod
autem peccatum sit patet quia vt communi-
ter ex superbia euenit, quod vnus alterum
opprimere nititur, nocereq; vult homini
Cristiano. Tetio duellum admitti minime
debet quia certatores huiusmodi p̱ iure pri-
uatis habentur ex eo quia homines occidũt
vt iiij. q. vi. infames, & Spe. Sax. li. i. ar xxx
viij. Quarto duellũ fit cum peccato quia est
interdictum iure canonico vt ij. q. iiij. Mono
machiam vero. Quinto quandocũq; aliquis
contra iuris ordinem expurgare vult se se,
is iniuste agit, sed his qui duello decertare
affectat hoc facit ergo &c̃.

h. Duellum an iure diuino admittatur q̃stio.

In oppositum tamen arguitur quod videli-
cet duellum fieri potest sine peccato. Quan-
documq; enim aliquis facit id quod non est
contra iuris precepta iusto & recte facit. Iusti-
cia namq; que a iure deriuationẽ habet hoc
suadet, sed qui duellum alicui indicit ex ad-
missione iuris facit ergo &c. Bella enim car-
nalia bellorum spiritualium figuram gerunt
vt xxiij. q. i. nisi bella ista. Ex quo itaq; iure
admittũtur, quare sine peccato fieri possunt
Pro solutione argumentorum in contra-
riũ adductorum & ferenda conclusione de
mente autoris priuilegij. Notande sunt que-
dam suppositiones. Prima quod[i] duellum
dicitur esse causa que vertitur inter duos &
vterq; eorum Ius pro se accipit materialiter
ita quod iustus appareat & pro iusto repute-
tur. Vnde[k] & iusticiam quiuis eorum defen-
dere nititur, quia alias nisi defendat iniustus
reputaretur. vt lxxxiij. dis. error. Secũda sup
positio duellum seu allocutio duellaris est
priuilegium contra Ius commune datum
ad declarandum probandũq; iusticiam vni-
uscuiusq; vbi testimonium ex vtroq; deficit
iustitiam declarañ suam in corporibus eo-
rum. Confidentiam in deo habeñ quod in-
nocencie & iusticie subueniat sue. Sequitur

i. Duelli definitio.

k. Spe. Sax. li. i. ar. lxiij

ex his conclusio, quod duellum licite fieri potest cum quis aliter iusticiam consequi nō posset suam. Quod aūt & iure id admittat, patet ex iam locis allegatis, signanter vero li.i.ar.xviij. Spe. Sax.

Et exinde de facili solui possunt argumenta in oppositum adducta. Ad primū vbi dicebatur, quod duellū ex prouocatione irę exerceatur &c. R. quod duellum ex rancore minime fieri debet, quia alias esset peccatū. Verum duellum fit de quo ad propositū inter duas personas, quarum vna queuis iusticiā presefert suam, & ibidem necessario sequitur deliberatio, vbi vero deliberatur aliquid secundum rectam ratione: magis extēditur intētio ad iustum: q̄ ad iniustum, & ita non ex cōmotione irę sequitur factum illud: sed deliberate iustitiam quiuis allegans suā, quam & pugna tandem declarat, iurareq; vt textus habet actor debet, tum & respondens sup innocentia sua. Ad secundū argumentū vbi dicebat, q̄d duellū ex supbia & elatione mentis proueniat. Tum etiā q̄a est contra legem naturę Quod tibi non vis alteri ne feceris &c. R. Quod si eo animo duellum indiceretur, peccatum esset, fieri tamen eo proposito non debet, verum vt vnus declaret iusticiam suam, & alter innocentiam tueatur, sepius enim euenit quod aliquis iniuria afficitur, nec testes habet: vt contra malefactorem probare posit, & exinde si duellum non admitteretur ad probādum iniuriam illatam, maleficus in suo facto roboraretur, & ad peiora facienda audacior esset.

Is etiam qui inculpatur pro aliquo, duo incommoda prę se habet, & duplex malū sibi imminet. Si enim recognoscit vitam perdit. Si negat duellum sibi decernitur. Sed inter duo mala minus malum eligendū est: vt xiij. dis. Duo mala. Duellum vero minus malū est, sepius enim venit victoria huic qui accusatur, & si accusatorem vicerit, emēdam sibi prestare cogitur, & iudici mulctam, quā perdidisset si factum recognouisset. victus vero nō plus perdit nisi suam demeritam penam.

Contra istud tamen argui potest: ubi dicebatur, quod actor duello reum conuincere potest, reus enim propior est innocentiā defenderesuam: q̄ aliquis eum conuincere: vt Spe. Sax.li.i.ar.vij. R. quod id non contradicit illi, ibi enim dicitur: cum quid contra aliquē iudicialiter proponitur, accusatus ꝓpior est sese defendere, hic vero secus est.

Vnde & circa id notandū,[l] quod accusatus quis tribus querelis contra vnamquāq; met septimus sacramēto se expurgare cogitur. Si itaq; decemocto viros testes habere poterit, duello decertare non cogitur, in defectu vero decertare iure compellitur. Ad tertium argumentum vbi dicebatur, quod duellatores essent iure priuati, intelligitur de illis qui pro pecunia decertant: vt Spe. Sax. li.i. ar. xxxviij. Secus est de illis qui pro honore & iusticia sua.[m] Ad quartum vbi dicebatur, quod duellum prohibitum sit. R. in certis casibus admittit, vt ex legibus allegatis patet, quando quis aliter suam non potest probare iusticiam. Ad quintum vbi dicebatur, quod quicunq; contra iurisdispositionē facit, iniuste facit &c. R. quod is qui duellum indicit non facit contra iuris dispositionem. Ius enim istud admittit, & ita presupposítio maioris interimitur. Liquet itaq; conclusio prius tacta esse vera duellum iusto admitti debere, ex quo ius illud non prohibet, & hoc si eo proposito fiat: vt iam declaratum est: vt videlicet iusticiam preferat suam, nec aliter eam probare posset. Si vero ex rancore, superbia, vel alio proposito malo fiat, peccatū est: & infamis esset ac homicida.

Queritur: Clericus accusatus de furto, spolio &c. vel quod Imperij proditor, falsarius, Ecclesiarum violator, aut homicida sit, defedereq; se velit duellaribus verbis,[n] ad idq; deueniat, quod duellum promittatur, ac fideiussoria assecuretur, an illud explere clericus teneatur nec ne? R. quod clericus abstinere debet a duello. Si vero temerarie id faciat, duellūq; promissū assecuret, illud implere tenetur. Si aliquā membri mutilationē non patit per quā duellū recusari possit.

Queritur [o] Clericus duellum alicui inferēs si interficiat, vulneret, aut mutilet aliquē in certamine, a quo potius abstinere debuit, an deponi ab officio debet? R. Clericus vt sic in duello pugnans, quod promiserat vel alocutus ad pugnandum sit, si victor euadat, sine mutilatione aut homicidio, deponēdus non est ab officio, sed gratiose secum dispensetur per Episcopum. Si vero vincendo occiderit aut mutilauerit aduersarium, perdit sacerdotium: vt extra de cle. pugnan. in duel. c. Porro si clericus.

Queritur vlterius,[p] Clericus si alloquatur aliquē occasionē furti, vel predę & eum testibus: vt iuris est, conuincere non potest, respōdensq; petat duello defendi: iuxta statuta prouincię. Clericus tandem consequatur pugilē qui pugnando vincat respondentem, an clericus irregularis sit nec ne? R. Si clericus alloquat aliquem pro furto vel spolio, testibusq; eum conuincere non potest, pugilemq; pecunia conducit, pugil vt sic homicida est si illum interficit, presbyter vero efficitur irregularis, dispensari tamen cum eo potest: vt extra de cleri. pugnan. in duello. c. Henricus presbyter.

Notandū circa id,[q] quod duellū indicere alicui volens tria in se habere debet.[r] Primo quod deliberate & rationabilibus ad id faciendum inductus causis duellum affectet. Secundo quod illud faciat ante meridiem: quia alias poterit sibi recusari. Tertio quod tres querelas quas textus habet ꝓponere debet.

¶ Duellum in eum effectum vt textus habet abrogatum est,[s] & est deuentum ab illo ad

[l] *Contra querelas duellariter ꝓpositas poterit unus testimonio absolui.*

[m] *De duello plura ui de Spe.Sax.li.i.ar.lxiij*

[n] *Clericus duellū promittens an illud explere tenetur.*

[o] *Clericus duellariter interficiens aliquē an deponi ab officio debet.*

[p] *Clericus per pugilem duellariter unum interficiens an efficiatur irregularis.*

[q] *Spe.Sax.li.i.ar.lxiij*

[r] *Duellū indicens tria in se habere debet.*

[s] *Spe.Sax.li.i.ar.xxxix.& lxiij.*

2/17

testimonium septem virorum, & his conuincit actor reum, quare & de duello parum ad propositum: vt etiam habetur Spe. Sax. li. i. ar lxiij. in glo.

Considerandum tamen circa id, quod respõdens accusatus duellariter, propior est metseptimus expurgare sese, q̃ quod actor eum cõuincere possit, & hoc intelligendo: si vnus secundum constitutiones nouas, quę ab Alberto Imperatore sancite sunt, aliquem alloquatur pro furto, prędа: vt in li. feu. de pa. te. nen. §. Si rusticus.[t] Et si fuerit miles, prędе obiecte se defendere potest, & etiam conuincere prędonẽ metteriius, ciuis metquintus, rusticus vero simplex metseptimus. Sed si reus potest se iudicialiter defendere testimonio facilius sibi admittitur. Ius enim fauorabilius est semper reo q̃ actori: vt. ff. de reg. iur. L. Fauorabilius.

t. Spe. Sax. li. i. ar. lxiij.

Articulus XXXVI.

De actionibus criminalibus.

ACtiones iniuriarũ omnimode,[a] ut sunt occasione furti, homicidij, & similes cum clamore iudiciario proponãtur, dum adhuc manuale factum appareat, septẽq; virorũ testimonio cõuincitur reus.

a. Spe. Sax. li. i. ar. lxx. §. contra quem actio uide & li. ij. ar. lxiiij.

Articulus. XXXVII.

De quærellis uiolentiarum & irruptionum domus.

VIolentiarum seu stuprorum quærele[b] & domus irruptionis in uitã alicuius, querulari oportet cum clamore manualis facti & metseptimus conuincitur.

b. vide Spe. Sax. li. ij. ar. lxiiij.

Articulus XXXVIII

De uiolentijs ex irruptione domorum.

ACcuset si quis alium ob irruptionem domus diurnam uel nocturnã[c] & conqueratur super iniuria uel uiolentia, uel si opprimatur mulier, aut puella, uirq; detineatur in recẽti facto & cũ clamore iudicio præsentetur testesq; habuerit quibus factum probare posset ut iuris est metseptimus, in uitam illius cedet factum illud.

c. Spe. Sa. li. ij. ar. lxiiij.

Si uero[d] factum pernoctetur, Burgrabius illum iudicabit & nullus alter. Vbi manuale factum non appareat,[e] propior est accusatus euadere, q̃ qs eũ conuincere poterit.

d. Spe. Sax. li. i. ar. lvij. & Iure Munici. infra ar. xlvij. in glo.

e. Sp. Sax. li. ij. ar. lxiiij.

Glosa.

Articulis his tribus, tangitur modus quęrelarum, quę cum violentiarũ clamore instituende sunt.[f] Clamor etenim est inchoatio[g] querelę in actionibus criminalibus, & per id habetur differentia actionum ciuilium & criminalium. Primumq; de furto & spolio tangitur, daturq; modus quomodo cũ fure vel spoliatore, qui in manuali facto detentus sit, procedendum est.

f. Spe. Sax. li. i. ar. lxij.

g. Clamor inchoatio est quærele in actionibus criminalibus.

Vnde pro notitia textus maiori.[h] Notandũ quod furtum manifeste factum, vel fur in manuali facto detentus dicitur, cũm fur vel prędo in facto sit deprehensus, & furtũ cum clamore dorso sibi alligetur, & ita ad iudicẽ presentatur factum illud, vt sic erit probabile, & manuale factum appellabit. Postq̃ vero cum sic ad Iudicem pręsentauerit, contra eum pponat hisce verbis.[i] Furẽ hunc inter q̃tuor statuas aut parietes, vel intra septa domus meę comp̃hendi: apud quẽ bona & res inueni meas, quas & in p̃sens apud se habet, eundem cõuincere testibus & alloqui volo quod fur meus sit, vt ius decreuerit sum paratus, petoq; per sententiam mihi dari, quo pacto eum accusari debeam: vt iuri proficiat meo. Decernetur tandem, quod cũ clamore manualis facti, si eũ conuincere vult: vt Spe. Sax. li. ij. ar. lxiiij.

h. Furtum manifestũ quid sit.

i. Fur depræhensus in facto quomodo iudicio præsentari debet.

Notandum circa id,[k] quod furto accusatus iudicioq; pręsentatus nocumẽtum habet ex tribus. Primo si concordiam occasioñ furti: vel prędę inierit, infamis efficitur: vt. C. ex qui. cau. ali. infami. irroga. L. Non dãnatos. & Spe. Sax. li. i. ar. xxxviij.[l] Secundo quia tales si secundario accusentur ad iura legaliũ hominum venire non possunt: vt Spe. Sax. li. i. ar. xxxix. nec sententias reprobare poterint: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xij. in fi. & C. Quorum appella. non recipi. L. Obseruare. Tertio quia bona vt sic ex furto vel spolio lucrata possideri vel pręscribi nullo modo possunt: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xxxvi. & Insti. de

k. Furto accusatus iudicioq; præsẽtatus nocumentum habet ex tribus.

l. Spe. Sa. li. ij. ar. lxiiij. glo.

m. Fures quibus penis affiā debent.

vſucapi.§.Furtiue.[m] Vltimum eorum malū ſeu pena: quod ſi in manuali facto dep̄henſi cum violentiarum clamore, vt iuris eſt iudicio pręſentētur. Furtumq; minus trium ſolidorum ſi fuerit, punitur in cute & crinibus: [n] vt Spe. Sax. li.ij.ar.xiij. hoc eſt ad ſtatuam virgis ceditur, & auricula ſibi abſciditur, ſi aurem non habuerit: per faciem cremari debet, ſeu inſigniri. Si ſignum illud bis impreſſum habuerit in exilium euiternū: hoc eſt ad patibulum mittetur.

n. Sp. Sax. li.ij.ar.xiij.

o. Spe. Sax. li.ij.ar.xiij.

[o] Iſtudq; quod dictum eſt de ſigni impreſſione de furibus, q in die furantur, & qui burſas abſcidunt intelligi debet. In primis em̄ per faciem crematur. Secundo vtraq; auricula ſibi abſciditur. Tertio crux per frontem imprimitur ferro, ſemper tamen & virgis cedi debet, huiuſmodiq; ſigni impreſſio ex eo fit, vt ab hominibus cognoſcatur, & de eo ſibi pręcaueant. Si vero vlterius committāt aliquid, inſigniri debent fune vel catena in patibulo, & hoc ex eo fit, quia furtum eſt cōmunius alijs malefactis. [p] Quare & grauius puniri debet: vt. ff. de fur. in mul. legi. ſuſpenſuſq; fur raro deponitur in terrorem aliorū, Spe. Sax. li.ij. ar.xiij.

p. S. Sa. li.ij.ar.xxxix.

q. Fur nocte deprǽhēſus in domo alicuius liāte ocadi poteſt.

[q] Fur deprehenſus nocte in domo alicuius: dato quod nihil furatus ſit, [r] licito occidi poteſt & furto accuſari. Furetur etiam quis robora ędificiorum, vel aliud quid [ſ] noctu, etiam ſi minus ſit q̄ tres ſolidi, iudicari cum reſte vel fune debet. Fructus etiam ſi quis ex pomerio furetur, iudicioq; cōprehenſus pręſentatur. Iudicari debet iuxta taxā damni. vt ff. de arbo. ceden. per to. Furetur vero nocte frumenta ſiue in campo, [t] ſiue in horreo, ſiue ſint tritulata ſiue non, fune iudicabitur.

r. Spe. Sax. li.i.ar.l. li.ij ar.xiiij.

ſ. Spe. S. li.ij.ar.xxviij.

t. Spe. Sa. li.ij.ar.xxxix

u. Pena contra fures & raptores ſtatuta.

Contra raptores etiam & fures pena triplex ſtatuitur. [u] Primo quia pręda vel fur per clamorem denunctiatus ex neceſſitate inſequi debet, vt S. Sax. li.i.ar.liij. & li.ij.ar. penulti & in auten. de manda. princi. §. quod autem coll. iij. [x] Secundo quod ſub illo iudice vbi exceſſerint reſpondere coguntur & ſententias acceptare, etiam ſi iudex ſit vilioris condicionis q̄ ille accuſatus, [y] vt C. vbi de crimi agi. opor. L.i. & in auten. vt om. obedi. Iu. §. arripiat. & Spe. Sax. li.i.ar.lix. & li ij.ar.lxi. Tertio quod in facto vel fuga interfici poſſunt, vt C. quando lice. vnicui. ſine iudi. L. vlti. & Spe. Sax. li.ij. ar.lxix. Et ſecundū qđ aliquis demeruerit pena ſibi ſi conuincitur infligi debet.

x. Spe. S. li.ij.ar.lxiiij.

y. De penis quo pacto ſecundum diuerſos exceſſus infligi debent. Vide abunde Spe. Sax. li.ij.ar.xiij.xiiij.et xvi.

z. Homiadium contigit tripliater.

Conſiderandū etiam [z] quod homicidium contigit tripliciter & ſecundū hoc pena homicide fit etiam triplex. Primo occidit vnus alium propter bona vt illa rapiat. Pena illius eſt quod per circulum ęquo trahitur & rote apponitur. [a] Secundo occidit vnus alium ex inimititia, is gladio puniṫ. Tertio occiditur quis in defenſa vitę vel bonorum & ſi teſtes habuerit metſeptimus iuramento liberabitur. Additur etiam & quartus homicidij modus vt cum quis ex caſu aliquem occidit ſicut cedens arborē viatorem euntem interficiat non voluntarie, vel in auem ſagitans ſi hominem interimat.

a. Spe. Sa. li.ij.ar.xiij. & ar. xxxviij.

b. Spe. Sax. li.i.ar.l. & lxiiij.

c. Ocaſus in campo in furto uel prǽda quomodo conuinatur

Occidat etiam ſi quis alium in campo in furto vel pręda, [b] eſtq; homo pleni iuris, [c] iudicatur ſuper illum occiſum iuxta clamorem violentię. Quod ſi agnatus occiſi illum vellet per duellum intercedere, cum duello etiā eum vincere neceſſe eſt. Sed ſi teſtes declarauerit produxeritq; contra illum offerens ſe teſtibus eum conuincere id facere propior erit propter manuale factum quod euidens eſt, q̄ agnatus per duellū eum defendere poſſet. Si vero teſtibus careat & defenſam allegauerit, agnatus metſeptimus facilius eum defendere poterit, q̄ accuſator ſuper pręda vel ſpolio eum conuincere. Occidens autem in defenſa aliquem idq; probet vt iuris eſt ſuo verigeldo abſoluetur, vt Spe. Sax. li. ij. ar. xiiij. Interficiat etiam quis alium abſq; malo propoſito ſicut ſagitando in auem hominē interimat verigeldo abſoluitur, [d] ligna etiā cedens in ſilua penes viam & clamore pręcuſtodiat euntes.

d. Vide Spe. Sax. li.ij. ar.xxxviij. de hac materia.

Item ſi tegat domum: muro conſtruat publice, ibidemq; caſualiter interficiatur quis, verigeldo abſoluitur: vt Spe. Sax. li.ij.ar.xxxviij. & huiuſmodi homicidium dicitur caſuale, metſeptimus tamen probare tenebitur.

e. Vide de homiadio caſuali hic abunde.

Occidatur etiam ſi vnus [e] ex caſu in torneamentis, hoc eſt ſi propria voluntate & motu ſuo intrauerit ad torneamenta: vbi decertatur vel pugillatur & ibi occiditur, leditur, ſibiipſi imputabit. Item ſi iuerit in locum vbi curſus equorum ſunt vel lapides pro exercicio, aut falange iaciuntur, ſi quid ſiniſtri ei acciderit, & probetur per illum qui fecit qđ nō animo malo factum ſit manet ſine culpa. Item ſi robora quis cederit in domo ſua, & loco vbi nullus ad agendum habet, & ibi quis extraneus veniens leditur, vel canis eū laceret in domo vbi nihil ad agendum habeat, ſibiipſi imputabit.

f. Puer equo impoſitus irrefrenato ſi interfiatur cui culpa datur.

[f] Sed ſi impoſuerit quis puerū in equū, qui freno detineri non poteſt, & equus puerum occidat, dominus equi emēdare oportet, vt iuris eſt, ſi equum habere voluerit: vt Spe. Sax. li.ij.ar.xl. & Inſti. Si q̄dru. pauperi. fere.

g. Puer uel freneticus ocadens aliquem quō punitur.

[g] Puer vero nondum annos habens, vel freneticus, ſi occidat alium, [h] tutor damnū resarcire tenetur: vt Spe. Sax. li.ij.ar.lxv.

h. Spe. Sax. li.ij.ar.lxv. & li.iij.ar.iij.

In textu articuli.xxxvij. cum dicitur violentiarum querelę, & domos irruptionis &c. Irruens etenim domū alicuius, prędoni & pacis violatori ſimilis eſt, qui manu violenta aliquem ſpoliare nititur. Querulariq; debet cum clamore contra eum ſicut cōtra furem.

i. Irruptiones & obſidia uiarum quomodo puniuntur.

[i] Hijs etiā annumerantur illi qui in via libera noctu vel de die armati aliquē expectant aut iniuriari, obſidia viarū domorum ue faciunt volentes. Contra illos etenim ſicut cōtra fures & prędones procedetur. Nam ſicut

fur surripere nititur bona alicuius, sic iste vitam adimere conatur, merseptimus ergo cõuincitur qui sic pręuẽtus est propter manuale factum quod apparet, & pena illius est quod plectitur capite: vt Insti. de publi. iudici. §. item lex Cornelia. Per id etiam quę in textu breuiter expressa habentur omnes alię iniurię subintelligi debent, siue sit spolium, furtum, incendium, homicidiũ, seu depopulatio, stuprum, irruptio domorum, obsidiũ ac in vijs liberis deprędatio, aut sanitatis lesio. Omnes eñi pręacti morti condẽnant. Postq̃ vt iuris est conuincunt superantq;. Vnde & siquidem non nisi quatuor causę iniuriarum vt cõmuniter describũtur: vtpote, furtum, prędа, homicidiũ, oppressio virginum, alię tamen sub his: vt supra tactum est includuntur.

k. Stuprum iure ipso est peccatum grauissimũ ex tribus.

k Stuprum seu oppressio virginũ: vt textus habet, peccatum est grauissimũ in iure quolibet ex tribus. Primum quia factũ illud necessario conqueritur, quod si parentes ex negligentia id ommittant, & violatori eã postmodum copulent, in exilium mitti debent perpetuum: vt C. de raptu. virgi. L. i. Secũdum quia stuprans virginem eandem in matrimonium superducere non potest, l vel si superduxerit ex ea proles legitima non procreabitur: vt in. auten. de rapto. muli. quę rap. nubunt. §. i. coll. ix. & Sp. Sax. li. i. ar. xxxvij. Tertium quod iudices raptores huiusmodi inuestigare debent & iudicare sine querela, omnesq; complices simile ius patientur: vt C. eo. ti. L. i. & in auten. de manda. princi. §. Irę. coll. iij. domusq; huiusmodi in qua stupratę mulieres fuerint, succidi debent, omneq; animal, m quod auxilio ad id fuit occidi. Sed & omnes huiusmodi violẽtię clamorem insequi tenentur.

l. Vide Spe. Sax. li. ij. ar. lxiiij.

m. De hac materia uide abunde Spe. Sax. li. iij. ar. i. & in glo. ibidem & C. de raptu uirgi per totum.

Si vero iniuria sic proposita pernoctata fuerit superior Iudex eandem decernet. In manuali vero facto in instanti iudicabitur: vt Spe. Sax. li. ij. ar. ix.

Cum autẽ manuale factum non appаruerit facilius accusatus euadere potest. n Vnde pręcauendum est, ne vnus cum violentiarũ clamore queruletur, cum manuale factum non apparet, quia alias incidit penam: vt Spe. Sax. li. ij. ar. lxiiij. & C. de probati. L. Sciant. Vbi enim cum clamore violentiarum proponitur factum illud manifestum & clarum esse debet, & iuxta causarum probatiões infligitur pena malefactoribus: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xiij.

n. Cauẽdum est ne unus cum clamore queruletur cum manuale factum non apparet.

Pena talionis

Sciendum etiam circa id, dato quod vnus baculo percutiatur, ita quod loca illa percussa sint liuida, o tumida, querela etiam iniuriarum pponatur per clamorem, nulla tamẽ sequitur corporalis pena, dato quod victus sit, sed soluet emendam & mulctam.

o. S.S. li. iij. ar. xxxvij.

QVERITVR p Virgo vel mulier dispersis crinibus, & scissis vestibus, si veniat ad officium, & querelam proponat, quod stuprata sit, probaturam se offerens cum testibus clamorem audientibus, actionemq; prouideat: vt iuris est, accusatus tandem veniat libere, non detentus: non ligatus, & petat innocentiam declarari suam, cui cedit probatio? R. Vir vt sic accusatus, si libere non detentus ad Iudicem veniat, est propior querelam euadere merseptimus, q̃ quod conuinci possit. Ius enim fauorabilius est respondenti. vt. ff. de reg. iur. L. Fauorabiliores.

p. Virgo uel mulier stupratam se esse allegãs dispersis crinibus si iudicẽ agrediatur

extra manuale fac[ti] accusatus citius absol[u]itur q̃ quod conuin[ci] possit.

Articulus. XXXIX.

De quærelis ex necessitate propositis, & per Burgrabiũ iudicandis.

Mnimodas necessarias a quærelas quæ pernoctate sunt, nullus iudicat nisi Burgrabius. Si alicui ædificia per sententiam iuridicam abiudicentur, ex eo quia in illis mulieres, uel puellæ uiolatæ sunt, ædificium illud succidi debet, b & in terram prosterni, non tamẽ debet exinde abduci, nec comburi. Sed si sententiatus sit pro præda, furto ex castro cõmisso, excidi ædificiũ debet, eritq; omnibus cõmune.

a. Spe. Sa. li. i. ar. lvij

b. Sp. Sax. li. iij. ar. i. & lxviij. & itẽ li. ij. ar. ulti.

Articulus XL

Contra quas iniuriarum quærelas, quis iuramento absolui nõ potest.

Mnes iniuriæ & quærelæ ubi probatio habetur, c coramq; iudicio cum clamore inchoate sunt, pro illis iurare non poterit, sed si nulla probatio sit, extunc citius unus iure se expurgabit, q̃ quis eum conuincere possit.

c. Spe. Sax. li. i. ar. x. & ar. xxij.

Articulus XLI.

De quærela contra aliquem in eius absentia facta, ubi & terminus reo assignatur.

Accusetur si qs pro iniuria, ubi præsens non sit, [d] terminusq; reo ad respondendum assignetur, & actor infra dictos terminos reum reperiat, eum licite arestabit seu detinebit pro quærimonia tamdiu quoad fideiussoriam ponat ad comparendum. Quia Iudex pacem actori, & non reo in cuius absentia conquæstum est nunctiauit.

[d] Spe. Sax. li. iij. ar. xiij

Qui pro iniuria accusatus est, ante omnia uarendæ præstationẽ petat. [e] Quamdiu enim uarenda nõ præstatur, actor suam actionem corrigendi liberam habet facultatem, post hac uero non.

[e] Sp. Sax. li. iij. ar. xiiij. & supra ar. xxxv. eo. li. Munia.

Glosa.

Tres articuli precedentes vna illuminantur glosa, in idem enim coincidere videntur, declarãt siquidẽ q̊ pacto querelę iniuriarũ fieri debeãt, & etiã quę pena exinde sequit̃.
Vnde circa id sciẽdum, [f] quod propter tres causas ędificia prędiorũ arcis, fortalitiorũq; destrui possunt, videlicet occasiõ stupri in eis commissi, occasiõ prędę, & etiam furti. Pro stupro ędificia destruuntur ex eo, quia domus ille fuerũt obstaculo quod mulieres sic oppresse non potuerunt aufugere, quin violẽtur: vt Spe. Sax. li. iij. ar. i. & C. de raptu. virgi. L. i. Secũdo etiam destruunt̃ ędificia castri, vel domus, postq̃ sententialiter condemnentur, occasiõ furti vel prędę: vt Spe. Sax. li. iij. ar. lxviij. [g] Is enim qui malefactorẽ fouet reus facti efficitur: vt Spe. Sax. li. ij. ar. vlti. &. C. de his qui latro. vel alijs crimi. re. occul. L. Eos. & L. Si qui. Pro fure etiam vel prędone reputat̃: q furtũ fouet & occultat: vt Insti. de obli. quę ex delict. nascun. §. manifestus. Castrũ pręterea ratione prędę condẽnatũ restaurari nõ debet: vt Sp. S. li. iij. ar. lxvi.

[f] Edificia prædiorum aras ex tribus destrui possunt causis.

[g] De hac materia uide Spe. Sax. li. ij. ar. ulti li. iij. ar. i. ar. lxvi. et lxviij.

¶ Circa id notandum venit: [h] quod vnus fit facti reus quatuor modis. Primo si solus noxam fecerit. Secũdo si auxilio ad id fuit. Tertio si consilium dedit. [i] Quarto si malefactores fouet: vt Insti. de obliga. quę ex delict. nascun. §. Manifestus. &. ff. de vi. & vi. arma. L. i. & Spe. Sax. li. ij. ar. xiij.

[h] Reus facti potest esse unus quadrifariã

[i] Sp. Sa. li. ij. ar. ulti. glo.

Pro declaratione etiam textus maiori. Notandum, quod si quis furem intra quatuor angulos, vel intra septa domus suę arripuerit, eundem in facto manuali cum clamore publicare debet viciniam acclamando, manusq; & pondus rerum furatarum dorso alligare, in custodiaq; seruare. [k] Iudici eundem tandem denunciaturus. Iudex postmodum duos illic nunctios mittet, & quemadmodũ Scabini furem huiusmodi illic viderint, ita iudici denunctiabunt. Exinde tandẽ post hãc recognitionem actor querelam ꝓponet suã. Isq; modus furem pręsentandi vtilis etiã est actori, cum eum ad iuridicã vel preconis pręsentat potestatem, sed & debet pręsentari cum furto illo protestariq; cum Iudice & Scabinis & hoc ideo: si forsan fur euaserit, quod ad ius venire possit suum. Quemadmodum em̃ iudiciarie potestati seu carceribus cõmittit̃ ac pręsentatur. Ita etiam viceuersa iudicio pręsentari & sisti debet: vt Spe. Sax. li. i. ar. lxvi. Constitutiones autẽ occasiõ iniuriarũ tam hę pręsentes q̃ alię plereq; sancite sunt vt malefici refrenentur. Iuris enim & legum intentio est temeritati prauorum resistere.

[k] Practicam furis detenti uide.

[l] Vnde considerandũ quod temeritas triplex est. Prima quando quis temere & impudice audenterq; facit cõtra ius, vel qui forsan solus deberet iustitiam fouere, & iniusticiam debilitare, ipsemet iniuste agit, sit cuiuscumq; status & legalitatis, [m] & contra illos statutũ est, quod quicqd hoc pacto fecerint, pro nõ facto reputatur, qui enim contra ius facit iniuste agit, subitq; penam contra excessiuos a iure decretam: vt in exemplo, si vnus equũ furetur detineturq;, equus cedit illi viceuersa cuius erat: vt Spe. Sax. li. ij. ar xxv. & xxxi nec res illa furtiua pertinebat istum, qui eam furatus est, nec commodum habere illius aliquãdo potuit, immo subit a lege statutam penam quia suspenditur vt C. de legi. & consti. princi. L. non dubium, & in auten. vt om. obedi Iudi. §. i. coll. v. Secunda temeritas etiã dicitur mala & fit cum contra aliquem excesserit quis, & ille propria auctoritate vlciscitur illud nec iudici querulatur. Pena illorũ est quod causa illorum iusta per temerariam inuasionẽ iniusta efficit̃. vt insti de vi. bono. rapto. §. sed ne dũ & C. vnde vi. L. si qs ĩ tantã. [n] Nullus etenim sui ipsius Iudex esse debet, sed iustitiam a iudice expetat, vt C. ne quis in sua causa L. generali. Tertia temeritas & illa est pessima cum quis malefecerit vel excesserit vitareq; non vult, sed aperte incedit ac si recte & bene egisset, vel potestatem ad id faciendum habuisset. Pena istius est quod arestari & detineri potest, quoad cautionem ponat, vt se super his iustificet. Istud tangitur ibi quia Iudex pacem actori &c̃. Q. d. sit quisqs sit ille tamẽ facultatem non habet male faciendi seu iniuste damnandi, illud enim quod pro bono non habetur malum est, nisi iusticia concomitetur, vt in auten. vt om. obedi. prouin. Iudi. §. i. coll. v.

[l] Temeritas triplex.

[m] Sp. Sa. li. iij. ar. xiij.

[n] Spe. Sax. li. ij. ar. xxv. & lxx. li. iij. ar. xiij. eo. Iure munia. supra ar. xxvij. & infra ar. cxij.

Ante uarende prestitionem meliorare actor querelam potest suam vt textus habet. Cau-

tus itaq; respõdens in eo esse debet, qđ postq̃ cum clamore contra eum proponitur, vt varende petat prestitionem.

o. Varende utilitas.

o Varende autem vtilitas & effectus est ad multa. p Primo quod pro huiusmodi causa seu querela nullus alter eũ accusare poterit & si se super obiecto debito vel facinore excusauerit, deusq; omnipotens eum iuuerit, & ab alio forsan posthac molestatus sit, ille qui actor fuit eum tueri tenebitur.

p. Spe. Sax. li. ij. ar. xv. & li. iij. ar. xiiij.

Item varenda vtilis est, quod querelã suam postmodum meliorare non potest, vt si te accuset pro violẽtia, nõ poterit te accusare pro homicidio.

Preterea si duellariter te alloquatur & duas proponat questiones, tertiam ommitendo varendamq; faciat, ruet in causa quia omnes tres proponere eũ iure oportet, vt Spe. Sax. li. i. ar. lxiij.

Articulus XLII

Quo pacto ferendarius Iure obtineri debet in causis & quærelis uiolentiarum ac manualis facti.

Ferendarius per sententiam ad id coactus qđ uerba alicuius facere debeat in facto manuali hunc modum in processu seruare debet.

a. Ferendariorum doctrina.

a Primum etenim dicet, domine Iudex ex quo me procuratorem huic dedistis homini, quæro per sententiam dari, si ab aliquo inimicicias, impetitiones, aut aliud quid cõtrarium sufferre debeam, ex eo quod uerba sua pro Iuris loquar exigentia quãtum melius possum aut ualeam. Postq̃ sibi hoc definitum fuerit, extunc præcustodiat ei quod & alium in defectu habere possit procuratorẽ, uel si forsan in defendendo deficiat causam non bene intelligendo, quod consultari cum principali uel alium attigere possit procuratorem, tum & alia quæ iuxta consuetudinem iudiciorum obseruari solita sunt reformentur.

Tandem quærat ferendarius, quomodo quærelam inchoare debeat ut proficiat iuri suo, cum sibi id decernitur quærat per sententiam an principalem interrogare iure debeat, quis in eo pacem fregerit. Quod si ita impotens est ut colloqui nõ possit cum sibi decernetur, & illum iudex cum duobus scabinis & item duobus ad iudiciũ pertinẽtibus conspexerit, hoc est si fuerit ita imbecillis seu debilis, quod loqui non possit, ut exprimant illi testes prout uiderunt uel audierũt quodq; sub iuramento ipsorum recognoscant quid ipsis notum sit in facto illo, cũ hoc sibi difinitur, ab uno, a secundo, a tertio, extunc requirat in sententia si iam profecerit in iuris processu, cumq; sibi hoc decretum sit & pacis uiolator per clamorem citatus ut iuris est fuerit, tandem proponat hæc uerba:

Domine iudex peto audiri uerba N. & ea intelligere. N. quærulatur contra. A. quia ipse ueniens in municipium in uia libera pacem in eo fregit, eundem mutilauit ac uiolentiam in eo patrauit, q̃ probare potest, sed & uita ac bonis eum spoliauit, & sibi tantum accepit quod duello dignum est, petitq; Ius super eo decerni. Exinde uiolator pacis aduocetur per præconem pro primo, pro secundo, pro tertio, ex nomine eundẽ aclamando. Pro qualibetq; uice quærela renouetur dicẽdo ꝙ N. conquerit contra A. quia in Municipium ueniens in uiam regiam eundem bonis & uita spoliauit uiolentiamq; in eo patrauit quam & ostendere potest, & petit

super eo Ius decerni, Itidem faciat & pro tertio.
Posthac tandem ostendere debet uulnera, & quærat per sententiam dari, si uiolatorem alibi ubicunque locorum præuenerit an eum detineri possit de forma iuris, cũ sibi hoc definitum sit, petat pacem quæ & decerni sibi debet.

Glo.

Practicam huius ampliorem vide in processu iuris. Is tamen modus qui hic in textu habetur communior est in proponenda querela contra pacis violatorem.

b. Ferendariorum utilitas.

Vnde circa id sciendum, [b] quod ferendarij seu causidici in omnibus iuridicis actionibus plurimum sunt necessarij.

c. Spe. Sax. li. i. ar. lx. li. iij. ar. xiiij. & Iure Municipali. supra ar. xvi.

Ordinati etenim sunt ad communem vtilitatem [c] iuri & communitati in obsequium, vt tam actor q̃ reus a damno & periculo precustodiãtur quod minime euitari possit si ferendarij non haberentur.

d. Ferendariorũ laus.

[d] Ferendarij etenim iuris milites appellantur sicut etenim miles bellicosus gladio communem defendit vtilitatem, ita ferendarius industria sua iusticiam fortificat, iniusticiam vero deprimit. Status etenim rei publicę nedũ armis verum & legibus fortificatur, vt insti. in prohemi.
Honorificumque est ferendariatus officium, cum & vnus quisque iuri dignus ferendarius esse potest, vt Spe. Sax. li. i. ar. lx.

e. Ferendarij qui esse non possunt.

[e] Ferendarius autem esse non potest iure priuatus, seruus, surdus, frenericus, Minorennis quia nec iudicio astare eis admissum est vt ff. de postulati. per totum. & iij. q vij. Infames. Is enim qui seipsum defendere nõ potest, nec alium defendere poterit: vt ij. q. i. Prohibent: Sed & mulieres ad officiũ istud minime admitti debẽt: vt Sp. S. li. i. ar. lx. & li. ij. ar. lxiij.
¶ Item clerici & monachi abstinere etiam ab officio huiusmodi debent, nisi forsan in certis casibus in iure spirituali.

f. Sp. Sax. li. iij. ar. xiiij.

[f] Sed & quiuis ferendarium habens damnum euitare potest, si dictis ferendarij non consentiat, sed ea retractet, tempore quo id facere potest.

g. Quo pacto ferendarius cogi potest ut uerba alicuius loquatur practicam uide.

Considerandum circa id venit, [g] quo pacto vnus cogi possit, quod verba alterius in Municipio ꝓponere vel loqui cogatur. Is etem qui ferendario indiget proponere in primis debet. Dñe Iudex, faueatis mihi hominẽ: qui verba proferat mea. ℞. Faueo. Potest etiã is qui ferẽdarium affectat, alijs item verbis proponere. Domine Iudex, ego sum adeo pauper, & alienigena, quod nullum ꝓ consilio et auxilio habeo, qui propter Deum faciat, qui consilio adsit, & verba ꝓponat mea, faueatis itaque vnum qui id faciat. ℞. Iudex. Faueo. Ille tãdem dicat, ago gratias Deo & vobis, respiciatque quem potissimum habere velit, quod si nomen ignoret suum, tunc ad illum dicat, quem libenter haberet. Domine rogo causa Dei & Iudicij vt verba faciatis mea. Si vero recuset interroget eum cur id facere nolit, quod si pertinaciter recusauerit ex tũc Iudicem vlterius agrediatur & dicat, peto ꝓ homine isto: & nominet eũ vel designet quod Iudex eum cognoscere possit. Iudex tandem dicat, faueo tibi. Proponat tandem vlterius homo ille. Quandoquidem possessionatus est in iure vestro: peto decerni an recusare possit verba loqui necne? ℞. Pro iure si possessionatus est recusare minime poterit quin verba faciat: vt Spe. Sax. li. i. ar. lx. Vnde circa id sciendum, si Iudex ex officio preceperit ferendario, quod verba loquatur: & ille recusauerit sine legittima causa, mulctam Iudici, & petenti emendam sucumbet

h. Sp. Sax. li. iij. ar. xiiij & li. i. ar. lx.

[h] Si autem causa illa sit erga dominũ suum vel erga agnatum in uitam vel sanitatem si quid agatur iuste se excusare potest, iuramento id confirmando si non creditur sibi, immo quamcunque causam allegauerit probare iuramento tenetur si iudex fidem sibi non dat, nec iam vltra ille qui procuratorem pecijt, quicquam interrogare tenetur, negotiũ etenim illud iam iudicem pertinet, qui principali ipsum in ferendarium dederat, & vt sic ferendarius non solum excessit cõtra illum qui eũ petijt, sed & contra iudicem cuius mandato cõtrarium se porit, & ita vt dictum est, huic soluit mulctam, illi vero emendam.
Notandum insuper, si vnus iudicialiter agere habeat, & videat ferendarium quẽ libenter haberet,

i. Cautela pro expetẽdo ferendario.

[i] aduersarius vero cum eodem interim secreto componat, & agere intendat, iste aũt eum alienare sibi vellet, sicut in exemplo si. N. cum. P. actionem intentent, & N. cum A. conueniant seu colloquãtur, qualiter verba sua loqui debeat. P. esset respondens, & libenter etiam haberet ipsum. A. dicatque P. ad Iudicem, faueatis mihi verba domine Iudex. ℞. faueo. Dicat tandem. P. peto hominẽ qui verba dicat mea, & rogo pro isto: denominãdo. A. si dicat tãdem. N. domine Iudex: ego peto pro isto. A. vt eundem mihi in ferendarium detis. Si tãdem. P. dicat. Domine Iudex faueatis verba loqui. Quemadmodum ego in primis expetij. A. vbi me traho ad iudicẽ & scabinos, petoque sententialiter decerni, an verba mea potiori iure loqui non debeat, q̃ alter eum mihi alienare posset. Posthac. N. dicat quod prius secũ collocutus sum, & pro prijs impẽsis eum huc attuli: & ad eũ solũ me traho, nam & ipse solus id facere promisit, peto per sententiã decerni, an eum mihi quis alienare posset.

k. Spe. Sax. li. i. ar. lx. & lxi.

[k] ℞. Si. P. probare potest per

Iudicem & Scabinos qd. A. in ferēdariū primum petijt ille potiori iure verba sua dicet, Sed si vterqꝫ eundem simul a iudice petierit est in voluntate Iudicis cui eundem fauere velit: vt Spe. Sax. li. i. ar. lx.

Ferendarius etiā verba alicuius facere recusans, Iudex posthac eū audire non tenetur.

l. *Ferendarius quid præcustodire sibi debet ne incurrat in dānum.*

[l] Ferēdarius insuper, si ex iuris sentētia verba dicat alterius, prçcustodire sibi per sentētiam poterit, si & in quantum ex illo ferendarionatu in damnum incurrat, quis eum euincere debeat, decernetur quod principalis. Vlterius quçrat Iudicem an satis habeat in illo, & vt sic manebit indēmnis, verbaqꝫ posmodū faciat vt iuris est, prout etiam in processu iuris inuenitur, formetqꝫ querelam & omnia agat iuxta iuris regulas, & doctrinam prudētium aciurisperitorum.

m. *Ferendarius excedens commissum domini potest ad mulctam impelli.*

[m] Ferendarius excedēs cōmissum domini in dicēdo, potest ad mulctam compelli, & hoc si p̱ sententiā id quçratur: hisce verbis. Quandoquidem pacem & ius obtinui &c. & ferendarius hic stat, & aliter locutus est, q̄ dominus sibi commisit &c̄. An id iure fecit necne?

n. *Ecu. c. xix. glo.*

[n] Decernetur secūdum quod fuerit excessus ille. Quod si ferendarius se eliberare velit, id facere debet anteq̄ sententia decernatur, hisce verbis, quod nihil locutus sum nisi qnç in cōmissis habui, an non sim propior prout ius decreuerit mulctam euadere. Decernetur: qđ si audebit sacramēto probare, quod nō aliud locutus est nisi quç in commissis habuit, immunis euadet: vt feu. c. xix. glo. ibidem plura vide.

Articulus XLIII

De Consulum electione ac eorundem potestate.

POstq̄ Maideburgen͂ ciuitas Iure Municipali fundata fuit, de uoluntateqꝫ Imperatoris Ottonis Ruffi cū consensu etiam & consilio seniorum prouinciæ illius secundum Ius Caroli Imperatoris & iuxta eorum arbitrium ac uoluntatem locata, consiliati exinde sunt quomodo scabinos & consules eligere debeant pro ciuitatis cōmodo. Scabinos quidē ad tēpus diuturnū. Consules uero ad unum annum [a] qui tunc iurauerūt, & nunc iurāt annis singulis cum de nouo eligūtur, ciuitatis honorem profectum, utilitatem, & Ius custodire, prout melius nouerint aut poterint, cum consilio & iuuamine seniorū. Nec id ommittēdo racione amoris, molestiæ, iræ, munerum, sic eos deus adiuuet & sancti eius.

a. *Iuramentum consulum.*

[b] Consules cōuentum suum exponere & statuere poterint, cum exqsitorum ac seniorum consilio.

b. *Autoritas consulū.*

Eligere insuper consules debent inter se proconsulem unum uel duos & quicquid ibidem in congregatione uel conuentu illo conclusum fuerit firmiter obseruari debet [c] qui ad conuentum illum interim quando campana pulsatur non uenerit mulcte dabit sex nummos. Si uero conuentus ille sibi denūctiatus fuit quinqꝫ solidos mulctæ demerebitur. ¶ Consules prætereа potestatem iudicandi habent super quaslibet uacuas mensuras, & pondera iniusta ac cuiuslibet cibi & potus falsa mercimonia, quicunqꝫ hec uiolauerit demeretur tres sclauonicas marcas [d] quæ faciunt triginta sex solidos.

c. *Ad consilium uocatus si negligat quantum demeretur.*

d. *Sclauonica marca quantū ualet.*

Articulus. XLIIII

De pena reuenditorum & penesticorum.

QVi penestici & reuenditores uocantur si in aliquo demeruerint uel excesserint, contra statuta ciuitatis aut consulum decreta uiolauerint in esculentis falsificandis, uel aliquo alio quod ciues constituerant, idqꝫ cōtra illos probatū fuerit ex parte ciuitatis demerētur cutim & crines [e] aut triginta sex solidis eliberare se poterint, iuri tamē ciuili suo per id derogabunt.

e. *Quo pacto uero in cute & crinibus pena infligitur uide S. Sax. li. ij. ar. xiij. glo.*

Erit etiam in arbitrio consulũ quicquid horum acceptare uoluerint, cum uero pecuniam acceperint, ille nihilominus manet sine iure & sine honore.

Hoc idem simile iudicium extenditur super omnes qui in falsificatione esculentorum preuenti & in eo conuicti fuerint, qui nec aliquod comertium seu communitatem cũ reliquis habere, sed nec comestibilia diuẽdere poterint absq; consulũ consensu.

Glosa.

Declarata habetur superius origo Iuris Municipalis in Maideburgo quę & de consensu totius prouincię confirmata est, hic tandem sequitur ac ostenditur modus electionis consulum Maideburgi quę a Romanorum republica ortum habere legitur. Romani etenim explosis Regibus Consules statuerant prefecerãtq; regimini, quibus & prouincia supiniuncta erat vt pro bono consulerent reipublice, & vt sic electi iuramentum facere cogebantur super administratione eorum.

f. Electionis seniorum ex mechanicis apud Maideburgen. modũ uide.

Notandum [f] quod antiqua apud Maideburgeñ. seruatur consuetudo qđ in primo quartali anni ac prima quadragesime septimana omnes & singuli Mechanici simul conueniunt ad domum conuentioni ac congregationi deputatã. Computaturq; vniuscuiusq; excessus & penę, ac ibidem inter eos deputãtur magistri qui toti contubernio vtiles sint pro senioratu, & vltra duos qui pręcedẽtis anni erãt adhuc duo eligunt, ita qđ q̃tuor numero sint, cõscriptiq; vt sic cõsulatui pręsentant Consules tandem viginti quatuor istius pręsentis anni p̃sidentes, iubent mechanicos exire & inuicem colloquuntur, habentes secum in consilio seniores & exquisitiores ciuitatis, ac ex illis quatuor per singulos contuberniorum mechanicos oblatos magistros, eligũtur hij qui magis honori ciuitati, & contubernio vtiliores sint.

g. Electionis consulũ apud Maideburgen. consuetudo.

[g] Postq̃ vero ex consuetudine Consules Pręrorium conuenerint, extunc omnes in eorũ contubernia congregantur mechanici, & eligunt Consules, quodlibet contuberniũ seorsum suos: quos pręsentare tenentur, sub iuramento eorũ, quod videlicet meliores ac vtiliores ad officiũ illud eligere non potuerũt: ita eos deus adiuuet & omnes sancti.

h. Eligens ad offitium aliquem qd præcauere debet.

Electores huiusmodi, [h] immo & omnes in generali, quibus electionis prouincia superimposita est, pręcauere debent: ne eligant ad officium aliquod, propter munera, timorem fauorem, iram, vel etiam quod agnatus vel amicus suus sit. Nam si postmodum per consulatum compertum sit aliquem ita egisse in electione, periurus fit & iure priuatus [i] tã electus vt extra de electio. c. per inquisitionem Exempla circa id plura haberi solent, primũ de muneribus si enim quis affectet officium, promittendo donum aliquod: vtpote decem vel viginti libr̃. est ęque simoniacus ac si officium vel rem spiritualem precio emeret. Qđ si conuincantur infames erunt, nisi ciuitas cũ eis dispenset, vel a ciuitate per decenniũ proscribunt̃. Ex timore etiam eligitur quis, quãdo timet nisi istum eligat quod amici eius sibi nocere possent. Electio huiusmodi est nulla: vt extra de electi. c. quisquis. Pręterea si eligant quem ex inuidia: vtpote si ea intentione eligitur: vt exinde depauperetur, officio enim impeditus, victum non posset querere suum, vel forsan quia in officio existẽs, in dãnum & in incõmodum de facile incidere posset, electio etiam huiusmodi progressum nõ habet. Electio pręterea si a potenti pendeat manu, is honorẽ & fidem inspicere debet suã ac animę pręcauere suę, nec eligere debet ex fauore, non ex precibus, nõ ex odio, inuidia: nec aliquo proposito malo, sed secundũ vniuscuiusq; fidem: honorem & veritatem. Nec eligere debet nimium potentes, nam si vnus eligeretur, qui diues & potens sit, omnibus potentia sua pręualere curabit, cõmunem vtilitatem opprimendo, cõmodumq; suum curando, immo & pauperes contemnendo. Eligi etiam minime debẽt egentes & pauperes, vtilius enim est, quod ipsi seruiant alijs q̃ qđ illis obsequium pręstetur. [k] Mediocres itaq; ex cõmunitate ad huiusmodi magistratus eligentur, qui sua contenti aliena non optant. Ciuitas etẽ hoc triplex genus hominũ vt in plurimũ in se cõplectitur, quod videlicet quidam sunt potentes & diuites, quidã pauperes & serui, quidam vero mediocris status Potentes vt cõmuniter rempublicam opprimere assueti. Pauperes ex inopia nihil cõmodi facere possunt. [l] Status vero mediocris ad id plurimũ valet, & ex illis administratores reipublice potissimum eligi debent.

i. De electione & quæ sint annullantia uel anichilãtia electionem causas abũde uide Sp. Sax. li. iij. ar. lix.

k. Mediocris status homines ad offiaa eligendi.

l. Vide Aristotelem iiij. Polliti. & itẽ v ac sequentibus libris ad hanc materiam.

[m] Ad electionem etiam requiritur: vt is qui eligi debet naturales defectus nõ habeat, nõ em̃ esse debet leprosus, surdus, mutus, cęcus: confractus, freneticus, lunaticus. Ista em̃ impediunt vnum in electione tam in spiritualibus q̃ sęcularibus, sed si in officio ista accidãt non propter hoc reicitur. Item eligi non debet excõmunicatus, a Iudice proscriptus, hęreticus: vt in auten. de priui. dotis hęreti. §. i. coll. viij. Item illegitimus eligi nõ debet. Pręterea annos debet habere completos, hoc est vt vigesimũ quintum attingat annũ: vt Spe. Sax. li. i. ar. xlij. Nullus etiam eligi debet in Consulem extraneus: qui ex alia iurisdictiõe

m. Circa electionem considerande.

NB

n. Qui domi raro moratur in consulem eligi non debet nec decrepitus.

sit,[n] tum nec is qui domi raro moratur. Insuper & ille qui nonagenarius est, sed & propter alias multas legitimas causas electio impedi potest.

o. Quo pacto consules ciuitatis nouiter electi confirmari debēt

Notandum preterea,[o] postq̄ vt supra habitum est. Consules pretorium conuenerint, electioq; sufficiens iuxta determinatū numerū facta sit, extunc Consules nouiter electi primum obtinent locum, antiqui vero post sequuntur, & iurant omnes illi vno iuramēto erectis digitis contra solem, quiuis eorū nomen exprimēdo suum.

p. Iuramentum consulum ciuitatis uide.

[p] Ego. A.B.C.D.E. &c. Iuro Deo, domino nostro regi, & iudici, ac toti communitati, diuiti & pauperi, fidelis & vtilis fore, consilio & auxilio, ꝓ viribusq; & facultate mea indefesse iustitiam fortificare iniustitiam deprimere, cōmunem vtilitatem adaugere prout potero & valeo, secreta ciuitatis non publicare verbo aut facto. Iuro itē veram obedietiam magistratui, seu magistris ciuium semper tenere, nec istud omittere volo, causa amoris, molestię seu condolentię, odij, inuidię, munerum, sic me deus adiuuet & omnes sancti.

q. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. liiij. & supra Iure Munia. ar. vij.

[q] Est & aliud iuramentum multo grauius, q̄ istud presens, quod magis ad alios omes officiales pertinet. Iuramentū vero presens, speciale est Consulum.

Consules tandem viginti quatuor vt sic electi & confirmati, duos inter se eligent procōsules, qui speciale iuramentum faciant: vt supra circa articulum decimū nonum habitum est.[r] Antiqui vero Consules & Proconsules offerant se competentem de administratione facere rationem, tum & alia quę necessaria videbunt declarabūt: sed & vt cōmuniter hisce verbis eos aggrediunt. Gratias agimus vobis vniuersaliter pro suscepto officio, intercedimus ꝓ cōmunitate ciuitatis vt fideliter administret, rogamus etiā ꝓ seruis & famulis ciuitatis pauperibus, vt benigniter expediāt tractentq;, pulseturq; tādem ad conuentum Consulum tribus horis. Postmodū incedūt Consules omnes in simul, nouiter electi primum locum occupantes, antiqui vero post sequētes, in sedilibusq; vel scamnis consedūt. Postq̄ vero consederint, preco populo silentium demandabit, tandem duo ex antiquis consulibus assurgent & cōmunitati gratias agēt hisce verbis. Charissimi ciues, hic astāt domini & seniores nostri, regratiantur vobis de honore exhibito obedientięq; prestite, & cōmittunt vos hisce dominis nunc electis exoptantes, quatenus in honore, reuerētia & dignitate eosdē ꝓut decet habeatis: si & inquātum vobis & cōmunitati, in maioribus inseruire potuissemus, ex animo ac lubēter id per nos factum fuisset. his expletis verbis consedunt viceuersa. Noui tandem Cōsules denūciare procurabunt conuentum suum, cōmunitatemq; consultare mutuo facient, si circa plebiscita anni preteriti decreta ac in vsu habita perseuerare velint necne? quo expleto, conuētus ille consulum dissoluitur, & quiuis in domum reuertitur suam, negotiaq; dispo net propria.

r. Hæc Maideburgen. in electione consulum seruata cōsuetudo, tū & cerimoniæ circa id subsecute parum commodi & utilitatis afferunt. In regno etenim Poloniæ signanter apud Cracouien. alter obseruatur modus q̄ hic expressus habetur

s. Plebisciti & consuetudinis differentia: uide hoc idem supra ar. i. co. li.

Circa id sciendum,[s] quod plebiscitū differt a consuetudine. consuetudo enim est origo plebisciti, quia ex consuetudine venit plebiscitum, Plebiscitumq; fieri potest in illis de q̄ nullū ius habetur scriptum: vt Insti. de iur. natu. §. Ex non scripto, & xi. dis. In rebus.

t. Spe. Sax. li. i. in prolo & Iure Munia. ar. i. & xxij.

Notandum cum constitutio seu plebiscitum statui debet,[t] necessario quod sit honestum: vt Insti. de iust. & iur. §. Iuris precepta: debet etiam esse iustum vt. i. dis. ius. natu. Item debet esse possibile: vt xxxv. q. v. et item necesse est quod sit naturale: vt iiij. dis. Erit aūt, & itē vtile ciuitati esse debet, tempori cōueniens & cōmuni vtilitati, quod si quid horum deficiat reici debet: vt viij. dis. q contēpta veritate.

¶ Consuetudo item approbata vt robur habeat iuris scripti, debet esse ita antiqua, quod non sit memoria illius: vt. ff. de aqua. pluuia. arcen. L. i.

Plebiscitum etiam si in ciuitate constitutum fuerit teneturq; anno & die: nec illi vt iuris est cōtrauenitur, vigorē iam In post obtinebit: si bis iuxta illud plebiscitū iudicatū sit: vt. C. de Episco. L. iij. Contingat etiā cōtra plebiscitum seu consuetudinem contradictionem fieri bis, contradictioq; huiusmodi vincatur quod videlicet plebiscitum & consuetudo illa iusta & legittima sit, vel quod ex auctoritate superioris introducta cōfirmataq; sit,[u] plebisciti vigorem habet: vt. ff. de legi. & sena. consul. L. de quibus causis. Princeps etenim si concessit ciuitati gratiam aliquam, illa seruatr̄ pro plebiscito, Principis etem iusta voluntas pro iure habetur: vt Insti. de iure. natu. §. sed & quicquid princeps. Sed & plebiscitum pro iure haberi debet: vt Insti. de iure. natu. §. Ex non scripto.

u. De plebiscitis & cōsuetudinibus uide Sp. Sax. in prolo. et supra Iure Munia. ar. i.

x. Plebiscitum ciuitatis constitutum publicari debet.

Plebiscitum preterea,[x] cum statuitur prouincię vel ciuitati publicari debet cum ciues cōuentum habere solent publicum, & si annuerit illi cōmunitas, iudicabitur postmodum vigore plebisciti huiusmodi bis vel ter vt robur habeat, tū & in omnibus sculteti iudicijs. Post elapsum vero vnius anni cum noui eliguntur Consules, & publicum cū communitate habuerint conuentum. Proconsul cōmunitatem interrogabit, an circa illa plebiscita perseuerare velint, quibus per annum precedentem vsi sunt, istudq; in cōmunitatis voluntate erit, an plebiscita huiusmodi seruare velint necne?

Mechanici etiam conuentus & cōgregattiones in eorum contuberniis habere debent occasione magistrorum & aliorum ad eos pertinentium. Item excessus corrigendi, tum & quę commissa habent ex parte ciuitatis consultādi, & ea quę prohibita sunt, ne transgrediantur amonendi.

y Mechanici plebiscitū minime facere possunt in cōmodū contuberniį sine consensu consulum.

Mechanici tamen plebiscitum vel constitutionem[y] inter se facere minime possunt in cōmodum contuberniį eorum sine consensu

Consulum, vel domini prouincialis, aut prefecti ciuitatis, & hoc intelligendum si aliqua confirmatione desuper indiguerint, in causis vero minimis, quę nec plurimũ vergunt in dãnum ciuitatis, confirmatiõe haud indigebũt.

z. Mechanicã constitutionum suarum literas à consulatu expetere debent.

[z] Vnde contuberniũ sit quodcũq; sit, si literis indiguerit super cõstitutionibus sancitis, vel si forsan literas a ciuitate super eorum libertate concessas amiserit, a Consulatu alias expetere debet. Quod si libertas illa a Principe eisdem cõcessa fuit: Consules cõfirmandi nullam habebunt potestatem, verum Princeps ipse solus.

a. Laniorũ in mactandis & uenũdandis pecoribus ordinatio.

Laniorum ordinatio in ciuitate Maideburgeñ hec obseruatur.[a] Iurare etenim Consulibus & eorum officio tenentur, quod artificium & cõmunitatem in eo prouidere volũt vt tota contubernij cõgregatio, nulla pecora morbida, ad venũdandum mactare audeat, qui id trãsgressus fuerit, demerebitur ciuitati iuxta plebiscitum, & eorum contubernio. Si pecus fuerit vulneratum, confossum, sanguinolentum, & vulnus recens sit, sine consensu magistrorum ad venundandum mactari & exponi minime debet, si id facit demerebitur ciuitati & cõtubernio. Carnes etiam pecorũ mactatorum salitas: vel fumigatas diuendere vnus poterit, & si quis forsan eundem alloquatur, qđ inualide sint, & qđ prohibitas diuenderet carnes, propior est vnica euadere manu, q̃ quis eum conuincere possit.

Item si magistri laniorum carnes inualidas pręuenerint, demandentq; ac interdicant, ne partiãtur, verũ appendãtur, tamdiu q̃ad dignoscat, an licito vẽdi possint nec ne: cognitumq; sit, quod vendi licite nõ possunt, & pecus illud sit partitum, aut in partes scissum, siue illud diuendat siue non, demerebitur iuxta constitutionẽ. Similiter si pecus ex fatiga suffocatum sit, inualidum erit cũ per magistros probatum sit. Vnde si quis publice suffocatorum pecorum & alias inualidas carnes siue sint salite, siue fumigate diuenderit, demerebitur vt supra habitum est. Accusetur si vero corã senioribus in contubernio a suis cõfratribus manualeq; factum nõ appareat, nec manifeste in his p̃uentus sit, si negauerit: propior est euadere vt iuris est, quod si manifeste factũ appareat facilius conuincitur.

Carnes vero quę ad esum humanum non valent si quis diuendat contra illum iudicabitur vt iuris est. Omnia hęc supraexpressa duo magistri seniores prouidere debent ac proconsuli cum consulibus insinuare, transgressoremq; proconsul iuxta demeritum ad cutem & carnem puniet, hoc itidem intelligendum est de omnibus alijs esculentis si qs ea falsificauerit vel in venundando excesserit punietur enim iuxta statuta ciuitatis vel scabinis pręsentabitur, aut supra statuam publicam locabitur, vel his simile.

b. nullus ad statuam uirgis ceditur nisi p furto præda.

[b] Ad statuã tamen nullus virgis ceditur nisi pro furto, pręda & his simili excessu.

Hęc quę superius expressa de lanijs habetur pena, intelligi & extendi debet de omnibus alijs mechanicis, si quid etenim contra statuta ciuitatis faciunt a cõmunitate & congregatione eiciuntur.

Pręterea pena huiusmodi etiam extenditur contra illos qui popinas seu coquinas publicas esculentorum tenent: penesticis, reuenditoribus, piscium venditoribus, & alleca miscentibus seu falsificantibus, & simile genus hominum quos penesticos foraliũ seu esculentorum vocitamus.

c. De institoribus & alijs mechanicis uide.

De institoribus insuper videndum sequitur [c] qui & diuersi generis sunt, tum & alijs opificibus vt sunt institores serici, & institores telę. Sartores item & telę incisores, bursifices, frenifices, mensatores, sellatores, hij omnes tũ & alij si qui in ciuitate plures fuerint mechanici diligenter obseruare tenentur sub pena superius expressa omnia ciuitatis plebiscita tum & omne illud quicquid magistri concluserint vel in contubernio statutum sit Omnia em̃ illa magistri corrigẽdi habebunt facultatem in quantũ se non extendit ad penam pecuniariam, cutim vel crines, hęc em̃ consules duntaxat ipsi iudicabunt. Si vero quis se senioribus opponat rebellisq; in corrigendo appareat, seniores consulibus illum indicere debent. Consulatusq; iuxta demeritum eundem pena corripiet artificiũq; deponet, quod nec exercere poterit nisi de cõsensu consulatus. Si autem in eo rebellis appareat, contraq; contubernium plura egerit ac seniores sub iuramentis id ita fore recognoscant perpetuo artificium exercere non poterit. Si vero vt sic accusatus qui & artificium perdidit suum, ex gratia consulũ tum & ad preces eorundem viceuersa suscipiatur artificium quidem exercere potest suum iure tamen priuatus manebit, ita quod nullius testis esse poterit, nec aliquem in cõtubernio inculpare, nec ad bannitum contubernium int̃ magistros, venire officij itẽ est indignus, tum & de facili priuari artificio poterit, vt C. ex qui. cau. ali. infa. irroga. in multis legibus. & insti de capi. diminu. §. minima.

d. Institores & alij artifices minime prohibere possunt alios extraneos quo minus res uenũdent suas in ciuitate nisi speciales desuper habeant prerogatiuas.

Considerandum pręterea [d] quod institores & alij artifices ciuitatem aliquam incolentes dato etiam quod onera ciuitatis uigilias exactiones & tributa soluant. Alijs artificibus & institoribus aduenis victum eorum prohibere minime possunt, nisi huiusmodi institores & artifices, ciuitatem inhabitantes, speciali gratia & pręrogatiua principis & dominorum priuilegiati desuper sint, specialesq; ostendant libertates quo illis prohibere valeant.

Articulus. XLV.

De iudice ciuitatis Maideburgeñ. iudicijsq; legalibus.

IVdex supremus Maideburgi, tria iudicia burgrabialia in anno exercet,[a] unum die sanctæ Agathæ, aliud die sancti Ioannis & Pauli. Tertiũ in octaua sancti Martini,[b] Si uero ceciderit aut euenerit aliquod horum Iudiciorũ ad diem celebrem aut feriatum extunc ammitit suum iudiciũ.

a. Sp.Sax.li.i.ar.ij.& li.iij.ar.lxi.

b. Cracouien. consuetudo est quod huiusmodi iudicijs legalibus locũ burgrabij pconsul uel ab eo subdelegatus consul obtinet

Quod si scultetus ad iudicium non uenerit mulctam burgrabio soluet decem libras nisi legale importet impedimentum quod eum probare oportet, quia[c] scultetus primam Burgrabio inuenire debet sentẽtiã.

c. Vide supra eodẽ. li. ar.x. & xvi.

Quicquid iniuriarum uel criminalium cõmissum fuerit quatuordecim diebus uel noctibus ante iudicium illud, hoc burgrabius iudicat & nullus alter.

Stuprum,[d] obsidia, irruentiam domiciliorum,[e] Burgrabius seu Castellanus iudicat & nullus alter.

d. Vide supra eodem li.ar.xxxviij. & infra ar.xc.

e. Intellige iuxta consuetudinem diuersarũ ciuitatũ. Cracouiæ etenim uiolentias manualis facti aduocatus cum scabinis iudicare solet.

Si uero Castellanus seu Burgrabius præsens esse non poterit & excessus eueniat[f] seu iniuria aut uiolentia ubi manuale factum appareat, extunc ciues eligunt unum iudicem loco castellani.

f. Sp.Sax.li.i.ar.lv.& lvi.

Quando Castellanus surgit ex loco seu scamno iudicij, & resignat iudicium, sculteti tandem sequitur iudicium a proximo die post quatuordecim noctes.

Articulus XLVI

De pena seu mulcta burgrabij & sculteti.

PEna seu mulcta castellani aut burgrabij[g] sũt tria talẽta, sculteti uero octo solidi.

g. Vide supra eo.li.ar. xvi. Spe. Sax.li.iij. ar. xl. & lxiiij.

Castellani aut Burgrabij pena,[h] & item recompensa seu uerigeldus acquisiti, in iudicio bannito solui debent[i] per sex hebdomadas.

h. Spe.Sax.li.ij.ar.v.

i. Poterit quidẽ citius si uoluerit sed prolongare minime.

Burgrabio aut Sculteto scabinus non tenetur aliquam inuenire sententiam extra ueros dies iudiciales nisi factum sit manifestum.

Burgrabius & Scultetus iudicare possunt omni die pro debito pro quo absq; testimonio agitur. Nisi contingat quod ciuis hospitem uel hospes ciuem impetat pro debito cum testibus extunc iudicare eos quolibet dierum oportet.

Hospes tamẽ iurare tenetur, quod sit alienigena & ita remote domicilium habeat quod una die ad iudicium uenire nõ possit, pro iudicioq; exercẽdo burgrabius seu scultetus duobus indigebit scabinis.

Cui uero debiti solutio adiudicata sit hoc exolui sibi debet ultra aliam noctem.

Articulus XLVII

De sculteto & eius iudicijs.

SCultetus etiam tria habet iudicia legalia ĩ anno[k] unũ die quartadecima, post natalis dñi, alij textus habent in crastino Epifaniarum. Secundum feria tertia post octauas Paschæ. Tercium post octauas Pentecostes. Post huiusmodi uero iudicia legalia continuat semper Iudex iudicia sua per quindenam.

k. Sp.Sax.li.i.ar.ij.& li.iij.ar.lxi.

l. Cracouien. in celebrandis sculteti iudicijs legalibus alium obseruant ordinem. Primum etenim Iudicium exponere solent feria sexta proxima post festum Epifaniarum. Secundum feria sexta post conductũ Paschæ proxima. Tertiũ feria sexta in crastino corporis Christi & sic deinceps scultetus seu aduocatus de quindena in quindenam iudicia continuat sua, nisi superueniant feriæ seu tpa interdicta.

[l] Quod si dies iudicialis ad diem celebrẽ uel feriatum euenerit potest iudiciũ in sequentem uel tertium [m] transponere diem.

Iudicium sculteti nemo iudicare potest nisi scultetus solus aut præco, nec alter quiuis.

Scultetus si in domo non fuerit [n] & criminale quid exortũ sit ciues statuere possunt unum iudicem ad discutiendum crimen illud manifestum.

Scultetus etiam bannum habere debet necesseq; ut cum eo sit infeudatus, [o] ita ut suum uerum sit feudum bannumq; huiusmodi tenere & habere debet a domino terræ.

m. Banniri tamẽ iudicium in die occurenti celebri poterit sed actiones propter solennitatem transponi.

n. Spe. Sax. li. i. ar. lv. lvi. lvij. li. iij. ar. lxiij. supra Iure Munia. ar. xlv.

o. Iure Munia. supra ar. xi.

p. Spe. Sax. li. ij. ar. v.

q. Iudices triplices.

r. Vide Spe. Sax. li. i. ar lv. & li. ij. ar. xxij. glo supra Iure Munia. ar. xvi. & xvij.

s. Iudicium Burgrabij unde ortum habeat.

t. De ferijs uide Spe. Sax. li. ij. ar. x.

Glosa.

In articulo xlvi. vbi dicebatur. Castellani pena solui debet in sex septimanis &c̃. [p] Alij textus habent pena ad sex septimanas solui debet, emenda post penam ad viginti quatuor dies, recompensa vero soluitur in duodecim hebdomadis.

Ex articulo itẽ xlv. dicitur iudicum diferentia triplex. [q] Quidam enim sunt iudices ordinarij, vt in proposito est Burgrabius qui & supremus iudex est vt textus habet, [r] Alij sunt iudices vlterius infeudati, qui bannum habere solent a domino prouinciȩ, vt in proposito est Scultetus. Tertio iudex fit ex casu seu accidenti: cum aliquod factũ euenit manuale, Scultetusq; pręsens domi non sit, & de omnibus his meminit hic, & mulctam declarat. Tum & de iudicijs vniuscuiusq; abunde disponit.

Iudiciũ Burgrabij prout textus meminit à Romanis ortum habet, qui supremum iudicem pręficiebant iudicijs huiusmodi, & exinde nomen sortitur, quod Castellani seu Burgrabij iudicium vocitatur. Necessario enim Burgrabius pręsidere debet in iudicio huiusmodi. Tum & Episcopus Maideburgẽn. pręsens esse tenetur, nec aliquas ciuiles Burgrabius iudicare poterit ibidem causas, nisi pro hereditatibus, proprio & criminales actiones: vt Insti. de offi. iudi. §. Ideoq;. & occasione finium ac limitũ: vt Insti. eo. ti. §. Si finium regundorum.

In textu cum dicitur. [t] Si vero ceciderit aliqđ iudiciorum ad diem feriatum &c̃. Ferię etem impediũt actiones iudiciarias: vt. C. de ferijs L. Dies. & item Spec. Sax. li. ij. ar. x. Scultetus etiam si iudicium neglexerit, mulctã Burgrabio soluet. Burgrabius etem̃ nullũ legale iudicium sine Sculteto exercere potest: vt Spe. Sax. li. i. ar. lix. & li. iij. ar. lij. & C. de officio pręptoris.

Nisi legale importet impedimentum &c.

[u] Legalia autẽ impedimẽta vt cõmunit̃ quatuor inueniũtur, videlicet captiuitas: vt. ff. de capti. & post limi. L. bona [x] Secundo est infirmitas & signanter quando ita egrotat quod ad iudicem venire nõ potest vt. ff. si quis cautio. L. ij. Tertio est peregrinatio extra fines ꝓuincię, & si vult quod sibi id proficiat: curare debet ne citatione pręueniatur: vt. C. quibus ex cau. manumit. nõ licet. L. i. Quarto est obsequium seu expeditio bellica: vt C. de restitu. mili. L. Si quid. & L. ignorare. Vnde & in generali omnes legitime causę excusare vnũquemq; possunt, nam & in his quatuor alię omnes includuntur, sicut si forsan vnus domicilium habeat vltra Albim vel Istulam, iudicioq; sisti debeat, & naue careat, vt fluuium trãsfreret. vel si ventus adeo sit turbulentus, quo sine periculo vix trãsmeare posset, aut alie tempestates. Captiuitati etenim hęc assimilãtur. Tũ etiã si equus furet̃ mihi, nec aliũ habeo quo equitem, pręgritudineq; corporis venire non possum etiam si velim, hic casus ęgritudini comparatur. Pręterea si in negociatione & querẽdo victum meum absens sim, excusare illud me poterit, nam obsequio dei seu peregrinationi assimilatur. Vide ampliorem huius passus declarationem Spe. Sax. li. ij. ar. vij. in glo. Legale vero impidimentum huiusmodi declarare eũ oportet, postq̃ reuenerit, vel iudicio durante nuncium mittere, qui casum denunciet illum, & iuramento confirmet, si aduersarius expetat, & si non fecerit ruet in causa: vt. ff. de re iudi. L. Contumacia.

u. Vide Spe. Sax. li. ij. ar. vij.

x. Legalia impedimẽta quæ sunt.

Fideiussoriam etiam statuens ad parendũ & non comparet, [y] fideiussor impedimentum probare tenetur, iuramento suo causam exprimẽdo: vt Spe. Sax. li ij. ar. vij. & in autẽ. de fideius. & manda. §. i. coll. i.

y. Legale impedimentum fideiussor declarare tenetur.

Sed si Castellanus vel Scultetus pręsens non sit &c̃. ex isto innuitur, quod in absentia veri & legitimi iudicis: si casus manualis facti euenerit: vtpote si fur: virginũ oppressor, predo aut alter quiuis maleficus detineatur in aliq̃ iurisditione. Burgrabiusq; aut Scultetus haberi non possit, pro facto illo eligitur Iudex ex arbitrio ciuium, qui & Gograuius dicit̃: vt Sp. Sax. li. i. ar. lv. & lvi. Quod si captiuus in manuali facto detentus non sit, nec cõuictus in illa die Gograuius nullam facultatem habebit iudicandi super eum, sed solus Scultetus: vt Spe. Sax. li. i. ar. lvi. & li. ij. ar. xiij. & supra iure muni. ar. xxxviij.

Burgrabij pena est tres librę seu tria talenta, [z] quę constituũt sexaginta solidos nummorum cõmuniter in illa iurisditione currentiũ:

z. Libra quantũ ualet.

220

a. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. xl. & ar. lxiiij.

b. Quibus nummis exsoluenda sit mulcta emenda &c.

c. De solutione mulctarũ, uide li. ij. ar. v. Sp. S.

d. Vide Spe. Sax. li. ij. ar. xli.

e. Citationis formam de consuetudine Maideburgen. uide.

[a] quibus potus & panis emitur.

Sculteto vero octo solidi similium nummorum vt supra eo. li. ar. xvi. & C. de modo mulctarum. L. Iudici.

Si etiam denarij vel ebuli iu vsu sunt in Iudicio vbi mulcta lucratur, sculteto non plus soluitur nisi octo solidi [b] denariorum illorũ communiter currentium siue sint viles siue in gradu aut valore graues, dominus enim prouincie Iudicium & monetam in manu habet sua, & ita iudices ab eo constituti contenti esse debent in moneta domini, siue sint nummi siue denarij aut ebuli, nec iudici sub banno regio iudicanti maior mulcta exoluitur nisi sexaginta solidi, & si solidus vnũ grossũ valeat, vnam sexageram faciet.

Si vero in aliquo iudicio triplex vel quadruplex habeatur moneta, [c] quã dominus prouincie sub suo signo cudere procurat vna vilior alia: non est super eo disputandũ. Illa etenim que est communior, & qua vt plurimum panis & potus emitur mulcta etiam absoluitur, tum & verigeldus vt Sp. Sa. li. iij. ar. xlv. Emenda etiam si ante mulctam lucratur primum etiam expetitur, sed si silẽtio omittitur emenda, & iudex mulctam expetit sibi iure primum decernitur.

Iudex preterea nullam maiorem penam aut debitum [d] lucrare poterit nisi tres mulctas & vnum verigeldum: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xli. & C. de modo mulctarum que a Iudi. L. eos qui.

¶ Burgrabio aut sculteto, scabinus nõ tenet inuenire sententiam &c. ~~Scabini etenim ad cõmunem vtilitatem ordinati sunt~~, quare non alias sententias inuenient nisi in iudicijs legitimis. Idq; statutum est ne Iudex homines illius iurisdicionis subiectos quottidianis mulctis agrauet, id enim fieri minime debet. Vnde & determinata iudicia legalia habentur, tam Burgrabij, q̃ etiam sculteti vt hic in textu, & Spe. Sax. li. iij. ar. lxi.

Ad omniaq; huiusmodi iudicia tum & que posthac continue scultetus celebrabit scabini frequentare tenentur. Si vero querela sit occasione debiti Burgrabius seu scultetus omni die iudicabit, ex eo quia non indiget per sententias causam decernere, sed ad recognitionem solutio demandabitur ad solis occasum vel ad crastinum nisi forsan hospes sit vt textus habet, quod & duobus digitis probare tenebitur, quod vno die iudicium attingere nõ possit. Quod aũt Scultetus ex statuto tria habet iudicia sua, tum & posthac in quindena semper eadem celebrat ad cõmunem vtilitatem id adinuentum est, ne homines in eorum negligantur iusticia.

Notandum quod quicumq; ex cõsuetudine ciuitatis Maideburgeñ alium citare voluerit [e] modum infrascriptum vt obseruet necesse est. Iudicem enim primũ adire tenebitur eundem rogando vt citationem admittat per se vl' per preconem, eũdem tandem Iudex interroget pro quo eum citare velit, declarabit q̃d pro debito vel alia quauis re. Querat tandẽ Iudex vlterius an contra eum iudicialiter agere seu procedere velit. Respondet actor q̃d sic, ex eo quia id quod meum est non restituit nec componere pro his mecum vult. Consignabiturq; per Iudicem vterq; tam actor, q̃ reus & necessario actio prosequenda erit. Si interim concordauerint venire debent, & Iudici regratiare, declarando quod in debito satisfecit vel secum composuit. Quod si vnus venerit siue sit actor siue reus, alium non cõparentem in mulctam inducet: vt Spe. Sax. li. i. ar. liij. [f] Si vero vterq; non comparuerit, & eos Iudex per sẽtẽtias aduocare facit, incidunt penam seu mulctam, ex eo quia ad iudicium pertineñ sunt, & non veniunt. Per id em̃ quod vnus aliũ ad iudiciũ citat, iudicio ptinere dicitur. Quod si ad acta iudicis annotatum non sit, nec aliquã actionem intentare: sculteto aut preconi actor promisit, & exinde etiam coram iudicio vterq; non cõparuit: Iudex nullam penam aut mulctam ab illis extorquere poterit, & hoc si actio sit ciuilis. Si vero actio criminalis sit, & cum clamore inchoetur, [g] eandem continuare apud iudicem compellitur: vt Spe. Sax: li. i. ar. lxij.

f. Vide Spe. Sax. li. i. ar. liij. & li. ij. ar. vi.

g. Vide Spe. Sax. li. i. ar. lxij.

h. Querele triplices.

i. Spe. Sax. li. i. ar. lxij.

Notandum circa id, quod cum vnus alium ad iudicium citauerit (excepta tamen mutilatione) sicut pro vulneribus, liuidis, tumidis, sanguinolentis, eductione gladij, & pro alijs que necessario in iudicio examinãda sunt Iudici mulctam demeretur. Sed si cause non sunt insinuate nec incepte ~~Iudex nullum ad actionem cogere poterit~~ vt Spe. Sax. li. i. ar. lxij. Citet vero vnus alium in actionibus ciuilibus sicut pro fideiussoria debito, & posthac eundem liberum dimitat vel inuicem cõcordent, Iudex nullam acquirit mulctam. Si etem̃ mulctam propter id expeteret ab actore, quia citauerat alium: videretur eũdem cogere ad querelam, & ita iudicium exerceret, non zelo iusticie, sed ex auaricia ac propter mulctas extorquendas nomenq; officij pderet, & auaricia sibi ascriberetur, quod fieri minime debet vt in auten. & Iudi. sine quo. sufra §. cogitatio. coll. ij. nec Iudex iudicare debet vbi nullus actor existit. vt C. vt nemo inuitus agere vel accusa. L. Inuitus.

Vt ea que superius declarata sunt melius intelligãtur, & ad quã actionem quis cogi potest nec ne: [h] Notandum venit quod querele triplices sunt. [i] Quedam enim querela est que duntaxat ipsi actori est nociua, & que iudicialiter incepta non est & ad illam nullus cogi potest, vt C. de mune. & hono. Alia est querela que apportat penam nulli tamen est nociua nisi ipsi soli qui querulatur sicut si quis querelam incipiens aufugerit, desistere enim actionem non potest sine consensu iudicis. Tertia quedam querela seu actio ita nociua est quod nisi iudicetur communitati obesset plurimum & ad illam nedum Iudex cogere potest vt queruletur sed etiam iudicare factũ

debet nullo actore existente signanter si notorium sit, vt luxuria contra naturam vt in auten. de manda. princi. §. neq; coll. iij.
Actionem etiam coram Iudice intentari se offerens ac eandem inchoans idq; indixerit Iudici vel preconi, obligans sese ad prosequendum & interim sine consensu Iudicis concordiam inierit mulctam demerebitur, vt Spe. Sax. li. i. ar. liij. & hoc intelligendo si citationem a sculteto expetebat iudiciariam, eandemq; scultetus vel loco eius preco dederat, vt in auten. vt litigantes iurent in exordio litis. §. omnem. coll. ix. & hanc certe quedam ciuitates seruant consuetudinem quod postq; vnus alium citare procurauerit Iudici vel preconi promittere cogitur quod prosequi actionem vult. Si vero actio cum clamore inchoata sit eandem de iure prosequi tenetur.
Gladius preterea euaginatus in damnum alterius si sit [k] Iudici cedit vt Sp. Sa. li. i. ar. lxij. & ff. ad le. corne. de sicari. L. diuus Adrianus Plebiscitum seu statutum si sit ciuitatis de conniuentia iudicis & consensu communitatis pro commodo & vtilitate omnium ciuium quod nullus gladium seu arma deferat. Idq; iuxta iuris ordinem publice denunccietur: interimq; Iudex vel suus nunccius interdicta apud aliquem preueniat arma presentari in pignore ciuitati debent, ex eo quia statutum transgressus est ciuitatis [l] & ex his Iudex tertium habet denarium. Si vero guerra in ciuitate oriatur & Iudex ad sopiendum eandem venire negligat vel auxilium & defensam prestare nolit, famulusq; ciuitatis adueniendo guerram sopiat, arma ibidem nacta ciuitati cedunt, gladij vero iudici presentabuntur.
Contra statutum & plebiscitum ciuitatis si transgressus sit, pro eoq; ad proximum consulum conuentum citatus si fuerit respondere cogitur. Si recognoscit emendabit iuxta statutum ciuitatis; si emendam soluere non preualuerit iudiciaria potestas eundem detinebit vel ad tempus a ciuitate relegabitur.

k. Vide Spe. Sax. li. i. ar. lxij.

l. Gladius portatus contra statutum ciuitatis cui cedit.

Articulus XLVIII
De officio scabinorum.

NVllus scabinorum ultra tres incessanter horas sententias inuenire seu pronunccciare in iudicio bannito tenetur.
Nullus etiam Iudex infeudatus [a] qui suos attigit annos tutorem habere poterit in suo iudicio siue ibidem præsens sit, siue non sit. Poterit tamen tutorem habere in sua quærela si eo indiguerit.

a. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. xci.

Glosa.

Declarata superius habetur iudicum differentia hic tandem breuibus scabinorum exprimitur officium. Exindecq; elici potest, si Iudex longiori tempore scabinos fatigare uellet: sententias eidem inuenire vltra tres horas successiue minime tenentur. Idq; de iure obseruatur vt ff. ad Munici. L. i.
Nullus etiam Iudex infeudatus &c. Per id non aliud intelligi vult nisi quod vnus sui iuris esse non potest nisi ad annos perueniat perfectos, hoc est, quo ad vigesimum primum attingat annum. Sed & iudex nullus esse potest: nisi vigesimum primum habuerit annum Idq; & hic innuitur in textu articuli presentis cum dicitur quod Iudex feudalis tutorem habere non potest, ita videlicet intelligendo quod hoc faciat propter commodum suum sicut si iudicium euitare velit in respondendo. Nihilominus tamen ille solus iudicio presideat & de isto hic loquitur, quod videlicet iudici feudali qui sufficientes attigit annos, & qui iudicandi habet facultatem siue iudicio presideat solus siue non, minime admittitur vt se prouocet ad tutorem cum contra eum agatur, ipse enim solus respondere cogitur.
Vnde circa id notandum [b] quod tutorem habere contigit dupliciter. Vnomodo procuratorem in querela, & isto modo Iudex tutorem habere potest, cum actio sibi prefigitur. Alio modo tutorem habere in tantum valet sicut patronum, & vt sic tutorem habere non potest, neq; enim cum tutore neq; sine tutore agere potest: [c] vt Spe. Sax. li. iij. ar. xci. §. Iudex. non potest &c.
Atendendum etiam si vnus alium per nuccium iudicis ad Iudicium citet promitatq; actionem prosequi interimq; componat partes ac Iudex ab actore mulctam expetat. Ille vero neget factum propior erit innocentiam excusare suam quam Iudex eundem occasione mulcte conuincere.
Notandum preterea quod Iudex in ciuitate possessionatus si fuerit [d] cum ciuibus Ius ciuile habere debet, sicut alter ciuis & si excesserit contra laudum ciuitatis meliorare eum oportet vt alter conciuis, omnibus etiam libertatibus vtitur, que communitati pertinent, in propinando brasea faciendo, cereuisiam braxando. Quiuis etenim ciuis propinare, [e] braseum facere, & mercari potest.
Contributionem etiam vel exactionem omnium bonorum sub iuramento suo quiuis expedire cogitur, [f] & quicquid denominauerit, expresserit, & ab illo exactionem soluerit, illud sibi manet. Si quid autem apud se habeat, quod probari & ostendi possit, a quo exactionem non soluit, conuictusq; in eo sit, ciuitati cedit.

b. Tutorem habere contigit dupliciter.

c. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. xci.

d. Iudex ius ciuile habere debet omnibusq; libertatibus ciuitatis uti & item oneribus subiacere.

e. Ciuium libertas.

f. De exactionibus & contributionibus ciuilibus, uide hic & item Sp. Sax. li. ij. ar. lv. glo.

Si vero mobilia sua ad pecunias taxauerit siue eum iurare admittant siue non, ciuitas alcius taxam exactionis bonorum statuere poterit. Qui si renuerit: excusaueritq; ciuitas bonis illis intromittet se, illeq; ea iure perdit, & in quantum taxauerat iurareq; voluerat, hoc suum manet, residuum cedit fisco, quia negata bona sunt.

g. Exactio seu contributio ciuilis potissimū colligi debet iuxta laudum & plebisatū uniuscuiusq; ciuitatis ut communiter enim quæuis ciuitas habet suas constitutiones in colligendis exactionibus.

g Habeat etiam vnus, parafernam, arma bellica, domestica cibaria, ab his exactionē soluere non oportet. Alij vero textus habent, quod soluitur exactio ab his iuxta laudum ciuitatis.

Si vero habeat quis census super bonis alicuius, idest bona censualia seu super domo, siue alibi in iurisditione ciuili soluet exactionē prout census ille valet. Quod si extra municipium bona illa sita sint, medium exactionis ciuitati soluitur, istudq; ex laudo obseruatur cōmuni, denunciariq; debet postq̄ exactio statuitur in ecclesia & ante iudicia cum celebrantur.

Habeat etiam vnus alienam pecuniam a qua censum soluit, ille qui pecuniam ad censum locauit exactionem soluet.

Eaq; omnia secundum quod laudum vniuscuiusq; ciuitatis sit obseruantur.

Articulus XLIX

De Tutoribus.

Moriatur si uir, relinquēs pueros annos non habentes [a] eorum proximior in generatione similis agnatus tutor illorū erit, quoad annos attigerint.

a. Vide supra eodem li.ar.xxvi.glo. & Spe. Saxo.li.i.ar.xxiij.

Si is proximior agnatus itidem annos non habuerit nec sufficiens ad tutoriam sit, auxilio sibi esse debet illius proximior agnatus generatione similis, tamdiuq; tutor illorum erit, quoad annos attigerint, uel eorum uerus ac proximior tutor illos prouidere poterit.

Ex bonis etiam puerorum de anno in annum rationem facere tenebitur, [b] tamdiu quoad uerus tutor prouisioni intendere ualebit, uel illi suos attingant annos.

b. Spe.Sax.li.i.ar.xxiij & supra Iure Munia. ar.xxvi.glo.

Glosa.

Hęc quę in pręsenti articulo habentur superioribus declarata sunt. [c] Quare & breuibus ea perstringere visum est. Tutela etenim omnis a iudice, vel ab officio auctoritatē habet suam. Vnde si tutela alicui incūbit per mortem agnati, vel alterius amici, Consules ciuitatis adire debet, [d] defectūq; pupillorum exponere, & quod tutela eum cōcernat declarare offerēdo sese, si & inquantum mater puerorū admittere tutoriam vellet, curaret facere in tutoria id quod verum decet tutorē. Si vero mater recusauerit ad ius relegabūtur: ibidemq; per veras sententias tutoriam obtinebit, pupillos per manū ad Iudicem adducendo, & causas exponendo vt dictū est.

c. Vide supra circa ar. xxvi

d. Practica tutele acquirende.

Articulus. L

De penis & emendis origenarium

Origenarius si penam aut emendam demeruerit hæc est triginta solidi [a] mulcta uero quatuor solidi.

a. Spe.Sax. oppositum istius uide li.iij.ar.xlv.

Quicquid origenarius iniuriarum fecerit, domino suo in cuius bonis residet uel eius aduocato pro his respondebit.

Moriatur si origenarius domino suo cedit melior equus & quotidiana uestis. Hoc idem etiam fit archipræsbytero cum præsbyter morit̄ sub suo feudo uel iurisdicione.

Glosa.

Articulus pręsens non aliud intendit nisi q̄d declarat quę potissimū emenda sit Iure Municipali statuta & dicit quod nullius hominis emenda alcius se extendere potest, q̄ ad triginta solidos denariorum illorum quibus panis & potus emitur exemplumq; ponit intentionem declarando suam de origenarijs, qui & in legibus latini dicuntur.

Vnde origenarij seu latini dicebantur, illi qui processerunt ex his, quos [b] Saxones prouinciam subiugātes in agris consedere permiserunt sub censu & tributo, & hi vt cōmuniter serui erant.

b. Vide Spe. Sax.li.iij. ar.xliiij.li.i.ar.ij.et ar. vi.li.ij.ar.lix.

Vnde pro intellectu textus ampliori. Notandum quod seruis triplex iuris beneficium concessum est. [c] Quidam enim dimittebātur & manumittebātur in toto liberi, de quibus Spe. Sax.li. iij. ar. lxxx. & Insti. de liberti. §.

c. Seruorū triplex iuris benefiaum.

Libertinorum. Quidam manent serui diebus vitę suę, postq̃ vero moriuntur libertatem cõsequuntur, ex eo quia dominus intromittere se non potest bonis eorũ, immo bona sua hęreditant in successores, & isti in legibus vocãtur dedititij, ista tamen libertas per leges explosa est: vt C. de deditici. liberta. tollen. L. i. [d] Tertio quidã fuerunt liberi dum viuebant serui tamen efficiebãtur post mortem suam, bona enim eorum domini possidebant, vocabanturq; latini seu origenarij, vnde & textus articuli pręsentis habet quod mortuo latino: domino cedit eius melior equus, & quotidiana vestis: vt Insti. de liberti. §. Libertinorum: poniturq; exẽplum in textu de origenarijs: ac si diceret, omnes in municipio consedẽtes sunt eque liberi. Et quia latinorum seu origenariorum libertas est infima inter omnes, serui enim antehac fuerunt, sed liberi facti. Ex quo ergo liberi sunt, liberi etiã hominis emẽdam habent: vt Spe. Sax. li. i. ar. xvi. Iure vero prouinciali eorum emenda est viginti solidi, sex nummi cum quadrante: vt Spe. Sax. li. iij. ar. xlv.. Quod vero om̃es in municipio existentes equalem emendam habeant, est ratione priuilegij omnibus per ęquum dati & concessi.

d. vide hoc idem Spe. Sax. li. iij. ar. xliij.

Articulus LI

De causis ex consensu uenientibus

SI duorum quærela in iudicio ꝑposita suspẽsa sit cũ iudicis & principalis cõsensu, qđq; ommisso iudiciario strepitu relegetur, [a] uel ad eorum dominos, aut cognitioni amicorum detur iuxtaq; consilium amicorum compositum sit negotium ut per amplius innouari non debeat, si postmodum unus causam innouare uelit coram iudicio, alter sibi respondere non tenetur, si testes habuerit iudicem & scabinos quod hæc actio prius iudicialiter erat mota, & de consensu utrorumq; ad concordandũ accepta.

a. Spe. Sax. li. i. ar. viij.

Glosa.

Si contingat quod aliqui actione habita in arbitros consenserint, eliganturq; arbitri, & compositum sit negocium, siue sit coram iuditio siue extra, ille qui impetitur propior erit per arbitros defendere sese de damno, q̃ alter eum damnificare posset.

Accidat etiam quod Principes, [b] domini ac alię certę personę, inter se actionem habeãt siue sit occasiõ bonorum siue aliarum rerũ, negotiumq; illud ad discernendum delatum sit consulibus alicuius ciuitatis, extunc consulatus anteq̃ negotio se intromittat, fideiussores vel literas expetere debẽt. Quod qcqd sub fide et honore eorũ dixerint, vt ab vtraq; partium indemnes, & sine periculo maneant: ac sine suspicione: vt. ff. de recepti. arbi.

b. Arbitrorũ cautela

Articulus LII

De Transactionibus.

TRansactio & pax stipulata seu fracta, [a] si corã iudicio facta sit, testificari potest unus Iudice et Scabinis. Quod si scabini mortui sint, testificabitur hominibus fide dignis, qui eiusmodi iudicio affuerũt. Quicquid Scabini protestantur & confirmant, [b] hoc & Iudex cũ ipsis protestari debet & confirmari. Vbi uero transactio extra iudicium facta sit, hoc uir testimonio metseptimus [c] facilius probabit.

a. Spe. Sax. li. i. ar. viij.

b. Spe. Sa. li. iij. ar. xxv. & supra Iure Munia. ar. xxxij.

c. Possunt tamen & tres concordiam testificari, si fuerint probate fidei ex cõmuni praxi.

Articulus LIII

De transgressoribus transactionũ.

TRansactio uel stipulatio si facta sit, & eam principalis uiolet, [d] cõuictus ut iuris est per iudicẽ & scabinos, pro uulnere manum, pro homicidio collum demeretur.

Si uero alter transactionem uiolet, emendare eum oportet statuto uerigeldo, pro uulnere nouem talenta, pro homicidio uero decemocto, nisi se ut iuris est excusauerit.

d. Spe. Sax. li. i. ar. viij.

Glosa.

Articuli presentes disponunt de actionibus que per cōcordiam & transactionem composite sunt, in huiusmodiq; casibus, ius facilius admittit reo probationem, quod negotium compositum sit, q̄ꝫ quod actor eundem impetere posset: vt. C. de acci. & obli. L. Negantes. [e] Ius etenim fauorabilius est accusatū absoluere q̄ cōdemnare: vt. ff. de acci. & obliga. L. Arrianus. & ff. de re. iudi. L. Inter pares. & extra de probati. ex literis.

[e]. Vide supra eo. li. ar. xxxv. & xxxviij.

Notandum circa id si transactio vel concordia subsequuta sit, vel compromissum factū illud seruare necesse est.

[f]. Sp. Sa. li. i. ar. viij. gl.

[g]. Transactionis uirtus iriplex.

Vnde & transactionis [f] virtus triplex est. [g] Primo quia destruit naturalem querelam: vt ff. de solu. & libera. L. Stichum. Secundo destruit & impedit etiam iudicium: vt Insti. de excep. §. Preterea. Tertio quia ligat eum qui promittit seu iurat ad seruādum illud, & exinde vt iam habitum est accusato cedit probatio, ad declarandum negotium esse cōpositum, & hoc innuere textus articuli vult, cū dicit. Querela si iudicialiter proposita sit, & eam Iudex de cōsensu partium ad concordādum dederit. Sed & post in arbitros compromittant, negotiumq; discussum ac terminatū sit, vnusq; tandem causam innouare vellet, accusato probatio facilius cedit negotium esse transactū, q̄ quid impetionis pati debeat.

Transactiōis insuper maxima est virtus, plurimumq; homines ligat, qui in arbitros compromittunt nec in contrarium agere licet si concordia probabitur: vt. C. de transacci. L. Causas. & L. Non minorem. & C. de probati. L. i. & ij. Vnde & precauere sibi homines debent cum negotia in arbitros statuunt, cōpromittuntq;, reuocare etenim post sententiā latam, sed nec appellare poterint: vt. ff. de recepti arbi. L. Diem proferre. §. Stari. [h] immo si quid contrarij ex sententia arbitrorum sibi euenerit, sibijpsi imputabit, qui eum in arbitrum accepit, & hoc intellige vt textus habet si transactionem illam testimonio probare poterit.

[h]. Spe. Sax. li. ij. ar. xi.

Transactio etiam per arbitros extra iudiciū facta [i] sub pena vallata fieri debet: & q̄ trāsgressus sit, illam soluere cogitur, [k] secūdum quod arbitri decreuerant: vt. C. de arbitris. in multis legibus. [l] Arbitri etiam nihil plus decernere debent, nisi illud quod in eos cōpromissū est: vt. ff. de rece. arbi. L. Diē ꝓferre.

[i]. Transactio sub pena uallata fieri debet.

[k]. Vide Spe. Sax. li. ij. ar. xi. abundantius de hac materia.

[l]. Arbitrorum cautela & autoritas.

Transactio etiam si facta sit ad aliquam summam essentq; tres arbitri, vbi duo inuicem cōcordauerint, tertius sequi & annuere cogitur vt extra de arbitri. c. si ex tribus li. vi.

In transactionibus preterea pena vallata per arbitros statui potest secūdum quod eis uidebitur propter id ne metu pene transactioni contradicatur & prout pena statuta sit transgressor eandem rependere tenebitur, vt in auten. de Iudi. vt nullate. Iudi. §. quia vero mulcte. coll. v.

Transactio etiam dupliciter violatur seu infringitur. [m] Vno modo si per querelam impetitur ille cum quo iam compositum est. Aliomodo per violentum actum vt C. de transactionibus per totum. Vnde vt textus habet si alter preter principalem transactionē fregerit iuxta cause exigentiam verigeldo emendabit. Si vero principalis violēter illud fecerit, iudicabitur contra eum sicut contra pacis violatorē, vt C. ad senatus consul turpili. L. si femina. Si vero transgrediatur transactionem quam promiserat querelam innouando sucumbet, pene valate.

[m]. Transactio uiolatur bifariam.

Articulus LIIII
De bonis per iudicem consignatis seu arrestatis.

SI proprium alicuius cōsignatū iudicialiter sit, [a] quotiens extra uel intra uadit aut ingreditur totiens iudici mulctam demeretur, nisi consignatio illa iudicialiter amota sit.

a. Spe. Sax. li. ij. ar. xli.

Glosa.

Sciendum quod cum Iudex mulctam suam in proprio alicuius consequi non potest, [b] p sententiam iuris posessionem seu proprium cōsignare poterit illius, cum cruce insculpta ad declarandum mulctam illic dei esse, mulcta etenim iudici loco dei soluitur.

b. Spe. Sa. li. ij. ar. xli.

Sensus articuli presentis est, ex quoquidem Iudices in loco dei resident, iudicantes homines, quos deus precioso redemit sanguine, & quia contigit quod vnus contra alium excedit, vnde ratione istius quia creaturam lesit dei, mulctam deo vel iudici in loco dei soluet, ad placandum iram creatoris nostri: Et [c] exinde sequitur quod dimitti mulcta non debet, [d] vt xxiiij. q. iiij. Duo ista nomina. & Spe. Sa. li. ij. ar. xli. quia alias si dimitteretur mulcta: cessaret ordo & destrueretur iudiciū, per mulctas enim coguntur homines quod iuste agant, & a malo precaueāt: vt. C. de modo. mulcta: per tō. & in auten. de manda princi. §. Quod si delinquentes. coll. iij.

c. Spe. Sax. li. ij. ar. xli.

d. Mulcta dimitti non debet.

Sciendum etiam, [e] quod Iudex ex bonis immobilibus, mulctam repetere non debet, nisi forsan deficiant mobilia: vt in auten. Vt nullus mutu. §. Propter auariciā. coll. iiij.

e. hec et alia d' mulctis plura uide li. ij. ar. xli. glo. Spe. Sax.

Articulus LV
De Donationibus.

SI Iudex & Scabini in municipio moriantur, extunc in causa donationis alicuius sedes Scabinalis si necessitas urgeat, supleri & locari debet ad maximũ duobus Scabinis & quatuor uiris ad iudicium pertinentibus, & ut sic ille suã obtinebit donationẽ.

Glosa.

Articulus presens, est cõstitutio Ottonis Imperatoris. Sensus eius: Qđ quicqd dari debet in proprietate seu hereditate id faciendũ est coram iudicio, quod si Iudex mortuus sit, alter eligatur, in defectu etiam Scabinorum sedes Scabinalis locari debet: vt textus habet, & vt sic donatio illa robur habebit, idq; ex eo ordinatum est ne officium aliquem in suo negligat negotio, tum etiã vt donatio iuris ordine fiat, & probari [a] sufficiẽter posset.

a. Hoc intellige ubi decta non habentur iudiaalia, alias inscriptione pbare oportet.

Articulus LVI

De Donatiõibus iudicialiter factis.

DOnatum siue abscessum si quid sit corã iudicio bannito uiro uel mulieri, in eo mulier cum sua parte siue dono accepto pro suo arbitrio facere potest sine cuiusuis contradictione.

Hoc idem etiã uir facere poterit cũ parte sui doni quod acceptauit quicquid uoluerit.

Glosa.

Sensus articuli est. Quicquid viro vel mulieri donatum sit &c̃. id est quicquid ius tribuit vni, [a] & per sententiam adiudicatum sit in bonis mobilibus, q̃ primum ea in suam acceperit potestatem, bona illa eius sunt, cũ eisq; facere & dimittere poterit, hoc est si ea iure acquisiuit, vel etiam ad eum hereditata sunt, nec em̃ vt sic prescriptioñ indiget.

Donata vero ex mera liberalitate extra iudicium possidere illa oportet tribus diebus, & hoc propter id, [b] si forsan bona illa furata sint: & ea quis impetere vellet, si etenim vt sic tribus diebus possideãtur accusari super furto vel manuali facto nõ poterit possessor.

Aduertendum circa id, si equum quis donet mihi, illumq; publice equitare faciam in campum, vel etiam adaquando eum, furtum mihi nullus impingere poterit, nec enim oculte illum seruaui, hoc itidem annotandum erit de vacca, quę publice in cõmune impellitur stabulum, cũ aliisq; seruatur pecoribus. Preterea hoc idem intelligendũ erit de pecuniis [c] Si enim pecuniam mihi oblatam publice acceptem, & illam nõ ocultando in cistam reponã meã, [d] pecunia vt sic, publice & absq; vicio ocultatiõis in scrinio seruatur, sicut & vacca in campo, ac equus in stabulo.

Donet vero si quis alteri furtiuã rem ea forsan intentione quod libenter videret, [e] vt ex officio detineatur, & grauitas subsequeretur eidem, si id probetur quod non vt furtiuam, & non ocultando rem illam teneat. Tum etiã si antehac iuris sui detrimentum passus nõ est, manet sine damno & pena, dato quod varendatorem non statuat.

Varendator vero ad quem me traho si aufugerit vel eundem habere non possum [f] rem illam dimittere me oportet, cum mulcta & emẽda vt insti. de oblig. quę ex delict. nascũ. in multis paragraphis.

a. Spe. Sax. li. iij. ar. iiij. & lxxxiij. & supra Iure Munia. ar. xxx.

b. Vide supra ar. xxx.

c. Pecunia publice oblata dato quod in scrinio occludatur eque publice seruari dicatur ac si equus in cãpo.

d. Vide. Spe. Sax. li. iij. ar. v. glo.

e. Spe. Sax. li. iij. ar. v. glo.

f. Sp. Sa. li. ij. ar. xxxvi.

Articulus LVII

De dotalitio & uitæ prouisione mulierum.

MUlier Iure Municipali non potest dotalitium [a] nec uitæ prouisionem in bonis mariti reformatam loco proprii obtinere, sed si moritur illa cedit ad proximiores & hæredes mariti.

Quando autem maritus nihil dederit mulieri in bonis suis, in possessione bonorum sui mariti permanebit mulier, puerique sibi necessaria ministrabunt donec alium superduxerit uirum.

Si uir oues habuerit [b] illas mulier ad supellectilem recipiet.

Quod si dotalitium mulieri infringere uelit in mobilibus quæ sibi data sunt coram iudicio [c] illud obtinet cũ uiris & mulieribus qui tũc præsentes fuerunt metseptima.

Si uir pueros habeat aut mulier & ex his nonnulli emancipati sint mo

a. Spe. Sa. li. i. ar. xxxii. & li. ij. ar. xxi.

b. Spe. Sa. li. i. ar. xxiiij & supra Iure Municipali. ar. xxiij.

c. Hic mulier in testẽ admittitur.

d. Spe. Sax. li. i. ar. xiij.

riatur uir,[d] pueri qui in hæreditate patris tempore mortis fuerint recipiunt bona & non hi qui emancipati sunt, hæreditatem tamen uendere non possunt[e] absq; coheredũ consensu.

e. Spe. Sax. li. i. ar. lij.

Pueri qui in hæreditate mortui sint Vel sic, pueri qui in potestate patris mortis tempore fuerint si ex his unus moritur istius partem diuidunt inter se equaliter tam emancipati q̃ hi qui domi manent.

In possessione etiam domus si maneat filius qui clericus uel præsbyter sit, parafernam seu geradam tollit,[f] si uirgo non supersit.[g] Si uero & puella ibidem fuerit, parafernam per æquum inter se diuidunt.

f. Spe. Sax. li. i. ar. v.

g. Intellige de clerico non benefiaato, quia benefiaatus nõ diuidit cũ sorore, ut Spe. Sax. li. i. ar. v.

Glosa.

Dictum est superioribus in ar. xxij. Tum & Spe. Sax. li. i. ar. xx. quid maritus vxori in bonis suis loco dotis donare poterit: hic declaratur an mulier seu vxor post mortem viri bona huiusmodi in dotalitium donata alienare posset: nec ne.[h] textus in se planus est: & seipsum declarat. Mulier etenim bona huiusmodi sibi ad vitam donata non ad heredes suos sed ad heredes mariti hęreditat, sic scilicet intelligendo si maritus vxori vitę prouisionem in bonis suis ad vitã suam dederit, bona huiusmodi post mortem mariti maiori Iure cedunt in heredes mariti q̃ mulieris. Ratio istius est proprium etenim sine hęredum consensu minime alienari potest, vt Sp. S li. i. ar. lij. Tum etiam quia dotalitium illud ad vitam vxori donatum est & non hęreditarie, vtetur ergo bonis illis quoad vixerit. Exindeq; sequitur quod dotalitiũ huiusmodi seu vitę prouisionem, mulieribus nullus infringere potest vt Spe. Sax. li. i. ar. xxi. nec aliqd damnum tollerare cogitur, vt in auten. de equali. doti. §. his consequens coll. vij.

h. Vide Spe. Sax. li. i. ar. xx. & xxi.

QVERITVR[i] Si vir vxori donationem in hęreditate sua sine consensu hęredum fecerit, puerosq; tandem ex ea procreauerit. Et signanter si hęreditas illa inscribatur vxori in dotalitio, nulla tamen certa pecunia esset denominata nec conditio apposita quod cum bonis illis facere & dimittere possit,[k] postmortemq; mariti in possessione maneat, nec aliquid aliud bonorum restat nisi hęreditas illa. An mulier bona illa alienare posset necne. R. si maritus vxori vt sic vitę prouisionem dederit in proprio vel hereditate nullaq; specificatio sit cum bonis illis faciendum & dimittendum mulier bona huiusmodi alienare non potest, si em̃ ex possessione illa dimittat perdit possessionẽ, vt Sp. Sax. li. i. ar. xxi. & ar. xxxij. Nec illa diuendere poterit sine cõsensu heredum: vt Spe. Sax. li. i. ar. lij. Si etenim vltra voluntatẽ heredũ dimiserit vendideritq;, heredes intromittent se iussio in bona illa ac si mulier mortua sit. Is etenim qui bona ex possessione dimittit sua: nullam peram plius in illis possessionem habet: & ita nec alteri potius Ius in illis tribuere potest, vt ff. de reg. Iur. L. nemo. Et id nedũ Iure obseruatur nostro quod videlicet bona dotalitialia alienari minime possunt, sed & legibus cautum habetur: vt insti. qui aliena. §. nam dota. Nec mulier bona huiusmodi impignorare vendere poterit, etiam si cum damno illa teneat suo Pro declaratione tamen horũ ampliori eueniente casu huiusmodi in negotio occasione dotalitij, ne mulieres relictę opprimãtur plurimum, bonaq; desolentur & ne ipsę aliquam sufferre cogantur grauitatem.

i. Hæreditas in dotalitio mulieri inscripta an alienari per eam poßit.

k. Vide Spe. Sax. li. i. ar. xxi. & ar. xxxij.

Notandum venit, si mulieri donatum sit dotalitium vel vitę prouisio, propter vero imbecillitatem & paupertatem prouidere illud non possit. Iudicem adire debet cum Iudicium bannitum habeatur vbi hereditas sitta sit exponereq; causam tenebitur negotij sui in hęc verba.[l] Domine Iudex ego propter imbecillitatem & paupertatem non valeo nec sufficio prouidere bona, quę ad vitę prouisiorẽ mihi donata sunt. Exindeq; bona desolari possunt, allegationem probare volo meam prout Ius decreuerit, peto informari quid cum bonis illis facere debeam, vt a periculo & sollicitudine mihi pręcaueatur: decernetur quod hęredes bona huiusmodi eliberare & exemere ab ea debent. Si hęres recusauerit, exponet illa sub censu, heres tandem si censum illum prout alij conduxerunt soluere voluerit, propior erit bona illa sub censu tenere. Quod si recusauerint hęredes: vt bona illa ad censum taxari deberent, pręsentesq; sint: (Nã & insinuari negotiũ illud eis oportet de scientia Iudicis & Scabinorum.) Petat tandem mulier per sentẽtiam decerni, quid cũ bonis illis facere debeat, vt iuri proficiat suo: exponendo causas quę eam ad id cogunt, vt potę paupertas & alię legittime causę. Decernetur quod impignorare seu conducere illa poterit sub censu ad vitam, & necessitati prouidere suę ex quo est pauper.[m] Si cõducere non poterit, vẽdat illa prout potest. Ex quo hęredes illis vt dictum est & ad taxam positis se intromittere noluerunt, & vt sic manebit sine dãno: vt Spe. Sax. li. i. ar. xxij.

l. Dotalitium quo pacto mulier oppignorare potest, practicã uide.

Spe. Sax. li. i. ar. xxi. gl.

m. Vide hoc idem infra ar. xcv.

Sciendum circa id. Moriatur si vir mulieri facta sibi iudicialiter certa donatiõ in bonis suis, si donatio illa sit in mobilibus, mulier disponit cum eis iuxta suam voluntatem. Si

Donū mulieri per uirum eius factum cui cedit mortua muliere.

vero donatio sit in hereditate vel ꝓprio, probariq; possit, ad vitam mulieris duntaxat factam esse donationem, post mortem eius ad heredes viri cedūt bona. Quod si donatio facta sit de cōsensu heredum in loco iudiciali vbi de iure id facere debuit cū apposita clausula cū bonis illis vt facere & dimittere posset iuxta eius voluntatem,[n] bona huiusmodi deuoluūtur ad proximiorē mulieris agnatū. Pueri etiam eius si decedant bonaq; per mortem [o] puerorum ad eam deuoluantur, post mortem vxoris bona illa admortua in proximiores eiusdē mulieris agnatos cedent.

n. Sp.Sa.li.i.ar. xxxiij.

o. Aliqui codices habent quod bona ad matrem per mortē pueri deuoluta ipsa decedente in ꝓximiores puerorum agnatos cedere deberent. Glosa tamen articuli præsentis magis quadrat, et ita communiter practicatur, nam succeßio non in latus sed semꝑ sursum cedit, in defectu uero ascendit & refertur collateralibus ut Spe.Sax.li.i.ar. xvij. et infra Iure Mu. li.ar. sequenti & ar. xiij. glo.

Sciendum preterea, si mulieri domus per maritum donata sit, obtinet iure quicquid in ea donatū fuit, post mortem v͛o eius ad heredes viri redit. Nec obest heredibus, quod donationi non contradixerunt, tacueruntq; anno & die. Contradicere enim possunt quando volunt, sed nec taciturnitas illa nocere potest iuri illorum.

Notandum insuper, moriatur vir facta prius vxori iudicialiter donatione in bonis suis ꝑ donationem huiusmodi mulier obtinet Iudice & Scabinis: vt Spe. Sax.li.i.ar.vij. ¶ Si vero donatio extra iudicium facta sit, nec iudicialiter confirmata, donationē huiusmodi propior est obtinere manu vnica q̄ aliquis eam a donatione alienare deberet, possessionem vero bonorum propior est testibus met septima cum viris & mulieribus probare post manum mortuam qui presentes fuerūt quando donatio facta sit.

p. Quomodo mulier donationē probare debet in bonis uiri.

Si vir etiam vxori omnia bona sua que habet de consensu heredum donauerit, donatioq; huiusmodi coram iudicio cōfirmata sit: reseruata tamen potestate cū bonis illis aliter disponendum faciendumq; & dimitten̄. ipso mortuo nulla alia facta ordinatiōn̄, ita quod bona in integro maneant. Mulier post mortē viri obtinet bona ex donatione ad vitam eiusdem, & quicquid mobilium sit, deuoluitur ad eiusdem vxoris proximos, proprium vero ad proximiores viri. Si vero bonis renūciauerint extūc ad vxoris heredes cedūt.[r] alij codices habēt. Si vero virū superduxerit & pueros procreauerit, pueri vt sic hereditant bona illa.

q. Vide Sp.Sax.li.i.ar. xx. & suprá Iure Mu. li.ar. xxij.

r. Paragraphus iste quo ad utramq; eius declarationē secus obseruatur in communi praxi, cū bonis etenim ex donatiōe deuolutis si non reuocatur donatio disponere poterit iuxta beneplacitū mulier, itidem & uir si eam supuixerit, nulla uero ordinatiōe facta bona huiusmodi mobilia et immobilia propinquiores illius qui supuixerint tollēt.

Si vir & mulier habeāt pueros emancipatos &c̄. Pro intellectu istius considerādum,[s] qͩ emancipatio filij a patre dicitur esse, cū filius a patris & matris potestate dimittitur, a paneq; illorum separatur,[t] proprijs viuens expensis cum separatione bonorum que acceptat ꝑ sorte paterna & materna: vt Spe. Sax. li.ij.ar.xix.& Insti. qui.mo.ius.patri.pote. ꝑ totū.& vt sic, si vnus emancipatus sit: bonisq; renunciauerit, bona per mortem patris derelicta, cedunt illi qui in domo mansit patris, tempore mortis: vt Spe. Sax.li.i.ar.xiij. Bona tamen illa alienari non possunt sine heredum consensu: vt Spe. Sax.li.i. ar.lij.

s. Emancipatio q.t.

t. S.S. li.ij.ar.xxx.glo.

Emancipati vero si diuisionem habere vellēt in bonis paternis & maternis cum nō emancipatis,[u] omnia importare sub iuramento tenebuntur,[x] que ad sortem receperant suam: vt Spe. Sax.li.i.ar.xiij. Nec prohibere illis nō emancipati poterint, nec iure eos repellere, nisi forsan testibus probauerint illos esse emancipatos, & quod bonis renunciauerint paternis aut maternis. Sub iuramento itaq; emancipati importare viceuersa tenentur si & in quantum diuisionem accipere volunt. Quicquid vero probari possit bonorū que acceperant, negatiua minime absolui poterint: vt Spe. Sax:li.i.ar.xiij.

u. De hac materia uide Spe.Sax.li.i.ar.xiij. & li.ij.ar.xix.

x. Emācipati si diuisionem habere uolunt cū non emancipatis, omnia quæ ceperant importare tenentur.

Sunt tamen certe res, quas emancipati importare non tenentur,[y] vt si pater vel mater filio dederit vestimenta,[z] equos, arma, tempore quo donationem facere potuit, & filius illis vti valebat. Filiabus itidem si quid donatum sit in vestimentis, ornatu, supellectili, tum etiam filius arma bellica importare minime tenetur cum diuisio bonorum fieri debet. Sed nec filie emancipate participant geradam cū non emancipantis: iam etem̄ sortē ceperūt suā: iste vero q̄ in domo matris sunt, minime,[a] immo sustinuerunt casum fortuitum, si forsan nihil superfuisset gerade: nihil cepissent. Iusto etenim est, quod is qui sentit damnum, sentiat etiā & commodum.

y. Vide S.Sa.li.i.ar.x.

z. Emancipati certas res importare non tenentur.

a. Spe.Sax.li.i.ar.v.gl.

In textu cum dicitur, pueri qui in hereditate mortui sunt, si moritur vnus ceteri diuidunt hereditatem &c̄. Intellige quod hoc verum est si nō supersit mater ad quā bona illa admortua sunt.

Qui etiā domi manet & sit clericus &c̄. Clericis enim geradam accipere admissum est ex fauore ecclesie,[b] propter orationes, quas ꝓ tota fundunt christianitate: vt in auten. de sancti Episco. §.i.coll.ix. Clericus tamen ille qui geradam accipere vult necessario est vt ordinatus sit [c] ad gradus sacerdotij, quod si postmodum in alium statum sese transmutet nec sacerdotiū nanciscatur, restituere tenetur cognatis mulieris. Sed & anteq̄ geradam tollere admittitur, necessario literas ostēdere tenetur quod ordinatus sit ad clericatum anteq̄ gerada illa sibi admortua fuerat, quod si virginē superduxerit promiseritq; presbyterari si eam superuiuat, manebit circa geradam, si añ hac fuerat acolitus: vt lxix. dis. nō oportet.

b. Cleriā quare geradam tollunt.

c. Spe.Sax.li.i.ar.v.

¶ Notandum si vir vxori dotalicium denominauerit [d] iuxta prouincie consuetudinem sine aliqua distinctiōn̄: moriaturq; mulier: dotalicium illud cedit patri vxoris in vita mariti,[e] Sed si vir specificauerit faciendi & dimittendi cū bonis illis relinquēdo potestatē, quodq; dotalicium post mortem suam consequatur, & vir superuixerit vxorem dotalicium manet apud virum.

d. Dotaltium mortua uxore cui cedit.

e. Vide hoc idē supra ar.xxij.glo.

Notandum preterea si vir dederit vxori dotalicium, illudq; tollat mulier post mortem mariti: & habeat vir pueros qui nondū emancipati sint,[f] moriātur tandē pueri, bona eorū in sinum deuoluuntur matris, & hoc intelli-

f. Se.Sa. li.i.ar.xxxiij.

g Cracouien. hunc passum ex laudo & pl. bisato auitatis secus obseruant ut supra arca ar. xxiij.

gendo si puer mortuus nullum vlterius relinquat puerum, etiam si femella sit, & relinquat filium, g extunc mortuę femellę mater geradam tollit. Si vero femella sit, moriturq; post mortē matris, mortuę matris mater, maiori iure accipit geradam, q̄ mater viri: vt Spe. Sax. li. i. ar. xx.

Articulus. LVIII

De successione hæreditatis

a. Spe. Sax. li. i. ar. xxvij

Moriatur si mulier absq; hærede [a] ita qd̄ nullum hæredē a marito susceperit, illa hæreditat sortem suam ad proximiores agnatos siue sint masculi siue femelle, & hoc si similes generatione sibi fuerint, hoc itidem facit uir cum sorte sua.

b. Spe. Sax. li. i. ar. xxiiij. & supra Iure munia. ar. xxvi. uide de h. s copiosius.

Ad hæreditatē itaq; pertinet [b] omne aurum & argentum non formatum pecunia item, frumenta, panis, cereuisia, uinum, pannum, carnes quæ post tricesimum supersunt & hæc omnia ad hæredes uiri pertinēt & non mulieris.

Sed domesticorum cibariorum mulier accipit mediū, & hæredes mariti aliam medietatem.

Vxoris proximiores cognate geradam tollunt.

Glosa.

In textu cū dicitur ad proximiores agnatos. Intellige si in bonis illis vxor relicta reformatū non habuit dotalitium alias coguntur eam contentare. Idem etiam quod de viris dicitur de mulieribus quibus eque tollenda hereditas interdicta non est intelligendū erit, mulier namq; post mortem bona relinquens aliqua, siue illa ex admortuo siue aliunde sibi cesserunt, eius heredibus cedūt. Gerada vero ad proximiorem cognatam, vir etiam si moriatur arma bellica agnatis veniunt, hereditas vero ad heredem quisquis sit, siue masculus siue femella deuoluitur: vt Spe. Sax. li. i. ar. xxvij.

c. Sp. Sax. li. i. ar. xxiiij. & supra Iure Munia. ar. xxiij.

In textu cum dicitur, ad hereditatem autem ptinet &c̄. [c] Quid si fuerint pro vsu & ornatu mulieris comparata, vt vestimēta, cinguli argentei, zonę argento adaptate, cultelli itidem argento formati quę mulier deferre solet, pectoralia, corone, annuli, quas vir donauerat in sponsalibus, illa omnia circa vxorem manent. Ciphi vero crateres & alia potagiorum vascula vel etiam cibariorum vasa quę in vsu fuerunt, siue sint aurea, argentea, cuprea, ex auricalco, ac alterius cuiuscumq; metalli, omnia ad hereditatē viri pertinent, vnum tamen vel duo ex his mulieri pro expeditione dabuntur.

d. Spe. Sax. li. i. ar. xxij. & supra Iure Munia. ar. xxiij. & xxvi.

Cum dicitur in textu cibaria domestica &c̄. [d] ad id pertinent, pultes, pisę, sal, butirum, aruina, mel, carnes, pro quotidiano vsu adaptate, milium itidem, & horum mulieris heres accipit mediū, heres vero viri aliam medietatem.

Articulus LIX

De hæreditate relicta nullo hærede extante.

a. Vide abundantius S. Sax. li. iij. ar. lxxx.

SI hæreditas relinquatur uacua [a] hoc est non extante hærede, & ad quam se nullus trahit in anno & die, illa ad regalem pertinet maiestatem.

Glosa.

Pro intellectu articuli notandum quod cum quibuscūq; bonis homo morit̄ hereditas appellatur, vt Spe. Sax. li. i. ar. v. & ff. de verbo. significa. Si itaq; vnus moriatur nullo extante herede, hereditas ad regiam cedit dignitatem vt textus habet. Hereditas autem in proposito vniuersaliter accipi debet extendens se tam ad proprium, parafernam, & arma bellica, omnia enim pretacta si heredes agnati ex parte gladij, vel agnate ex parte fusi desunt regię cedunt autoritati.

Nomine etiam regis in proposito intelligi debet potestas quęlibet a rege cōstituta, quibus commissa administratio & gladius est iusticiam defendendi, iniustitiam vero debilitādi, vt sunt Comites Burgrabij, Iudices, ac alij omnes potestatem a Rege vel Imperatore habentes.

Ius autem istud a Romanis ortum habet, vt Insti. de heredi. quę ab intesta. defer. per totū. Ratio autem cur paraferna & arma bellica iudici cedunt est, vt viduas & orphanos tueatur & protegat tanq̄ verus tutor. Ratione q; potestatis quam iudices a Rege habent statutum est, vt bona huiusmodi herede carentia tollant, locum enim regis obtinent. Exinde

ludex prouidere de-
carceres patibula.

etiam prouidere debent[b] carceres, patibula, statuas: vbi virgis ceduntur & alia ad puniendos malefactores necessaria subministrare. Ratione etiam istius iudiciariam potestatem habere dicitur Iudex puniendi malefactores loco[q]; sui subdelegatum habet, qui exequitur sententiam illius iuxta iuris formam, vt xxvi. q. v. de occiden. homini. [c] Iudex preterea ex gerada & armis bellicis que tollit post tricesimum diem pauperes homines enutrire, communem vtilitatem defendere, & item frenetiços, fatuos, qui nullum ex aliunde auxilium habent fouere tenetur, idq[;] intelligendum est de Gerada & armis bellicis. Si vero proprietas relinquatur seu alia mobilia bona ad que heres non existat, & donata seu impignorata non sint, sculteto tribuũtur si tres mansos nõ excedant, sed si ad triginta mansos se extenderint comitatui aplicetur. [d] Si vero hũc numerum transcendant, ad regalem pertinebũt Maiestatem, vt Spe. Sax. li. iij. ar. lxxx.

Iudicis officium in exriendis pauperibus.

Sax. li. i. ar. xx ... iure Mun... j. & xxvi.

d. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. lxxx.

Bona autem huiusmodi vt sunt, Gerada arma bellica, per caducum ad iudicem deuoluta Iudici vel suo preconi presentari debent si post tricesimum diem obitus ea expetierit illaq[;] Iudex illese anno & die seruare tenebit: si forsan aliquis venerit, & se ad ea vt iuris est mettertius traxerit. [e] Quod si nullus appareat per id tempus Iudex ea in vsus conuertet suos, vt Spe. Sax. li. i. ar. xxviij.

abundantius ... j. ar. lxxx.

e. Vide Spe. Sax. li. i. ar. xxviij.

Circa id notandum pro intellectu textus amplior, [f] quod bona dicuntur herede carere multis modis. Primo si mortuus nullũ relinquit legittimũ heredem: vt sunt illegittimi, quamuis em̃ legittimus sit quis, illegittimo tamẽ non succedit: [g] vt Spe. Sax. li. i. ar. li. Ita videlicet intelligendo si moriantur & bona relinquãt non donata, sicut si presbyteri filius vxorẽ superducat, bonaq[;] acquirat, procreando pueros cũ vxore: pueri illi legittimi erunt, non tamen bona paterna hereditare possunt, [h] pater enim secundum leges indignus est, quod hereditatem eius pueri tollãt. Sed si vir ille bona sua, hereditatem, propriũ pueris dederit in iudicio bannito: coram Iudice & Scabinis, extunc tollent illa iure. Si quid etiam coram iudicio vxori dederit, obtinebit illud. Moriatur autẽ relinquendo bona non donata, regiam cedunt potestatem: vt in auten. de inces. & nefa. nup. per totũ. coll. ij. Secundo bona herede carere dicunt, vt quãuis vnus legittimos relinquat heredes, bona tamen tollere nõ possunt, propter excessum patris, vt si fuerit contra Imperium machinatus, hereticus, ex timore pene mortis seipsum interficiẽs: vt Insti. de heredi. q̃ ab intesta. deferunt. §. Per contrariũ. &. ff. ad le. Iuli. maiesta. L. vlti. Tertio. Quamuis heres sit & accipere potest, sed accipere non vult, euitando forsan impetitionem creditorũ. Quarto si heres sit, & accipere possit & vult, dummodo sciuerit de morte illius qui hereditatem relinquit, & his in anno & die hereditatem recuperabit, et hoc intellige sub distinctione, quia vel ignorauit mortẽ illius cuius successor esse debuit, vel nesciuit quod ius aliqd succedendi ad bona illa habuisset: si ignorauit de morte amici non impedit eum, immo infra annum & diẽ postq̃ resciuerit de morte, recupare illa poterit: vt C. de iur. & fact. igno. L. Error. Si vero ignorauerit se habere ius succedendi, elapso anno & die post mortẽ illius ignorantiã frustra allegabit. Ius em̃ suũ vnusquisq[;] scire tenetur: vt C. de iur. & fact. ignoran. L. Constitutiones principum, id tamẽ intelligi debet, nisi forsan legale impedimentum importauerit. vt Spe. Sax. li. ij. ar. vij.

f. Bona dicũtur heredecarere multifariam

g. Vide hoc idem Spe. Sax. li. i. ar. xxviij. et li.

h. Istud est extra consuetudinẽ modernam.

Articulus LX

De dono pueris per patrem facto.

Si uir in municipio pueris suis in iudicio bannito coram Iudice & Scabinis aut suæ uxori ad uitam cum consensu hæredum bona dederit, paxq[;] desuper decreta sit, posthac uero in eisdem bonis alicui dare quid uellet. [a] Is cui prima donatio facta sit prohibere iure poterit, si illud ut iuris est probare ualeat.

a. Spe. Sax. li. iij. ar. lxxx. iij. & supra Iure Munic. ar. xxix.

Articulus LXI

De dono in bonis censualibus.

In municipio si qs pueris suis aut uxori, edificia super bonis censualibus dederit corã domino uillæ seu curiæ uel coram uicinis. Post mortẽ uero suã quis edificia illa alloq uel impetere uellet, mulier obtinet edificiã huiusmõi si probauerit ut dictũ est sibi esse donata. Cum uero utrumq[;] tam fundus q̃ edificia propriũ uiri sit, alloqui seu uendicare [b] suus generatione equalis agnatus iure potest.

b. Spe. Sax. li. i. ar. xxi. & ar. lij.

Nulli enim proprium in munici-

pio alienari licet, nisi in Iudicio coram iudice cum hæredũ consensu. Si uero bona hæreditario censualia fuerint & mulieri non sunt infeudata extũc dare sibi minime potest nisi id faciat cum consensu domini a quo bona illa susceperat.

Habeat uero si qs mobilia seu merces quas ex bonis illis quæ admortua sibi sunt, uel ex uera successione cesserunt comparauerit emeritq;, hæc suæ uxori [c] minime dare potest nisi in iudicio bannito coram iudice & scabinis.

[c]. Alij textus habent aut pueris.

Si uero bona huiusmodi mobilia aut merces labore proprio acquisita habet, illa tempore pfecte sanitatis cuicunq; uoluerit dare poterit sine cuiusuis contradictione.

Glosa.

Dictũ est superius de bonis hęreditarijs mobilibus hic in his duobus articulis innuere vult: quo pacto donatio fieri debeat vt firma sit & robur habeat, duoq; in articulis tangũtur. Primo si quid vxori quis dare vult ad vitę prouisionem illud facere tenetur cum hęredum cõsensu: vt Spe. Sax. li. i. ar. xxi. Idq; coram Iudice & Scabinis fieri oportet vt textus habet. Quod si alteri forsan in eisdẽ bonis facere velit donationem, ille primus contradicere iure potest. Secundum est quod in articulo tangitur, si vir vxori aut alteri cuiq: coram domino villę in bonis censualibus ędificia dederit, etiam si hoc sit coram villanis factum, mulier aut eius pueri facilius illa obtinebunt, q̃ quis eos repellere posset. Si autẽ locus seu fundus in q̃ ędificia extructa sunt, ꝓpriũ viri sit, sine consensu hęredum alienare minime poterit: vt Spe. Sax. li. i. ar. lij

Articulus LXII

De bonis censualibus ab Ecclesia possessis.

SI homo habuerit bona cẽsualia ab Ecclesia, Monasterio, aut alio domino. Et Abbas Monasterium aut dominus non fateatur sibi esse concessa, hic uir metseptimus cum suis similibus protestari poterit, illud esse suũ predium censuale. Quod si dominus aut Abbas horum testimonio stare noluerit, aut etiam illis, bona quæ in censum habere dicũt, negare uoluerit, extunc quiuis eorum metseptimus bona obtinebit.

Articulus LXIII

De pueris emancipatis.

MOriatur uir in Municipio qui pueros habeat emancipatos a bonis suis, & unum relinquat nõ emancipatum, filium uel filiam in bonis post mortem, iste uel etiam si plures sint alij ædificia sua cum consensu matris diuendere poterint sine contradictione puerorum qui emancipati sunt.

Glosa.

Articulus. lxij. dependet ex articulo immediate p̃cedenti. lxi. Sensus eius est, si hõ bona habuerit censualia &c̃. dominusq; neget illũ esse suum censitum, is metseptimus cum suis collegis probabit huiusmodi bona sua esse censualia. Si vero dominus etiam huiusmodi testes, esse censuales negauerit, vnusquiuis metseptimus probabit: vt. C. de agri. & cens. per totũ. De iure etiã censitorum: vide Spe. Sax. li. i. ar. liiij. & li. ij. ar. liij.

Articuli. lxiij. sensus est, si vir moriens relinquat pueros emancipatos, hoc est, qui sortis paterne renunctiarunt, alijq; in bonis remaneant pueri, siue sint filij, siue filię, ędificia quę in bonis censualibus cõstructa sunt, vendere possunt cum cõsensu matris, & hoc ex eo fit, quia mater in expectando successionis est puerorum non emancipatorum, & hoc etiã verum est si bona illa ex admortuo nõ cesserũt: si etenim ex deuolutione aduenerunt bona huiusmodi, pueri vt sic sine consensu hęredũ alienare non possunt.

Notandum circa id, [a] si moritur aliqua successio mulieri, vł si bona aliqua ex successione ad mulierem veniunt, illa mortua, bona

a. Bona ex ad mortuo aduenientia post mortem illius cui cedunt.

cedunt ad pueros eius. Si vero pueri moriantur, patri adueniunt bona illa, & puerorũ cognati ex parte matris nullum ius ad id habebunt. Itidem etiam de patre intelligendũ est: successionem em̃ confratrum vel sororum nullus tollit q̃diu pater vel mater viuat,[b] vt Spe. Sax. li. i. ar. xvij. In auten. de heredi. quę ad intesta. deferun. coll. ix

Spe. Sax. li. i. ar. xvij.

Notandum preterea. Si moriatur quis, qui nec fratrem nec sororem habet vterinos ex vtroq; parte vel ex vno,[c] omnes q̃ in ęquali linea inueniũtur, siue ex patre, siue ex matre, ęqualiter hereditatem tollunt: sicut fratres patris & sorores, ęqualiter sortẽ accipiunt. Sciendum insuper quod ascendens proximior accipit successionem totã vnus solus, descendentes autem quodquot sunt accipiunt id quod eorum progenitor accipere debuit. Quando vero a fratribus & sororibus discęditur, succedunt secundum lineam: vt Insti. de heredi. quę ab intesta. defer. per totũ.

Spe. Sax. li. i. ar. xvij.

Articulus LXIIII

De possessione bonorum mobiliũ seu mercium.

POssideat si quis merces, aut bona mobilia in municipio ex parte iudicij, & pronunciet illa ut iuris est tribus iudicijs. Quartoq; iudicio per ueram sententiam desuper acquirit dominium & proprietatem, reposueritq; ac soluerit signum decreti dominij, seu memoriale corã Iudice & Scabinis paxq; sibi denunciata sit a iudicio. Posthac uero alter uenerit bona sua prouidere seu euincere, primus iste propior est de super possessionem retinere cũ Iudice & Scabinis, q̃ ille recupare ex q̃ ex possessione cesserat

Glosa.

Articulus pręsens docet nos, quo pacto obseruandum sit, cum aliquis ex parte iudicij, possessionem aliquorum bonorum nanciscatur: vt si forsan vir ad bona aliq̃ intromissus sit: per Iudicem & Scabinos: vel vadiũ acquisiuerit, aut bona aliqua allocutus vel arrestatus fuerit, aut sibi data, aut impignorata fuerant, denunciare illa coram iudicio bannito, tenetur, peterecq; per sententiam sibi dari, q̃d cum bonis illis facere debeat, & post q̃libet denunciationem album soluet nummum. Si vero posthac alter venerit, & bona sua seu merces, vel alia mobilia vendicare voluerit, negotiumq; ad controuersiam veniat. Decernetur quod qui bona in possessiõ habet in debito vł alio modo, is propior est per testes hoc est Iudice & Scabinis ea obtinere in debito suo q̃ alter ea occupare: vt. ff. Ne vis fiat ei qui in posses. L. Ait pretor.

Sciendum etiam pro intellectu articuli ampliori, si quis bona mobilia, vł merces possederit ex parte iudicij, & ille cuius bona fuerant presens non sit, verum absentabat ex legittima causa, nec citatus erat. Actor qui ius suum super bonis acquisiuerat: possessionẽq; per sententiam nactus est, propior est circa id permanere. Intellige si eum de furto aut rapina, desuper accusare vellet. Si vero dicat, sibi ignotum fore quod aliquando inculpatus sit, sed nec domi fuit, uec in prouincia, nec de citatione se scire quicq̃, offeretq; se iure bona euincere sua, ac iuridice respondere, si quis eum pro aliquo inculpet, in hoc casu, is qui bona habet in possessione, ostendereq; poterit possessionem, propior erit debitum suum in bonis illis obtinere q̃ alter ea eripere. Et hoc intellige si ille respondens sibi de nouo debitũ recognoscat, quia alias sententia prior nõ valebit. Nulla enim sententia ligat contra non citatum:[a] vt Spe. Sax. li. iij. ar. v. Citari em̃ semper ad quemlibet actum vnus debet: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xxiiij.

a. Vide. Spe. Sax li. ij. ar. xxiiij. et li. iij. ar. v. glo. finali.

Articulus LXV

De dono in lecto egritudinis.

NEmo masculus neq; ulla fœmina, possunt in lecto egritudinis de bonis suis alicui quicq̃ dare, ultra tres solidos[a] absq; hæredũ consensu.

Nec mulier[b] quicq̃ dare potest, sine consensu mariti.

a. Spe. Sax. li. i. ar. lij.

b. Sp. Sax. li. i. ar. xxxi.

Glosa.

Dictum est superius de multiplici donatiõ & signanter de donationibus quę fiunt inter virum & vxorem, quę magis propter dignitatem matrimonij q̃ alia causa cõstitute sunt,

226

c. Donatio duplex.

d. Donatio cauſa mortis quomodo ualet.

e. Arguměta pro & contra occaſione donatiōis in lecto egritudinis.

f. Donatio trifariam inutilis redditur.

g. Ius Municipale præſens tum & prouinciale Saxonicū parum admodum de teſtamētis differt, ĩ ĩctio enim Saxonum ſemper erat ut bona magis per ſucceſsionē agnatorū cognatorumq; q̃ ex legatis hæreditarēt. Tamen de teſtamentis uide Inſti de teſtamen ordi. & item ff. & C. eodem titu. per totū.

h. Cracouien. in condendis teſtamētis aliam obſeruant conſuetudinem corā etenim Iudicio bannito aut officio conſulari teſtamentū facere oportet ſi ualidū eſſe debeat.

i. Spe. Sax. li. i. ar. viij.

℄ Vnde circa id ſciendum, quod donatio duplex eſt.[c] Cauſa mortis, Alia eſt inter viuos. De donatione cauſa mortis, articulus p̃ſens diſponit. Contigit em̃ tūc, quãdo aliqs egritudine correptus. nec ſui iuris eſt,[d] nec tantarum virium quod bona alienare de iure poſſet, in fraudem tamē hęredū quos poſt ſe relinquit, & quibus bona illa iure cedere debeant alienare conatur, quod fieri minime debet, nec eſt naturale. Dare etenim ſi quis aliquid velit, tempore quo illis ſolus vti non poteſt non donat quod ſuum eſt, ſed donat illorum qui poſt eum expectantes ſunt: vt in auten. de mãda. princi. §. oportet aũt coll. iij.

℄ Contra tamen articulum formari poſſunt aliquę rationes,[e] textum impugnantes. Primo ſi textus ſtare debeat, extunc nullus teſtamenta condere poſſet, quod tamen falſum eſt cuilibet enim teſtamenta facere admiſſum eſt vt extra de teſtamentis & vlti. volun. Si heredes, vbi habetur quod ſi hęres iuſſa teſtatoris non impleuerit tota ſubſtantia ab Epiſcopo loci illius interdicatur fructuſq; & emolumenta quoad voluntatem defuncti adimpleat percipiantur. Si itaq; heres voluntatem implere tenetur mortui, ergo illi legare licitum fuit. Secundo qa ſi ſic extunc voluntas vltima infringi poſſet, quod falſum eſt. Voluntates etenim vltime maxime cuſtodiende ſunt vt xiij. q. ij. vltima voluntas, tum etiam ſi qs in opera miſericordię in extremis quid legauerit nec illud immutauerit exequi debet, quod ſi per hęredes non exequatur Epiſcopo exequutio cedit vt extra de teſta. & vlti. c. nos quidem. Tertio vnuſquiuis enim id quod ſuum eſt donare Iure cui vult poterit. vt Inſti. de dona. per totum. vbi habetur de multiplici donationum genere. Tum & Inſti. de lega. §. noſtra autem conſtitutio.

In oppoſitū tamen eſt textus articuli vbi & concluditur Iure noſtro quod nullus vir aut mulier in lecto egritudinis bona ſua alienare poteſt, nec vltra aſſerem lecti porrigere, vltra tres ſolidos, vel in tantum, quod ipſe manu apprehendere poteſt, in pecunijs paratis in lecto decumbens, & hoc intellige, ſine iuuamine alicuius, ita quod ſolus vel ſola apprehendat manu ſua.

Pro intellectu iſtius ampliori. Notanndū qđ donatio trifariã inutilis redditur,[f] & ſignanter perſonis quę donationem faciunt. Primo donatio iure interdicitur, quę fit inter virum & mulierem, & hoc intelligendo, ſi mulier proprium, hęreditatem, virę prouiſionē, ſeu geradam habeat, iſta etenim omnia, viro donare minime poteſt, neq; in lecto egritudinis nec tempore ſanitatis, ita quod donationem illam hęredes ſuſtinere cogantur: vt. ff. de donatio. inter vir. & vxo. in multis legibus, & hoc ex eo fit, quia vir & vxor bona indiuiſa poſſident ad mortem ſuam, vt Spe. Sax. li. i. ar. xxxi. De bonis autē in communi poſſeſſis; vnus ſine cōſenſu alterius nihil dare poterit: vt ff. pro ſocio. in multis legibus. Si itaq; vnus ſociorum abſq; voluntate alterius nihil dare poterit, itidem eſt de viro reſpectu vxoris, ſed vel potiſſimum ex quo vir eſt caput mulieris. Quare mulier cōtra voluntatē viri nihil dare poterit: vt xxxiij. q. v. Mulierē conſtat. Secundo donatio redditur inutilis, cum pupillus ſine conſenſu tutoris quid donat. Pupilli em̃ ſine conſenſu tutoris nihil dare aut promittere poſſunt: vt Inſti: de autori. tuto. §. Vnde in his cauſis. Tertio cū p ſeruū quid alienatur. Nullus enim ſeruus ſine conſenſu domini quicq̃ alienare poteſt, ſui enim iuris non ſunt ſerui, ſed ſub poteſtate aliorū conſtituti: vt Inſti. qui. non eſt permis. face. teſta. §. i. Si autē ſuperueniat conſenſus illorū q in expectando ſunt ſucceſſionis, dare vnus poterit cui voluerit, dūmodo hęredibus tertia pars bonorum relinquatur: vt Inſti. de lege falcidia. §. i. & ſequentibus.

Ad rationes itaq; in oppoſitum adductas reſpondendum eſt. Ad primam quod non omnia teſtamenta admittuntur ſignanter in lecto egritudinis, & hoc ſi conſenſus hęredū non ſuperueniat, ratio iſtius eſt, ſi debita forſan imperſoluta eſſent, & heres cōſentiret ad legata teſtamenti, extunc vt ſic hęres cogeret ad explendum legatum, & cum hoc aſtringi poſſet ad ſoluenda debita: vt Inſti. de fidei cōmiſſa. §. In primis igitur, & hoc volunt Decretales ille in primo argumento adducte, & ita perimit pręſuppoſitum argumēti: vbi dicebatur qđ quilibet teſtamenta facere poſſit. Ad ſecundam rationem vbi dicebatur quod vltima voluntas impleri debet, intelligitur de illis qui liberi ſunt, in bonis ſuis, & nemini obligati. Ad tertiam vbi allegatum eſt quod vnuſquiuis id quod ſuum eſt alienare poterit, intelligendum eſt dum id fiat tempore perfecte ſanitatis, perfecteq; diſcretionis, quodq; probari poſſit ſeptem teſtibus, huiuſmodi enim ordinationem vt legittime factã hęres implere tenebitur, & hoc vult. §. noſtra autem. Inſti. de legã.

Notandum circa id,[g] cum quis bona ſua legare voluerit, id facere eum oportet tempore perfecte ſanitatis in pręſentia ſeptem teſtiū[h] quibus intentionem ſuam cōmittet, vna & vero hęredi, ordinatioq; huiuſmodi robur et vigorem habebit, teſteſq; pręțacti teſtimonium pręſtabunt ſuper voluntate teſtatoris, ſub ſigillo ſi neceſſario ſit coram iudicio vel aliquo officiali.

Teſtis aũt ad ordinationē teſtamētalē eſſe nō debet[i] mulier, puer annos nō habēs, ſurdus mutus, proſcriptus, excōmunicatus, aut iure priuatus: vt Inſti. de teſtamen. ordi. §. Poſſunt autem & ſequentibus. Poſtq̃ autē confirmati fuerint iudicis autoritate. Sic ſcilicet intelligendo ſi teſtator cōmittat exequtoribus dicēdo ego committo bona mea & volo vt iſtud illic & illic tribuatis inquantum bona extendant ſe poſt mortē meã, illi vero executores

facere promittant exequi tenentur voluntatẽ testatoris, si executorie consenserunt. Articulus ergo pñsens intelligi debet, qđ in lecto egritudinis vnus alienare non potest, si nullam ordinationem fecerit de consensu heredum, vt patet ex declaratis: & Insti. qui modis. testamen. infirmen. §.i.

Articulus LXVI

Quod nullus in extraneo iudicio iudicialiter impeti debet.

I peregrinatũ aut mercatum quis ierit extra prouinciam aut extra limites,[a] & impeditur ab aliquo pro debito hoc cum iniuria fit, nec ille iure id facere potest. Verum ius suum coram iudice cõpetenti quærere eum oportet.

a. Sp.Sax.li.iij.ar.xxv. & lxxxvij. & supra iure Munia ar.xxviij.

Articulus. LXVII

De fideiussoria occasiõ debiti.

Veruletur unus super alterũ pro debito, quod pro suo patre promittendo teneatur, id probare & declarare cum testibus ut iuris est eũ oportet. Si uero ille negauerit absoluitur cũ sua innocentia. [b] Queruletur autem cum testibus, [c] ille uero dicat debitum esse persolutum, metseptimus post mortuam manum probare tenebitur, & si negotium ita & in eum punctum uenerit, ille iure suo perfectus erit.

b. Sp.Sa.li.iij.ar.xxxi.

c. Debitum post manum mortuam quomodo probari debet.

Articulus LXVIII

De querela hospitis contra hospitẽ pro debito.

VEruletur si hospes contra alium coram iudicio pro debito, ille liberabitur ab eo ut iuris est, nisi apportet testimonium contra eum.

Glosa.

Declaratio articuli. lxvi. sufficiens habetur supra circa articulum. xxviij., & item Spe. Sax.li.iij.ar. lxxxvij. Nullus enim alteri in extraneo iudicio cum vterq; vnius sit iurisditionis respondere tenetur, & hoc intelligendum, si in sua iurisditione sufficienter possessionatus sit prout inculpatur pro debito, nec enim esset occasio quod eum alibi pro debito impedire debeat.

QVERITVR Si debitor ex ciuitate discedens in negotijs suis, alibi equitet, creditoresq; preueniãt eum in itinere, a domo sua sex miliaribus vel propius, nec domi fuerũt pro tunc cum discedebat, immo & longe ante hac,[d] detineantq; eum in debito, ille vero allegat illos esse ex vna iurisditõe, nec aliquãdo euitabat iudicem proprium. Creditor vice uersa dicat, quod ego nõ fui presens domi aut in prouincia cũ tu discedebas, quare volo vt respondeas iudicialiter, vnde & de isto loquitur articulus. lxvi.

d. Ciuis mercatu eqtans an pro debito in alia iurisditione impeti poterit.

Pro solutione istius sciendum quod si respõdens iustis sententijs se tuetur, vt ad propriũ remittatur iudicem, remitti debet. Si vero eũ remittere nollet, iste tandem si conqueratur super actorem coram iudice competenti, dãnum sibi resarcire tenebit. Et quia forsan negare vellet, quod videlicet cum non impetijsset. Quare ad obuiãdum huic difficultati, iudicem illum extraneũ sollicitare debet ꝓ recognitione, quod apud eum in iudicio extraneo iure arrestatus sit, iudexq; id facere tenebitur literis patentibus, quas tandem ipse iudici offeret suo. Exindeq; actor damna resarcire tenebit: vt. C. Ne filius pro patre. Constitutione noua. L. Habita. nec sententia illa ligabit si probari possit, quod coacte responderit: vt. ff. de iudicijs. L. ij.

Si vir queruletur super alterum pro debito &c. Lex ista multum necessaria est, in expetendo debito post manum mortuam, ponturq; primũ modus q̃rulandi tandẽ & respondẽdi.

℄ Et quia cum vnus alium impetit pro debito post manũ mortuam, declarare seu docere actor debitum illud tenetur cũ testibus. Vnde declaratio in proposito seu probatio debiti non est aliud, nisi postq̃ mortui heres impetitur pro debito patris sui post manum mortuam, & heres debitum illud nõ promiserit, actor debitum huiusmodi declarabit, probabitq; heredi cum testibus: vt Spe. Sax. li.i.ar.vi. Declaratio vero & probatio huiusmodi que antehac per testimonia septuaginta duorum bannitorum erat, hodie venit ad septem viros in iure bene conseruatos: vt extra de testibus in multis capitulis, & hoc

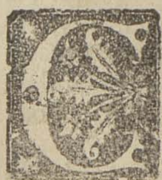
Spe.Sax.li.i.ar.vi. & feu.c.xlv.

ex eo statutum est, quia hęredes cum periculo & conscientiose iurarēt pro debito paterno. Qui enim ex opinione & dubitatiue iurat communiter periurus efficitur: vt xxij.q.ij. Homines falsum.
Alia itidē declaratio solutionis debiti fit quā quis facit pro huiusmodi debito quod solus promiserat: vt Spe. Sax. li. iij. ar. xli.
Sciendum etiam si pecunia alicui debetur ex petiturq; post mortuam manum, respondēs admittit illi probationē, & hoc ex eo fit, qa super negotio ignotum sibi est, quare nec iurare pręsumit: vt. ff. de iureiuran. in multis legi. & C. de Iur. & fact. ignoran. L. cum quis.
Notandum pręterea quod responsio ac declaratio super impetitione [c] quandoq; cedit accusato & quēadmodum fit declaratio per actorem respondenti pro debito metsepti mus. Ita per simile intelligendum est, si respondens dixerit debitum esse persolutum, metseptimus enim euadet. Si autem dicat quod ille solus querulatori soluit mettertius probabit: vt Spe. Sax. li. ij. ar. vi. Quod si dixerit se eidem nihil teneri, vel quod sibi nihil promiserit sua absoluitur manu, & hoc si contra eum cum testibus non agat. Vnde pro generali sciendum cum vnus impetit alium pro debito cum testibus respondens propior est cum testibus expurgare se se, q̄ quod conuincatur. Si vero absolute dixerit se nihil teneri offeratq; innocentiam declarare suam, decernetur sibi probatio vnica manu.

c. *Accusatus pro debito post mortuam manum quomodo absoluitur.*

Articulus LXIX

De quærela occasione bonorū hæreditariorum.

COnquæratur si quis super alium in municipio pro bonis hæreditariis, quod bona illa sua uera hæreditas sit, ex parente ad eum deuoluta, quodq; ille bona huiusmodi cum iniuria sibi detinet & usurpat. Is uero contra quem quærela proposita sit cōparet & dicat iusto esse suum prædium censuale, habereq; defensorem bonorum illorum quæ & possedit anno & die sine contradictione & iusta allocutione. Ipsum oportet suum nominare euictorem eundemq; statuere ad iudicium determinatum proximum, & ut sic obtinebit bona illa censualia possessa, si ut Iuris est per euictorem id probauerit. Sed si in euictore defectum paciatur actor conseruat suam proprietatē in eisdem bonis ut iuris est. [a] Quiuis enim homo suam innatā hæreditatem facilius conseruat, q̄ alter emptam aut obligatam, aut prædium censuale conseruari posset, cū & impossibile est aliquem naturali defraudari portione.

a. *Spe. Sax. li. ij. ar. xliij.*

Glosa.

Sensus articuli est, si quis bona anno & die possederit, possessioneq; probare posset, propior est q̄ ille qui possessione caret.
In textu cum dicitur quiuis enim innatam hęreditatē facilius cōseruat, q̄ alter emptā &c̄ Ratio istius est quia ille qui ex successione bona habet & ex mortuo sibi cedunt, possessionem & defensam habet ex illo mortuo: vt ff. de reg Iur. L. hęredem. & C. vnde liberi. L. si auus. Venditor vero non plus in bonis defense habet nisi quod se ad euictorem trahat idq; dificillime fit, vt C. de empti. in mul. legi. & Spe. Sax. li. i. ar. lvi. Sine etenim consensu hęredum bona illa alienari non poterant.

Articulus LXX

De actione uulnerum clamore protestatorum.

HOmo si uulneratus fuerit, clamoremq; excitet [a] & si hunc ceperit qui eū uulnerauit iudicioq; præsentet adsintq; illi qui clamorē audierint ad testificandum, propior erit metseptimus conuincere eundem q̄ ille se se expurgare ualeat. Si uulnus profunditatem unguis longitudineq; articuli seu membri habuerit [b] manum soluet, pro homicidio uero collum nisi se ut iuris est excuset.

a. *Spe. Sax. li. i. ar. lxvi. de facto manuali uide.*

b. *Spe. Sa. li. ij. ar. xvi.*

Articulus LXXI

De guerra nocturna quomõ unus sup facto accusatus euadere debet.

Contingat criminale ne/fas nocte uel de die, & probus antehacq; iure nunq̃ accusatus homo, super facto impetatur, propior est euadere metseptimus, q̃ alter eum conuincere.

Articulus LXXII

De querela uulneratorum.

Vir si uulneratus fuerit, & eodem die iudicium nõ quesierit, negotiũq; pernoctatum sit, & qui inculpatur tunc comparuit, euadet eum metseptimus.

Sed si querimoniã ceperit, & ille nõ cõparet, proscribitur quarto iudicio.

Vulneratus si quis sit in municipio negotiumq; sit pernoctatum, præsigi seu iudici debet terminus ad pro/ximum iudicium. Si etiam uulnera/ratus sit, & uulnus nõ est duellare, denunciandus nihilominus erit ad iudicium proximum.

Glosa.

Declaratum est superius, de actionibus ciui/libus. Hic in his tribus articulis tangitur a/ctio criminalis,[c] quę dicitur ex eo criminalis quia expõscit penam ex illo qui deliquit, si conuincitur in quantum vulnus in profunditate sit vnguis, & longitudine articuli seu membri.

Vnde in proposito vnguis intelligi & accipi debet pro vngue cũ articulo superiori medij digiti,[d] & hęc ꝓfunditas vulneris duellaris esse debet. Eiusdem vero medij digiti tota lõgitudo pro membro seu articulo accipit̃, & huiusmodi vulnus duellare dicit̃, depręhẽsusq; manũ ꝑdit: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xvi.

Cum dicitur in textu, & qui inculpatur tunc comparuerit, intellige quod ille qui patrauit veniat libere non detentus nec vinctus pro/pior est euadere metseptimus, nisi forsan Iu/dex pro tempore illo domi pręsens non fue/rit: vt Spe. Sax. li. i. ar. lxx. & C. de custodi. reo. L. In quacumq;.

[c] Spe. Sax. li. i. ar. lxvij & lxxi. & Iure Municipali supra ar. xvi. & xvij.

[d] Vulnus duellare qd sit.

Articulus LXXIII

Cum quis Scabinum in sede iudi/ciali improperauerit.

Quicumq; Scabinum in municipio, in scamno,[a] seu sede iudiciali impro/perauerit seu increpauerit, Scabinus lucratur suam emen/dam in ipso, hoc est triginta solidos & cũ hoc iudex suam mulctam.

Improperet uero quis Scabinum postq̃ sententia definita sit & cõsensus aliorũ Scabinorum subsecutus, extunc Scabini omnes emẽdas ac/quirunt, ac Iudex penas seu mulctas, & quot emende fuerint, totidem pe/næ iudici acquiruntur.

Si quid unus coram Iudice & Sca/binis agere habeat in donando uel resignando, solidum soluet, quẽ Scabini pro memoriali accipiunt.

[a] Spe. Sax. li. ij. ar. xij.

Articulus LXXIIII

De reprobatione sententiæ.

Qui sententiam Scabini increpare in iudicio bã/nito uoluerit, hisce uta/tur uerbis.[b]

Domine Iudex sententia quã Sca/binus inuenit iniusta est domino meo, & mihi in loco eius, secũdum omne ius super quo fundati sumus & id probare uolo ut iuris est, tra/hoq; me ad locũ ubi ius nr̃um que/rere seu reportare iusto debemus.

Tandem Iudicem petat pro nũcio, quem Iudex ex medio Scabinorũ dare tenetur.

[b] Vide Spe. Sax. li. ij. ar. xij. abundantius de hac materia.

Cautionemq; Iudex ab utroq; accipiat pro impensis desuper factis, ac aliis ad id necessariis, & qui in causa defecerit, expensas soluet.

Glosa.

Sciendum quod sententię vituperatio apud Saxones in iure spirituali & imperiali appellatio nuncupatur. Quo pacto autem increpatio sententię fieri debeat, abunde habetur in processu iuris: tum & Spe. Sax. li.ij. ar.xij. & .ff. de appella. & rela. in multis legibus. Tū & hic in articulo pręsenti satis clare apparet. Appellans autem si in sententię increpatione defecerit,[c] Scabino emēdam soluet, & iudici mulctā, ac expensas resarciet. Sed si sit sequela subsecuta & ille abscesserit ad colloquendū idest cōsensus aliorum Scabinorum sit, vnicuiq; soluet emēdam, & iudici totidem mulctas: vt Spe. Sax. li.ij. ar.xij. & in auten. de his qui ingrediun. ad appella. §. quia em̄. coll. v. ¶ Scabinus etiā testimonio iure Maideburgeñ vinci non potest: vt Spe. Sax. li.ij. ar.xij. Sciendum insuper quando vnus se ad Scabinos trahit, idest ad eorum recognitionem vel testimoniū, & Scabini offerunt se facturos, si credere Scabinis quis nō vult quod pro illo tempore affuerunt, probare eos oportet cū iuramento.

c. Spe. Sax. li.ij. ar.xij.

Articulus LXXV

De testimonij probatione.

Decernatur uni testimonium iudicialiter,[a] ille tēpus habebit ter quindenas quamcumq; eligere ex his uult ad iudiciū proximū

a. Spe. Sax. li.i. ar. lxij.

Glosa.

Dicere vnus forsan posset, pręsentem constitutionem superfluam fore, quandoquidē in multis iuris Saxonici locis habetur, quod Saxo vinci testimonio nō potest, nisi testimonio Scabinorum: vt Spe. Sax. li.i. ar. xviij. R. quod non est contra prius dicta & articulum allegatum, immo magis est pro intentione dictorum, quilibet enim propior est, honorem, vitam, bona defendere, q̄ quis eū conuincere posset: vt Insti. de actio. in multis locis. Sed & Saxonibus specialiter hoc cōcessum est. Vnde cum contra vitam, bona, honorem, Saxoni proponitur, cū testibus, accusatus propior erit testimonio defendere sese: ff. de iure iuran. L. Non erit. & hoc ex cō fit, quia ius fauorabilius est respondenti q̄ actori: vt. ff. de reg iur. L. Fauorabiliores. Quare & textus pręsens habet, si viro decernatur testimonium &c. hoc est si innocentiam suam testimonio declarare vult, obtinet inducias hic in textu exp̄ssas: vt Spe. Sax, li.i. ar. lxij. ¶ Sciendum circa id quod in huiusmodi casibus vbi iuramentū interuenit, principalis primū iurabit, tandē alij factū confirmabūt.

Articulus LXXVI

De intercessione patris pro filio.

Quilibet homo in municipio non inculpatus, nec iuris detrimentum passus,[a] filium quē in potestate habet non emancipatum & qui panem eius comedit, excipere in iudicio potest pro quolibet crimine capitali tacto sacramēto solus. Si autem uterq; pater cū filio simul coram iudicio inculpati fuerint, extunc oportet prius patrem in his se expurgare.

a. Spe. Sax. li.ij. ar. xvij.

Glosa.

Articulus pręsens tangit actiones noxiales, cum quid damni per filium vel seruum committatur nostrū.[b] Vnde pro intellectu textus ampliori. Notandum quatuor specialiter attendenda fore quando pater excipere filium pro iniuria accusatum vult.[c] Primo si puer iniuriam vel aliquid noxiale fecerit, pater poterit eum semel excipere, hoc est per sententiam & iure eū intercedere. Impossibile etem̄ est & contra naturā, qđ pater filium pro delicto dimittat quem intercedere iure potest. vt Insti. de noxia. acci. §. Sed veteres quidem. Secundo quod filius ille a patre non sit diuisus a pane eius, nec emancipatus, quia alias factum filij sibi esset ignotū: vt. C. Ne filius pro patre. L. i. Tertio pater iurare debet innocentiam filij, ita quod filius iniurie & contumelie innocens sit. Hoc tamen totum intelligendum erit, si excessus talis est, negotiumq; ita agitatur quod innocentiam declarare ad iuramentūq; iusto deuenire posset. Si aūt secus sit solus respondebit filius & penā tollerare cogitur: vt Insti. de noxia. acci. §. Sed veteres. Quarto quod pater innocens facti sit illius, nullus em̄ alium excipere potest nisi seipsum primū excusauerit: vt. ff. Si femi. fur fecis: per totū.

b. Quatuor specialiter attēdenda quando pater filium iudicialiter accusatum excipere uult.

c. Spe. Sa. li.ij. ar. xvij.

Articulus LXXVII

De accusato pro potu.

QVi aliū accusat pro pecunia cōtracta uino ac alio potagio, euadet eū ut pro alio debito, ubi nullum dominium aut possessionem protestare poterit.

Articulus LXXVIII

De mercede famulorum.

FAmulus [a] liber in municipio, mercedem quam promeruit obtinere ad sacra potest, occasione quinq; solidorum. [b] Sed si dominus solutiouem debiti probare uelit, propior est hoc facere mettertius ad sacra, q̄ famulus obtinere possit.

a. Vide hoc idem supra eo. li. ar. xxvi. glo.

b. Vide oppositū Spe. Sax. li. i. ar. xxij. interpretationē tamen huius inuenies in fine gl. hic

Articulus LXXIX

De mercede famuli.

FAmulus si mercedem deseruitam contra dominū suum iudicialiter obtinuerit pro eo dominus iudici nullam demeretur penam, sed famulo mercedem eadem die indilate soluere tenebitur.

Articulus LXXX

De Mercenarij precio.

EXpellat si domius mercenarium, [c] ei plenam mercedē præstare tenebitur. ¶ Relinquet aūt mercenarius īportune dominū in tantum domino, quantum eius precij constat summa obligatur, & si aliqua pars precij ei persoluta sit, in duplo reddere compellitur.

c. Sp. Sa. li. ij. ar. xxxij.

Glosa.

Accusatus pro expēsis vel potagio, si negat absoluitur vt pro alio debito. Si vero recognoscit, sed non habet vnde soluat, nō potest magis pignorari nisi in eo, quod super se indumenti habet, quę cingulo pręcincta non sunt: vt est pileus, pallium &c̄.

Cum dicitur in textu famulus liber &c̄. [d] Notandum circa id quod quantocumq; etiā longo tempore famulus seruiat nobis, non propter hoc seruus efficitur. Nec dominus maiora pro famulo respondebit nisi quantū precij eius constat: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xxxij. Famuli pręterea si quid delinquerint ipsi soli respondebunt, & hoc intelligendū si absq; voluntate & mandato domini id fecerint. Si vero mandatum domini pręcessit, domini ęquę inculpandi veniunt.

d. Vide Spe. Sax. li. ij. ar. xxxij. clarius tamē habetur li. iij. ar. xlij. glo. Spe. Sax.

Famulum etiam alicuius percutiens, iniuria afficiens, [e] domino nulla actio pro eo erit, nisi forsan in contumeliam eius actum sit: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xxxiiij. & Insti. de iniu. §. sed si libero homini. Secus est si seruus percuciat domino actio erit: vt Insti. co. ti. §. Seruis aūt. Accusatus vero vt dictum est dominus respōdere non tenetur pro facto serui, sed si inculpetur, quod cōsilio eidem & auxilio affuerit respondebit: vt ff. Si fami. fur. fecis. in multis legibus.

e. Sp. Sa. li. ij. ar. xxxiiij.

Famulus conductus ad certum tempus si expellatur: vt textus habet, integrum precium eidem solui debet, tanq̄ illd promeruerit, & hoc ex eo, quia seruitiū alibi neglexit, nisi pbet iuramento declaretq; legittimas causas cur id fecerit. [f] Si famulus etiam propria voluntate dominum relinquerit, illud precium quod sibi promissum est, domino soluet: nisi forsan matrimonium contraxerit, vel tutela sibi incumbat.

f. Vide Spe. Sax. li. ij. ar. xxxij. & xxx. iij.

Famulo mortuo merces cedit hęredibus eius. Si vero ante tempus moriatur, eius successor vel hęres seruitium conductum exintegro perficiet. Si accipere vult precium promissum, alias nō plus accipiet mercedis nisi illud quod promeruit ad tempus mortis.

Moriatur insuper famulo dominus, hęredes domini familiam vsq; in tricesimū diem seruare tenentur: vt eis de seruitio prouideant. Mercesq; soluēda vsq; ad tempus mortis domini. Si autē plus mercedis acceperint, q̄ conduxerant, reddere non compellentur, [g] recusetur vero precium eis, anni vnius vel medij iuramento citius obtinebit q̄ sibi negari possit: vt Spe. Sax. li. i. ar. xxij.

g. Spe. Sax. li. i. ar. xxij

Et hęc glosę declaratio intelligenda est, [h] Si merces ab hęredibus mortui expetatur: secus enim est si apud dominum expetatur quid; vt

h. Nota diligenter.

textus habet, vt sic etenim dominus facilius solutionem mertertius probabit, & ex his liquet interpretatio articuli xxij. li. i. Spe. Sax. §. Et si hęres mercenario: mercedem anni vel dimidij negauerit, hoc sacramẽto contra hęredem obtinebit. Ibi em̃ intelligitur de actione contra hęredem mortui mota, hic vero de actione quę ipsi domino viuo pro seruicio intentatur.

Articulus LXXXI

De uulneribus duellaribus

Lneratus si quis sit in municipio, clamoremq; excitauerit, & ad iudicium uenerit querulando cotra præsentem, ac illos qui clamorem suum audierint habuerit, quot uulnera habet tot homines inculpare potest.

Si autem homines comparuerint duellum in ipsis acquiret, si uulnera duellaria sint

Quod si plures iudicialiter impetierit uel accusauerit pro adiutorio q̃ uulnera habeat alij omnes euadent iure suo, quilibet metseptimus.

Articulus. LXXXII

De duello occasione uulnerum.

a. Vide Spe. Sax. li. i. ar. xlviij.

Vando unus duellum [a] per sententiã iuris acquirit pro uulnere, cedatq; bello uel uincatur subibit penã manus. Si uero pro homicidio sit in uitam sibi transit.

Quomodocumq; se uir tuetur duello eodem etiam modo alloqui debet duellariter.

Duellum si promittatur uel potius decernatur in municipio pro homicidio, uel pro huiusmodi causa, pro qua hominẽ in iure suo non suspectum argui nõ potest, lucrabiturq; homo pugilem contra eum quẽ allocutus est. Si ille contra quem duellũ transit ostendere & testificare ut iuris est poterit, quod duellator pugil, uel pro pecunia decertans est, duellum per sententiam iuridicã recusare poterit.

Articulus LXXXIII

De duobus mutuo uulneratis.

VUlnerent se duo inuicem, & uterq; ad iudicium ueniat, ac querelam proponat per æquum, qui primam protestari poterit querimoniam contra aduersarium duellum acquirit dato quod utriusq; uulnera duellaria sint, & hoc si ipsum ut iuris est alloquatur.

Glosa.

Duellum de quo in articulis p̃sentibus mentio habetur, [b] Saxonibus admissum erat propter eorum dexteritatem, & ex eo, quia militares erant.

b. Vide Sp. Sax. li. i. ar. xlix supra Iure Muni. ar. xiij. & xxxv.

Pro declaratione articulorum clariori, Notandum est, [c] quod vulnera inter se differentiã habent. Quędam sunt carnalia, quę secta vel confossa sunt in huiusmodi locis, quę nec multũ nocere possunt, nec occasione illorũ alloqui duellariter vnum quis poterit, & dicuntur carnalia vulnera, ex eo quia nihil aliud nisi caro vulneratur confoditurq;.

c. Vulnerũ differẽtia.

Alia vulnera sunt patentia & aperta, intellige tamen in illis locis vbi non adeo notoriũ vel damnosum sit, & habẽt latitudinem non aũt profunditatẽ, et per id differũt a vulnere carnali. Carnale enim vulnus profunditatem habet non latitudinẽ. Tertio dicuntur vulnera duellaria, quę vtrumq; tam longitudinem q̃ profunditatem complectuntur, & dicuntur ex eo duellaria, quia manifeste cognoscibilia sunt quod occasiõ illorũ duello agi potest. Istudq; venit ex lege duedecim tabularum, vbi expressum fuit, quod qui mutilauerit alteri membrum, leseritue, is vicissim ab illo eandem sustinere cogebatur insecuritatẽ. penaq; talionis erat, & si foderit aliquẽ sustinere ictum viceuersa cõpellebatur, signanter si vulnus duellare fuit, propter os fractum, vel sanguinolentum pecunia soluebatur.

Sequitur textus legis. xij. tabu. Si membrum rupit meũ, e pacto talio esto, ꝓpter os vero

fractum nummarię penę constitute sumto. Idq; potissimum propter paupertatem statutum erat: vt Insti de iniur. §. pena autem. Vnde & lex huiusmodi a Romanis, Saxonibus admissa erat, qui & dexteritati eorum confidebant plurimū, statutumq; fuit, quod quicunq; aliū ex iniuria vulnerauerit, occiderit, idq; Iudice & scabinis comprobatum sit, qui & conspicere vulnera cogebantur huiusmodi, vel ad id deputatus iuratusq; medicus, & quemadmodum recognouerit, si vulnera duello digna sint, duellariter incusabatur.

Notandum pręterea accusetur si vnus de auxilio homicidij vel vulneris, metseptimus excusare eum oportet, si accusetur cum clamore vt iuris est.

Sciendum insuper & si quidem Saxonibus duellum admissum erat, vt supra tactum est propter eorum dexteritatem. Postq̄ autē ad fidem conuersi sunt Christianam, edocti duellum esse cum peccato, vnanimiter concluserūt & statuerunt, quod qui vulneratus sit, pacisq; violatorem comprehensum & vinctū cum clamore iudicio apportauerit, eundem cōuincere sese offerens, metseptimus id facere cogitur cum testibus qui clamorem audierint, quod cum expletum sit accusatus manū demerebatur. Si vero vnus libere veniat non vinctus, & offerat innocentiam declarare suā metseptimus hoc faciet, ipseq; primus esse debet in declaratione huiusmodi, & si probauerit innocentiam suam vt iuris est, euadet accusatorem. Si defecerit pro vulnere duellari manum: pro homicidio collum perdet.

Ibi cum dicitur alij omnes euadent iure suo, quilibet metseptimus &c̄. Alij textus hoc q̄d sequitur vltra id habent, vel quiuis sola sua manu pro adiutorio ratione homicidij vel vulneris duellaris, aut mettertius, & hoc si pro eo cum testibus fuerit impulsatus, sic scilicet intelligēdo q̄d iudex eū perquirat quos principaliter inculpare proponit, & dum tot inculpauerit, quot vulnera habeat, alij euadunt vnica manu, vel cum tot testibus, quot fuerunt inducti per actorem.

Articulus LXXXIIII

De duobus mutuo uulneratis.

VUlnerent se duo æqualiter ac mutuo, & unus ex his ad iudicem uadat in domū suam, querimoniamq; faciat facti. Alter uero ueniat ad quatuor bancos seu ad sedem iudicij scabinorū, et queruletᷣ preconi scabinisq; si illic sunt, ac hominibus iudicio pertinētibus, declarauerit q; uulnera sua cū clamore ut iuris est, & mittet pro Iudice ex sententia Scabinorum, ipse primam querimoniam obtinebit.

Articulus LXXXV

De uulneratis mutuo quorū unus gladio alter uero cultello uulneretᷣ.

SI duo uulnerauerit se mutuo, unus gladio & alter cultello & ad iudicium ueniāt uterq; conformiter, ac in recēti actione duellū comprobatū sit per uerā sententiam, pro uulnere ex cultello iudicatur in collū illius. Cultellus eteni furtiuam & ocultā infert mortē, ille uero qui gladio uulnus intulit sup manū ipsius iudicabitᷣ.

Glosa.

Constitutio pręsens Ottonis Imperatoris fuit. Motiuum autem eius erat. Quidam enim Iurisperiti dicebant, quod qui primū Iudici querelam publicauerit, huic prima cedit querimonia, propositum fundantes suum, super articulo lxi. §. proponāt etiā duo. li. i. Spe. Sax. Alij vero contrarium sentiebant dicentes quod is qui primum in loco iudiciali cum clamore comparuerit in recenti facto vulneraq; declarauerit protestaueritq; p̄cone & iudice pertinentibus. Ad sopiendum itaq; hanc cōtrouersiam ponitur constitutio articuli. lxxxiiij. quę & media est inter opiniones pretactas. textus in se planus est vtriusq; articuli.

Articulus LXXXVI

De fideiussoria occasione uulnerū.

VLneret unus alium fideiussoriāq; statuat cautionem ad proximū iudiciū se statuendi, eundem si posthac occiderit in huiusmodi fideiussoria, fideiussoresq; statuat pro eadem causa seu inculpatione, propior est euadere metseptimus de homicidio, q̄ contra eum quis probare possit.

Articulus LXXXVII

De stipulata pace occasioñ uulnerũ

SI uero in iudicio bannito pro uulnere corã Iudice & Scabinis manu pax promissa fuerit ut prius dictum est, citius contra ipsum probari potest, q̃ ille cum testibus euincere se poterit.

Debeturq; iudici ex sententia maxima mulcta [a] hoc est medius uerigeldus. Si etiam aliquis interfecti [b] agnatus occisum defẽdere per duellum uoluerit, ille repellit omne testimoniũ respondereq; accusatus tenetur pro suo collo.

a. Sp. Sax. li. i. ar. lxviij.

b. Spe. Sa. li. i. ar. lxiiij.

Articulus. LXXXVIII

De uulneribus pernoctatis.

VLnerẽt se duo inuicem ac uterq; ueniat in iudicium & quærulẽtur equaliter, quærelaq; trãsposita sit ex sententia ad proximum Iudicium, si unus moriatur in tempore illo alter uero ueniat ad iudicium indicendo se Iudicio ut dictum est, euadet ad sacra iurando metseptimus. Quod si testes in instanti habere non possit obtinet tres quindenas & ex his eligat sibi unã quindenam quamcunq; uoluerit.

Quod si proximior interfecti agnatus [c] uelit defendere interfectũ duello, abicit omne testimonium ut supra dictum est.

c. Vide Spe. Sa. li. i. ar. lxiiij.

Glosa.

Autor priuilegij per articulũ. lxxxvi. excludit opinionem quorundã qui dicebant, q̃d is qui fideiussoriam statuit pro vulnere comparendi coram iudicio, & interim occidatur vulneratus facilius conuinci testimonio deberet pro homicidio si per agnatos accusetur, secus em̃ textus dispõit, quia q̃ quis pro vulnere fideiussoriam statuerat, in illaq; fideiussoria istum occidat, propior est euadere metseptimus, & hoc intellige si in manuali facto detentus non sit. Si vero pacem promissam fregerit citius conuincitur: vt. C. de legi. & cõsti. L. Non dubium. & C. ad Senatusconsul. Turpili. L. Si pro eo.

Quod si aliquis interfecti agnatus &c̃. Vnde circa id sciendum quod vbi sufficiẽs probatio est alicuius facti, duello nõ indigetur, duellum etenim pro homicidio non nisi ex consuetudine venit. Consuetudo autem nõ vltra durat nisi quoad iure scripto fulciatur: vt. C. de vete. iur. enucle. L. i. §. Nulla.

Articulus LXXXIX

De uulneribus liuidis seu flaucis baculo illatis.

SI uir [a] fustibus aut baculo percussus sit in dorso, uẽtre, & uerbera illa fuerint flauca aut fusca si desuper iudicem pro teste habuerit & homines iudicio pertinentes qui hoc uiderunt & audierunt propior est duellum acquirere q̃ ille cum euadere iure suo possit.

Si uero super caput aut brachio pcussus a pluribus fuerit, probariq; non poterit, citius euadere possunt iure suo q̃ quis eos cõuincere ualeat.

Si fatetur quilibet soluet emendam & iudici mulctam.

Si uerbera mortalia sunt respondere tenentur cum duello qui pro his iudicialiter inculpati fuerint.

Si uero mortalia non sint unus respondebit cum duello, alij uero euadunt suo iuramento.

a. Vide Spe. Sax. li. i. ar. lxviij.

Articulus XC.

De probatione stupri & uiolentiarum.

b.Vide supra eo.li.ar. xxxviij. & xlv.

Insidias seu obsidia, stu[b]pra, domorũ irruptiones, iudicat Burgrabius & non scultetus. Si domorũ irruptio probari possit uulneribus edificijsq; sectis & protestatus est Iudice scabinis ac alijs hominibus qui id audierunt, propior est eum alloqui duellariter q̃ ille euadere possit.

Articulus XCI

De occiso habente plures pueros.

Occidatur si unus q tres uel plures habeat pueros, postmodũ uero accusatus de homicidio factaq; sibi uarenda se ut iuris est expurget a crimine obiecto, ab alijs pueris nullam posthac patietur grauitatem.

Glosa.

Habita est superius declarata differẽtia vulnerũ, & q̃ vulnera duellaria sint, q̃ vero non, & ꝗmodo instituit̃ actio pro vulneribus duellaribus, hic vero in articulo.lxxxix. habetur de actionibus mixtis, quę nec ciuiles nec criminales sunt, possunt tamẽ sic vel sic institui: [c] nam & ciuiliter & criminaliter formari poterint: vt.ff.de iniur.L.Iniuria.Et vocat̃ actio huiusmodi actio iniuriarum.

c.Spe.Sax.li.i.ar.lxviij glo.

d.Iniuria quid sit.

[d] Iniuria autem dicitur omne illud quod contra ius fit, seu illud quod in contumeliam alterius factum fuerit: vt.ff.de iniu.& famo.libel.L.Iniuria.& Insti.eo.ti.§. Generaliter.

e.Vide Spe.Sax.li.i.ar. lxviij.

f.Iniuria triplex.

Notandũ circa id, [e] quod iniuria triplex est [f] Quędam est dehonestans & damnosa: vt si quis alium tanq̃ debitorẽ accusat vel pignorat: cũ tñ sibi nihil tenetur: vt Insti.de iniur.§. Iniuria. Secunda est dehonestans & penalis, vt cum quis percutitur & iniuria afficitur: vt Spe. Sax. li.i.ar.lxviij. & li.ij.ar.xvi. Tertia est dehonestans tãtum, sicut cum quis verbis inhonestis impetitur.vt.ff. de iniur.L.i. & Insti.eo.ti.§.i. Spe. Sax.li.ij.ar.xvi. Huiusmõiq; iniur[illegible]m & actiones earum miscẽtur adinuicem, quia illud quod est damnosum & dehonestans etiam fit penale, & hoc tangitur in textu hic cũ dicitur, si vir fustibus aut baculo percussus sit. Cum enim percutitur quis, damnosum sibi est & contra honestatẽ eiusdẽ fit, quare & penale. Idq; totum dependet in actore, qualiter querelam instituere vult siue ciuiliter siue criminaliter. Si etem̃ testimonio Scabinorũ instituit querelã, qui & recognoscere tenent̃, q̃d viderunt & conspexerũt vulnus sectũ vel confossum, vel ex iactu, vel ex ꝑcussiõe, duelloq; dignũ sit, formare actionẽ poterit prout ei placuerit: vt Insti. de iniuri. §.In summa sciendũ, Ampliorẽq; huius passus declarationẽ vide Spe. Sax. li.i. ar. lxviij. ¶ Iniuria pręterea, [g] seu contumelia diuersimode adauget̃. [h] Ex facto ut cũ quis aliquẽ vulnerauerit magis deliquit, q̃ quis simplicibus & leuibus verberibus percusserit. Secũdo locus facit atrociorẽ iniuriam, vt si quis percussus fuerit in foro publico vel in Ecclesia magis puniendus venit. Tertio ex parte persõnę illatę sicut si filius deliquerit in patrem, seruus erga dominũ, ciuis erga procõsulem. Quarto ex parte mẽbri lesi, vt si in oculum vel caput maior, q̃ in dorsum, immo in oculo & capite duellare vulnus fit, quod alibi pro simplici reputatur.

g.Spe.Sa.li.i.ar.lxviij. glo.

h.Iniuriã adaugenda

i.Spe.Sax.li.i.ar.lxviij

k.Iniuriarũ specialia.

Notandum circa id [i] quod iniuriarum querela habet quędam specialia. [k] Primo iniuriã mulieri mihi desponsate illatam possum ego querulare, eius pater & ipsa sola, quia infert̃ iniuria nedum sibi, sed & patri ac viro: vt Insti.de iniuri.§.Patitur. Secundo iniuriam seu cõtumeliam mihi illatam nec vxor nec pueri intentare possunt, quia ego tutor illorum sum, & non econtra: vt Insti.de iniur.§. Patit̃. &.ff.eo.ti.L.quod si viro. Tertio quia contumelia seu iniuria secundum personam nobiliorem vel viliorẽ rependi debet: vt Spe. Sax li.iij.ar.xlv.& Insti. de iniuri.§. Pena.

l.Nota quædã de homicidio & uulneribus specialia.

Sciendũ pręterea [l] pro intellectu textus ampliori quod querelę omnes, quę ad iudiciũ bannitum deuoluuntur siue ꝓ mutilatione, vulneribus, verberibus, homicidio nullus prolongationem termini in his habere poterit sine consensu iudicis. Vnde si ad id voluntas iudicis non subsequatur, cadit a querela, & de nouo eum quęrulari oportet, nisi probare possit met tertius, quod Iudex sibi id admiserit. Secundo sciendum. [m] Accuset vnus alium pro homicidio, & vulnera in mortuo non demonstrat, vt iuris est, respondensq; denunciet innocentiam suam secundum formã iuris, decretumq; sit quod respondens propior est solus innocentiam declarare suam, ex quo querela simpliciter proposita sit sine clamore, defeceritq; in iuramẽto: actori mortui verigeldum demeretur, & iudici mulctam. Tertio item considerandum, si homicidium contingat & alloquatur quis, quod sit cõscius facti, in iuramẽtoq; defecerit, actori demeretur verigeldum & iudici mulctam, quod si nõ paruerit in vero iudicio, actor nihil plus in eo lucrabitur nisi verigeldum, sed nec proscribi debet. Quarto attendendum vulneratus si quis sit vel cõfossus in caput inter cra

m.Homicidio accusatus simplici querela euadet suo iuramento.

neum cerebri, vulnuſq; inflatū ſit, ſi vulnus illud ſuam profūditatem habet, duellare eſt, & aliud tāgit iudicium. Quinto aduertendū: [n]vulneratus ſi quis ſit in vno loco pluribus vulneribus, vel confoſſus ab vno homine nō poteſt ſpecialiter & ſingulariter inculpari ꝑ quolibet vulnere, ſed omnia illa vulnera excuſare poteſt ad ſacra metſeptimus ſi audet.

n. Spe. Sax. li. ij. ar. xvi. glo.

Si quis etiam pro homicidio accuſatus legalem excuſationem ex decreto importare teneatur, idq; facere negligat nō poteſt ſine culpa manere.

Homicidiū ſi cōmittatur, & ad iudicium delatū fuerit negotiū, concordiaq; inter ipſum ſubſequatur cum actore, ibi Iudex mulctam habet deſuper

Mulier ſi in homicidio detenta in facto manuali vel vulnere duellari ſit, actor cum hominibus clamorē audientibus [o] propior eſt eam conuincere q̄ ipſa ſe excuſare & penam ſtatutam ſuſtinebit.

o. Hic mulier uincatur teſtimonio uide etiam ſupra ar. xxij.

Mulier honeſta ſi accuſetur pro homicidio, vel vulnere illo die patrato, [p] dataq; ſit ad fideiuſſoriā propior erit cū ſeptem teſtibus euadere q̄ quis eam conuincere poterit.

p. Mulier expurgare ſe ſe cogitur teſtibus.

Mulier ſi accuſetur pro facto pernoctato, ꝑpior eſt ſuo iuramento euadere, q̄ quod eam quis conuincat.

Iuramentum ſi alicui decretum ſit pro iniuriis contumeliiſq; ſicuti percuſſione, capillorum tractione, & his ſimilibus, actor illud dimittere non poteſt ſine iudicis voluntate.

Articulus XCII

De bonis alteri ablatis.

BONA ſi alicui ablata ſint in municipio & delata ſeu apportata in domum ſeu poſſeſſionem alterius inſcio illo, & qui antehac inculpatus non ſit. Poſtea uero furtum illud [a] inquiritur cum uoluntate eius ex parte Iudicij inuenituŕq; furtum ut ſic ablatum in poſſeſſiōe uel domo eius, hoſpes ille indemnis manebit. Si iurare ad ſacra audeat, quod de fctō neſciuit. Quod ſi furtum inueniatur in conclaui ſuo & occluſa habitatione ille habendus eſt pro fure, niſi furtū adeo ſit paruum quod feneſtra proici poſſit, inueniatur uero in celario uel camera excuſabit ſe hoſpes ut prius dictum eſt. ¶ Si uero ſit antehac ſuſpectus non poterit ſe iuramento excuſare, [b] niſi ferrū ignitum portet, uel duellariter ſe defendat.

a. ſp. Sa. li. ij. ar. xxxvi. & li. iij. ar. y.

b. Sp. Sa. li. i. ar. xxxix. et Iure Muni. ar. xxxij

Gloſa.

Pro intellectu textus, [c] notandum, [d] quod furtum non eſt aliud niſi doloſa contrectatio rei alienę contra voluntatem domini illius cuius res illa eſt: vt Inſti. de obliga. quę ex delict. naſcun. §. Furtum.

c. Sp. Sa. li. ij. ar. xxxvij

d. Furtum quid ſit.

Cautela autē datur huic, cui furto bona ablata fuerint, ſi vult quod iudicium ſibi auxilio ſit. Iudicem enim primum adire debet, [e] factum publicando, quodq; furtū in eum cōmiſſum eſt, poſtulando ab eo auxilium vt in domibus res ſuas querere poſſit: quod & fieri Iudex annuere debet. Ibidēq; in inſtanti Iudex ciuitatem occludat tamdiu quoad inquiſitio per domos ciuium exequatur. Si quis vero in domum intromittere nolit, pro fure inculpari poteſt: vt Inſti. de obliga. quę ex delict. naſcun. §. Eſt etiā prohibiti furti. Quodſi intromittat libere qui antehac inculpatus iure non ſit, furtumq; in poſſeſſione ſeu domo eius pręueniatur, iurareq; audeat ad ſacra, qđ furtum illud pręter eius voluntatem illic deuenit, manet ſine damno: vt Inſti. co. ti. §. Cōceptum furtum. Inueniatur aūt in conclaui ſeu habitatione aut ciſta occluſa, reſq; huiuſmodi tantę quantitatis & magnitudinis ſit, quod ſine claue illic imponi minime potuit, extunc clauiger, & is qui clauem ad habitationem vel ciſtam illam portat, pro fure reputabitur: vt. C. de his qui latro, vel ali. crimi. reos. ocul. L. i. & ij.

e. Practicam uide quo modo proceditur occaſione rei furtiue.

Sciendum etiam ſi vnus bona alicui furatus ſit in domo ſua & ea exportet in plateam, [f] ille vero inſequitur illū ita quod cadere faciat res huiuſmōi, homo ille cui damnū illatum eſt: res tollet libere ſuas, ſine iudicis conſenſu ſi nullus clamor ſuſcitatus ſit. Sed ſi clamorē excitauerit, res huiuſmodi tollere aut ſeruare ſine conſenſu iudicis minime poterit.

f. In inueſtigando fure que conſideranda.

Fur ſi detentus ſit, & eum principalis pręter voluntatem dimittat, vel vi ſe eripiat de manibus eius, & Iudex propter id eum inculpare vellet. Is iuramtēo abſoluitur, quod abſq; voluntate eius euaſerat: vt. ff. de reg. iur. L. Fauorabiliores.

Notandum inſuper, ſi actor venerit ad iudicium bannitum, declaretq; quia furem ad carceres dedit publicos, rogare eundem debet, quatenus duos illic ad carcerem mittat Scabinos ad conſpiciendum furem illum. Poſt factam vero Scabinorū recognitionē offerat ſe querelam cōtra captiuum facere, id Iudex facere ex officio tenetur, Scabiniq; illic pro-

ficiscentur ad conspiciendũ inquirendũq; q̃ pacto ad carcerem venit ille, recognitionem tandem apud iudicem facieñ. Quod cum factum sit ille querelam faciat qualiter detentus sit in facto manuali, & alia vt sup̃ declarata habent. tum etiã: Spe. Sax. li. ij. ar. lxiiij.

Articulus XCIII

De debito iure acquisito.

a. Spe. Sax. li. ij ar. y.

QVicumq; alium [a] corã Iudice pro debito impulsauerit, & debitum illud coacto iure consecutus sit, oportet [b] eodem die soluere. Iudexq; in eo mulctã acquirit. ❡ Si querimonia sit pro debito de quo fatetur, [c] ad quindenam soluere tenebitur, quod si statuto tempore non exoluerit. Iudex in eo mulctam obtinet, nihilominus solutionem demandabit ad octo dies, deinde ad tres dies, deinde ad duos dies, tandem ad crastinum. Quotiens uero mandatum debitor neglexerit adimplere, totiens mulctam Iudex in eo acquirit. Si autem Iudici mulctam, & creditori debitum soluere contempserit, possessio eius confiscatur uel consignetur, [d] per idq; cõpellitur quod debitum creditori & mulctam Iudici soluat. Si autem possessione careat, banno compellitur, [e] potestq; compræhẽdi ubicũq; præueniatur pro debito & mulcta, quicumq; uero eũ ultra id tenuerit, penam Iudici demeretur.

b. Vt pote per testimonium obligationẽ decretum antehac latum.

c. Vide supra ar. xxxiiij. & Spe. Sax. ar. v.

d. Et hoc ad interrogationẽ actoris, quærere enim actor debet an pignorari non debeat.

e. Idest proclamatiõe seu publicatiõe actor enim quæret an detineri non debeat cum possessionatus non sit.

Glosa.

Textus ãrticuli intelligi debet de debitis coram iudicio recognitis, qđ videlicet ad quindenam solui decernuntur: vt Spe. Sax. li. ij. ar. v. Si vero debitum sit magnum sicut est verigeldus, vlteriorem habet [f] dilationem. Vnde & textus articuli sane intelligi debet, vbi dicitur, quod eodẽ die soluere oportet. Quamuis etenim solutio vni decernitur, non tamen in instanti cum sacco pro pecunia venire debet, sed ad minus ad quindenam dilatio datur. ff. de solutiõi: in multis legibus. Notandum circa id, [g] quod debitor vnus existit alteri multis modis. Primo cum quis accomodat, fideiubet, vel vẽdit. Naturale etem̃ est & honestũ quod illud expleat quod promisit vel accomodauit: vt Insti. qui. mo. rei. contrahi. §. Mutui autem. Secundo debitor existit vnus ex promisso: vt cũ vnus pro altero promittit quid: vt Insti de duo. rei stipulã. §. i. Tertio efficitur debitor per literas desuper datas: vt Insti. de obligatio. literarum. §. i. Quarto efficitur debitor ex cõsensu tacito: ut C. qui. mo. pignus. tacite contrahitur. L. i & Insti. de obliga. quę ex consensu. §. i. Si itaq; vnus ratiõ debiti vel promissi accusatus sit, recognoscatq; debitum vel promissum. Decernitur solutio ad quindenã, tãdem ad octauam, & si per sentẽtias iuridicas terminos expetierit ꝑ quolibet termino decreto mulctã demerebitur. Quod si debitum & mulcta ex pignoratione ab eo haberi non possit, ita qđ proprium hereditatem, nec fideiussores habeat, sed nec ipse solus haberi potest, extunc ipseidem in pignus decernitur, hoc est in bannum seu proscriptionẽ ponitur.
Sciendum tamen circa id [h] quod bannus & proscriptio inter se differunt [i] quia bannus non aliud importat nisi quod vnus detineri potest in omnibus iudicijs vita tamen sibi adimi non potest sicut contigit illi qui proscriptus est & secundũ alios bannus dicitur proscriptio minor. Proscriptio vero illegalitas maior nuncupatur. Vnde & qui seruat huius modi proscriptum mulctam Iudici soluit: vt Spe. Sax. li. iij. & hoc ex eo quia Iudici non denunciauit cum illum sciat esse bannitum [k] Debitor p̃terea efficit̃ q̃s tripliciter, vel q̃a ꝑmittit aliquid aut consentit per suũ nuncium in sui absentia. Secundo efficitur debitor ex consensu, dato quod non sit coram Iudicio actum, sicut ille qui in domo vl' castro fouet prędones aut promouet. Tertio cum quid personaliter corã Iudicio promittitur.

f. Spe. Sax. li. ij. ar. v.

g. Debitor efficitur unus multis modis.

h. Bannus & proscriptio differunt.

i. Vide Sp. Sax. li. iij. ar xvij. abundantius.

k. Feu. c. xlvi.

Articulus XCIIII

Mulier filiũ intercedere non potest.

NVlla mulier intercedere filium potest aut eũ excipere in iudicio pro debito aut excessu.

Articulus XCV

Dotalicio mulieris inuadiando.

QVando uir uxori dotalicium dat & proprium seu hæreditatem in pignus sibi ponit in municipio, moriatur uir, [a] mulier pignus illud inuadiare poterit, quandocumq; uoluerit in summa sua.

a. Vide supra ar. lvij. glo.

Articulus XCVI

De Muliere impraegnata.

MVlier prægnãs seu quæ puerum in utero gestat propelli [b] seu alienari non debet a bonis uiri post mortem eiusdem, anteq̃ enixa prolem fuerit.

[c] Nec iudicari contra eam poterit, nisi ad cutem & crines.

b. S. Sa. li. iij. ar. xxxviij

c. Spe. Sax. li. iij. ar. iij.

Glosa.

Textus articuli. xciiij. in se planus est, quod mulier filium pro debito, aut accusatum pro iniuria excipere minime potest. Ratio istius facile adduci poterit. Mulier enim tutor fore a lege prohibetur.

Pro intellectu item articuli. xcv. Sciendum quod si mulieri in dotalicio bona oppignorata sunt, probationemq; istius habeat illa diuendere poterit in dotalicio, denunciãdo prius vt iuris est. Si vero bona illa sunt fructifera iuxta probatiões suas ea possidebit quoad expedita sit.

Notandum circa id, [d] superducat si vir viduam, pueros habẽtem, & vir prętactus nulla habeat bona, habueritq; etiam filium ex priori vxore progenitum, lucrentur tãdem bona labore proprio & conuertant illa in hereditatem seu proprium, aut mercantias, aut alia bona mobilia. Moriatur tandem vir, nihil in vita vxori donans, filius mortui mariti propior est circa talia bona permanere, q̃ pueri vxoris, vel pueri filię eius, aut pueri sororis eiusdem, & hoc si filius sit similis generatione patri.

d. Nota passum istum

Filius si superducat vxorem danturq; sibi bona cum vxore, [e] illud totum quod cum prima & secunda vxore ceperit, apud se retinet, potestatemq; habebit cum his facieñ, quicquid voluerit.

e. Spe. Sax. li. i. ar. x.

Relinquat si vir filium & filiam generatione similes non emancipatos, relinquatq; post mortem suam bona hęreditaria, & feudum, [f] extũc post mortem eius proprium & supellectilem diuidunt inter se, feudum vero filij accipiunt.

f. Spe. Sax. li. ij. ar. xxi.

Notandum insuper si vir duplices habuerit pueros, & primos coram iudicio expediuerit emancipaueritq;, tum & aliis pueris in bonis suis tribuerit quicq̃ ac tandem morte decedat, [g] illud quod collatum est, pueri retinebunt, residuũ quicq̃d sit diuidẽt inter se ęqualiter, & hoc si similes [h] generatiõe fuerint.

g. Spe. Sax. li. i. ar. xiij.

h. Generatione similis quo pacto unus alteri dicatur. Vide Spe. Sax li. i. ar. xvij. & xlv. & li. & item li. iij. ar. xlv.

Mulier pręgnans propelli non debet &c̃. Hoc fit propter fetum quem gestat, quia & si quidem mulier alienari possit a bonis, fetus tamẽ quem portat minime propelli poterit, [i] & quemadmodum fetus quem gestat, nutrimentũ a matre habet, ita illa vicissim nutriri ex bonis viri debet: vt. C. de diuortio facto. L. Licet. & C. de alen. libe. L. si cõpetenti.

i. Spe. S. li. iij. ar. xxxviij

[k] Vnde & naturalis proximior agnatus pueri nondum geniti eiusdem & matris tutor esse debet: vt Spe. Sax. li. i. ar. xxiij. non tamẽ proprie est mulieris tutor, sed potius administrator bonorum, vel etiam eius quoad matrimonium contraxerit.

k. Spe. Sax. li. i. ar. xxiij & li. iij. ar. xxxviij.

Moriatur etiam vir vxori & illa impręgnatã se sentiat publicare seu ostendere se debet iudici infra tricesimum, & si id ita fore probatũ sit bona illesę seruari debent quoad procreauerit. Quod si puer viuus nascatur, testesq; super id habuerit qui eam iuuabãt circa partũ: vocemq; [l] suam emiserit puer infra quatuor angulos domus, omnes qui vocem audierũt testificari possunt. Pręterea postq̃ portatus sit puer ad Ecclesiam, omnes erunt testes qui viderũt: vt de consecra. dis. iiij. Paruuli. Si moritur puer, bona cedunt matri: vt in auten. de restituti. & ea quę parit in vndecimo mense. coll. iiij.

l. Spe. S. li. i. ar. xxxiij.

A tempore etiã natiuitatis pueri, computari possũt hęredes si puer tardius natus sit, a die q̊ pater mortuus est, & si excesserit determinatũ tempus natiuitas pueri, hoc est vltra nouem menses, duobus vel tribus diebus, bona illa diuidũtur inter veros hęredes: vt in auten. de restituti. & ea quę parit. §. v. Verius tamen secundũ prudentiorum intentionẽ sciendũ est, [m] quod mulier fetũ portare in vtero potest decem mensibus, & duobus diebus ad maximum, quare & hęc probatio longior admittenda puero est, incipiendo computum octo diebus a tempore mortis mariti, [n] & ita consequẽter vsq; ad decem menses & duos dies, nec interim hęreditas diuidatur, verũ in puerum cedet si viuus nascatur, vel post mortẽ suam in eius matrem. Hoc itidẽ intelligi debet de puero qui citius vltra pręscriptum a iure tempus nascatur, vt si mulier superducat virum moriaturq;, & vxor impręgnata maneat, pariatq; citius q̃ quod a tempore cõnubij iuxta cursum cõmunem parere debuę

m. Sp. Sa. li. i. ar. xxxi

n. Vide Spe. Sa. li. i. ar. xxxiij. & in auten de restituti. & ea quae parit in undecimo mense in glosa potissimum.

rat computabitur vt iam expressum est.
Nec iudicari debet super eam &c̃. Queritur si mulier in manuali facto homicidij, furti, incendij, ac alterius cuiusuis maleficij deprehensa sit,[o] impregnataq; incedat, quo pacto iudicanda est. Rz. Ex quoquidem maleficium patrauit, quod nec impunitũ manere debet. Sed quia puer quem gestat nihil demeruit, quare nec occidi protunc mulier debet iudicialiter, quia alias fetus in vtero occideretur contra iusticiam, excessus enim parentis, puero nihil obesse potest: vt. ff. de penis. L. Pregnantis: & in alijs multis legibus. Quare non nisi in cute & carne punitur, & hoc intellige iuxta quãtitatem excessus. Si em̃ excessus sit in tantum quod vitam demeruit, prolongari sententia debet, quoad enixa sit prolem, postmodum vero sententiabitur iuxta demeritum: vt. ff. de penis. L. Pregnan.

o. *Mulier prægnans in malefitio depræhensa quo pacto iudicatur super ea.*

Articulus XCVII

De iuramento iudicialiter facto.

SI uir iuramentũ corã iudicio præstare debeat, licite & sine pena supra apponere[a] & deponere poterit absq; licentia Iudicis, & per id nihil ammittit, nec iudici qcq̃ dare cogitur.

a. *Intellige digitos super crucem.*

Articulus XCVIII

De mulcta ratiõe iuramẽti soluẽda.

IVramenti denarium, hoc est Iudicis mulctã ex iuramento prouenientem nullus dare tenetur. Si iuramentum cum iudicis consensu dimissum sit.
Iuramentũ etiam fieri debet secundum quod querulatum sit, si ille in iure suo perfectus esse uult.

Glosa.

Declaratum etem̃ superioribus est, quomõ vnus contra accusatorem iuramẽto liber esse debeat. Hic in articulo presenti preuenit auaricie nõnullorum iudicum, qui mulctas extorquere velint, ab illis qui iuramenta iudicialiter faciunt, & forsan sine consensu iudicis digitos cruci apponant, vel deponant, nullã etenim mulctam occasione istius expetere debet: vt textus habet articuli. xcvij. Sed nec aliquid expẽdere mulcte tenent, si iuramẽtũ de consensu iudicis dimissum sit.
Notandum circa id,[b] postq̃ iuramentum corã iudicio ꝑmissum vel decretum sit, illudq; contra actorem non expleuerit, Iudici mulcta exoluitur. Iudex etenim cum alijs ad iudicium pertinentibus superintendere debẽt, an recte iuramentum expleuerit, quod si nõ recte fecerit mulctam iudici dabit, si vero expleuerit nihil patietur, & hoc in textu tangitur articuli.
Iuramentum si vnus alteri facere debeat, sit pro quacunq; re sit, promissumq; iuramentũ fuerit, & petitio tandem subsequatur: vt iuramentum dimittat, qui & respondeat facile se facturum velle, dummodo consensus iudicis sit. Iudex ꝟo dicat saluo iure meo, & nullus illorum iudicem cõtentare vellet. Accusatusq; iurare cogitur, in quem cedit iuramentum illud, an ad actorem, accusatum, vel iudicem. Rz. quod qui culpabilis manet super illum iuramentum deriuatur, idq; sine culpa iudicis fit. Iudex enim nullum iurare cogit aũt querulari, nec male agere, nec iniuriã facere, & ita non cadit iuramentum super iudicem q̃uis mulctam expetit. Mulctam etem̃ Iudex accipit ex officio suo, ratione istius, quia ille deliquit erga deum: in proximo suo delinquendo, & quia Iudex loco dei residet iudicialiter, quare & mulctam deo pertinentem pro excessu iusto recipit: vt. C. de modo. mulctarum per totum.
Notandum preterea quod iuramentum fieri debet iuxta querelam,[c] si perfectus iure esse vult vt textus habet: vt si pro hereditate inculpatur quis, iurabit, quod hereditatẽ pro qua accusatus sum habeo ab isto vel isto, nomen exprimendo venditoris: emptam vel donatam, vel ex successione patris legittime nactam: vel iudicialiter corã iudicio & scabinis: qui post donationẽ factam iã mortui sunt acquisitã sic me deus adiuuet & om̃es sancti.
Iuramẽtum etiam testium qui alterius iuramentum confirmare volũt,[d] hoc pacto fieri debet. Iuramentum quod. P. peregit ratione donationis est iustum & sincerum, ita me deus adiuuet & omnes sancti. Vel sic, donatio quam. P. iuramento confirmauit suo, est iuste & legittime facta ita me deus adiuuet & eius sancti.
Iuramentum autem occasione obiecti homicidij hoc pacto fit. Quẽadmodum mihi obicitur per. P. quod amicum, vel fratrem eius occidissem vel vulnerassem istius facti innocens sum sic me deus adiuuet & om̃es sancti.
Illi vero qui iuramentum eius confirmabũt: sic dicent. Iuramentum quod. N. fecit pro homicidio sibi obiecto est iustum & sincerũ, ita me deus adiuuet &c̃.

b. *De iuramentis uide per totum ad finem usq; articuli.*

c. *Iuramentum iuxta quærelam fieri debet.*

d. *Iuramentum testiũ quo pacto fieri debet.*

233

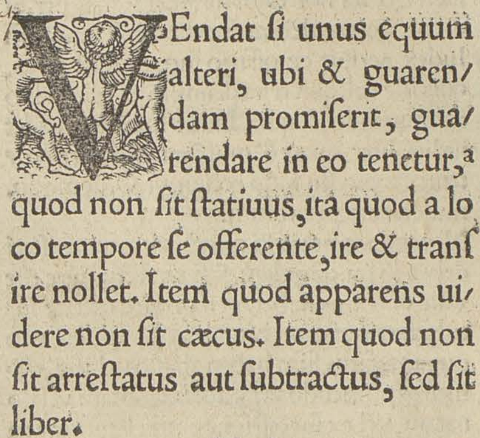
Iuramentum preterea illorum quibus obicitur, quod conscij sint facti, aut mortis hoc modo fit. Secundum quod mihi obicitur qđ cōsilio, auxilioue adessem consciusqꝫ sim homicidij, istius innocens sum, sic me deus adiuuet &c. Illi vero qui cum eo iurant sic pronūciabunt. Iuramentum quod. N. fecit, quod conscius non sit facti, est iustum & sincerum &c. & eo modo contra omnes querelas mutatis mutandis, iuramentū exequi debet. Circa id notandum specialiter, quod prout Scabini iuramentū decreuerint, ita consignari debet, & postq̄ terminus iuramenti præfixus aduenerit, iuramentum pronunciabitur & exequitur, vt proficiat iuri suo. Si iuramētum non consumauerit pro primo, admittet sibi reiteratio pro secundo, & item pro tertio iuramentum meliorare poterit, vbi si nō expleuerit, per amplius meliorare dicta sua minime potest, sed & pro singulis iuramenti reiterationibus iudici mulctam soluet, si corā Burgrabio actum sit, sexaginta solidos: corā Aduocato vero octo solidos.

Articulus XCIX

De arrestatioñ et uarendatioñ equi.

Vendat si unus equum alteri, ubi & guarendam promiserit, guarendare in eo tenetur,[a] quod non sit statiuus, ita quod a loco tempore se offerente, ire & transire nollet. Item quod apparens uidere non sit cæcus. Item quod non sit arrestatus aut subtractus, sed sit liber.

a. In prouincia Regni Poloniæ, circa æqui uenditionem ut cōmuniter hæc promittuntur ut non sit asmaticus. Item quod non sit nauseaticus seu reumaticus. Item quod non sit arestatus uel subtractus alij addūt ut textus habet quod apparens uidere non sit cecus.

Glosa.

Articulus præsens declarat nobis, quo pacto varendatio rei vendite fieri debeat. Exemplū ponens de equo vendito, vbi venditor varēdare oportet ea quę textus habet, & per id intelligi debent mercantię omnes & res vendibiles, in quibus variatio & defectus fieri potest [b] venditor etenim emptorem varendare oportet iuxta iura venditionis mercatorumqꝫ consuetudinem & leges, & signanter pro defectu qui conspici vel dinosci de facili non possunt, posthac vero inre vendita dinoscuntur, [c] preterea si merces ille vendite inueniantur & appareant posthac false, accusari venditor potest super falso, si negat forum seu venditionem propior esteuadere. Si vero recognoscit forum sed dicat quod sibi non promisisset ꝓ falso, appareatqꝫ expresse falsitas rei illius respondere oportet emptor ꝓ falso, & si contra eum probare possit mettertius vt iuris est, [d] lucratur super eo penam varendę hoc est manum qua varendam pręstitit vel medium verigeldum, vt Spe. Sax. li. ij. ar. xv.

b. Spe. Sax. li. i. ar. ix.

c. Merces falsas uendens quid demeretur.

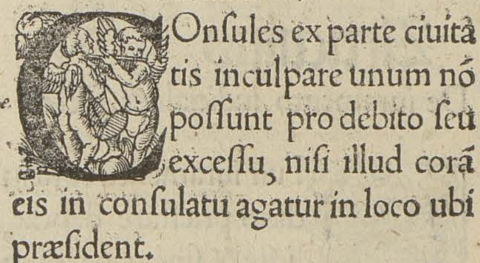
d. Spe. Sax. li. ij. ar. xv.

Si argentum vel pecunia fuerit pati eum oportet in quantum solus facti noxius sit,[e] sed si pro bonis sibi date sunt pecunię & habere potest varendatorē recognoscatqꝫ, fit liber, si negat hisce damnū tollerare oportet. Quod si fuerit suspectus manum perdit. Si vero aliter negotium vertatur vitam demeretur, vt Spe. Sax. li. ij. ar. xxvi.

e. Vide. Spe. Sax. li. ij. ar. xxvi.

Articulus C

De autoritate Consulatus in accusando.

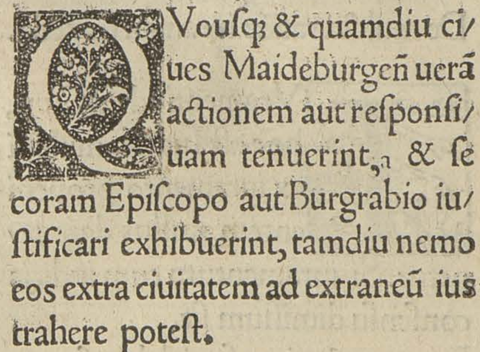

Consules ex parte ciuitatis inculpare unum nō possunt pro debito seu excessu, nisi illud corā eis in consulatu agatur in loco ubi præsident.

Quem autem inculpauerint defendere se iure suo poterit.

Articulus CI

Maideburgeñ. ad extraneum ius trahi non debent.

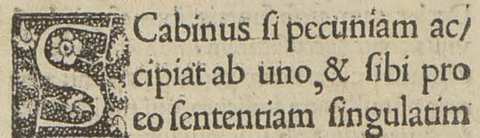

Quousqꝫ & quamdiu ciues Maideburgeñ uerā actionem aut responsiuam tenuerint,[a] & se coram Episcopo aut Burgrabio iustificari exhibuerint, tamdiu nemo eos extra ciuitatem ad extraneū ius trahere potest.

a. Spe. Sax. li. iij. ar. xxv. & lxxxvij. Iure Muni. supra ar. xxviij.

Articulus CII

De pena Scabinorum si sententiā pecunia corrupti pro uoto alicui decernant.

Scabinus si pecuniam accipiat ab uno, & sibi pro eo sententiam singulatim

pronunctiat sine consensu & sci/entia aliorum consodalium suorũ, sententia illa nullius uigoris erit, & si cõuictus sit, sotij eius eum a sede alienare possunt scabinali, ita quod peramplius Scabinus non erit.

Glosa.

Articuli pręsentes specialẽ sensum habent & declarant ea quę antehac q̊dammodo tacta sunt, daturq; doctrina in articulo centesimo, q̊ pacto & sub quibus cõditionibus consules ciuitatis vnum inculpare possunt. Secundo declaratur quod Maideburgeñ ad nullũ ex/traneum iudicium trahi possunt. Tertio ostẽ/ditur ꝑ qua causa Scabini deponi seu exau/torisari poterint. Primum extenditur ad conuentum ciuium generale, & hoc intelligẽdo pro mandato seu statuto, quod consules ciuitatis vnanimiter statuũt, sub pena nummaria seu pecuniaria: mandatumq; illud si quis trãsgrediatur, ac pro eo inculpetur in conuentu ciuium publico, ille vero exponat innocen/tiam suam, propior erit defendere sese, q̃ quis eum testibus conuincere possit, nisi forsan coram eis in loco vbi pręsident actum sit vel recognitum, potestatem enim habebunt, con/uincẽdi eum in consulatu, penamq; ciuitatis tollerare cogitur.

Notandum circa id, cõtingat seu eueniat ali/quid coram consulatu, sicut pro impetitioñ. allocutioñ. & alia causa, sit quęcumq; sit, ne/gotiumq; illud deuoluatur ad iudicium, ac vnus eorũ trahat se ad conulses cũ causa sua: [b] alter vero contradicat dicẽdo, quod reco/gnitio consulum nec prodesse nec obesse ali/cui potest. Recognitionẽ illam consules in iudicio facere debent omnes in simul coram Iudice & scabinis, nec tenebitur vnusquiuis singulatim recognitionẽ facere, sed Proconsul recognoscat, & alij tandẽ cõsensum ꝑstent.

b. *Recognitio consularis quo pacto coram iudicio peragi debet.*

Notandum insuper si constitutio ciuitatis sit vt pręcaueatur vel euitetur aliquod malũ vel cõstituatur quicq; pro commodo & honore ciuitatis, sub certa pena etiã pecuniaria, sicut in exemplo, si homicidium cõmittatur, vt transgressor careat introitu ciuitatis, pręfigiturq; tempus viginti annorũ & cũ hoc pe/na quinquaginta marcarum. Cõmittaturq; homicidium, & accusatus, seu malefactor au fugiat, ac adeat dominũ ciuitatis: ab eoq; gratiam obtineat. Dominus ciuitatis vt sic, mandare non potest malefactorem suscipere, nisi idem sufficiens aportet documentum ab amicis interfecti, quod composuerit cum eis, ne ciuitas in damnum veniat. [c] Saluum etiã cõ/ductũ dominus dare non debet sine ciuitate, nec ciuitas sine cõsensu iudicis & scabinorũ.

c. *Transgressoribus ciuitatis saluus condu/ctus dari non debet si/ne consensu ciuitatis.*

In textu cum dicitur. Quamdiu ciues Maideburgeñ veram actionem tenuerint &c̃. idest q̃ diu ius nemini denegant vel non euitant iuri comparere & querulanti de se iusticiam ministrare coram iudice suo, sicut coram sculteto respondere in extraneo iudicio minime tenẽ/tur, & si illic grauaretur extũc appellatiõis locum habebũt illic vbi de iure appellare dñt. ℭ Scabinus si pecuniam accipiat &c. hoc ex eo fit. Quia contra officium facit suum, & ita indignus officio reputari debet. Scabinis et/enim interest, quod vnanimiter omnes simul sententiam edicere debeant cum deliberatiõe bona, si itaq; vnus pecuniam accipiat, & sen/tentiam edicat, sine consensu aliorum conso/daliũ, illa sententia nõ ligat, si probari possit ac cõuinci quod illam vendiderat. vt. ij. q. vi. c. Et qui appellat. §. venales.

Articulus CIII

De probatione debitorũ post mor/tuam manum.

QVilibet persoluta debi/ta [a] declarare debet ad sacra post manum mortuam metseptimus.

a. *Spe. Sax. li. i. ar. vi. li. iij. ar. xxxi. supra Iure Muniã. ar. lxvij.*

Accuset si quis alium pro pecunijs causam debiti [b] & pro quo sibi id tenetur coram Iudice nominare eum oportet.

b. *Spe Sax. li. iij. ar. xli. & supra Iure Muniã. ar. xxvi. & xxxiiij.*

Si debitum sit [c] ex alea uel ludo cõ/tractum respondere sibi nõ tenetur nec iudex pro eo iudicare.

c. *Spe. Sax. li. i. ar. vi.*

Articulus CIIII

De Aleæ ludo.

NVllus hospitum [d] puerum aut seruum a licui/us hominis supportare nec eidẽ subuenire, nec intercedere eundem in ludo debet, nec pignorari ad maius poterit, nisi in eo quod circa se habuerit, & si au fugerit liberatur.

d. *Articulus præsens fundatur super ar. vi. li. iij. Sp. Sax. & signãter in glosa ibidem.*

Glosa.

Communis respondentium regula est, si pro debito inculpatus sit, siue post mortuam manum debitum expetatur, siue quocumque alio modo, causam debiti perquirere ab actore debet: vt sciat pro quo debitum illud contractum sit quod & actor facere cogitur: vt Spe Sax. li. iij. ar. xli. & hoc ex eo fit: vt respōdens premeditet an debitor sit nec ne: vt. C. de edēdo. L. Iustum. & C. de iureiuran. L. Generaliter. e Quod si forsan debitum illud ex ludo contractum sit, soluere non tenetur: vt Spe. Sax. li. i. ar. vi. §. Furta, spolia, nec lusorie pdita. Vnde & circa id notandum quod nullus iudicum iudicare debet f super lusorie perdita, aut pacta manualia: vt. C. de aleę lusu. L. alearum vsus. & ff. eo. ti. per totum.

e. Debitum ex ludo cōtractum soluere non oportet, & alia de ludo uide.

f. Spe. Sax. li. i. ar. vi.

Articuli. ciiij. sensus est quod nullus alteri & signanter hospes actiuus in tabernis vel diuersorijs ad ludum seu pro ludo quicq̄ accōmodare debet, nec em̄ accōmodatum illud, iure repetere poterit, sed nec ex rebus domini accōmodatū resarcire, g dominus etem̄ illud repetere iure poterit: vt Spe. Sax. li. iij. ar. vi. Nisi forsan accomodatum repetat suum in rebus proprijs serui quas protunc circa se habuerit. Vnde et clara habetur lex Spe. Sax. li. iij. ar. vi. quod seruus existens in obsequio domini si equum suum perluserit, dominus resarcire nō tenetur, si vero equum domini ludo ammittat, illum dominus ab eo qui lucrauerat repetere potest. Seruo etem̄ facultas non est data, equum ludo ammittendi.

g. Spe. Sax. li. iij. ar. vi.

De aleę lusu & aleatoribus vide abunde. ff. de aleę lusu per totum, vbi & lex ibidem sollennis ponitur, per quam lusus aleę prohibetur, penam condignam statuens, nedū his qui ludum exercent, verum & illis vtpote hospitibus actiuis, potissimum qui illud admittunt. Sequitur textus legis.

h ¶ Pretor ait, si quis eum apud quem in alea lusum esse dicatur, verberauerit, damnūue ei dederit, siue quid eo tempore dolo eius subtractum est, iudicium non dabo. In eum qui aleę ludende causa vim intulerit, vtique quę res erit animaduertam. Si rapinam fecerint inter se collusores, vi bonorum raptorum non denegabitur actio. Susceptorē em̄ duntaxat prohibuit vindicari non etiā collusores, q̄uis & hi indigni videantur. vide alia quę in eadē lege de hac materia ibidē habētur: vide etiam de lusu aleę. C. eo. titu. abūde. & item in. c. Clerici. super verbo. ad aleas. extra de vita & honestate cleri. &. xxxv. dis. c. i. & abb: in dicto. c. Clerici. vbi determinat quinque questiones, quarum Prima est, an repeti potest quod in ludo perditum sit. Secunda an valeat consuetudo in contrarium. Tertia an ex mutuo facto in ludo, oriatur actio. Quarta an valeat transactio ibi facta. Quinta an vendens rem in ludo, teneatur de euictione. vide etiam Spe. Sax. li. i. ar. vi. & li. iij. ar. vi.

h. De prohibēdo aleæ lusu uide.

Articulus CV
De solido in iudicio solui consueto.

QVando unus alteri in iudicio sub banno regio in debito hæreditatem locat. Is qui eam accipit iudicio unum solidum soluit pro memoriali & in signū pacis.

Articulus CVI
De testimonio occasiōn hæreditatis

TEstimonium producere postq̄ unus uult super ꝓprio alicuius met septimus uel mettertius id facere eum oportet cum hominibus possessionatis ad illud iudiciū pertinentibus.

Articulus CVII
De Testimonio debitorum.

SI persoluta debita testificari debeāt super proprio alicuius, id facere tenentur homines possessionati si coram iudicio debitum illud contractum non sit.

Articulus CVIII
De probatione solutionis debitorū.

PErsoluta debita si unus probare intendit pure & simpliciter, ad id accersiri poterint omnes homines qui in iure suo non redarguuntur.

Articulus CIX

Articulus CIX.

De testimonio occasiō̄ falsi.

MAnum alterius si unus testimonio lucrare uellet occasiō̄ falsi id facere cogitur mettertius cum hominibus fide dignis.

Articulus CX

De testimonio occasiō̄ uulnerum.

SI unus cum testibus agere uellet pro uulneribus in manuali facto, istud facere oportet metseptimus, secundum formam iuris ciuilis,

Articulus CXI

De testimonio occasiō̄ iniuriarū.

TEstimonium omne occasiō̄ iniuriarum in causa quæ cum clamore ad iudicium delata est, ubi ad uitam uel sanitatem cedit, fieri debet cū septem testibus.

Glosa.

Articuli pręsentes sunt recapitulatiui prius dictorum omnia etenim quę hic breuiter tacta sunt antehac declarata habentur. Vnde articulus.cv. non aliud intendit nisi cū quid in iudicio bannito alicui tribuitur. Is qui donum acceptat vnum solidum dare tenetur in signū pacis vel pro memoriali Scabinis.
Articulus tandem sequens. Cvi. non aliud itidem disponit, nisi cū quis testimonio proprium lucrari vel conuincere vult, & hoc intellige si proprium huiusmodi corā iudicio sibi donatum vel abscessum non sit, trahere enim vt sic se poterit ad testes homines possessionatos, qui recognoscant donū vel uenditionem, propiorq́ erit probationem testibus, ꝗ alter sua vnica manu sibi euincere.
Si vero negotium sit in causa manualis facti apportatusq́ iudicio sit malefactor, extunc actor propior erit eū euincere metseptimus.

Articulus CXII

De querelis occasione prædæ uel furti.

ACcusatus si quis sit pro furto, aut spolio,[a] ubi uel in quo manuale factum probare possit.

a. Spe.Sa.li.ij.ar.xx.

Vel sic, conqueratur unus contra aliquē quod rem ex spolio uel præda possideat, manifestumq́ appareat spolium. Si ad id Iudex cū uiolentiarū clamore citatus fuerit, persequi eundē Iudex incontinenti tenetur, & actori super facto aut præda & similiter prædonē ac iniuriæ complices iudicare. Posthac uero debet actori super illa re dare possessionem, si accusatus se Iure excusare non poterit.

Si uero quis[b] iudicialiter accusetur in sui præsentia & a iudicio aufugerit, est in querela superatus.

b. Sp. Sax.li.ij.ar.xlv.

Glosa.

Ex textu articuli pręsentis doctrina elicitur:[c] quod nullus sui Iudex esse debet, vnde si alicui violenter quid accipiatur,[d] non violēter viceuersa illud expetat, quia qui sic facit de iure nostro pena capitis punitur, nisi forsan in fuga fiat, idq́ probari possit, vt Spe. Sax. li.ij.ar.lxix. Innuitur etiam ex textu pręsenti quod sententia nulla dari debet,[e] nisi probationes pręcedant sufficientes: vt. C.de eden. L.qui accusare. Postꝗ vero probatū sit sufficienter ex facto manuali, sententiabitur tandem contra furem vel prędonem: vt.ff.ad le. Iul.de vi.publica.in multis legibus. hoc idē etiam intelligitur de complicibus & cōsciis facti eorum: vt Insti.de obliga. quę ex delict nascun.§.Interdum.

c. Vide supra ar.xxvij.

d. Nullus uiolēter res sibi ablatas recuperare debet.

e. Sp.Sax.li.ij.ar.xxv.

Tum etiam qui prędones occultant, eādem sustinebunt penam: vt.C.de his qui latrones vel aliis criminibus.L.Eos. Posthac vero mittitur ille in possessionem cui res ablata fuit, vt Spe Sax.li.ij.ar.xxv.
Si vero quis iudicialiter accusetur &c̄.
Notandum circa id quod vnus quandoq́ innocens facti est, declarareq́ posset innocentiam suam,[f] dummodo se iudicio presentet. Sed quia non comparet reum sese declarat, & hoc cōtingit quadrifariā.[g] Primo

f. Spe. Sax.li.ij.ar.xlv.

g. Innocens quandoq́ reus facti effiatur quadrifariam.

Si vnus accuset alium cum presens sit. Accusatus vero non confidens iudici discedit a iudicio. Secundo qui non admittunt querere res furtiuas aut spoliatas, illi pro fure & predone reputantur. Tertio si vendicatur apud vnum res furtiua, ille vero aufugit dimitten do rem huiusmodi allocutā. Quarto si vnus alteri iniuriatus sit ex decretoq; demādatum sibi fuerit vt emendet sibi, ille vero facere recusat friuole, actioq; criminaliter instauretur reus efficitur proscribiturq; tandem: vt Spe. Sax. li. i. ar. lxix.

Articulus CXIII

Quō pacto unus a proscriptione sese liberare debeat.

APROscriptione qui se exuere uel eliberare uoluerit.[a] Iudex si requisitus fuerit eidem pacem in municipio ad cōparendum pronunctiare debet ut tuto iudicio cōparere possit. Postq̄ uero iuramēto se expurgauerit, Iudex cum uerbis & digitis eundem absoluet, queadmodum eum proscriptioni incluserat. Conetur autē eū quis indebite impedire, & ipse sese iureiurando a proscriptione liberauerit, ulterius ꝓscriptus nō est reputandus. Verum pax sibi indicetur, & ipse fideiussores ponat ut in tribus sequentibus iudicijs se præbeat responsurum, si quis eundē impetere uellet. Si uero in his tribus terminis eum nemo inculpauerit ab actione sententialiter absoluetur.

Exuat autem quis se a proscriptiōe in absentia actoris, ille uero promittat ac fideiussores statuat ad comparendum & non comparet, illā procrastinationem seu penam ex stipulatione prouenientem iudex lucrabitur & nō actor, dummodo eundem secundario proscribat sicut de iure facere tenetur.

[a] Vide hoc idem in forma Sp. Sax. li. ij. ar. iiij.

Glosa.

Articulus presens plurimum vtilis est & ad mlta valet. Vnde si vnus iniuste proscriptus sit, habita notitia articuli presentis facile se eliberare poterit[b] euenit etem sepius quod actor iniuste quandoq; accusat, testesq; minus iuste testificantur, exinde tandem proscribitur vnus minus iuste, vt cum quis pro violētia vel vulneribus accusatur, in instanti proscribitur antequā negotium pernoctetur: vt Spe. Sax. li. i. ar. lxx.[c] Qui itaq; se iniuste ꝓscriptum fore nouerit procedere debet: vt textus habet & se a proscriptione expurget.

Nec obstat si quis dicat, proscriptus per sententiam proscribitur, sententia autē rescindi non debet: vt. C. Sententi. rescin. non posse. L. i. & L. vlti. Responde qd ibi loquit de sententijs legittime latis. Sed quia iste iniuste proscriptus fuit, quare sententia huiusmodi nulla, nec habuit vim legis, nec sententie interterlocutiue, sed fuit iniustū quid, & ita illud iniustum hic reuocabitur & non sententia: vt in auten. Hec constitutio innouat constitutionem. §. i. coll. viij. & C. de re iudicata: in multis legibus.

Notandum vlterius circa id,[d] Si quis a proscriptione se dolose liberet fideiussoriāq; ponat sistendi se & nō comparet, debet alibi ꝓscribi, ac Iudex mulctam accipit, hoc est verigeldum, hoc tamē intellige si ex proteruia respondens non venit, si vero fideiussor iudicio se ostendat & non posse habere illum quem fideiussit declaret, parti cedet actoree verigeldus: vt Spe. Sax. li. iij. ar. ix.

Cum etiam in textu dicitur, exuat autē quis se a proscriptiōe in absentia actoris &c. intellige de his qui sunt proscripti & antehac nō citati, vel quibus terminus non fuit assignatus, quia alias sine voluntate actoris se exuere non posset. vide plura de hac materia Spe. Sax. li. ij. ar. iiij.

Sciendum preterea si ciuis vel prouincialis homo in municipio possessionē habeat, violentiamq; vel iniuriam in ciuitate vel alibi in extraneo iudicio faciat, ac tandem euadat, debet in illo iudicio proscribi vbi demeruit, vl ibidem sentētiari si detinetur, qd si noxa vel iniuria illa commissa sit in ciue nostro in aliena ciuitate, vel iudicio extraneo ibidem in illo iudicio vbi noxa eidem facta sit, querelam inchoare, & eandem continuare, malefactoremq; ad proscribendum ex officio ordinare, & hoc si corpore valido sit quod id facere queat, vel si ius consequi poterit,[e] quod si corporis valitudine prepediatur, vel ius cōsequi non possit, & venerit in ciuitatē vbi ille possessionatus est, declarauerito; ius suū coram iudice, poterit factum manuale ibidem declarare & contra violatorem pacis agere, si factum non est pernoctatum, sed si factum pernoctatū fuerit, querulari debet tribus iudicijs & ius suū vt iuris est perducere.

[b] Spe. Sax. li. ij. ar. iiij.

[c] De proscriptis uide.

[d] Spe. Sax. li. ij. ar. iiij.

[e] Nota passum istum.

Articulus CXIIII

In facto manuali cū quis compræhenditur.

a. Spe.Sa.li.iij.ar.xxxv

Captus in manuali facto [a] cum furto aut ſpolio. Harum rerum nullum nominare poterit uarendatorē nec ſe ad eundem trahere, & hoc ſi in inſtanti duellariter allocutus ſit.

Articulus CXV

De facto manuali.

b. Manuale factū q. t.

Manuale factum b tunc dicitur quando uir appræhenditur in facto illo ſeu in fuga facti.

c. Sp.Sax.li.ij.ar.xxxv. & ſupra Iure Munia. ar.xxvij.

[c] Item manuale factū dicitur quando quis furtum uel ſpolium in ſua habuerit poſſeſſione ubi ſolus clauem ad habitationem uel ciſtam portat niſi forſan res adeo ſit parua quod feneſtra ibidem proici poſſit. Manuale etiam factū eſt cum gladius, ſica, aut aliud ſimile in manibus unius depræhēditur cū quibus pacē fregerit, & detētus cum clamore ad Iudiciū ducatur.[d] Illdq; actor metſeptimus probare tenebitur.

d. Spe.Sax.li.i.ar.lxvi.

Gloſa.

e. Sp.Sax.li.iij.ar.xxxv glo.

f. Quærela duplex ubi neceſſario uarendator habetur.

g. Malefactum cōmittens ex mandato alicuius an eum excuſare illud poteſt.

Pro intellectu textus notandū eſt, quod querela duplex eſt, vbi neceſſario varendator habetur [e] vel vbi quis varendatorem habere poteſt [f] vna eſt Ciuilis ſicut ſi accionem intento pro bonis immobilibus, & ille qui illa vendidit te varendare ſeu tueri non poteſt, bona illa tollit viceuerſa pecuniam reſtituendo & vterq; manet ſine dāmno: vt Spe. S. li.i.ar.ix.

Alia eſt querela Criminalis cum vnus alium accuſat pro re iniuſte poſſeſſa, ſicut ſi quis me accuſet pro prēda, vel quod ſibi domum aut caſtrum deprēdatus ſim egoq; dico quod mihi id facere mandatum eſt, [g] quod & duplicitēr intelligi debet, quia vel ille qui mihi mandauit tantē poteſtatis erat qđ eidem obedire me oportuit, ſicut ſi forſan meus pater fuit, vel meus dominus feudalis, idq; corā iudicio recognouerit mihi mādaſſe, vel ſi ſuū mancipium ſim liberatur iſte ſi ille reſpondere ceperit: vt.ff. Si fami.fur.fecis.dica. L.i. & ſequentibus, ſecus vero ſi negauerit quod ex mandato eius factum ſit. Si quis uero exceſſerit ex mandato alicuius vel noxam fecerit in furto, prēda, & ille qui mandauit poteſtatem ſuper eo nō habuerat, varendare eundem nō poteſt, dato quod recognoſcat factum, quod videlicet ex mandato eius factum ſit, ſed magis erit ſocius illius malefacti, & ſimilē ſubibit penam, nec huic pena minorabitur: vt Inſti.de obliga. quē ex delict.naſcū. §. Interdū. ff.vi bono.rapto.L.Prētor ait.§.Dolo. C.de raptu virgi.& vidu.L.i.Spe.Sax.li.ij.ar.xiij. & xxv.

h. Sp.Sa.li.iij.ar.xxxv.

Nullum etiam poterit nominare varendatorem &c.[h] & hoc fit ex duplici cauſa. Primo quia opinatur forſan quod per hanc ad varendatorem exceptionem dilationem faciat vt ſibi pena prolongaretur: vt.ff. de penis.L. Si quis. Tum etiam ratione iſtius quia factū eſt manuale: vt Spe. Sax. li.ij.ar. xxxv. glo. Secundo non poteſt ſe trahere ad aliquē varendatorem, hoc eſt nullum hominem accuſare poteſt, quod illā rem ab ipſo habeat, & hoc intellige ſi negare velit, ſed ſi recognoſcat ille factum huiuſmodi, extunc reus idē manebit & iſte dimitetur: vt. C. de queſti. L. Sicuti.&.C.de accuſa.& inſcrip.L. Accuſationes.& Inſti.de obliga. quē ex delict.naſcun. §. Oblatum.

i. Spe.Sa.li.ij.ar.xxxvi.

Aduertendum etiam,[i] quod manuale factū probare non poteſt qui poſt alterū diem furtum aut ſpolium ſibi illatum apud aliquē inuenerit, & ille res huiuſmodi aperte & manifeſte emit, nec poſtea occulte ſeruauit, nec ꝑ furtiua rem illā habuit. Ad euictorem tamē r ahere ſe debet ſi duellariter pro ea alloquatur vel criminaliter accuſetur.

k. Spe.Sa.li.ij.ar.xxxv. glo.

l. Manualis facti triplex iudicium.

Notandum pretērea,[k] quod manifeſti facti triplex eſt iudicium, ſed & in facto illo tria veniunt conſideranda.[l] Primo quod captus in manuali facto ad fideiuſſoriam dari nō debet nec eidem alter terminus prēfigi, vt Spe. Sax.li.i.ar.lv.& lxvi.& C.de cuſto.reo.L. in quacunq;. Secundo quia ſic deprēhenſi negare factum non poſſunt, actor etenim propior eſt eos conuincere metſeptimus. vt Spe. Sax.li.i.ar.lxvi.& C. de accuſa.& inſcrip.L. ſinguli. Tertio quēcunq; ſentētia contra eum feratur, eam increpare non poteſt, vt Spe.Sa. li.ij.ar.xij.in fi.& C.quorum appella.non recipi.L. Obſeruari.

m. Sp.Sa.li.ij.ar.xxxv.

n. Manualis facti ius periculoſum ex tribus.

Manualis etiā facti [m] ius periculoſum eſt ex tribus.[n] Primo quia negari non poteſt factū illud, qui enim in facto comprēhenditur ac ſi ad manū eius res affixa ſit iudicatē: vt.ff.de furtis.L.Fur. Secundo manuale factum etiā

fit si in facti fuga deprehenditur: vt. ff. eo.ti. L. siue igitur. Tertio manuale factum etiam ꝓbatur, si furtū vel spolium in loco occulto vel scriniis occlusis ad quę claues ipse solus portat inuenitur, & hoc notanter superadditur si solus claues portet. Si etenim clauē alibi seruare solitus est, uel etiam alicubi appēdere, vel alteri tribuere, estq; vir perfecti iuris & boni nominis defendere se cōtra manuale factum & furtum poterit iure suo.

o. Spe.Sa.li.ij.ar.xxxv

Notandum preterea [o] quod actio manualis facti triplex est. [P] Primo cū expetitur ab his contra quos agitur duntaxat pena, sicut cū agitur cōtra proscriptos, ibi actori nihil sequitur ex pena rei. Secundo actio fit tantūmodo pro bonis ablatis per reum: vt videlicet si mobilia sint, quod agat contra eum ex possessione illa accepisse sua, expetens, vt ablata restituātur: vt. Spe. Sax.li.i. ar.lxx. in prin. & Insti.de actio.§.Omnium. Tertio cum expetitur vtrumq; tam pena q̄ bona ablata: vt cum quis predonem cum preda iudicio presentat, vel furem cum furto & petit res restitui, ac malefactorem puniri: vt Spe. Sax.li.ij.ar.xxv.&.xxxi. & Insti.de acti.§.ex maleficiis.§.Vi aūt.&.§.Sed & legis Aqlinc.

P. Actio manualis facti triplex.

Articulus CXVI

De pena illius qui uarendam promisit uarendare tamen non potest.

a. Spe.Sax.li.ij.ar.xv.

QVi iudiciū uenerit [a] & causam huiusmodi proponat pro qua uarendam promittere cogit̄ eandēq; cum præstiterit, alter postmodum superueniens causam eandem in iudicio proponat & is qui uarendam promiserat eum uarendare seu defendere non poterit, nec istum ab actione propellere ualet accionem suam liberare oportet cū uarende emenda, hoc est dextera eius cum qua uarendam promisit uel medio uerigeldo.

Promittatur uero uarenda pro armis bellicis, hæreditate, rebus expeditoriis seu paraferna uel aliis bonis mobilibus in uarendaq; defecerit, hoc est quia sibi per sententiam infringitur, promissor Iudici dabit mulctam, res uero huiusmodi cum emenda dimittere cogitur.

Varendam necessario unus præstare debet [b] in causa homicidii, mutilationis, uulnerum pro suis agnatis & propinquis.

b. Spe.Sax.li.ij.ar.xvi.

Glosa.

Dictum etenim superioribus est, quod in causa homicidii, armorum bellicorum, geradę &c̄. guarēda necessario prestatur, quare iusto hic pena contra illum qui varendare nō potest cum promiserit exprimitur. Textus in se planus est nec multa indiget declaratione.

Ibi cum dicitur & alter tandē veniat qui causam eandem in iudicio proponat &c̄. Intellige qui ad eandem causam ius habeat. Vnde si vnus presens sit & viderit pro illa causa negotium agi, pecuniaq; tolli vel etiam in prouincia si sit p̄sens, obticeretq; anno & die, post hac agendi nō habebit locum. Vnde vt textus habet, is qui varendam promiserit euincere illum cui promisit tenetur, quod si facere non valeat, actionem liberabit cum varēdę emenda, vel medio verigeldo, & hoc intellige si sit actio criminalis vtpote pro homicidio, mutilatione, vulneribus, nec ad altiora cogi potest, nisi vt presens ius disponit, & per id liberatur, huiusmodi vero medium verigeldum dare tenebitur illi cui varendā promiserat, et cum hoc restituere cogitur sibi recompensam seu verigeldum tempore actionis mote sibi datum.

Varendam autem si quis promiserit in actionibus ciuilibus, vbi nec membri amissio, nec corporis pena expetitur, non aliud perdit, nisi quod pro re vendita acceperat.

Articulus CXVII

De fideiussoria pro aliquo præstita.

a. Spe.Sax.li.iij.ar.ix.

FIdeiussor si quis existat ꝓ uno [a] eundem sistendi in Iudicio illūq; habere non potest ut illum constituat, emendare eum oportet secundum quod in culpatus fuit si in quærela uictus sit Si uero quærela extendat se ad uitā, uerigeldum præstare cogitur qui ad actorē & non Iudicem dinoscitur pertinere, sed Iudex in eo mulctam obtinebit.

Gloſa.

b. Fideiuſſoria duplex.

Pro declaratione textus notandum quod fideiuſſoria duplex eſt, [b] extra iudicialis, & coram iudicio. Fideiuſſoria quę extra iudicium fit, negari poteſt. Saxonibus enim admiſſum eſt, quod vnus alteri ad iuramentum deferre poteſt vbi manuale factum non apparet: vt Spe. Sax. li. i. ar. vij. xv. & xviij. [c] Hoc idem etiam legibus obſeruatur, quod vnus iuramento abſoluitur vbi nulla probatio ſufficiens appareat. vt Inſti. de Acti. §. Item ſi quis. & C. de iureiuran. L. Cauſa. & .L. In bonę fidei. ℭ Fideiuſſores vero qui in iudicio promittunt, liberari iuramento non poſſunt, vt in articulis pręallegatis. li. i. Spe. Sax. & ff. de pręto. ſtipula. L. i.

c. Vide hoc idē in forma Spe. Sax. li. iij. ar. ix glo.

Fideiuſſores coram iudicio facti, tripliciter efficiūtur. [d] Primo quia vel ibi pręſentes nō ſunt, denunctiare tamen faciunt, vt eis credatur, & iſti fideiuſſores fiunt ex voluntate. Voluntatem etenim habent quod id facere volunt: vt Inſti. de obliga. quę ex conſen. §. Item ex his. ℭ Alij fideiuſſores ſunt facto: ſicut q furta vel ſpolia in ſuam poſſeſſionem apportare ſinūt, quod ſi accuſantur, ſpoliatores extradere tenentur: vt Spe. Sax. li. ij. ar. lxxij. Tertio fideiuſſores fiunt verbo ſicut illi qui perſonaliter ſoli ſtipulantur: vt Spe. Sax. li. iij. ar. ix. & Inſti. de verbo obliga. §. Verbis. Huiuſmodi autem fideiuſſores vel fideiubēt pro reſponſione ſeu ratione querelę, & hoc dupliciter vel in actionibus ciuilibus vel criminalibus. Fideiuſſor ſi quis exiſtat in actione ciuili, [e] & ille qui reſpondere debeat nō cōparuerit, neceſſario fideiuſſor in ſe accipit accuſati reſponſionē & eius omne ius: vt in auten. de fideius. & manda. §. Si quis: coll. i. & hoc intellige ſi principalis haberi non poteſt, vt pro debito moneatur, & ſignanter ſi in illa iuriſditione non reſideat: vt in auten. de reſtitu. §. Penulti.

d. Fideiuſſores tripliciter efficiuntur.

e. Nota ſpecialia quædam fideiuſſoriæ.

Fideiuſſorem pręterea ſi quis ſe ponat pro aliquo in actione ciuili & non comparuerit fideiuſſorē eliberaturus, bona debitoris principalis nō prius impeti vel alloqui poſſunt, niſi contra fideiuſſorē prius agatur: vt in auten. de fideius. & manda. §. Sed neq; has res. Item ſi principalis pecuniam promiſerit fideiuſſorq; id ſpōpōderit, pecuniaq; haberi nō poteſt, extunc alijs bonis ſolutionem faciet: vt in auten. eo. ti. §. Quid aūt de cętero. coll. i. Itē fideiuſſores ſi plures fuerint manu coniūcta, quicūq; ex his ſolutionem fecerit reliqs omes liberabit, actionēq; habebit contra alios, ſortes ipſorum expetendi: vt. ff. de ſolu. L. Stichum. §. vlti. et. C. de duo. reis ſtipula. L. i. Pręterea qui pignus & fideiuſſores ſimul accipit, nō poteſt fideiuſſores impetere, niſi prius reſtituat pignus fideiuſſoribus, ratiōe cuius fideiuſſoriam fecerant. Inſuper ſi fideiuſſoria inter creditorē & illū qui promittit immutatur verbo vel promiſſo aut alia obligatione fideiuſſores vero qui ante hac fideiuſſerant ad id non conſenſerunt liberantur a priori fideiuſſoria, vt inſti qui. mo. tolli. obligati. §. Pręterea nouationem. [f] Promittat etiam ſi quis rem inhoneſtam importabilem explere non tenetur, vt Inſti de inuti. ſtipula. §. quod turpi. & ff. de verbo. obliga. L. generaliter.

f. Spe. Sax. li. iij. ar. ix.

Si vero quęrela extendatur ad vitam &c. hic tangitur alia fideiuſſoria in actionibus criminalibus quę itidem coram Iudicio fit, huiuſmodiq; fideiuſſor penā illius pro quo fideiuſſerat ſuſtinere non tenetur, ſed verigeldo abſoluitur: vt Spe. Sax. li. i. ar. lxv. & li. iij ar. ix. & hoc ex eo fit, quia Iure Saxonico omnium rerum eſt determinatus verigeldus.

Notandum etiam circa id quod detentus in manuali facto & Iudicio aportatus ad fideiuſſoriam dari uon debet.

Et item ex quo nullus datur ad cautionem niſi ille qui propoſitum habet defendendi ſeſe, ſi ergo in defenſa ſuccūbit, fideiuſſor ſuus ſoluit verigeldū, & reſpondens proſcribitur, [g] ac pro mortuo iure reputatur: vt Inſti. de capi. diminu. §. Maxima, & cum hoc Iudici mulcta cedit.

g. De hac materia uide abunde Spe. Sax. li. iij. ar. ix.

Articulus CXVIII

De fideiuſſoria occaſione iniuriarū.

Fideiuſſerit ſi quis alium Iudicio præſentare [a] ſi is qui præſentari debuerat ſe ſine ſtipulatore præſentabit, denūcciaueritq; Iuri ac proteſtatus ſit, ſuum liberabit fideiuſſorem.

a. Spe. Sax. li. iij. ar. ix.

Qui uero hominem captiuum fideiubet uiceuerſa ſtatuendi uel reſpōdendi, fideiuſſor iſtud exequi tenetur pro tempore ſtatuto & non captiuus.

Si quis accuſatum pro iniurijs in Iudicio [b] uiolenter exinde abduxerit, compræhenſus ſimili pena plectetur. Si aufugerit illico proſcribendus eſt, & hoc ſi in facto cum uiolentiæ clamore inſecutus fuerit.

b. Spe. Sax. li. iij. ar. ix.

Gloſa.

237

Hęc quę hic habētur antehac declarata sunt, nec multa interpretatione indigent.
In textu cum dicitur. Istud exequi fideiussor tenetur &c̄. Ratio huius est, quia fideiussori creditur & non captiuo.
Qui accusatum pro iniurijs a iudicio abduxerit &c̄. de his vide. ff ad le. Iul. de vi. publica. L. Qui dolo fecerit.

Articulus CXIX
De fideiussoria facta ubi interim principalis moritur.

a. Spe. Sax. li. iij. ar. x.

Fideiubeat unus aliquē[a] pro iniuria accusatū tpe determiato Iudicio præsentare, & is quē pñtare debeat interi moriat, stipulator si defunctū præsentauerit liberat. Quod si pro debito accusatus fuit debitumq; illud nondum perlucratum erat interimq; moritur principalis, præsentare eum Iudicio non oportet, sed si mortē eius mettertius ꝓbabit liberabitur a fideiussoria hæredes tamen mortui pro debito respondebunt.

b. Spe. Sax. li. iij. ar. x.

Si moritur equus [b] uel aliud pecus quod statui debuit, fideiussorq; apportabit cutim illius, absoluitur per id.

Glosa.

In contrarium istius articuli videntur militare leges quędam vbi innuitur, quod mortuo illo super quē querela fit cessat omnis actio: vt. ff. Si penden. appella. mors interue. L. i. §. Quamuis. & C. Si reus. vel actor mor. L. Si is quem. R. Quod leges allegate locum habent, si vnus pro iniurijs detentus interim moriatur anteq̄ causa terminetur:[c] & querela duntaxat tangit in vitam suam, quia vt sic mortuo illo actio etiam finitur. Sed si negotium tangat vitam & bona, respondere ille cogitur ad querelam qui bona habere expetit: vt. C. ad le. Iul. maiesta. L. Meminisse.

c. Vide abūdantius S. Sax. li. iij. ar. x.

Fideiussoria si sit occasioñ. debiti, & principalis mortuus sit fideiussor liberatur dūmodo mortem declarauerit.[d] Et hoc intellige si ꝓ pecunia vl' debito nō fideiusserit, heredibus tamen posthac actio intentari potest.

d. Nota.

Si moritur equus vel animal &c. Hic tertia tangitur fideiussoria. vide de hac materia Insti. de inuti. stipula. in multis locis. Insti. de empti. & vendi. ff. de rei uendicationibus in multis legibus. Is autem qui vt sic cutim animalis mortui apportauerit, iurare cogitur ad sacra, quod absq; eius culpa animal illud mortuum sit.

Articulus CXX
De Volatilibus.

Columbæ, corui, picæ, pauones & aliæ[a] aues quæ nō sunt unguibus stringentes,[b] si in campum euolant, in commune ueniūt, secus est de auibus unguibus stringentibus.

a. Intellige de auibus immansuetis & non domesticas.

b. Spe. Sax. li. ij. ar. lxi. & li. iij. ar. xlvij.

Articulus CXXI
De Apibus.

Agmen apum, si ex alueario unius aut ex domo uel curia euolauerit ad uicinum suum, uicinus maiori iure apes retinebit q̄ ille insequi debeat. Apis etenim nō est uermis domesticus, sed fere naturæ

Articulus CXXII
De Gallis.

Galli si euolant in domū alterius, & damna faciant capere illos poterit & alas abscidere domūq; transmittere illius cuius erāt.

Glosa.

Ad aues hic in textu expressas, annumerantur etiam aues quę ad voluptatem seruantur, si enim ex possessione illius euadunt communes sunt, & qui eas primū occupauerit, illius erunt: vt sunt aues cantantes &c. vt Insti. de re. diuisi. §. Pauonum quoq; & colūbarū. Qui ergo huiusmodi aues habere vult

in conclaui eos seruet necesse est. Interim em̄ quod eos seruet sue sūt: vt Insti de re. diuisi. §. Fere igitur & bestię. Is etiam annumerantu asperioli, mardures & alię bestię quę ad voluptatem seruantur: vt Insti. eo. ti. §. quicquid autem horum.

c. In bestijs furtum cōmitti potest.

Notandum circa id, [c] quis bestię & aues supra memoratę fere naturę sint, furtum tamē in eis committi potest: vt Insti. eo. ti. §. Allegato, & si in manuali facto comprehensus sit cum clamoreq; iudiciū adductus ad curiā & carnem sententiatur. Si pro furto accusetur: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xiij. Consilium tamē est vt nullus in hoc casu per clamorem violentię accusetur. Sed si desistere non vult a querela, simplicem & ciuilem instituat actionem: vt Insti. de Iniuri.

Quicunq; etiam animal huiusmodi vel aues in domo occiderit vel conculcauerit sua, declarare oportet quod prẹter voluntatem id factum est, & illum cōtentare cum sibi simili, [d] & si fidem sibi dare noluerit confirmare eum oportet duobus digitis. Si vero ex con temptu & in opprobrium fecerit idq; recognoscat dare oportet similem pro simili, vt pauonem pro pauone, cignum, ibim, vel aliud simile cum mulcta & emenda.

d. Vide Spe. Sax. li. iij. ar. xlvij.

[e] Aues vnguibus stringētes, sicut falcones accipitres, & alię similes sunt etiā ferę naturę, anteq̄ capiuntur & alligantur, postq̄ vero capiunt & assuescant volare & reuolare, p amplius ferę naturę nō sunt, sed illius q assuefecit dūmodo ꝓpria voluntate illas nō dimiserit, quis em̄ quandoq; eas dimittit, volūtatem tamen habet eas rehabendi, & hoc si assuefacte sunt reuolare, & esca viceuersa reuocantur, alias si reuocari se nō permittunt, ferę intelligentur naturę, & ita illius fiunt qui eas occupat. Quod si auis huiusmodi cum ligatura quam in pedibus habet euolauerit capta sit, ille qui detinet, bene dinoscere potest ex ligatura, quia auis sua non est: vt Insti. de re. di. uisi. §. In his autem animalibus, & ita fur fit, quis nō furtiue illam ex domo cepit sua.

e. Vide de falconibus & alijs auibus.

[f] Furtum etenim non est aliud nisi iniusta cōtrectatio rei alienę [g] inuito domino, vt Insti de obliga. quę ex delict. nascun. §. furtum est contrectatio, [h] nullus tamen pro huiusmodi furto suspendi debet.

f. Furtum q. t.

g. S. Sa. li. ij. ar. xxxvij.

h. Falconem alterius occupans non suspenditur.

[i] Apis si euolat ex alueario &c. hic etiā ostenditur modus quo pacto obseruari se vnus debet in animalibus feris. Quiuis etenim qui huiusmodi animalia fera seu apes in alueario seruat, aut aues in caueis, tam diu illius sunt q̄ diu per plateam vel sepem alterius nō euolauerint, illas etenim inuestigare non potest, nam vicinus eum prohibere poterit, ne domū intret suam: vt Insti. de re. diuisi. §. Plane qui alienum fundum. Apis etenim est vermis fere naturę, vnde si euolauerint apes illius sunt qui eas occupat, siue ex alueario domus, siue e siluis aut nemoribus euolauerint. Is qui eas primum in alueario occludet suo illius erunt.

i. De apibus uide.

Apes autem si quis furatus fuerit, vt fur iudicabitur. Pręterea apes euolate eue stigio insequi possunt dum modo illas apprehendere poterit insequi tamen in alterius possessionē illas non admittitur.

Circa id etiam considerandum est de auibus Aues etenim in tuo arbore nidificantes tui sunt, sed si crescant & euolauerint occupantis fiunt.

Mel etiam apum non insequitur apes ipsas sed illius erit qui illud possederit vide amplius de hac materia Insti. de re. diuisi. §. Apū quoq; fera natura est.

Galli si euolant &c. [k] Vnde galli si in domū alterius vel curiā euolauerint non tamen per id illius sunt, & si quis gallum vel gallinam occupat contra ius facit, galli etem̄ non adeo facile vt cętera volatilia custodiri possunt, vnde si ad vicinum venerint damnumq; fecerint, & ille interficiat eosdem exoluere cogitur, [l] statuto verigeldo, si pro eo accusetur vt Spe. Sax. li. iij. ar. li. Quare hic in textu ad euitandum damnū doctrina datur, vt si forsan gallus vicino damnū fecerit, apprehendi debet, & ale abscecentur domūq; remittatur.

k. De gallis considera.

l. De uerigeldo gallorum, uide Spe. Sax. li. iij. ar. xlvij. & li.

Articulus CXXIII

De animalibus feris & nociuis.

Qui [a] uerrē tenuerit, canem, lupū, ursum, [b] cerquum, aut simeam quicquid damni fecerint resarcire tenetur qui illa seruat. Quod si post damnum illatum eis renunciare uoluerit animalia huiusmodi excludendo aut eis uictualia denegando, indemnis esse non potest, si is qui damnū accepit comprobare mettertius poterit quod ille animalia huiusmodi usq; in diē illati damni tenebat.

a. Verres q. t. Vide S. Sax. li. ij. ar. lxij. glo.

b. Spe. Sax. li. ij. ar. xl. & lxij.

Interficiat si qs canem, [c] ursum, uel aliud simile animal sibi nocere uolens manet in demnis si iuramento probare audet quod causa necessita tis id fecerit.

c. Spe. Sax. li. ij. ar. lxij.

Qui bestias quorum natura fera est [d] tenere uoluerit, eas intra sua septa, aut oclusas seruare debet possessiones.

d. Spe. Sax. li. ij. ar. lxij.

238

Glosa.

Superioribus declaratum est de volatilibus distinctionē eorundē ponens quod videlicet quędam sunt ferę naturę, quędam vero domestica. In pręsenti articulo determinat de quadrupedibus signanter quorum natura fera est,[e] & quę ante pastorem in campum pelli non possunt, enumeratq; nonnullas bestias sub nomine illorum alias itidem eis similes intelligere volens, per canem etem̄ intelligi vult omnes bestias quę cōmuniter circa homines commorantur, ex natura tamen nociua sunt. Vnde si canis damnum faciat alicui, is qui eum seruat probare tenetur de ignorancia qa videlicet nesciuit quod canis ille mordax sit.

e. Insti. de re. diuisi. §. feræ igitur.

f. De canibus uide.

Quod si canis alligatus sit cathena [f] in domo vel curia alicuius damnumq; inferat ille sibi culpa erit quem lesit. Pręterea si canem emiserit in pecora alterius & vulneretur, is qui vulnerat indemnis manet. Insequatur etiam canis pecora extra domum vnius in plateam damnumq; faciat, hospes vel dominus illius canis damna resarciet. Insuper si canis in platea virum vel mulierem impeteret mordereq; vellet, nec aliter violētia canis prohiberi potest,[g] declaretq; necessitatis causam, & interficiat vel vulneret canem: manet sine dāno, si probabit vt iuris est, necessitatis defensam. Et signanter si vulneret in pedem anteriorem vel in latus probareq; duobus digitis audeat ad sacra, quod coacte & indefensa id fecerit. Si vero in partem posteriorem vulneratus sit canis, non potest sine damno manere, & hoc si in manuali facto inculpetur, exoluere enim canem oportet cum statuto verigeldo: vt. Spe. Sax. li. ij. ar. xl. hoc itidē intelligendum erit de alijs animalibus mansuetis, quę tamen ex natura nociua sunt, vt abunde declaratur: li. ij. ar. xl. Spe. Sax. & Insti. Si quadrupes. paupe. fecis. §. Animalium. &. ff. eo. ti. in prin.

g. Spe. S. li. ij. ar. xlviij.

h. Bestiæ feræ damnū facientes an resarcire is q̄ eas fouet tenetur.

i. Spe. Sax. li. ij. ar. lxij.

Notandum circa id,[h] qd̄ animalia fera si q̄s tenuerit, vt sunt lupi, vrsi, vulpes, pantheri, leopardi, leones, damnūq; per eas inferatur, resarcire cogit, nec excusari potest,[i] dato qd̄ post illatū damnum bestiā expellat. Si is qui damnum accepit, mettertius ꝓbabit, quod bestiam illam vsq; ad tempus illati damni seruauit, ratio istius est, quia bestię huiusmodi ad seruandum interdictę sunt, quare damnū per eas illatum is qui eas fouet iuxta taxatū verigeldum resarcire tenetur: vt Inst. Si quadru. paupe. fecis. dica. §. Etenim. dum tamen is qui damnum accepit, mettertius probabit vt extra de testi. c. vniuersis. &. ff. de iniurijs. L. hac lege. Et de huiusmodi bestijs feris intelligitur articulus pręsens. tum & lxij. li. ij. Spe. Sax. Si vero animalia demestica, vt est aper, taurus & alia similia,[k] damnum vel noxam fecerint, is cuius est pecus damnū resarciet iuxta verigeldum seu valorem, & hoc intellige, si animal illud post noxam factam in suam recepit possessionem. Si vero noxiū animal ab eo omnino expellitur: nec seruat illud neq; pascit aut potat, innocens est a dāno, damnificatus vero accipit illud in recompensam dāni si vult, & de huiusmodi animalibus intelligitur. ar. xl. li. ij. Spe. Sax.

k. Animalia domestica damnū facientia an satis facere domius cogitur.

l. Bestiæ q̄uis feræ sunt uenari tamē non poterint.

Sciendum etiam,[l] & siquidem animalia fera communia sint: venari tamen non possunt in syluis alienis, ex constitutione etenim statui potest,[m] ne vnus in alterius fundū ingrediatur, & ita per indirectum venatio prohibet sine licentia illius cuius sylua est, quę alias iure naturali admittitur: vt Insti. de re. diuisi. §. Plane. & C. de rei. vendica. L. Si fundum.

m. Spe. Sax. li. ij. ar. lxij

Bestia etiam quę per venationē insequitur, vel quę in occluso iā detenta seruatur, in tantū illius est in quantū intra municiones cā habet, si euaserit occupantis erit: vt Insti. de re. diui. §. quod enim.

n. Spe. Sax. li. ij. ar. lxi.

Feram etiam & bestiam,[n] si insequēdo quis vulnerauerit, eam in nemus alterius insequi potest, dummodo cornu non sufflet, & canes nō instiget ad insequendum, & si eam ceperit nō delinquit, si effugerit illius erit, qui posthac occupabit: vt Insti. de re. diuisi. §. Quicquid autem.

Articulus CXXIIII

De fornacibus & caminis.

QVilibet prouidere fornacem & caminū[a] debet, ne scintillæ in alterius curiā euolent. Fornaces, cloace, & stabuli porcorum tribus pedibus a sepe construi debent.

a. Spe. Sax. li. ij. ar. li.

Glosa.

Constitutio pręsens ad cōmunem omnium vtilitatem sancita est, teneriq; inuiolabiliter debet sub priuatiōe vitę et bonis. Ratio istius: si etenim ignis eruperit ex mala prouisione, damnum subsequi posset in vita & bonis: vt ff. de dam. infecto. in multis legibus. Huicq; constitutioni subiacent omnes ciues, signātee vō artifices igne laborātes: vt sunt pistores, cereuisiarum braxatores, fabri, & alij similes. ¶ Vicinus vero vel alter quiuis cognoscens quod damnum exinde euenire posset. Scabinis vel officio illud indicere debet, iminensq; damnū declarare. Qvod si damnū aliquod subsequatur ex sua negligētia illud repēdere tenebitur: vt Insti de interdic. L. Videamus.

Articulus CXXV

De Fabris & eorum officina.

EMat si faber domum in ciuitate illic ædificare potest conflatoriũ seu officinam pro artificio suo, aut aliud qquid uoluerit, prouidere tamen debet ne damnum exinde aliquod eueniat.

a. Nota de fabris.

Nullus faber [a] construere potest in platea angarium seu equiciniũ, hoc est officinam ubi equi sufferrantur, si antehac ibi nulla erat, sine ciuium consensu.

Glosa.

Quamuis quilibet homo vti potest domo sua quã emit secundum eius beneplacitũ, id tamen facere debet citra damnum alterius. [b] Vnde & pistor si domum emerit, fornacem construere non potest nisi superueniat consensus ciuitatis.

b. De pistoribus considera.

Notandum circa id quod omnes constitutiones pretactę pro bono ciuitatis sancite sunt vt. ff. de interdictis. L. Videamus.

[c] Vnde & constitutiones omnes signanter interdictorie triplices sunt vel in tribus continentur. Quędam sunt prohibitorie, vbi continetur & prohibetur ne quicq̃ fiat contra cõmunem vtilitatem, vt quod vnus alteri violenter non accipiat, nec alium occidat, nec in locis publicis aut sacris ędificet. Alię sunt restitutorie, quę suadẽt restituere id quod quis iniuste occupat. Alie sunt exhibitorie, vt est interdictum de tabulis exhibendis, seu extra ordinarijs actionibus & similia, vide de hac materia abũdantius. ff. de interdictis: p totũ.

c. Constitutiones omnes triplices sunt.

Articulus CXXVI

De stilicidijs & alijs urbanorũ seruitutibus.

NVlli stilicidium [a] in curiam alterius immittere licet. ℭ Vnusquis etiã partem curiæ suæ sepire debet, alioquin damna per hoc uicino suo illata resarcire tenetur.

a. Spe.Sax.li.ij.ar.xlix

Si uero ipsi soli damnũ eueniat uicinus soluere non opportet.

b. Spe.Sax.li.ij.ar.li.

Cloace præterea [b] uersus curiã uicini cõstructe ꝑ uideatur & muniãt.

Glosa.

Lex pręsens statuta est, vt pręcaueatur de futuro damno, vnde si quid huiusmodi vicinus a vicino fieri ꝑsenserit, iudici indicere debet qui & demandabit eidem vt pręcaueat de dãno vicini, qui si non fecerit, mulctam Iudici soluet & cum hoc ędificiũ destruere cogitur, & damnũ rependere, nisi forsan probare posset iusto edificasse: vt. ff. de ope. noui. nũciaci. in multis legibus.

Sciendum circa id si duo vicini habeant domos in vno pariete: domusq; vnius sit ruinosa, [c] alter vero vicinus id Iudici denunccier, [d] Iudex demandare sibi oportet, vt prouideat de damno ad quindenam, tandem ad octauam, posthac ad triduum, exinde vero ad duas noctes, si non fecerit, Iudex emendabit eũ & puniet. Vicino vero de damno cauebit, vt ff qui. ex cau. in posses. ea. L. i. & ij. & ff. de dam. infec. L. dies.

c. Spe.Sax.li.ij.ar.xlix glo.

d. De ædificio ruinoso uide.

Si vero vicinus non quęrulatur nec petit caueri de damno, interimq; ędificium coruat super domum vicini extunc damnum resarcire tenebitur, vel ligna seu robora quę in curiam ceciderunt vicini, vicinus tollit: vt. ff. de dam. infec. L. venit. & C. de liberali causa. in multis legibus.

Articulus CXXVII

De limitibus & graniciebus.

QVi arbores aut lapides finium regundorum [a] idest distinguendorum limitum ponere uelit, uicinũ qui ex altera parte fundum habet ad id uocare debet.

a. Spe.Sax.li.ij.ar.l.

Qui curiam uirgis sepit uersus fundum suum arbusta debet uertere uirgarum.

Glosa.

Notandum si & in quantũ controuersia exorta sit occasiõ finium regundorum [b] negotium illud ad superiorem dominum pertinet qui & mittere debet ad conspiciendum differentias illas: vt. C. Finium regundorũ. L. I. & Insti. de offi. iudi. §. Si finium regundorũ. Item nulli admittitur actio super diuidundo vel occasiõ finium limitãdorum, nisi actor ostendat bonorum illorum possessionẽ occasione quorum limitatio fieri debet: vt. C eo. ti. L. Si quis. Item cum possessio probetur: diuisio subsequi debet, nõ obstante cõtumacia

b. Nota de limitibus seu grania.bus.

partis aduerſę:vt.C.eo.ti.L.iij.§.Quod ſi aliter. [c] Item qui conatur alterius fundi partem occupare,victuſq; ſit,tãtum ammittit de ſuo quantũ vicino ipſo occupare voluit: vt.C.eo.ti.L. Si conſtiterit.

c. Vide hoc idem Spe. Sax.li.ij.ar.l.& C. finium regundorũ per totum.

Item actio finium regundorum non longi temporis, ſed triginta annis preſcribitur: vt C.eo.ti.L.vltima.

Articulus CXXVIII

De Humulo & ramis arborum.

TRãſcreſcat ſi humulus ſepem,[a] qui radices habet infra ſepem,uel cuius fundo radices figerit quantum de humulo attrahere poteſt per ſepem,humulũ tollet,quod uero extra manet uicini eſt.

a.Spe.Sax.li.ij.ar.lij.

Rami arborum ſepem non trãſcendant in damnum uicini.

Cloacæ præterea [b] uerſus uicini curiam extructe, uſq; ad terram muniantur.

b. Spe.Sax.li.ij.ar.li.

Gloſa.

Notandum pro declaratione textus,quod q radicem arboris vel aliarum herbarũ in fundo habet ſuo,eundem iure naturali arbor vł herba pertinet. [c] Planta etenim vitam ſuam ex illius fundo habet,& ita radicem ſequitur vt Inſti de re.diuiſi.§.Si Titius.&.ff.de acquiren.re.domi. L.Adeo. §. Si alienam. Vnde q̃uis radices arborum ſeu herbarum tui ſint, in colligendis tamen fructibus damnum vicino inferre non debes propter commodum tuum ℭ Rami pręterea arborum in curiam vicini tendere non debent,intellige ſi noceãt vicino:vt.ff.de arbo.ceden.L.ait Pretor.

c. Spe.Sax.li.ij.ar.lij.

Fructus etiã arboris poſtq̃ carpũtur,ſi quid ceciderit in fundum ſeu curiam vicini,illius manet,nulli etenim violentia inferenda eſt: vt.ff.de reg.iur. L. Nullus.

Cloacę pręterea: vt textus habet prouideri debent,& hoc ſtatutum eſt propter communem vtilitatem:vt.ff.de cloacis.L.Pretor ait.

Articulus CXXIX

De Verigeldo & emendis.

PERcuciat ſi quis hominem infamem [a] hoc eſt luſorem uel pugilem,aut mulierem publicã, abſq; uulnere,accuſatus coram iudice & recognoſcat,demerebitur Iudici mulctam,& parti mediũ emendæ,[b] hoc eſt quindecim ſolidos.

a.Spe.Sax.li.i.ar.l.

b. Integra etenim emenda ad maximum extenditur ad xxx.ſolidos Spe. Sax. li. iij.ar. xliij.& xlv.

Sub banno regio [c] mulcte præſtatur tres libræ. Sculteto uero octo ſolidi.

c. Vide ſupra iure municip. ar.xvi. xlvi. & item xlvij.Spe.Sax.li. iij.ar.xl.& lxiij.

Articulus CXXX

De Verigeldo ubi ſolui debeat.

VErigeldum nemo ſoluere debet, niſi coram Iudice & Scabinis, q̊s teſtes habebit ſi neceſſe fuerit.

Gloſa.

Pro maiori intelligentia articuli preſentis, tum & precedentium [d] nota differentiam inter verigeldum, emendam, & mulctam.

d. Verigeldi emendæ & mulctæ diferentia.

Cum Emenda etenim melioratur vel purgatur noxa,quam quis in hominem commiſit. [e] Cum verigeldo purgatur factum in homine ex negligentia patratum:vt ſi quis iniuriatus alteri quid ſit,vel interficiat alium ex improuiſione,aut in defenſa,expurgaueritq; ſeſe vt iuris eſt verigeldo abſoluitur.

e. Hoc idem uide ſeu. c.li.

Mulcta autem datur deo,vel Iudici in ſede Dei reſidentis,propter id quod patrauit noxam in homine contra mandatum Dei: vt C.de modo mulctarum.

Pena etiam [f] ſeu emenda duplex eſt.Quędam eſt corporalis,vbi exceſſus in corpore punitur:vt Spe.Sax.li.ij.ar.xiij.. Alia pena eſt pecuniaria,quę pecunia exoluitur,& quia non omnes homines ſunt generatione ſimiles. [g] quare nec omnes ſimiles emẽdas habent,vnde & textus hic meminit,quod emenda pugilum ſeu luſorum,eſt quindecim ſolidi.

f.Pena duplex.

g. De emenda & uerigeldo uniuſcuiuſq; ſtatus hominum uide Spe. Sax. li.iij. ar.xlv.

Articulus CXXXI

De uiarum & ſemitum latitudine.

VIa publica habere debet [a] de iure latitudinis octo pedes,ſemita uero tres pedes.

a.Spe.Sa.li.ij.ar.xxvij. glo.& it.m ar. lix.in textu.

Via huiusmodi intelligi debet, tam in syluis campis, aquis, ciuitatibus, & vt communiter tãtę latitudinis esse debet, quod vnus currus alteri cedere possit: vt Spe. Sax. li. ij. ar. lix. & Insti. de seruitu. rusti. pręđi. §. Via.

Articulus CXXXII
De arrestatione equi.

ARrestet si quis equum. & ille se ad suum trahat euictorem, ille qui equũ arrestauit[b] istũ insequi cogitur, per tantam distãtiam prout sibi designauerit, iurare tamẽ cogitur ad sacra quod ad uerũ uarendatorem eundem trahat, & item fideiussores statuat pro omnibus impensis.

b. Sp. Sa. li. ij. ar. xxxvi.

Articulus CXXXIII
Pro quibus rebus se ad uarendatorem unus trahere non cogitur.

AVrum argentum non formatum,[b] cũ his nullus cogitur se ad euictorem trahere dummodo is apud quem aurum uel argentũ uendicatur, uel alloquatur, præsumitur esse tantarum facultatum, qđ illđ emere uel exoluere preualuerit.

b. S. Sax. li. ij. ar. xxxvi.

Articulus CXXXIIII
Pecunia & merces citius obtinẽtur q̃ quod euincantur.

QVilibet pecuniam suã obtinere potest,[c] & iustas merces mettertius.

c. Spe. Sax. li. i. ar. xv. & li. ij. ar. xxxvi.

Articulus CXXXV
De uendicatione rei furtiue.

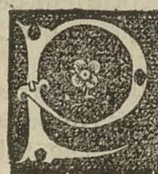
ALloquatur si uir[d] bona aliqua, siue sint panni, siue aliæ res huic similes quæ sibi subtractæ, uel præda ablatæ sint, ad id se unica trahere debet manu & iurare ad sacra quod res huiusmodi sua fuit, & nunc adhuc est, sibiq; furto uel præda ablata fuerat.

d. S. Sax. li. ij. ar. xxxvi.

Si autẽ equus fuerit quem alloquitur ad eum se trahat ut iuris est,[e] debetq; cũ dextro pede super sinistrũ equi pedem calcare, & manu sinistra appræhendere equi auriculam, offerendo probationem ac iurabit super caput equi, quod equus suus fuit, & adhuc est, sibiq; furto ablatus uel præda acceptus sit. Posthac ille ad suum se trahet euictorem, & iste eum insequi cogitur, nõ autem ultra mare magnum. Si uero dicat equum emisse in foro libero uarendatoremq; habere nõ potest, equũ perdit, & cum hoc Iudici mulctam soluit.

e. Hæc consuetudo de calcãdo super pedem equi, abrogata ẽst ut habetur in glosa ar. xxxvi. li. ij. Spe. Sax.

Articulus CXXXVI
Ab inchoatione causæ, nullus soluere Iudici aliquid tenetur.

PRo inchoatione causæ,[f] nullus quicquam soluere debet Iudici & Scabinis.

f. Alij textus habent à uendicatione seu arestatione rei & hoc intellige si obseruet condiciones quæ infra in glosa habẽtur, signanter quod res illa quã alloquitur sua sit.

Glosa.

Dictum est superioribus & sufficienter declaratum de facto manuali & quo pacto in eo procedendum. Vnde pro intellectu tam pręcedentiũ q̃ textus pręsentis,[g] Sciendũ quod non omnes manuali facto accusari possunt, nec vt fures iudicandi apud quos furtum reperitur, & vt id locum habeat, quod videlicet vt fures non iudicentur tria in se habere debent. Primo quod res illa pernoctata sit.[h] vt Spe. Sax. li. ij. ar. xxxvi. & ff. de fur. L. quo destinauit, Secundo quod res illa non occul-

g. Non omnes furto accusari debent apud quos furtũ inuenitur.

h. Vide hoc idem Spe. Sax. li. ij. ar. xxxvi. glo.

tetur: vt. C. de his qui latro. vel aliis crimini. reos occul. L. i. & ii. & Insti. de obliga. quę ex delict. nascun.. Tertio quod ille apud quem res huiusmodi reperit̃ sit pleni iuris: vt Spe. Sax. li. i. ar. xxxix. &. C. de exhibē. L. i. &. C. ex qui. cau. infami. irroga. L. Si furtim.

i. Alloqui uel arestare rem uolens quid obseruare debet.

Sciendum preterea,[i] quod is qui equum vel aliam rem mobilem alloqui vel arrestare vult cum consensu iudicis vt faciat necesse est: vt C. vt licc. nemi. sine iudi. L. eius. [k]Item vt certo sciat rem huiusmodi suam fore, dato etem̃ quod iudicis consensus sit, res tamen sua non fuerit, damnũ patiet̃: vt Sp. Sa. li. ii. ar. xxxvi. &. ff. quę senten. sine appella. rescin. L. Illud. Nec consensus Iudicis eũ iuuabit. Iudex etem̃ non plus admittit: nisi quod ius ipsum admittere debet. Sed si quid contra iuris ordinem admittat̃, non admittit illud vt Iudex, quare admissio illa inualida. Item quod ille qui vẽdicat: facere debet iuxta iuris cursum quia alˀs cadet a causa: vt. C. de ordi. cogni. L. Si res. In autẽ. vt Iudi. sine quoq̃ suffrag. §. eas. coll. ii.

k. S. Sax. li. ij. ar. xxxvi.

l. Rem possidens duplicẽ defensam habet contra uendicatorem.

¶ Notandum vlterius quod ille qui rem possidet,[l] duplicem defensam contra vendicatorem habet, vna est extra iudiciũ, alia vero coram iudicio. Extra iudicium contigit cum defendo meum, si quis mihi illud violẽter accipere vel auferre cõtra iusticiã vellet. [m] Violentia etenim vi propelli potest: vt ff. de vi. & vi arma. L. Idem est. §. Si autem. & Spe. Sax. li. ii. ar. xiii. Item extra iudicium defensa fit, si alienum apud me habeam & impedio quo minus ille cuius res est rehabere posset, ꝑ predone vel fure reputabor vt sic, pro vno etenim & eodem reputatur qui bona alterius rapit, & qui aliquem in vsufructu proprie rei impedit: vt Insti. de vi. bono. rapto. §. Qui res. Secundus modus defense cõtra vendicatorem fit coram iudicio, & iste tãgitur in textu. & Spe. Sax. li. ii. ar. xxxvi. defensaq; huiusmodi fit per contradictionẽ.

m. Vim ui repellere decet.

n. Vide modũ in uendicatione rei perdite.

Sciendum insuper, si quis bona sua vendicare voluerit id facere iure & ꝑ sententiã debet. [n] hisce verbis. Domine Iudex peto mihi de iure admitti, vt rem vendicem meam, quod & Iudex admittere sibi debet.

Vnde & contra huiusmodi vendicatorem respondens triplicem habet defense responsionem. Quia vel dicit rem esse emptam, vel donatam, aut si pecus est educatum, aut per hereditatem deuolutã. Si dicat rem emptam vel donatam fuisse statuere varendatorẽ tenetur. Quod si varendator haberi non potest & dicit rem in communi foro emptam, nummos perdit. Si vero solus educauit vel elaborauit mettertius probare tenetur. Si ex deuolutione declarabit vt iuris est.

o. Spe. S. li. ij. ar. xxxvi.

p. Res uendicari non possunt nisi ex natura diferentiã inter se habeant.

Considerãdum vlterius [o] pro ampliori textus declaratiõe, quod res vendicari non possunt, [p] nisi ex natura differentiam inter se habeant: vt sunt pecora, vestimẽta, & alia huiusmodi.

Moneta autem seu pecunię in prouincia cõmuniter curreñ. siue sint aureę siue argenteę, & item aurum & argentum nõ elaboratum, vinum, triticum non consignatum, alloqui seu vendicari non possunt, si ille tantę facultatis sit quod huiusmodi res habere preualeat, quia alias pro fure reputabitur: vt. C. de rei vendi. L. Si ex ea.

q. Res efficitur furtiua multis modis.

r. Vide Spe. Sax. li. ij. ar. xxv. & ar. xxix. & item li. iij. ar. xxij.

Notandum insuper est,[q] quod res efficitur furtiua multis modis. [r] vtpote res quę furibus ablata sit. Item res q̃ inuenta sit & denegatur postq̃ occasioñ illius interrogatio fit, ille tamen furto accusari non potest, & sic de singulis.

Articulus CXXXVII

Vbi contra Iudæum querulari oportet.

IVdæum Christianus accusare non potest, nisi coram iudice suo cõpetenti.

Iudæus si promittat ius seu iuramẽtum alicui, id in congregatione seu schola, eorum facere eũ oportet.

Articulus CXXXVIII

De Iudæis an uarendare quem possunt.

a. Spe. Sax. li. iij. ar. vij.

TRahat se unus in emptione rei ad Iudæum [a] eundẽ pro euictore expetendo, Iudæus illum uarendare non potest nisi in quantum ius immutet suum, hoc est nisi ut Christianus respondere uellet.

Agat Christianus contra Iudæum pro debito cum testibus, eum conuincere mettertius debet, cũ Iudæo & Christiano.

b. Spe. Sax. li. iij. ar. vij. glo.

[b] Iudæi etiã conuincunt Christianum Iudæo & Christiano.

Glosa.

Et quia superioribus dictum est, quod pro qualibet re impetita & vendicata trahere se

vnus oportet ad euictorē. Ponitur ergo lex presens si Christianus Iudęum pro aliquo impetat, eundem coram competēti iudice querere oportet. Actor enim forum rei sequitur. vt extra. de foro compe. c. Si diligenti.
Notandum circa id quod ille qui venditionem recognoscit, emptorē varendare oportet excepto Iudęo, & hoc fit c ex certis causis Primo quia nullus se ad Iudęum pro varendatore trahere potest, ita quod actor eū illic insequi cogeretur, nisi Iudęus varēdare vellet vt alter Christianus, ita videlicet quod Iudęus super re vendicata vlterius varendatorem indicere vellet, quod quidem iure facere non tenetur: & hoc ex certis & legittimis eisdem admissum est causis, & signāter ex eo, vt res furtiue eo facilius inueniri & restaurari possint, d quare conceditur eis vt res furtiuas emere possint, nec super eo varendare cogun tur cum alicui quid vēdiderint, immo quicquid a Iudeo emitur, reputari debet quod illud varendari non poterit. Qui em̄ deliquit in vno, hoc est in emptione rei furtiue cuius emptio sibi admittitur, etiam opinari potest de alio malo, videlicet quod rem vendidit furtiuam, vnum enim malum sequitur aliud, vt. ff. de rei vendi. L. ex diuerso. & in auten. vt iudi. sine quoq̄ suffragi. §. Cogitatio. coll. ij.
¶ Considerandum etiam, e quod si Christianus interficiat Iudęum, vel eundē iniuria affecerit, f Iudicatur super eo secūdum excessum & econtra si Iudeus interficiat Christianum: vt. C. de Iudęis & cęlicolis. L. Nullus & Spe. Sax. li. iij. ar. vij.
Insuper si apud Iudęum inueniant̄ res Ecclesię, g vtpote calices, missalia, ornatus ecclesiastici, & alię res sacrę, pro furibus reputabūtur. Sed si non fuerint consecratę res illę, euictorem statuet, quod si consecratę sint nullū euictorē statuere potest, res etem̄ ille nullius sunt: vt Insti. de re. diuisi. §. Nullus.

c. Iudæus cristiani uarendator esse non potest ex certis causis.

d. Iudæis admittitur res emere furtiuas.

e. Spe. Sax. li. iij. ar. vij.

f. Cristianus interficiens iudæū quæ pœnā.

g. Vide plura de hac materia Spe. Sax. li. iij ar. vij.

Articulus CXXXIX
De iuramento Iudeorum.

IVdæi iuramentum facere debent, secundum aliquos modo infrascripto, prout mihi. N. culpam dat quod sibi iniuriatus sim. Huiusmodi accusationis innocens sum, ita me deus adiuuet, qui cœlū terram, gramina, & omnes res creauit, meāqꝫ iudaicam legem statuit, & ut sic proficit in iure suo.
Alij uero in iuramentis Iudæorum obseruant modum qui sequitur, & dicunt quod iuramentum Iudæi facere debent ante Sinagogam, tenēdo catenam qua sinagogæ hostium attrahitur ad occludēdum, & quod nudipes stet, pronunciabiturqꝫ sibi iuramentum hisce uerbis. Prout tibi culpam. N. dat, quod tu innocēs facti es, sic te deus adiuuet, & si iniuste iuras, quod te deus confundat qui cœlum & terram creauit, aerem & gramina, & si iniustus es, quod te deus perdat, qui in archa octo homines tempore diluuij enutriuit, qđ si falsus in iuramento sis, ut te deus perdat, qui ciuitates quinqꝫ, Sodomam, Gomoram, &c. igne infernali combussit, quodqꝫ te deus cōfundat, qui cum Moyse ex rubo igneo locutus est. Et si iniustus sis, quod te deus perdat, qui Moysi legem tradidit, ac digitis proprijs in tabulis lapideis eandem conscripsit. Et si iniuste iuras, quod te deus perdat, qui Pharaonem in mari rubro contriuit, & Iudæos libere ad terrā fluentem melle & lacte transduxit. Et si iniuste iuramētum profers, quod te deus confundat qui Iudæos. xl. annis in deserto māna pauit, a qđqꝫ deus te perdat ad infernumqꝫ transmittat cum corpore & anima.
Iuramentū istud Iudæus facere debet sup libro Moysi. Iudæus etiam extra Synagogā exire nō debet sine mitra Iudaica.

a. Sciendū quod quodlibet membrum iuramenti acapi poterit pro totali iuramento cum expreßione tamē causæ ꝓ qua iuratur.

CONCLVSIO PRIVILEGII.

IVS iſtud & Conſtitutiones præſentes, Nos Cæſar Otto ciuibus noſtris & incolis Maideburgi cum conſenſu Principum & Seniorum prouinciæ dedimus, & de uoluntate eorũdem ciuium pro plebiſcito ſeu iure municipali una cũ omnibus iuribus quæ a Conſtãtino & Carolo diuis Imperatoribus ſancita habent. Tum & omnes eorum bonas conſuetudines dummó fidei Chriſtianæ non contraueniãt eiſdem confirmamus. In robur & maius teſtimonium ac perpetue rei firmitatem præſens priuilegium cómuniuimus cum aureo ſigillo appenſoq́ ſecreto noſtro. Dat. in anno Domini Noningenteſimo quadrageſimo octauo. Imperij noſtri anno tertio. Dominica Pentecoſtes, in præſentia principum Imperij electorum, qui ſigilla itidem ſua appẽſa ad id applicuerunt, de uoluntate etiam aſſenſu, & autoritate ſanctiſſimi patris Papæ Benedicti.

Gloſa.

Superius articulo. xxix. habitum eſt, quod nullus ex poſſeſſione eici debet: niſi pro eo accuſatus iudicialiť veris ſententijs abiudicatus ſit.[b] ℂ Vnde pro intellectu illius ampliori notanda hic q̃dã veniunt, quo pacto ſe vnus in vendicanda re aliqua apud alium inuenta habere debeat, danturq́ nõnullę regulę quo pacto in his procedendum. Primo qđ Iudex aut Scabini neminẽ ex poſſeſſione eicere debent niſi iure uictus ſit. Secũdo prohibeť illis quorũ bona ſunt, ſiue ſint ꝓpriũ ſiue alia bona mobilia aut ĩmobilia, qđ ꝓpria autoritate ad ea ſe nõ intromittant. Et qa duplicia bona ſunt q̃ vendicari pñt, mobilia videlicet & immobilia. Poniť primũ modus de mobilibus bonis,[c] ſi quis ea ꝑuenerit apud aliquẽ qui forſan ea vel emit, vel ſibi impignorata ſunt, vel ea inuenit, aut ex alluuione ſibi applicata, aut a furibus vel prędonibus ablata, ſeu quouis aliomodo ſibi aduenere, alter vero adueniat, bonaq́ apud eũ ꝑuenta expetat, dicendo hoc vel hoc: vtpote equus vel aliud mobile meum fuit, & vltimate ad me pertinebat cum mihi ablatũ eſt, volo mihi reddi, accipiatq́ vt ſic equum violẽter, alter vero vtpote ille cui equus violenter acceptus eſt ad iudicem veniat querulando qđ P. violenter contra deum & iuſtitiam ſibi equum accepit vel rem aliam quam ipſe in poſſeſſione habuit ſua, publiceq́ tenuit & nemini Ius denegauit, dum modo quis eum Iure impetijſſet petens Iure decerni.

Tandem P. reſpondeat, equum vel rem aliã mobilem quę mihi furto ablata eſt vel ex inundatione aut quouis aliomodo alienata apud iſtum inueni, & illam vendicaui eandem intercedere volens ſicut Ius & ſcabini decreuerint petoq́ decerni an Iure ad illam ſe trahere debeam, poſtmodũ M. dicat, proteſtor vobiſcum domine Iudex & honorati ſcabini recognitionem eius quia ſine licentia iudicis id fecerit, cum ego Ius ſibi nunq̃ denegauerim: peto per ſententiam decerni an iuſto meum accepit. ℞. quod iniuſte ſe intromiſit bonis illis ex quo uiolenter & nõ autoritate officij id fecerit. Querat tandẽ an id recte egit, Reſpondetur, quod qui aliquid ſibi vendicat contra iuſticiam & contra conſenſum iudicis non recte facit.

Quęratur vlterius quid exinde demeruit[d] ℞. quod qui iniuſte ſe bonis intromittit reſtituere illud viceuerſa tenetur cum mulcta & emenda: vt Inſti. vi. bono. raptu. §. ſed ne dum Quod cum factum ſit huicq́ bona viceuerſa reſtituentur & in poſſeſſionem mittatur, tandem P. quęrulare poterit ſuper M. occaſione bonorum huiuſmodi quę M. per reſponſionem defendere tenebitur, vt Inſti. eo. ti. & §. allegato.

Per ſimile etiam quęrela formanda erit, ſi qs violenter proprium vel hęreditatem occupauerit.[e] Tercio prohibetur etiam Iure ſcabinis & iudici quod neminem ſententiari debent, qualiter hęreditatem aut poſſeſſionem quis probare debeat niſi prius probatio ſibi adiudicata ſit: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xviij. & C. de probationibus. L. ſiue. Quarto docetur qđ nullus expelli a poſſeſſione debet[f] niſi veris ſententijs vincatur: vt C. de edendo. L. edita. & L. finali.

QVERITVR ſi Iudex & ſcabini[g] certo ſciant aliquem mala fide occupare bona aliqua an Iudex ei demandare debet quod cedat bonis ſine ſtrepitu Iuris. ℞. quod nullus alienari debet a poſſeſſione quamuis iniuſto poſſideat, dato quod Iudex certo ſciat Iudex etenim actori quęrelam, & accuſato reſponſionem admittere tenetur.

Si quis etiam dicat res iſta vel poſſeſſio eſt mea & traho me ad iudicem & ſcabinos quibus notum eſt illam meam fore, petoq́ decerni an Iure mihi cedere ex poſſeſſione non

b. Gloſa iſta eſt extra ordinaria articuli præſentis, ſed magis eſt declaratiua ſupra eo. li. ar. xxix. & item Spe. Sax. li. i. ar. lxx. ac li. ij. ar. xxiiij. & lxx. & itẽ li. iij. ar. lxxxij.

c. Practicam uide quo modo in uendicatione rei proceditur.

d. Vide ad hanc materiam Spe. Sax. li. ij. ar. xxj.

e. S. Sax. li. ij. ar. xviij.

f. Spe. Sa. li. ij. ar. xxiiij.

g. Iudex etiã ſi certo ſciat quod aliquis rẽ male poſſederit demãdare non poteſt ut ea cædat niſi per ſententiam uincatur.

non debeat. R. quod alienari non potest nisi iusta querela formetur, & tamdiu quoad p sententiã ex querela sibi abiudicetur: vt Insti. de interdic. §. commodum autem.
Quinimmo in presentia istius qui rem possidet intentari debet actio alias non valebit nisi forte contumax sit: vt iij. q. ix. c. caueant iudices & C. de procuratoribus: quia absente, sed & tribus terminis legittimis citari debet antequam contra eum decernetur: vt Spe. Sax. li. ij. ar. xxiiij. & C. quomo. & quan. Iudex. senten. profer. L. ij. Cum vero vt sic citatus non comparuerit, iste in possessionem mittetur: vt C. eo. ti. §. cum non.

Spe. Sax. li. ij. ar. xxiiij.

Considerandum insuper quod aliquis bona sua iusto possessa Iure ammittere seu alienare poterit, per venditionem, obligationem, liberam dimissionem, ex negligentia prescriptionis, vel alijs multis modis, & de istis quatuor modis vt pote quo pacto per venditionem, obligationem, resignationem, vel ex negligẽtia res dimittitur in sequenti articulo singulatim declarabitur.

Articulus CXL / 141

Declarat modos quo pacto res unius esse desinit.

a. Articulus præsens non est ex priuilegio sed magis est declaratiuus supra ar. xxix. Item Spe. Sax. li. i. ar. lxx. li. ij. ar. xxiiij. & lxx. li. iij. ar. lxxxiij.

Pro intellectu tam precedentium [a] q̃ que hic in glosa presenti declarantur.
Notandum quod qui vendere vult aliquid debet esse rei dominus, varendare em̃ oportet venditor emptorem in re vendita: vt Spe Sax. li. i. ar. ix. & li. ij. ar. xxxvi. alias pro fure reputaretur: vt Spe. Sax. li. iij. ar. iiij.
Queritur si vnus vendit proprium seu hereditatẽ suam, quam & probet literis vel alijs documentis suam fore [b] eandemq; proprijs ac bene acquisitis pecunijs emit, tum & per sententias iuridicas obtinuit quod propriũ illud vendere possit ac resignare, ille vero q emit possessionem desuper accepit q̃diu venditor eum varendare debeat ab impetitione R. quod qui bona sua vendit que habuit in possessione varendare emptorem tenetur anno & die contra presentes. Contra absentes v̓o triginta annis et anno ac die & signant̃ q̃ diu vixerit de forma Iuris: vt Spe. Sax. li. i. ar. xxix. & li. iij. ar. iiij.

b. Venditor q̃diu emptorem uarendare tenetur in re uendita.

Sciendum quod ille qui vendit aliquid varendam prestare tenetur, vbi etenim venditio, vel emptio interuenit rei alicuius, signanter proprij coram iudicio vt sic necesse est, vt ibidem confirmetur venditio, ac resignatio illa denunccietur vt Iuris est, & hoc ex eo si forsan posthac bona quis impetere vellet quod iudicialiter seu coram iudicio vbi resignata sunt id faciat.
Resignatio etiam bonorum [c] fieri non debet nisi in iudicio cui subsunt bona illa.

c. Resignatio bonorũ non fit nisi in iudicio cui subsunt.

Venditio preterea si perfecta esse debeat cum determinatione rerum, expressioneq; verborum vt sit necesse est, [d] quodq; confirmetur hominibus vel alijs obligationibus iuxta prouincie consuetudinem ita quod retrocedere non posset sine consensu vtrorumq;.

d. Venditio ut ualeat quæ requiruntur.

Venditio namq; inualida est nisi subsequatur voluntas vtrorumq; & is qui emit intromittat se rei empte vt abunde habetur. Insti. de empti. & venditi. §. in his autem que scriptura conficiuntur.
QVERITVR si duo in simul agant super venditione vel emptione pro aliqua re & vnus non concludat finaliter nec pretium nominet an venditio sit completa necne. R. q̃d in casu isto si non concluserint super contractu nec pretium nominatũ sit venditio nulla pretium enim nominare oportet: vt Insti. de empti. & venditi. §. pretium autem.
Queritur [e] si duo super emptione contractũ faciant & concludant insimul sub condicione in quantum emptor pecuniam venditori assecuret, vel per fideiussoriam eandem pro re empta promittat, & interim emptor intromittat se bonis venditorq; partem precij rei vendite accipiat, emptor etiam in possessionem veniat & bona possideat nec est determinatum tempus solutionis precij residui emptor in possessiõe sedeat nulla precij facta assecuratione, tandem & emptor insinuet q̃d contractum emptionis tenere nec assecurare potest, venditorq; expetat bonorum suorum possessionem euacuandi, emptor autẽ defendat probando possessionem mettertius quã nec euacuare vult nisi pecunia sibi restituat̃, an vt sic possessio euacuanda sit & an venditor pecuniam apud se seruare non debeat, ex quo emptor possessionem occupauit & contractum emptionis seruare non valuit: vel an pecunia emptori restituenda venit. R. si quis bona vendiderit sua siue sit proprium siue hereditas condicioq; expressa sit [f] dummodo solutioni satisfaceret vel eam cautione assecurare posset, emptorq; partem pecunie desuper dederit. Contractumq; emptionis post modum reiecit etiam si possideat anno & die plus vl̓ minus emptor bona huiusmodi possidere Iure non potest, verum illa euacuare quod si venditor pecuniarum quid desuper ceperit emptori eandem restituere non tenet̃ ex eo quia emptor eundem in sua impediuit possessione, nisi contractum inter eos aliter sit. Quod si venditor emptori quid promiserit, Iure contra eum aget non tamen antehac nisi prius possessionem euacuet & hoc ex eo quia contractus vẽditionis annullatus est & distractus non ex parte venditoris, sed ex parte emptoris: vt Insti. de empti. & venditi. §. in his autem.
QVERITVR [g] vendat si quis bona alicui que emptor in veram accipiat possessionem vt supra habitum est interimq; damnum ob-

e. Venditionis & emptionis uide cautelas.

f. De emptiõibus uide Spe. Sax. li. i. ar. ix. li. ij ar. iiij.

g. Domũ uendens quã et in possessionẽ cepit emptor nondũq; facta iuridica resignatione comburatur cui cedet damnum.

uenerit bonis per ignem vel aquam, venditor expetat bonorum ſeu domus ſolutionem, emptor vero reſpondeat domum quidem eſſe emptam nondum tamen reſignatã ſibi fore, ſed & damnum illud abſq; eius culpa ſuperuenit reſignatione nondum ſubſequuta, licet ſolutionem ſtipulatus ſit, an in eo damnum pati cogatur domumq; ſibi exſoluere, quę nondum reſignata eſt, vel an ipẽ maiori iure domũ dimittere non debeat: aut quid ſit iuris. Actor vero replicando inſtet. Ex quo quidem emptionem recognoſcit, domumq; vt hoſpes inhabitauit, nec ego pro aliquo damno ſibi ſtipulatus ſum vel promiſeram, paratuſq; ſemper fui domum reſignare liberamq; dimittere, dummodo pecunia ſuperreſtans iuxta contractũ exſoluta fuiſſet. peto per ſententiam decerni, an emptor pecuniam quam ſine aliqua conditione promiſerat exſolui debeat, exquo quidem poſſeſſionem domus nactus eſt, & an damnum quod citra negligentiam ſubſequutum eſt meum, mihi obeſſe & ſibi prodeſſe poterit. ℞. Ex quo ſufficienti facto emptionis contractu ꝓ bonis ſeu domo, vbi & emptor certam pecuniarũ ſummã deſuper accepit, emptor bonis illis ſe intromiſit & ea poſſederit ſine contradictione, nec venditor reſignationi contradixit, ſed & emptor emptionem confirmauit per pecuniam datam, & cum hoc poſſeſſionem accepit ante damnum illatum, extunc pecuniam exſoluere complete tenetur, damnumq; emptori, & non venditori computabitur: vt Inſti. de empti. & vendi. §. Cum autem vendicio.

Sciendum circa id quod ſententia iſta extendit ſe & vtilis eſt ad id quod emptor periculum tollerare cogitur rei empte ipſo facto, & hoc ex eo fit, quia poſſeſſionem rei acceperit, quãuis reſignatio non ſubſequatur, dummodo ex vtroq; emptio & vẽditio recognoſcatur: vt. ff. de pericu. & commo. rei. vendi. L. iij. & alijs ſequentibus.

Conſiderandum pręterea ſi ſe bonis nõ intromiſerit emptor, dato quod pecunia deſuper data ſit etiam ſi probare poſſet emptionẽ & quod emerat ꝓpior negatiua abſoluitur: ex quo reſignatio non eſt ſubſequta q̃ ille eum conuincere poſſet, pecuniam tamen deſuper datam perdit, quod ſi pecuniã poſthac expeteret declarare cogitur vnde eueniat debitũ illud. Si dicat pecuniam ſibi datam tũc cum ab eo domus empta ſit, & exinde venditionem recognoſcat, extunc contractus venditionis contra eum citius probari poſſit, q̃ ille negare valeat, & vt ſic emptor vẽdicabit aream domus vendite, & illi pecuniam exſoluet: vt Inſti. de emptio. & venditio. §. Quod ſi fugerit.

h. Equus emptus & apud venditorem locatus interim moritur cui damnũ cedit.

QVERITVR Equum ſi quis emat[h] vel pecus, & emptor mercipotum bibat cum vẽditore & alijs hominibus, contractũq; fori concludãt, ac vnus alteri atram ſeu certam pecuniam deſuper tribuat, emptorq; equum ſuperequitet ac illũ probet, nec denominatur tempus ſolutionis nec promiſſum aliquid ſuper periculo aut damno equi, emptor equũ ſuſcipiat, ac tandem venditorem petat, quod in ſuo ſtabulo equum ad certum tempus ſtare permittat, interimq; in ſtabulo damnũ eueniat, ille reuerſus equum expetat quem inuenit vel mortuum vel claudicantem, aut alio defectu ſuperueniẽte peioratum, renuat equũ accipere, venditor tandem pecuniam ab eo expetat iuxta cõtractum emptionis, emptor contradicat allegans equum bene ſanum emptum ab actore, qui nec dum in poſſeſſionẽ venit eius, quinimmo in ſtabulo venditoris mortuus vel defectuoſus factus, quod & probaturum ſe offert, ſiue id ex negligentia aut ſcientia ſua effectum eſt, eum nihil refert. Petatq; ꝑ ſentẽtiam decerni an equũ quẽ in poſſeſſiõ ſemper habuit venditor ſua, exſoluere teneatur: vel quid ſit iuris. Actor tandẽ replicet, ex quoquidem hic aſtat ac recognoſcit equum a me emptum, vbi & exſuperabundãti me traho ad illos qui emptioni affuerunt, ſed & is equum acceptauit & illi ſe intromiſit me dũtaxat expetendo: vt equum in ſtabulo permitterem ſtare meo ſuis expenſis & in ſuum periculum, interimq; defectuoſus vel mortuus factus abſq; culpa & occaſiõ mea: eiuſq; damni ex animo doleo circa id innocentiam declarare offerens meam prout Scabini decreuerint, petens id per ſententiam decerni an cum huiuſmodi contradictoria pecuniam retinere poſſit meam: vel quid ſit iuris. ℞. Si venditor probare poteſt vt iuris eſt quod emptor equũ ſuſceperat iuxta fori contractum, tandemq; petijt equũ in ſtabulo vẽditoris ad certum tempus ſiſti, interimq; dãnum ſeu periculum equo obuenerit, ac venditor ad ſacra duobus digitis probare audebit quod damnum abſq; eius culpa euenit, emptor iuſto equũ ſoluit, ex quo forum iuxta recognitionem emptoris legittime factum ſit: vt. ff. de pericu. rei. vendi. L. Illud. & Inſti. de empti. & vendi. per to.

Regula uẽditionis & emptionis.

In cauſa emptionis & venditionis, Notanda eſt generalis regula, quod ex quacunq; cauſa inter emptorem & venditorem conditio ſuperuenerit illa potiſſimum obſeruanda eſt, ſicut ſi forſan contractum vnus faciat cum alio occaſione vini, frumenti, equi, pecoris, vel alterius quicquid ſit, & inter emptorem vel venditorem eueniat cõditio aliqua ſicut dummodo ſolutionẽ cautione ſtipulatus ſit, vel ſolutionem fecerit, vel res illa libera, ſit, vel varendari poterit, aut pecus illud ſanum ſit, aut ad probam datum, aut aliquid ſimile in contractu expreſſum interimq; aliquid eueniat incommodi rei vendite, vbi & emptor ſub illa conditione rẽ apud vẽditorem reliquerit, probariq; poteſt per venditorem conditio illa per homines qui contractui emptionis affuerũt, & cũ hoc iuramẽto

vt iuris est. Maxime custodienda erit cōditio supueniens. Sed si res empta nulla reseruata condicione in possessionemq; accepta apud venditorē pro custodia relinquitur damnūq; interim eueniat iuramētoq; probare audebit venditor quod damnum illud in re vendita absq; eius culpa subsequtum est[i] manet sine damno & quicquid pecuniarum de super datum est ammittitur nisi forsan contractus inter eos aliter fiat: vt ff. de peri. & commo. rei. vendi. L. i. Sed & conditio inter venditorem & emptorem facta magis pertinet ad emptorem postq̄ rem in suam accipit possessionem is vero cui committitur vel apud eum relinquitur res illa, est custos rei illius, sed qui custodit rem tanq̄ suam propriam idq; probauerit vt iuris est manet sine damno. Contractus etenim mutuus inter eos factus dummō probari poterit Ius limitat omne. Hoc idem intelligendum erit de panno, vino, oleo, zinzibere, & alijs rebus quę per gustum, tactū, visum, dinosci possunt, quę vnus hodie emit & illa nō accipit interimq; ea destrui contigit emptor suscipere cogitur si venditor eum a contractu liberum dimittere non vult: vt ff. de peri. & commo. rei vendi. L. quod si & sequētibus legibus, potest tamē intentari actio doli contra venditorem.

[i]. Vide ad hanc materiam ff. de peri. & cōmo. rei uendite per totum.

Notandum preterea[k] quod ex oppignoratione bona desinunt alterius fore sicut si. T. bona N. impignorauerit[l] nihilominus proprietas bonorum manet apud T. vt si forsan vineam vel domum inscripserit, & ille hereditatem huiusmodi in decem auri marcis acceperit cū condicione eam redimendi ad tēpus festi sancti Martini, hereditatemq; hanc si non exemerit ad tempus prefixum, vt cum illa disponat secundū eius voluntatem, querritur per sententiam decerni quis veram possessionem in huiusmodi bonis habere debeat ℞. si quis bona obliget sua in certa summa ad tempus determinatum illa exemendi, creditorq; illa in possessione habuerit sua is qui obligauit nec vendere nec obligare vlterius ea potest sine voluntate illius cui obligauerat & quamuis creditor in possessione illa habuerit sua nihilominus si quid damni īterim in bonis euenerit absq; neglientia possessoris damnum circa bona manet obligata. Quod si ille qui obligauit eliberare bona non potest, damnum suferre non tenebitur erga illū cui bona impignorata sunt: vt Insti. de loca. & conducti. §. conductor autem.

[k]. Quo pacto ex oppignoratione res unius desinunt esse.

[l]. Oppignoratorū bonorū proprietas cui cedit.

QVERITVR ex quo quidem oppignoratio[m] eque ligat vnum sicut & venditio in quo hęc duo differant. ℞. quod obligatio seu impignoratio non alio diferunt nisi per id[n] qđ res vendita exemi viceuersa nō potest, impignorata vero libere exemi poterit. Exindeq; sequitur quod is cui res impignorata sit eandem diuendere non potest sine voluntate illius qui oppignorauit, vt C. de pignori. & ipote. L. creditores.

[m]. Vide feu. c. lv. glo.

[n]. Venditio & oppignoratio quibus diferunt.

QVERITVR[o] si vnus inscriptionem faciat alteri bonaq; obliget sua, assecurationem faciendo debiti cum promissione ad certum tempus illud soluendi nec solutionem facere potest nec bona eliberare. Creditor vero cui bona obligata sunt id quod iuris ordo exposcit cum bonis huiusmodi oppignoratis faciat ea denuncciando & iuridice indicendo illi qui ea sibi obligauit, posthac vero bona huiusmodi vendidit[p] an huiusmodi bona sibi obligata, & per eum vendita varendare possit nec ne. ℞. quod quamuis vnus obligationem faciat bona oppignorando sua cum conditione adiecta quod is cui obligata sunt diuendere posset si ad prefixum tempus non exemerentur, posito etiam quod per sententiam sibi decernatur vt diuendere valeat, diuendatq; de facto varendare tamen illa non poterit quia duntaxat loco pignoris illa habuit, immo ille qui inuadierat, vel cui ipse fauerit exemere potest dato etiam quod anno & die prescribat[q] nulla etem p̄scriptio fieri potest. quādiu ꝓbare poterit rem illā oppignoratā fuisse,[r] vt C. de pigno. L. creditores. Varenda namq; venditoris rei oppignorate maior esse non potest nisi quod probet rem sibi fore inuadiatam in ista vel ista summa, & ad illud tempus quodq; processit cū pignore vt iuris est & quod vendidit pignus ex eo quia ille secundum contractū non eliberauit.

[o]. Regulæ obligationum

[p]. Bona obligata diuēdita si sint an uarendare uenditor illa ualeat.

[q]. Res oppignorata nullam patitur præscriptionem.

[r]. Sp. Sa. li. ij ar. xxiiij. feu. c. lv. & Iure Munia. supra ar. xx.

Queritur si aliquid in bonis oppignoratis edificatum sit[s] an expensas repēdere debeat is qui eliberare vult anteq̄ euacuētur bona illa ℞. si edificia sint necessaria restituere cogitur is qui bona exemit de forma iuris: vt C. titu. & L. allega.

[s]. Aedificia in bonis obligatis facta an repetantur.

Queritur oppignoret si quis bona quę fructum & vtilitatem afferrunt[t] vt pote agros vineas, humuleta, hortos, pomeria, prouentus, thelonea, aquaia, institas seu bancos panum, calcipariorum, cerdonum, laniorum, tum & domos cum condicione ea redimendi ad certum tempus ex bonisq; vt sic oppignoratis, vtilitas indies prouenit nec sit expressū circa oppignorationē qđ bonis illis cū singulis vtilitatibus vti debeat vsq; ad exēptionē, prouētus illi an ad summā capitalem defalcari debeant necne. ℞. quod si quid bonorum in quibus vtilitas aliqua sit oppignoratum fuerit, vtilitas illa ad summam capitalem defalcetur, nisi forsan expressum fuerit circa cōtractum quod bonis illis in summa huiusmodi libere vti debeat quia alias si acciperet & expressum in contractu non esset vsura foret, vt Spe. Sax. li. i. ar. liiij.

[t]. Prouentus & utilitates ex bonis obligatis pcepte an ad summam capitalem defalcari debeant.

Queritur si quis oppignoret bona alicui in certo debito & idem principalis hęc eadem bona alteri vendat[u] an is cui bona oppignorata fuerant debitum suum in illo qui bona sibi oppignorauerat vel potius in bonis sibi oppignoratis & post hac alteri venditis quęrere debeat. ℞. si qs oppignoret bona alicui diuendatq; hęc eadem bona alteri sine volū-

[u]. Bona oppignorata uni & post modū diuendita alteri ille primus an in p̄sona principalis uel potius in bonis debitū quærere debeat suum.

rate iſtius cui prius oppignorauerat bona huiuſmodi, is qui in poſſeſſione bona prętacta habet optionem habebit debitum ſuū querere, vel in perſona illius q rem vendidit vel in bonis oppignoratis de forma iuris.

QVERITVR ſi bona quis impetat pignus ſuum eſſe dicendo literaſq; habuerit deſuper prędeceſſori duntaxat ſuo ptinentes. Reſpondens vero expetat probationē a vendicatore ille tandem ad literas prędeceſſoris ſui ſe trahat, [x] Reſpondens iterū dicat. Ex quoquidē bona alloquitur mea pignus ſuum eſſe dicēdo probareq; literis intendit quę eum non concernunt peto per ſententiam dari, an ipſe bona alloqui poſsit mea. Actor iterum inſtet. Quandoquidem propinquior illius ſum hęres, bonaq; omnia cum omni iure ad me deuoluta ſunt, ſiue ſit proprium ſiue hęreditas, debita: mobiliaq; ac immobilia bona, peto p ius decerni an bona ſua q̄ in vadio ſteterunt vendicare poſsim: vel quid ſit iuris. ℞. Ad has controuerſias quod & ſiquidem nullus ex directo lucrare pignus poteſt niſi is cui oppignoratum eſt, nihilominus tamen ſi debitor remanſit quis, & bona ſua in debito oppignorauit, hęres pro eo iſtum accuſabit, & ſi recognoſcat reſpondens vel cōprobatum contra eum ſit bona eſſe oppignorata hęres ad vadium venire poteſt cū omni iure in his pecunijs prout prędceſſori debebat de forma iuris.

[x].Bona oppignorata certo inſtrumento ad id confecto an hæres eius illa recuperare poterit.

QVERITVR ſi bona oppignorata ſint ſiue illa ſint mobilia ſiue immobilia, contingatq; damnum in bonis, oppignorans tandē ea exemere veller, [y] expetens vt ea melioraret & reformaret, ille vero dicat, bona ſibi eſſe oppignorata, cuſtodiamq; quanto maiorē potuit in cuſtodiendis illis habuit tanq̄ circa ſua propria, quod ſi ſibi fidem dare non vult id obtinere paratum ſe offert prout ius decreuerit, petens per ſententiam decerni an ſuper eo damnum ſufferre cogatur. ℞. Si vadium oppignoratum ſit illudq; diligenter ac fideliter cuſtoditur, eueniatq; tandem vadio damnum ſicut ſi comburatur vel furto ablatum ſit cum alijs eius bonis, ſi ad ſacra probare auſus fuerit, quod abſq; eius culpa & negligentia damnum ſubſequtum eſt, nullā impetitionem habere debet de forma iuris.

[y].In bonis obligatis damnum ſi eueniat q̄s illud tollerare cogitur

QVERITVR Si aliqs cum conſenſu & voluntate mea domum inhabitet meam, ſiue promittat cenſum ſiue non: vel etiam ſi bona cenſualia aut mihi inuadiata apud me conduxerit, [z] poſthac v̄o ex bonis illis abire voluerit cenſum ſoluere recuſans, detineamq; eū ſuppellectilem occludendo eiuſdem, poſt hac tandem negotium ad iudicem deferatur, querelaq; proponatur contra me quod ſuppellectilem occluſerim, ego defendam dicendo, ſuppellectilem ſeruari in poſſeſſione vel in bonis meis cenſualibus loco cenſus, qui poſtq̄ exſoluetur ſuppellectilis libera erit, ille vero contraueniat dicendo mihi penitus nihil teneri eum nec aliquid etiam promiſerit, ego tandem contradicam, Ex quoquidem ſubſtantiam & ſuppellectilē eius in poſſeſſione bonorum meorum habeo, an propior non ſim circa cenſum cōſeruari meum q̄ ipſe negare valeat: vel quid ſit iuris. ℞. Cū bona conducuntur quicquid bonorū ad bona illa conducta vel ad pactum data apportauerit boniſq; reſederit vno anno, medio, ſiue quartali ſi dominus bonorum cenſualium cenſu carere noluerit, cenſualis ſoluere cogitur, occludereq; poteſt in habitationibus ſuppellectilem eius, ſiue cenſum promittat ſiue non, & ſi confirmare iuramento audebit qd in cenſu id fecerit ſuo, citius & maiori iure cēſum obtinebit q̄ ille negatiua abſolui poteſt: vt Spe Sax.li.i.ar. liiij.

[z]. Conductor ſeu dominus domus aut ſūdi citius cenſum obtinebit ad ſacra q̄ inquilinus negare ualeat.

Sciendum circa id [a] quod quędam bona efficiuntur ex ſeipſo pignus ſeu vadium, q̄uis non ſpecificētur loco vadij eſſe data, [b] ſicut quicquid homo cenſualis vel inquilinus in domū importat hoſpitis ſui, illud totum pignus hoſpitis erit, occludereq; illud in cenſu poterit & conſeruare fideliter. Si alias ſine allocutione manere vult: vt.C.de loca.& conduc.L. Certi iuris eſt.

[a].Quædam res ex ſeipſo eff.ciūtur pignus.

[b]. Spe.Sax.li.ij.ar.lix.

QVERITVR ſi tutor intromittat ſe in bonis pupilli, [c] vel ea in prouiſionem acceperit tutorq; bona itidem habuerit ſua, an bona huiuſmodi tutoris ſint pignus pupilli de iure [d] ℞. Si tutor bonis pupilli ſe intromiſerit, & tutoriam acceptauerit bona ſua ſunt pignus pupillo, ita quod tutor facultatem nō habebit bona ſua alienandi, oppignorandi, aut vendendi.

[c]. Bona tutoris ſunt pignus pupilli.

[d],Spe.Sax.li.i.ar.xxiij

QVERITVR ſi vnus bona ſua alteri obliget impignoret, [e] cum clauſula appoſita ac verbali compromiſſo in defectu exēptionis bona huiuſmodi vendendum aut vlterius impignorandum: vel ſi alter quicumq; contractus inter eos ſit, an dominus pignoris ininſtanti cum dies exemptionis tranſierit bona huiuſmodi alienare poſſet, ſignanter ſi in literis expreſſum ſit, quod id facere ei liceat ſine iuris adminiculo vel tanq̄ omnia iura tranſacta fuiſſent. ℞. ſi bona alicui oppignorata ſint ille vero ad certum tempus non exemerit cittari debet tribus iudicijs ad impugnandum qđ ſi pro tertio iudicio non comparuerit pignoris dominus inueſtiri ſeu inſtitui debet in bona iure illo prout literis docuerit, nec aliquis eum exinde eicere valebit niſi per querelam iudicialem, ſi comparuerit cittatus & eſt pręſens actor literas vel acta iudicij legi poſtulet vel alio quouiſmodo probet, quo pacto iſte vel iſte ſe ſe obligauit querens ex eo ſi contradicere quid huic vellet, ſi nihil contradicat dimittetur pignus libere creditori corā iudicio, Iudexq; demandabit vt vadium eliberetur ad quindenam, ſi non exemerit interrogabit poſthac creditor quid cum bonis illis ſiue ſit proprium ſiue hęreditas facere debeat, & iterum per quindenam ſimiliter

[e]. Bona obligatā in ſumma debiti tēpuſq; præfigatur illa exemendi conditione adiecta, ſi ad præfixum tēpus non exemerit ut cum illis faciat pro libitu, an illico tempore adueniēte diuēdi poterint.

interrogabit, sententiabitq; eidem qđ denūc-
ciare bona illa debet p̱ tres quindenas, quod
cū factum sit, decernetur qđ insinuare debi-
tori debet in domo vel in curia eius cū Sca-
binis, & habebit iterū inducias q̄tuordecim
dies, & q̄rat posthac creditor, queādmodū
omnia iura & gradus iuridicos in vadio per-
duxi, ꝓut Iudex & Scabini mihi decreuerāt,
ad quos me traho: peto p̱sententiā decerni ex
q̊ secundū iuris ordinē ad bona introductus
sum, & in ea institutus, an bona huiusmōi e-
uacuare mihi nō debeat. ℞. qđ ex quoq̄dē iu
ris ordine in bona institutus est, extūc bona
euacuari debēt. Tandē dn̄us pignoris post de
cretā euacuationē accipere debet possessionē
bonorū illorū vel aliū illic loco sui mittere
vel domū occludere eandē in possessionē ac-
cipiendo, queratq; tandē vlterius quid cū va
dio huiusmodi signāter cū domo facere debe
at. ℞. quod illā tenere debet illese anno & die
& iterim exemi & eliberari potest. Anno v̄o
& die trāsacto domū vēdere poterit & aliena
re varēdāq; ꝓmittere quantā solus habuit &
nō maiorē de forma iuris: vt S. S. li. i. ar. lxx.
QVERItur Mulier habēs reformationē do-
talitij [f] in bonis seu domo, vendatq; posthac
domus illa, etiā cū consensu eius dummodo
circa venditionē precustodiat vt iuri suo non
noceat an doralitiū in bonisillis repetere po-
test. ℞. qđ mulier iure dotalitiū repetet, dato
qđ venditioni cōsentiat, dūmodo p̄custodiat
ne iuri suo dotalicionali noceat, imo nec obe
rit iuri suo, obtinet em̄ dotaliciū suū in quātū
illđ ꝓbauerit ante oīa debita: [g] & hoc si bo
na illa in dotalicio oppignarata sunt anteq̄
creditoribus obligata fuerāt: vt Insti. qui ali-
ena. licet. §. Accidit.

f. Bona dotalidonalia si diuendita sint etiam de consensu uxoris cō ditione tamen reserua ta ne iuri noceat suo an dotalitium repeti potest.

g. Vide hoc idē supra Iure Munia. ar. xxij. glo.

QVERITVR an tutor bona pupillorū alie-
nare, [h] vendere, oppignorare, vel censum de
sup̱ inscribere posset. ℞. Tutor bona pupil-
lorū nec diuendere, nec oppignorare, nec q̊-
uismō obligare poterit, ita qđ illud pati co-
gātur, [i] cū ad annos peruenerint, nisi ostēdat
& declaret, cum cōmodo pupillorū id factū
fuisse, quodq; pecuniā illā in vtilitatē pupil-
lorū conuertat alias non de forma iuris.

h. Tutor an bona pu pillorū diuendere aut oppignorare ualeat.

i. Vide supra Iure Mu nia. ar. xxvi.

QVERITVR An ecclesiarū p̄uisores, Ple
bani, Abbates, Guardiani, defectu supueniē
te, Ecclesiarū [k] res sacras vt sunt ornatus &
alia apparamēta, calicesq; impignorare pos-
sent necne. ℞ quod nullus siue sit spiritualis
siue secularis, monachus, vel ecclesię patro-
nus alienare vel oppignorare q̄cq̄ rerū eccle-
się poterit, [l] ex quacunq; etiā necessitate, nisi
dūtaxat pro redēptione captiuorū de forma
iuris: vt Insti. de re. diuisi. §. Sacrę res.
Sciendum etiam circa id, [m] quod homines
liberi & pueri in pignus ac in vadium dari
non debent: vt in auten. de non alienan. aut
permutan. §. Si autem creditor. coll. ij.
QVERItur si res aliq̄ apportatę sint in bona
mea cēsualia vel in domū quā cōduxi: vt pri
us dictū est, [n] ille v̄o q domū conduxit oppi
gnoret res vel suppellectilē anteq̄ cēsum sol-
uat meū, interimq; ego aduenīā ac ille cui op
pignorate res sunt dicat eius esse vadiū, an si-
bi vel maiori iure mihi cedēt res ille. ℞. quod
res oēs & suppellectilis totā quecūq; p̱ in-
quilinū vel censitū in bona censualia vel do
mū importantur sunt pignus illius cuius do
mus est in cēsu suo, nec inq̄linus res huiusmo
di obligare alteri poterit, qđ si faciat dn̄us do
mus iure illā vendicabit dūmodo resciuerit,
si negauerit illeq̄ oppignorauerat ꝓcedatur
in negotio vt iuris est. Si recognoscat restitue-
re cogitur & iste mulctā & emendā exsoluet:
qđ si vadiū perditum esset in domo hospitis
exoluere illud cogeret dominus domus, vel
iuramēto defēdere qđ absq; eius culpa aut ne
gligētia id factū sit: vt C. q̄ res pignori obli-
gari p̄nt in mulis legib. & signant. L. felicis.
Notandū insup̱ [o] quod bona etiā ex resigna
tiōe alterius desinunt fore dūmodo id fecerit
in loco vbi de iure id facere debeat: [p] vt In-
sti. de re. diuisi. §. p̱ traditionē. Nihil etem̄ con
uenientius est naturali ęquitati quā volūtatē
dn̄i volentis rem suā in aliū transferre ratam
haberi: vt C. de vsucapi. trāsforma. L. vnica.
Considerandū p̄terea qđ bona desinūt esse al
terius [q] ex negligentia p̄scriptionis vt inter p̄
sentes anno & die inter absentes triginta vno
anno & anno & sex septimanis: vt Sp. Sax. li
. i. ar. xxix. nisi legale impedimentū eū defen
dat: vt Spe. Sax. li. ij. ar. vij. ℭ Iure etiā feu-
dali bona desinunt esse vt si feudi inuestitura
per anni circulū a dn̄o non petatur, dn̄o cedit
feudum vt in auten. de vsu. feu. §. constitutio
nup̱. §. pręterea. coll. x. Iure etiā prouinciali
[r] bona vnius desinunt esse cū tribus iudicijs
contra vnū conquęritur & ille non cōparet,
vt sic em̄ pro tertio iudicio actor mittetur in
possessionem: vt Spe. Sax. li. i. ar. lxx. & C.
quomo. & quā. Iudex sententiā. L. cessante

k. Res Ecclesiæ an op pignorari possunt.

l. Spe. sax. li. iij. ar. vij.

m. Homines liberi in pignus dari nō poßūt nec pueri ipsi.

n. Res per inquilinū in domum loco pigno ris apportate an op- pignorari ualeant.

o. S. Sax. li. ij. ar. xxiiij.

p. Vide quomodo ex resignatione res unius desinunt esse.

q. Ex neglig̃etia præ- scriptionis quomodo res amittuntur con- sidera.

r. Spe. Sax. li. i. ar. lxx. & supra Iure Munia. ar. xxij. practicā hu- ius uide in glosa.

QVERItur si quis iniuste bona allocutus sit
[s] nullūq; Ius habens mittatur in possessionē
& iste cuius bona sunt negligat se in iure suo
an istud nocere sibi debet necne? Dicunt aliq̄
qđ minime officere potest respondenti ex eo
quia ille iniuste egit & iniuriatus est huic. Ius
aūt suadet vt nemini noceamus: vt Insti. de iu
re natu. §. iuris p̄cepta. ℞. tn̄ & melius si re-
spondēs se neglexerit in iure suo & defensa, [t]
exindeq; bona sibi abiudicātur, alter vero in
ea intromissus sit ille cuius bona erant negli
git se ex cōtumacia de forma iuris. ℭ Scien-
dū tn̄ circa id [u] qđ & si quidē Iudiciū huma
nū decipere hoīes potest, Iudiciū tn̄ dei mini
me, vnde licet is cuius bona alloquūt negli-
git se: Iure q̄dē humano p̱dit bona p̄tacta nō
aūt iure diuino, sed & bona sic ex cōtumacia
p̱dita recupare iure poterit p̱ iustas quęrelas
anteq̄ occupator p̄scribat. Causa aūt potissi
ma cur iste cuius bona alloquunt ex negligē
tia p̱dit bona huiusmodi est, ꝓpter cōtuma
ciā & inobedientiā Iudicis propt id etem̄ qđ
cōtumax est Ius priuat eū bonis & actori illa
tribuit: vt in auten. de exhiben. & introducē.
reis. §. si vero. coll. v. FINIS.

s. Impetat si quis bo- na & nullum Ius ha- bens ex negligentia partis aduerse mita- tur in possessionem an uero domino nocere quid poßit.

t. Spe. Sa. li. ij. ar. xxiiij glo. uide ad propositū

u. Ex iuris strepitu a- liqua admittūtur quæ tamē in foro consaen- tiæ non ualent. Consā enaa etenī mille testes

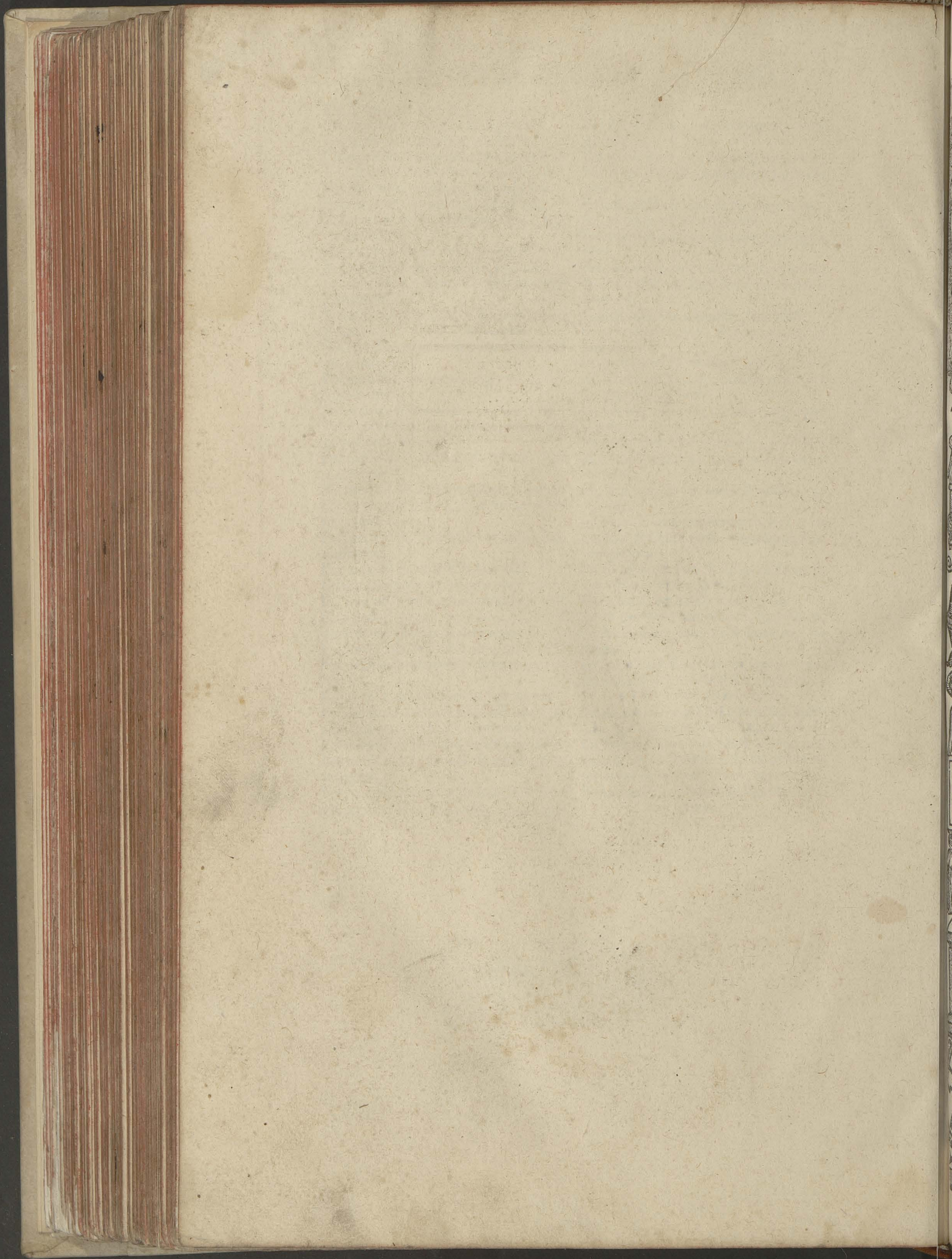
244

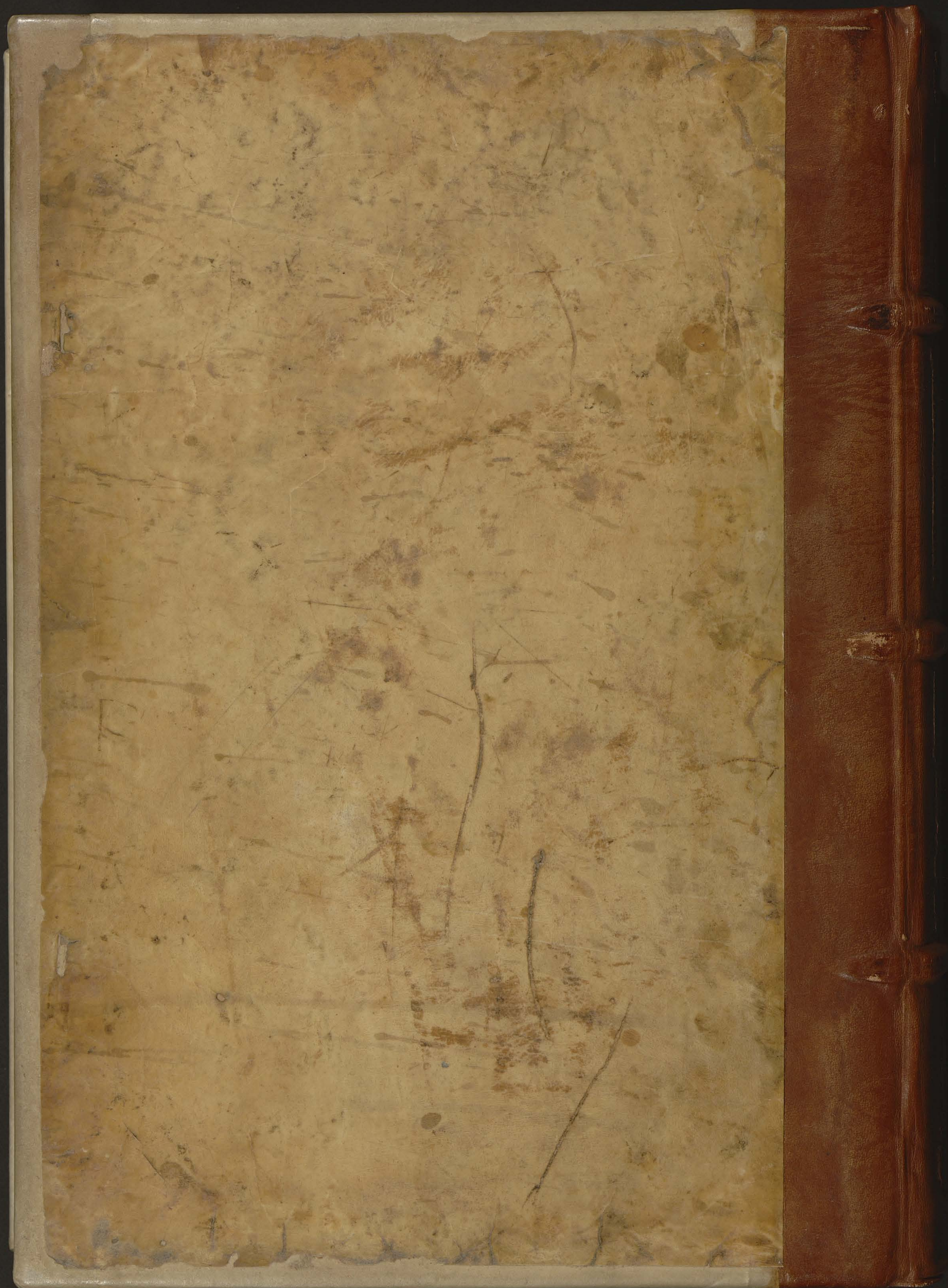
Errata in imprimendo commissa.

Fol.iij.col.ij.ver.xv.interti, lege interit.
Fol.iiij.col.ij.ver.xxviij.alio, lege alteri.
Fol.v.col.ij.ver.v.vullus, lege nullus.
Fol.eo.col.iiij.ver.xxi.testificare, le.testificari
Fol. & col.eisdē ver.a fine xv.ipso, lege ipsi.
Fol.vij.col.iiij. ver.a fi.xv. ipso, lege ipsi.
Fol.ix.col.iiij. ver.xxviij.ipso, lege ipsi.
Fol.x.col.ij. ver.ix.a fi.muncionibus, lege
municionibus.
Fol.xv.col.ij.ver.xxxvij.cogi, lege cogere.
Fol. eo.col.iiij.ver.xxvij.ipso, lege ipsi.
Fol.xvij.col.ij.ver.xx.a fi.patrocinare, lege
patrocinari.
Fol.xviij.col.i.ver.xxiij.cōtigi, le.cōtingere
Fol.xix.col. ij.ver.viij. ipso, lege ipsi.
Fol.eo.col.ij.versu.xxiiij.a fine conspici pro
conspicere.
Fol.xx.col.iiij.ver. vij.a fi. regraciabit, lege
regraciabitur.
Fol. xxi. col ij. in annota.ar. v, lege ar.iiij.
Fol.eo.col.ij.ver.xx. possidere prescribi, le-
ge possideri prescribere.
Fol.xxiiij.col.iiij.ver.xxi.a fi. principe, lege
a principe.
Fol.xxv.col.iiij.ver.xxxv.gerede, le.gerade
Fol.xxvi.col.i.ver.xiij.a fi.pręstationem, le-
ge pręsticionem.
Fol.xxvij.col.ij.ver.a fi. iiij. morsarius, lege
morratius.
Fol.xxix.col.ij.ver.xiiij. is, lege hijs.
Fol.eo. col.iiij.ver.xxviij.quot, lege quod.
Fol.xxx.col.ij.ver.x.a fi.eundem, lege ibidē
Fol.eo.col.ij.ver.xxi. prouiditur, lege proui
detur.& ver.a fi vij.pręstolare.lege pręstolari
Fol.xxxi. col.i. ver.vlti.L.xix.pro L. i.ij.ij.
Fol.xxxij.col.i.ver.xviij.pręscribi, lege pręs-
scribere.
Fol.eo.col.ij.ver.xxi.alienare, lege alienari.
Fol.xxxiij.col.i.ver.a fi.xiiij.tesulicabit, lege
testificabitur.& ver.ix.a fi. credi pro credere.
Fol.xxxiiij.col.ij.ver.xxij.coreo, lege corio.
Fol.xxvij. col. ij. ver. a fi. ij. attigere, lege
attingere.
Fol.xxxviij.col.i.ver.vi.detineri, le.detinere
Fol.xxxix.col.ij.ver.iiij.impedi, lege impe-
diri.
Fol.& col.ea.ver.a fi.vij.& xix consedunt, le-
ge consedent.
Fol.xl.col.ij.ver.a fi.xvi.officij, lege officio
Fol.& col.eisdē ver.xxix.indicere, lege indi-
care.
Fol.xli.col.ij.ver.xxix.lucrare, lege lucrari.
& item ver.xxxv.alias lege alibi.
Fol eo.col.iiij.ver.ix. regraciare, lege regra-
ciari.
Fol.xliij.col.ij.ver.xi.dixerint, le.edixerint.
fo.xlij. col.ij ver.xxix. impetionis.lege im
peticionis.
fo.xliiij.col.i. ver.xix.posset, lege possit.
fol.xlv.col.ij.ver.xxiij.emancipantis, lege e-
mancipatis.
fol.l.col.iiij.ver.ij.testificare, lege testificari.
fol.li.col ij.ver.xviij.a fi. protestaueritq;, le-
ge protestatusq; fuerit.
fol.lij.col.ij.ver.xxviij.querulare, lege que-
rulari.
fol.lv.col i.ver.xxv.a fi.conulses, le.cōsules
fo.eo.col.ij.ver.xxxi.lucrauerat, lege lucra-
tus erat
fol. lvij. col. ij. ver. xxvi. Aquiline, lege
Aquilie.
fol.lix.col.i.ver.ij.anrumerantu, lege annu
merātur.& sequenti ver. volurptatem, lege
voluptatem.
fol.eo.col.ij.ver.ij.euolate, lege euolantes:&
ver.viij. tuo pro tua, & tui pro tue.
fol.eo.col.ij.ver.xviij.a fi.eas, lege ea.
fol.eo col.iiij.ver.xxi.besliam, lege bestiam.
fol.& col.eisdem, ver.v.a fi.indicere, lege in-
dicare.
fol.lx.col.i.ver.ij.a fi.vicinus, lege vicinum.
fol.eo.col.ij. ver. v. indicere lege indicare.
fol.eo.col.iij.ver.xvij.a fi.tui, lege tue.
fol.lxi.col.iiij.ver.xiij.a fi.indeus, lege iudę.
fol.lxiij.col.ij. in annota. vlti.quem le. quā.
fol. lxiiij.col. ij.ver.viij.indicendo, lege indi
cādo & ver. xx.inuadierat, le. inuadiauerat.
fol.eo.col.ij.ver.xxiij.lucrare, lege lucrari.
fol.lxv.col.ij.ver.xvij.mulis, lege multis.

Finis.

SPECVLVM
Jaakier
SAXONVM